

عُلُومُ الْقُرْآنِ

پُیْنْتُو

عَلَامَةُ شَمْسِ الْحَقِّ افغانی رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ

مُتْرَجِم

مَوْلَانَا سَيْفُ الْحَنَانِ حَقَّانِي

تاج کتب خانہ پبلسور
قصہ خوانی فون ۲۱۳۳۵۴

Ketabton.com

علوم القرآن (پُنتو)

علامہ شمس الحق افغانی رَحِمَهُ اللهُ

مُترجم

مولانا سیف الحنان

ناشر

تاج کتب خانہ ۰ محلہ جنکی قصہ خوانی پینپور

فون نمبر :- ۲۱۴۲۵۴

صفحه	عنوان	شماره
۲۹	اوله شبیه	۲۰
۳۱	دویمه شبیه	۲۱
۳۲	درئییه شبیه	۲۲
۳۲	خلورمه شبیه	۲۳
۳۳	پنجمه شبیه	۲۴
۳۳	شپرمه شبیه	۲۵
۳۲	اومه شبیه	۲۶
۳۸	اتمه شبیه	۲۷
۳۹	نهمه شبیه	۲۸
۴۰	دهمه شبیه	۲۹
۳۳	یولسمه شبیه	۳۰
۳۲	د فیضی تفسیرجه نقطه	۳۱
۳۲	د مسیلمه توکره	۳۲
۳۵	ابن الراوندی ز ندیق یهودی	۳۳
۳۶	د متنبی توکره	۳۴
۳۶	د اعجاز القرآن پوهه	۳۵
۳۷	مشاهدات او معنویات	۳۶
۳۹	قانونی اعجاز	۳۷
۵۱	تأثیر اعجاز	۳۸
۵۲	دیوپ په نظر کین دقرآن تاثیر	۳۹
۵۵	انجذابی تاثیر	۴۰
۵۶	دقرآن اعجازی تاثیر په شخصیت رسول الله صلعم	۴۱

صفحه	عنوان	شماره
۱	پیش لفظ	۱
۲	دوحی او قرآن ضرورت	۲
۵	دقرآن د ضرورت دلیل بقای	۳
۸	دلیل قانونی	۴
۱۱	دلیل غذائی	۵
۱۲	دلیل دوائی	۶
۱۴	دلیل نوری	۷
۱۷	دلیل حقیقی	۸
۱۸	دلیل اتباعی	۹
۲۰	دلیل نفسیاتی	۱۰
۲۱	دلیل تخلیقی	۱۱
۲۲	دلیل ترکیبی	۱۲
۲۳	دقرآن صداقت او اعجاز	۱۳
۲۵	د معجزه او اعجاز تشریح	۱۴
۲۵	عادیات	۱۵
۲۶	عجائبات	۱۶
۲۶	مشترک مناصبت	۱۷
۲۷	معجزات	۱۸
۲۷	قرآنی معجزه، بلاغی دلیل	۱۹

شماره	عنوان	صفحه
۶۳	در بیع فصل د تفسیر او د تاویل او د دے د وارد و متعلقا تو بیان	۹۰
۶۵	د تفسیر او د مطالبو د قرآن د پوهه آداب او شرائط .	۹۲
۶۶	علم اللغه یا علم اللسان	۹۲
۶۷	علم السنه	۹۳
۶۸	علم الآثار	۹۵
۶۹	علم قواعد الالهیات	۹۷
۷۰	علم الموهبت	۹۸
۷۱	د تفسیر بالرائی تحقیق	۱۰۰
۷۲	د شیع ازاله او صرفیه او باطنیه او د تفسیر په منځ کس فرق .	۱۰۱
۷۳	د تفسیر بالرائی قسمونه	۱۰۲
۷۴	اقسام تفسیر	۱۰۵
۷۵	د شیع ازاله	۱۱۳
۷۶	د وحی لغوی درء قسمه: فطری او ایجابی	۱۱۳
۷۷	عرفانی	۱۱۵
۷۸	شرعی وحی	۱۱۵
۷۹	وحی د نبوت	۱۱۶
۸۰	د قرآن نزول	۱۱۷
۸۱	نزول اولی	۱۱۹
۸۲	دویم نزول	۱۱۹
۸۳	در بیع نزول	۱۲۰
۸۴	جهاد نبیل علیه السلام قرآنی الفاظ څنگه حاصل کړل	۱۲۱
۸۵	د قرآن نازل شوی الفاظ	۱۲۲

شماره	عنوان	صفحه
۲۲	په یخنی کس خول	۵۶
۲۳	د روند و له او پیته	۵۷
۲۴	د قرآن شخصیتی قلبی تاثیر	۵۸
۲۵	تاثیر قلبی	۵۸
۲۶	د قرآن سیاسی اعجاز	۵۹
۲۷	غذائی اعجاز	۶۲
۲۸	د روح آسمانی غذا	۶۳
۲۹	د روحانی ژوند معیار	۶۵
۳۰	د غذائیت معیار	۶۵
۳۱	د روح مرک او ژوند	۶۵
۳۲	قرآن روحانی غذا ده	۶۷
۳۳	د لیل نظامی	۶۷
۳۴	دویم اصول د انسان نور و انسانا نوسره تعلق .	۷۰
۳۵	در بیع اصول د انسان دکائنات عالم سره تعلق	۷۱
۳۶	خلویم اصول د انسان د ژوند مقصد	۷۳
۳۷	پنجم اصول د انسان ژوند آخری منزل	۷۴
۳۸	شمولی اعجاز	۷۸
۳۹	غیبی اعجاز	۸۲
۴۰	اعجازی اعجاز	۸۶
۴۱	تالیفی اعجاز	۸۷
۴۲	اعتدالی اعجاز	۸۸
۴۳	مکلی اعجاز	۸۹

صفحه	عنوان	شماره
۱۵۳	د آواز و احرف و حکمت	۱۰۸
۱۵۸	د تحریف پد یاره کڼ دا بن عباس روایتونه	۱۰۹
۱۶۰	شعر او د قرآن تحریف	۱۱۰
۱۶۱	د بایبیل تحریف	۱۱۱
۱۶۲	انجیل متی، مرقس، لوقا	۱۱۲
۱۶۳	انجیل یوحنا، تثلیث، ختنه او د جنابت غسل	۱۱۳
۱۶۳	د بلوهیت تصور او بایبیل	۱۱۴
۱۶۶	بایبیل او د نبوت تصور	۱۱۵
۱۶۷	بایبیل او د عملونو مبدلې	۱۱۶
۱۶۸	د مکی او مدنی سورتونو متعلق اصطلاحات	۱۱۷
۱۶۹	د قرآن د سورتونو شمیر	۱۱۸
۱۷۰	د قرآن د آیتونو، کلمو، نقطو او حرفونو شمیر	۱۱۹
۱۷۰	د مختلفو سورتونو مختلف نومونه	۱۲۰
۱۷۲	د قرآن مهمات	۱۲۱
۱۷۳	د نوي فکر په رنځ کڼ د باری تعالی ثبوت	۱۲۲
۱۷۷	د باری تعالی د اثبات دلائل	۱۲۳
۱۷۹	د باری تعالی ثبوت په سلفي دلائلو	۱۲۴
۱۸۱	د باری تعالی د ثبوت کلامي او فلسفي دلیلونه	۱۲۵
۱۸۸	وجود د باری تعالی او قرآن مجید	۱۲۶
۱۹۱	د باری تعالی توحید	۱۲۷
۱۹۳	د شرک مذمت	۱۲۸

صفحه	عنوان	شماره
۱۲۳	د قرآن سنت او حدیث قدسی بیلتون	۸۶
۱۲۴	د وحی د نازلیدو قسمونه	۸۷
۱۲۵	د قرآن جمع کول او د هغه متدوین	۸۸
۱۲۷	د ویم، دریم او چلورم محرک	۸۹
۱۲۸	پنځم او شپږم محرک	۹۰
۱۲۹	د قرآن یا د وک او صحابه کرام	۹۱
۱۳۲	د قرآن کریم تشریحی حفاظت	۹۲
۱۳۳	صدیقی جمع	۹۳
۱۳۵	د صدیقی جمع دستور	۹۴
۱۳۶	عثمانی جمع	۹۵
۱۳۷	د عثمانی جمع دستور	۹۶
۱۳۸	د قرآن آیتونه او سورتونه	۹۷
۱۴۰	مصحف مدنی / مکی	۹۸
۱۴۱	شافی، بصری، یبسی او بحرینی مصحف	۹۹
۱۴۲	کوفی مصحف	۱۰۰
۱۴۳	د سورة اَعْلَى آیت	۱۰۱
۱۴۵	د حضرت عائشې حدیث	۱۰۲
۱۴۶	یو عامه ضابطه دا بن مسعود نه روایت	۱۰۳
۱۴۸	د قرآن اختلاف او اوده اهداف	۱۰۴
۱۴۹	اوه قرأتونه - صحابه قاریان	۱۰۵
۱۵۰	اوه قرأتونه	۱۰۶
۱۵۲	احرف سبعه	۱۰۷

صفحه	شماره	عنوان
۲۵۱	۲۵۱	په تناسخی ججازات کښ د جرم علم ندوی
۲۵۳	۲۵۲	د جستانی معاد رومی د دلیل
۲۵۴	۲۵۳	د وئیدر دلیل
۲۵۵	۲۵۴	د رییم دلیل
۲۵۶	۲۵۵	د خورم او پنجم دلیل
۲۵۷	۲۵۶	د شپږم دلیل
۲۵۸	۲۵۷	د اوم دلیل
۲۵۹	۲۵۸	د اتم او نهم دلیل
۲۶۰	۲۵۹	د یولسم او دولسم دلیل
۲۶۱	۲۶۰	د قیامت کیفیت
۲۶۲	۲۶۱	د عالی مرض موت یا د قیامت نخبه
۲۶۳	۲۶۲	د شپیلنی د قیامت پوکل
۲۶۴	۲۶۳	د پوکلو حکمت
۲۶۵	۲۶۴	د محشر ز مکه
۲۶۶	۲۶۵	د مومن خوراک څښاک
۲۶۷	۲۶۶	د بیان د حوض کوثر
۲۶۸	۲۶۷	د عمل نامه
۲۶۹	۲۶۸	د قیامت دورخه کواهی
۲۷۰	۲۶۹	د عملو نو تول
۲۷۱	۲۷۰	د اعمالو د تول - میزان او د موزون لیسر بیان
۲۷۲	۲۷۱	د عملو نو تولو ټکه به څوک وی؟
۲۷۳	۲۷۲	د عملو نو تولو حکمت

صفحه	شماره	عنوان
۱۹۳	۱۲۹	د نبوت
۱۹۵	۱۳۰	د نبوت خصوصیتونه
۱۹۸	۱۳۱	د چه معجزه، کرامت او سحر کښ بیلون
۱۹۹	۱۳۲	د نبوت حقیقت
۲۰۰	۱۳۳	د ختم نبوت
۲۱۰	۱۳۴	د قرآن او ختم نبوت
۲۱۳	۱۳۵	د خاتم النبیین لفظ او د عربو لغت
۲۱۴	۱۳۶	د خاتم النبیین لفظ او مفسرین کلام
۲۲۳	۱۳۷	د میتا قی دلیل
۲۲۵	۱۳۸	د بحث عمومی دلیل، قبلی دلیل
۲۲۶	۱۳۹	د وعدی دلیل
۲۲۷	۱۴۰	د حدیث او ختم نبوت
۲۲۹	۱۴۱	د ختم نبوت او اجتماع امت
۲۳۰	۱۴۲	د ختم نبوت او درایت
۲۳۱	۱۴۳	د مرزائی و سوسو جواب
۲۳۸	۱۴۴	د ختم نبوت د علامه اقبال په نظر کښ
۲۳۱	۱۴۵	د قیامت، معاد او مجازات د اعمالو او د قیامت نومونه
۲۳۳	۱۴۶	د معاد او قیامت نقلی ثبوت
۲۳۷	۱۴۷	د معاد په باره کښ مذهبونو
۲۳۸	۱۴۸	د مجازات دره شکه
۲۵۰	۱۴۹	د تناسخی رد

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پیش لفظ

الْحَمْدُ لِلَّهِ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَيَّ مِنْ لَدُنِّي بَعْدَ مَا
احقر د خلونینتو کالونه هم زیاتہ مودہ د قرآن کریم پہ خدمت کن
مصروف پاتے شوعے دے، ما دخیل توفیق مطابق د زروا ونو و تفاسیر و
اونور و هغه کتا بونو مطالعہ کولہ د کومونہ چہ د قرآن فہمی پہ باز
کینے مدد ا غستے شو، او کوم معارف چہ د الله د جانبہ پہ سرراہ مروا و و
کیدال هغه بتولیم پہ خپل خپل وخت د دریں قرآن شریف پہ شکل
کینے پیش کول -۱-

الْحَمْدُ لِلَّهِ -۱- دہ احقر د دے درسونونہ قدیم او جدید دوا
طبقتہ دا میدانہ زیاتہ فائدہ ا سیدہ، د دوستانو اصرا
دو، چہ خہ تفسیر ا لیکر، لیکن ما دامناسب ا کنز لہ، چہ د تفسیر
پہ خائے د قرآنی علومو پہ مختلفو شعبو کتا بونو ا نیکم چہ پہ
مختصر وخت کن ناظرین هغه ا لوستے شی، او د لجزاسمت پہ وجہ
مالی توفیقہ حضرات هم د هغه نہ مستفید شی، لیکن تالیف کینے د دے
خیال ا ساتلے شو۔

۱) چہ د مطالب قرآن پہ تعین کینے د سلفو طریقہ نہ وی
پریسود لے شوے، او د بیان شوو معارف او حقائقو بہ شان دوی
چہ د سلفو تائید کوی نہ چہ د هغه مخریف -۱-

۲) دوئمہ دا چہ د ادورد عقلیت او فلسفیت دے، د دے وجے نہ
مقاصد شرعیہ نقلیہ و د عقل او فلسفے پہ رنگ کینے بیان شی، چہ د
مغرب زدہ طبقے د ہدایت سامان هم ا شی -۱-

۳) دریمہ -۱- دا چہ د مقاصدو پہ تعبیرا تو کینے د اصطلاحی

صفحہ	عنوان	شہیر
۲۸۵	د غوریزا و ناغوریزو پیژندل	۱۴۳
۲۸۶	د تول مقام، د پل صراط تیریدل او نور	۱۴۳
۲۸۸	د صراط حقیقت	۱۴۵
۲۸۹	د صراط ادنوی حکمت	۱۴۶
۲۹۱	د نور اسباب	۱۴۷
۲۹۱	پہ کومہ وجہ د صراط پورے وتل اسانیری	۱۴۸
۲۹۲	جنت او دوزخ	۱۴۹
۲۹۳	د جنت او دوزخ د وجود دلائل	۱۵۰
۲۹۵	د آدم علیہ السلام د کبر، د حائے	۱۵۱
۲۹۷	د آدم علیہ السلام پہ را کوزو لو کین حکمتونہ	۱۵۲
۳۰۲	د جنت د ژوند حقیقت	۱۵۳
۳۰۳	د آخرت د ژوند اجمالی نقشہ	۱۵۳
۳۰۳	د عیسیٰ علیہ السلام را کوزیدل	۱۵۵
۳۰۶	د مسیح علیہ السلام ژوند	۱۵۶
۳۲۶	ختم نبوت او د عیسیٰ نزول	۱۵۷
۳۳۲	د ذوالقرنین دیند متعلق د کفارود عذاب ہمیشوالے	۱۵۸
۳۳۶	تتمہ	۱۵۹

تعبیرات کردی، اور بیات تَرِدِ هغه تعبیرات استعمال شی چہ
جدید مذاق مطابق وی، احقر دیرزیات مصروف دے، دے
وجہ دے ضرورتہ بسط او تفصیل نہ مَرِدِہ اُکْرہ، او پہ مطلب
خیز اختصار مَرِ اکتفا اُکْرہ، کہ چرے د موجودہ دور د مصنفینو پیا
طرزیم کتاب لیکل نو دے نہ خو چندا نریات غت کتاب جو پیدے
شود کتاب ترتیب پیا دے دول دے:-

① ضرورة القرآن :- یعنی دنوع انسانی دپارہ دوحی الہی او دقرآن
پہ ضرورت عقلی او فلسفی دلائل:-

② صداقة القرآن، یعنی پہ دے خبرہ عقلی دلائل او دستشربین
یورپ تردید چہ قرآن داللہ دجانبہ دے، او معجزا دے:-

③ تنزیلِ قرآن او دہغه تدوین :- د نزولِ قرآن او جمع قرآن
تحقیق:-

④ محفوظیة القرآن :- دقرآن د محفوظیت دلائل او دستشربینو د
شُبہا تو نر دید:-

⑤ مہنات القرآن :- یعنی د قرآن دا ہبو مقاما تو حل دہغ حکمتونہ
اور ازونہ او د شُبہا تو انزال:-

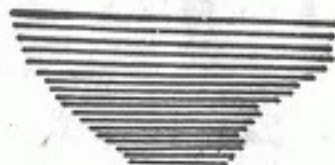
⑥ احکام القرآن :- یعنی د قرآن فقہی احکام او دہغ حکمت او د موجودہ
دور د شُبہا تو جو بونہ:-

⑦ تعبیرات القرآن :- یعنی دقرآنی تعبیراتو حقیقی حل پیا دے
عرض چہ صحیح مطالب قرآنی معلومہ شی او د جدید خیالواہل
قلمو خا میا نے واضحہ شی:-

رومی پنخہ بابونہ پہ کتابی شکل کینے شائع کومہ چہ دہغ نومرہ
علوم القرآن وی، د عاکوم چہ اللہ تعالیٰ دے خدمت د

تکمیل توفیق مانتہ راکری، پہ خپل درکالا کینے د قبول او منظور
کری، او داخرت د نجات ذریعہ د کری، او محترم الحاج سید،
عبدالرشید شاہ مہتمم مدارسہ فاروقیہ بہاولپور دپارہ د
اللہ جل جلالہ، دا کتاب د سعادت باعث جو رکری، او دہغه دینی
عبت او مجاہدانہ کوششونہ، د اللہ تعالیٰ دے کتاب د اشاعت
سبب جو رکری:-

احقر :- شمس الحق افغانی عفا اللہ عنہ:-

دوحی او دقرآن ضرورت

د انسان د سعادت او شقاوت د حصول او خلود د پاره انسان عقل ته خوږ دے و چې کافی نه دے، چه د عقلی معلوماً نو بنیاد هغه مخبر له او مشاهدات دی په کومو چه د سانسې اصولو مطابق بوره عنت او ژور غوراو فکر شوے وی، او د سعادت او شقاوت د اصولو بنیاد د عقائدو، اخلاقو او اعمالو د خصوصیاتو پیژندل دی، او د مشاهداتو او د محسوساتو د اثر نه نه دارنگ بهر دی چه په هغه باندے د خبرے او مشاهدے په ذریعہ هیخ قسم غور نشی کیدے او نه د هغه د پامه، چه تجربہ کا ه شته دے.

۲) دویم د دے و چې چه عقلی فیصلو کینے د و هم د خلوی، او د دے کبله دغه فیصلے اکثر غلط اُشی.

۳) دریم د دے و چې چه عقلونه مختلف دی، د صحیح عقل صورتونه گم او د فاسد عقل صورتونه په دے امور و کینے زیات دی.

۴) څلورم د دے و چې چه د عقل فیصلے عموماً په جدا با تو بنا وی، نو ځکه دا اکثر غلط وی هر دغه وجه ده چه دا قوام عالم د عقلونو فیصلے د معرفت الہی، د نبوت د حقیقت معلومولو، د عملونو د جزا کا نو، د امور آخرت او د صحیح او غلطو عملونو په باره کینے یو بل سره متضاد دی یو قوم شرک صحیح گنری، او بل تثلیث، بل خدا پرستی، او بل مخلوق پرستی، یو قوم د غوا غوبنه خوړل گنا گنری، او څوک ئے نه خوړل، څوک خنزیر خوړل بڼه گنری څوک ئے نه خوړل، د چا د عبادت کولو او د رضائے الہی موندلو یوه طریقہ ده، او د چابله، د چا د نبوت تصور یو ځے، او د چابل، څوک دا اعمالو جزا او سزا د جنت او دوزخ په

شکل کینے مینی، څوک ئے د روحانی درد او راحت په شکل کینے او څوک ئے د تناسخ په شکل کینے مینی، دا حال په ټولو روحانی امور و کینے دے، دے نه، واضحہ شوه چه په مذکور امور و کینے عقل کافی نه دے، اُس موټر، هغه دلائل عقلی پیش کو و کومونه به چه د معلوم پیری چه د دے امور و د پیژندلو د پاره د خالق کائنات وحی، د هغه کلام یا په نورو ټکو کینے د قرآن ضرورت دے، او د دے د پاره چه د انسانی سعادت او شقاوت د اصولو دا یقینی فیصله مقررہ شی، چه په هغه کینے د شک ښه هیخ گنجائش پاتے نشی، هغه دلائل په دے ډول دی.

د قرآن د ضرورت دلیل بقائی

۱) رُوم د دلیل بقائی دے، د هرا انسان فطری خواست دے چه هغه ته د دائمی بقا او ژوند حاصل وی، ځکه چه د انسان د ټولو نعمتونو تړون ژوند سره دے که چرے ژوندانه وی، نو ټول نعمتونه مثلاً، مال، او جا، اقتدار، خوړل، اغوستل، او ښه د اټول بیکاره دی، د دے فطری جاذبے دلیل دادے چه د هرا انسان د ژوند په بقا باندے څوک دُشمن که چرے حله اُگری، نو هغه به د ذات او د بقا سره د محبت په وجه د مُدا فعت کوشش کوی او د ژوند او بقا محفوظ ساتلو د پاره به زور کوی، دارنگ کچرے په انسان د رنج بیماری حمله وی چه د هغه حیات او بقا ته تر خطرہ پینښه شی نو هغه به دارو د ملوغت مال لکوی، او د ژوند د بقا کوشش کوی دے نه معلوم پیری چه بقا سره د محبت جاذب فطری دلا، اُس دے ختمیدونکی د نیا اوفانی جهان کینے هیخ یو انسان ته دا فطری مقصد حاصل نه دے نو کچرے د ژوند په یو

دور کینے ہر انسان تہہ دوام حیات اور استمرار بقا کا مقصد حاصل نہ وی نودلتہ بہ دا ا و بیے شی چہ انسان دیونا ممکن خیر فطری خواہش ا کرو، چہ د علم نفسیا نو د مخ، صحیح نہ دے، خکہ چہ نامکنتا فطری خواہش نہ شی کیدے، او نہ پہ یونا ممکن مقصد بانندی بتول انسانان متفق کیدے شی دا خبرہ نامکنہ دہ چہ دؤہ پہ دؤر کینے پنچہ شی پیدہ توله نری کینے دا سے یوروخ گس بہ ہم پین نہ شی چہ دہغہ خواہش وی چہ دؤہ پہ دوو کینے پنچہ وی، دا خوشونا ممکن عقلی داسر نلک نامکن عادی ہم فطرہ د بتولوا انسانانو مطلوب نشی کیدے، دیوانسانان پہ فطرت کینے ہر دانہ دی پراتہ چہ ہغہ، و بتول عمر د خوراک خکاک او د ساہ اغستونہ بے نیازہ شی ددے نہ دامعلومہ شواہ، چہ نامکن عقلی او فطری دواپہ د بتولوا انسانانو فطری مطلوب نشی جو پیدے، نودوام حیات چہ د بتولوا انسانانو فطری د بتولوا انسانانو فطری مطلوب دے، ہجرے نامکن نہ دے بلکہ ممکن الحصول دے، اس دواہر بقا د پارہ پہ دے نری د عالم تغیرات کینے دا سے اشیاء موجود دی چہ کچرے د زر خرابید و نکی او سخا کید و نکی بل خیر سرہ ا لگولے شی نوخہ زمانے پورے ہغے تہ بقا حاصلہ شی مثلاً یوتازہ مہی رقب، بانندے، چہ مالگہ امبزے شی او اوج کرے شی نوخہ مودے پورے خوباقی ساتلے شی، پہ چین کن دیومر سہری کالبوت د شہدو پہ د ک بکس کینے پہ ایسود و خہ مودے د پارہ باقی ساتلے شی، د مصر یہ آثار قدیمہ کنس دا سے منرہ بیاموندے شوک دہ چہ پہ ہغے بانندے د لیکلے سوری تاریخ نہ دامعلومہ شواہ چہ دا د پچو زو کالونہ دیو مسالے (مسی) پہ ذریعہ محفوظ دہ، ہرکله چہ پہ دے عالم تغیر کینے د بقا زیا تولو دا سے سامان موجود دے

نوابدی اولاً فانی اشیاء کینے دا سے مسالہ بہ نہ وی چہ د ہغے ترون دانسان رُوح سرہ اوشی اوپہ دے وجہ ہغہ تہ دوام بقا او استمرار حیات حاصل شی، ابدی اولازوال خیزونہ د اللہ تعالیٰ ذات او د ہغہ صفات دی، چہ انسان سرگلا د ہغے پہ لکید و انسان تہ دوام حیات اور استمرار بقا صلیدے شی او دا د اول صفت الہی صرف دا اللہ کلام او دہغہ وحی کیدے شی، پہ دے وجہ اللہ تعالیٰ خیل کلام پہ پیغمبرا نو علیہم السلام نازل کر و چہ انسان تہ ہغہ دائمی حیات اور بقا حاصل شی کوم چہ د انسان فطری مطلوب دے، کلام الہی پہ دنیا کینے نازل شوے دے، نودلتہ دہ ولے انسان تہ ہمیشہ ژوند ا نہ بخینلو؟ دا اعتراض یو خوپہ دے وجہ ناممقول دے چہ د دنیا پچلہ دار فناء دہ اوپہ دے کینے بتول مؤثرات د فنا ہم موجود دی، او ہمیشہ ژوند او بقا د پارہ د دا سے محفوظ جہان ضرورت دے چہ پہ ہغے کینے مؤثرات د فنا ہم موجود نہ وی، (۲) دویم پہ دے وجہ ددے دنیا د تنگی د کبلہ د بتولوا انسانانو استوگنہ دلتہ نامکنہ وہ، د دینہ معلومہ داشواہ چہ د ہمیشہ بقا غوندے د فطری جذبے د تکمیل د پارہ د کلام الہی او دوحی ربانی ضرورت دے، یوا اعتراض دا کولے شی چہ پہ آخرت کینے بہ د کلام الہی عالمینوتہ کہ ہرے د جنت پہ صورت کینے ہمیشہ ژوند حاصل وی، نو د کلام الہی مکرینو نکتہ ہم ددو زخ پہ صورت کینے ہمیشہ ژوند حاصل وی تو پوجواب داہ چہ د دوزخیا نو ژوند د مرکز نہ ہم پزردے، دویم جواب دا دے، چہ کلام الہی ابدی دے نو خکہ د دے اثر ہم دانی ابدی دے چہ دا انسان ژوند ابدی جو رہ وی خواہ ہغہ مسالہ جنت دی او کہ کفایت د دوزخ دی مگرد ابدی ژوند اوہ تہ دی

یوسرہ دارام او بل سرہ دکلیف نو دوام خو پہ دو اوہو کئے دے فرق صرف
 د استعداد او د عمل دے، جتیا نو کلام الہی سرہ د ایمان او منلو
 جد بے لاندے تپون لرو او دوزخیا نو سرہ دکفرا و نکار د جد بے لاندے
 نو فرق صرف د نوعیت شو لو اگر چہ دوام حیات دوا رہ دی، ددے مثال
 دا بے دے چہ نمرشے سپینوی دوی او جاموسوہ د نر تعلق یوشان دے
 مگر دوی خرمن پیر تو سبزی او د جامورنگ پیر سپینبزی نو د فرق صرف
 د استعداد دے، ہم دغہ حال دکفرا و ایمان دے لکہ څنگہ چہ قرآن
 واضح کہے دے :-

و نَزَّلَ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ وَلَا يَزِيدُ الظَّالِمِينَ
 إِلَّا خَسَارًا ط : سورة بنی اسرائیل آیت ۱۰۶ : پیدا کولو د پارہ نازل کرے دے ایکن
 دکفرا و معاند، نو ظلم پہ وجہ قرآن د معنی د پارہ د نقصان سامان
 جو رہی :-

دلیل قانونی

- ۲) دویم دلیل قانونی دے، دانسان پہ فطرت کئے د وے قوتونہ موجودی
- ۱) یوقوت شہویہ (نر و عیب) چہ هغه د قدرت دا بے عطا د چہ پہ
 هغه انسان د خپلو مفاد د پارہ جدا و جہد کوی :
- ۲) دویم قوت غضبیہ دے چہ پہ هغه انسان د دے قوتونو مقابلہ مدافعت
 کوی چہ کوم د مذکور فوائدو پہ حصول کئے دہ سرہ مزاحمت کوی
 دانسانی فوائد و کلیات، خو بل - غبیل، اغوستل، استوگنه او د بلوغ نه
 پس منکو حه دہ دایول دانسان محبوب جسمانی مقاصد دی، د وے نور
 معنوی او روحانی مقاصد دی، دین او رتبہ دایول او دانسان دا بے

مقاصد دی چہ پہ دے کئے ورتہ څه هم مانع، حائل یا مزاحم راجی نو دے
 ئے مقابلہ کوی د بتولو انسانی جنک جگرو بنیا د هم دا خیزونه دی ،
 فطرت دا غواپی چہ ددے او مقاصد و حفاظت د پارہ د کوعادلانہ
 دا بے قانون ضرورت دے، چہ پیر انصاف قائم شی، او جگرے
 ختم شی، اُس دا قانون د چاوی د خداوند تعالیٰ، کہ دانسان د اظا هرہ
 د چہ دے قسمه قانون جو رہه و نکي د پارہ د خلود و صفا تو ضرورت د
 د علم محیط (۲) رحمت کامله (۳) قدرت تامه (۴) غیر جانبداری :-
 علم محیط خو حکم ضروری دے، چہ دانسانی حقوقو د هرا رخ علم د لری
 او دانسانی فوائدو او حقوقو سره تری دانسانو د ژوند پہ بتولو دوارو
 د دنیا، قبر، آخرت) باندا دے د کده نظروی چہ دغه عادلانہ فیصله دانسان
 ژوند په دے بتولو منزلونو کئے د رسته وی، او د اهر ضروری د چہ دغه
 فیصله د دانسان د پارہ د نتا جو پہ لحاظ هم د رسته وی خوا هغه
 نتا یخ انفرادی وی، او که اجتماعی ظاهری وی، او که باطنی (ژورے) مثلاً
 کچرے انسان د سود د جواز او د زنا یا لواطت یا الرضا د جواز قانون جو رہی
 نو دے کئے خو د څو شما شخصی آزادی لحاظ ساتلے شو دے، لیکن دے بتولو
 کئے د پورا معاشرے د اجتماعی ضرور لحاظ نه، دے ساتلے شو دے د سود
 نتیجہ پہ حرص کئے اضافه او دانسانی همدردی فقدان دے، او زنا او
 لواطت سره د صحت جسمانی او د عملی قوتونو د کمزوری غوندے، ضرور
 نظر انداز کپیشوی دی، او په دے کئے همدارنگ په قبر او آخرت کئے د
 عذاب خیال هم نه، دے ساتلے شو دے :-

د رحمت کامله په وجه ضرورت دے، چہ د عادلانہ قانون جو رہو
 په موقعه څه قسم غفلت انشی، او په قانون کئے عمدا دا بے اجزا شامل
 نکری چہ هغه دانصاف خلاف دی :-

قدرت کا ماہ پیدائے وجہ ضروری دے کہ وہ دجا زور دلا تھا ہے انصاف انگری یا مجرم نہ
 یہ سزا و کر کوئی کمزوری ظاہر نہ کری غیر جانبداری پیدائے وجہ ضروری دے :
 چہ دھم قوم، ہم وطن ہر رنگ اور دھم زبان خہ طرف داری انگری
 اور رنگ پہ قانون سازی کہے دے کہ قسمہ خلق و خیال ساتھ پر غرض
 بل قسم خلقتہ نقصان ورنہ کری، لکہ خنگہ چہ یورپین خلق واسے کوی
 داخلور صفتونہ چہ عادلانہ قانون جوہر و لوہہ پارہ ضروری وی
 صرف د خداوند تعالیٰ پہ ذات کہے موجودی نہ کہ ہفہ پہ رنگ د چا
 علم محیط شتہ اونہ د چا رحمت :

اللہ ارحم رعبا دہ من الارم یولیدھا، ترجمہ :- د اللہ پاک رحمت پہ
 خیلر بندگانو دوسرہ زیات دے، چہ د مور بہ پہ خیل اولاد دوسرہ نہ وی،
 نہ د ہفہ پہ رنگ د چا قدرت شتہ چہ د چا زور پر اچلیزی، او پہ
 قانون جوہر و لو کہے د ہفہ رعایت انگری یا مجرم نہ پہ سزا و کر لو کہے د
 چاند او کیریزی، صرف د خداوند تعالیٰ ذات غیر جانبدار ککہ کیدہ شی
 چہ ہفہ پہ قوم او وطن کہے چا سرہ شریک نہ دے چہ د ہفوی لحاظ انگری
 نہ چا سرہ پہ رنگ او ڈبہ کہے شریک دے، بلکہ ہفہ خودا سے ذات
 دے چہ کم یلید و کم یولید، اولیس کئلہ شی دے، ترجمہ :- نہ ہفہ نہ
 خوک پیدادی اونہ ہفہ د چا پیدا دے، اونہ د ہفہ پہ شان خوک
 کیدہ شی

لہ دے وجہ د انسان فطری حق، یعنی عادلانہ قانون صرف د اللہ تعالیٰ
 ذات سرہ خاص دے : ع
 سروری زبیا فقط اسنات ہے ہنما کو ہے، حکمران ہے اک وہی باقی بتان آری
 برداری (حکمرانی) صرف دے دے پے مثله ذات حق دے، ہم دے یوازہ حکمران دے :
 نوریزولہ آذر بتان دی :

إِن الْحُكْمَ إِلَّا لِلَّهِ :- سورة يوسف : قانون جوہر و لو صرف د اللہ تعالیٰ
 آية ۲۹ : جل جلالہ حق دے :-

د دے قسمہ قانون خداوندی، وحی الہی او حکام ربانی نوم قرآن دے
 پیدائے وجہ د قرآن ضرورت د انسان د پارہ ثابت شو، ہر کیف انسانی
 حقوق سرہ تولی قانون خداوندی نہ بغیر دیوانسانی قانون حکمرانی بہ
 د جاہلیت حکمرانی پلے شی :

أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ ط وَمَنْ : ترجمہ، ولے خلق د انسان جاہلانہ
 أَحْسَنُ مِنْ اللَّهِ حُكْمًا الْقَوْمِ الَّذِينَ هُمْ : قانون غواری، ہمہ حقیقت بانہ
 سورة مائدہ آية ۴۹ : یقین لرونکی قوم د پارہ د اللہ تعالیٰ نہ
 سوا د بل چا قانون دیرینہ دے ؟

غیر حق چون ناسی و آمر شور : زور بتان قاہر شور
 زیر گردون قاہری از آمری است : آمری از ماسوی اللہ کافری است
 د اللہ نہ بغیر چہ خوک قانون سازی، پہ زور ظلم سرہ پہ عاجزانو غالب شی، د انسان
 لاندے خوغلبہ صرف دیو حکمران (اللہ) دے، د اللہ تعالیٰ نہ بغیر بل حکمران
 کافر دے :-

د ضرورت قرآن دلیل غذائی

۳) دلیل غذائی - انسان د جسم او روح نہ مرگب رجوبی دے او بیابہ دے
 دواہر و کینے روح اعلا او اشرف دے او کدان د ہفہ پہ نسبت ادتے
 او خسیس دے ہم دواوجہ دہ چہ د جسم نہ روح ارحی نو بدن بیکارہ
 تی، د روح دا قسمہ برتری دوسرہ واضحہ او بدیہی دہ چہ حیوانات او
 جمادات ہم دے نہ خبر داری مثلاً یوزو تندی سرے چہ روح بکینے
 وی او خوردے پہ یوحائے کہے اودہ پروت وی نو ہیغ خیز پر حملہ نہ کوی

نہ پکین چنبی کیری نہ کارغان او تپوسان د دہ غوبنہ شوکوی نہ زمکہ
دکہ بدن خوری او نہ هوا و نبردے بد بویہ کولے شی۔ لیکن ہم ددے
انسان بدن نہ چہ خہ وخت روح او مٹی، نوجہادات او حیوانات بتول
پہ دہ حملہ کوی باوجود دے چہ دمرگ نہ وہا اندے دے پہ کا بنا تو کینے
حاکم و ونہ چہ محکوم۔

وَسَخَّرَ لَكُمْ مَّا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ جَزَاءً لِّمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ
سورۃ الحجاثیہ، آیت ۳۲

آسمانوں بتول خیزونہ ستا سوسینی کریدی
بیانے زمکہ ہر دغہ جسم خوری، نمرے بد بویہ کیری چنبی ہم ورتہ
پہ پوزہ او خولہ کینے ننو مٹی او کارغان او تپوسان ہم ترے غوبنہ شوکوی
دانول خیزونہ چہ روہے دانسان نہ مغلوب وود دہ دمرگ نہ
پس پہ دہ حکم غالب شول چہ دوی ءالہام الہی پہ ذریعہ ددے خبرے
نہ واقف وی چہ پہ انسان کینے د قوت او غلبے باعث د ہنہ روح دے
داد روح د برتری دلیل دے، ہرکھ چہ بدن کمنا او روح بربر دے
انگتر د غذا د پارہ قدرت انتظام کرے دے، دانسان د خوراک د پارہ
د غلبہ دانہ ہلہ جو پیری، چہ ددے بتول جہان وسیع کارخانہ پہ
دے محنت اگری، مزکہ او ایہ بوئے د مزکہ نہ را ا ہوکوی۔ ہوا شروتازا
اساقی، ستوری د ہنہ د نشوونما خدمت اگری، نمرے دانے پنے کیری
تردے حدہ پورے چہ دانسانی بدن د پرورش د پارہ نبرد سمندار نہ
بجارات او چت کیری د ہنہ نہ ورع جورا شی، او د بالان پہ صورت کینے د
اوبو انتظاما شی، دانول انتظام د کمتر انسانی جز (جسم) د غذا د تکیل د
پارہ دے د حکمت خداوندی تقاضا دے، چہ د برتر جز (روح) د پرورش
د پارہ قدرت ضرور انتظام کرے دے، دا حوکیدے نہ شی چہ د کمتر جز
بدن د پرورش د پارہ خود د مورا لوئے انتظام وی اور د برتر جز

(روح) د پارہ د ہیج انتظام نہ وی د ہنہ مثال پہ بیاد انصوی چہ پہ اس
سور یورئیس د چامیلہ شی، نوکور بہ داس د گیا وغیرہ مکمل انتظام
اگری، او درئیس د خوراک خیناک وغیرہ ہیج انتظام اگری، نو حکیم
مطلق د بدن (سور لئی) نہ نیات د روح (سائیس) د غذا انتظام کریدے
حکہ چہ دوارہ بہ خیلو فرا نضواد اکولو کین د غذا محتاج دی بدن او روح
دوارہ پہ دے عالم تغیر کینے آستو کینہ کوی او پہ چیل فرض پورہ کولو
کینے د غذا محتاج دی، کہہ دینے نہ وی توتو خو بہ اس د توتو نہ دے پہ
گرزیدے شی او نہ بہ ہنہ سور د لورے تندے پہ وجہ داس واپسے قابو کولے شی بلکہ کیدیشی چہ
درخ خور لوسر دوارہ ہم بدن زمینی دے ددے غذا ہم زمینی دہ گوروم اپنی دے اور د ترون
د عالم بالا سرہ دے لہذا د دہ غذا اصم لطیفہ او د عالم بالا ہرکھ کار دہ
او دا غذا و حی ربانی۔ کلام الہی یا قرآن دے۔ پہ دے کینے د غذا ایت دہ
(میلان طبعی، اولشونما) خصوصیات موجود دی، لکہ د بدنی غذا د
خصوصیات پہ دود مٹی او غوبنہ کینے نہ دے دول موبودی چہ د دے
خوراک نہ دانسان شوق کیری کانری او ا پیٹے خوراک نہ فی شوق نہ
کیری، چہ دادوارہ او را کیری او وے خوری د غہ رنک پیما دود مٹی،
غوبنہ کن د نشوونما صلاحیت شتہ پہ کانری او اسپنہ کینے نشتہ
بلکہ د ہلاکت خطرہ دہ۔ قرآن د روح غنائے روحانی حکم دے چہ
پہ دے کینے دادوارہ خصوصیات موجود دی۔ میلان پہ دے دول دے
چہ قرآن دیر لولے کتاب دے او بیایہ اجنبی ژ بہ (عربی) کینے ہم دے
لیکن سر ددے خلق د دے تلاوت دیر کوی دایادوی د حفظ کوی) او دے
یا د ساتلورہ پارہ ءورونہ او تکرار و نہ ترمرگہ پورے کوی، د وخت او محنت
د اقربانی د دے خبرے دلیل دے چہ پہ قرآنی غذا ایت کینے روحانی
کشش موجود دے حکم چہ داد روح غذا دہ، کچرے غذا ء

جسمانی نہ وی نوہ جسم مرکب لائرمی دے . ہمدارنگ روحانی
 غذا چہ نہ وی نوہ روح اصلی (حقیقی) مرکب یقینی دے ،
 غذائے قرآنی نہ حیاتی حقیقی پیدا کیدل پہ دے آبت کینے ذکر دی
 يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ : ترجمہ : اے مومنو! تو اسو د اللہ
 وَالرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ . اور رسول خیرہ منیٰ حکمہ چہ تاسو
 سورہ انفال ، رکوع آیت ۲۴ : ہفہ قرآن (طرف نہ بنی کوم کینے
 چہ ستاسو حقیقی ژوند دے .

وَمَا يَسْتَوِي الْأَحْيَاءُ وَلَا الْأَمْواتُ : ترجمہ . اعلان اکری چہ دقرآنی
 سورہ فاطر آیت ۲۱ : غذا نہ محروم مہ خلق مہی
 خلقو سہ ، برابر نہ دی چاچہ دقرآن غذا بروحانی نہ حقیقی شووند بیاموندہ
 دے :

۴ : دلیل دوائی

پہ دے عالم تغیر کینے انسان پہ بدن اور روح دوائی و تغیرات راجی
 دبدن دپارہ دتغیر سبب مخالفہ آب و هوا ، فاسدہ غذا ، یا نا
 مناسب فعل او حرکت کول یا خشہ بلہ حادثہ وی ہمدارنگ د
 روح دپارہ دمرضونو او تغیرات اسباب گندہ ، فاسقانہ ، ملیحدانہ
 مشرکانہ ماحول ، خراب تعلیم ، خراب تربیت ، خراب قانون او
 خراب افعال او حرکات دی ، ددے دوارہ قسمہ بیمارو دپارہ مناسب
 م اکثر یا حکیمتہ رجوع کیدے شی بدن او دھن دارو درمل
 دوارہ مادی خیزو نہ دی پہ دے وجہ انسان پہ خپلو تجربو غور
 او فکر سہ دبدن مرضونہ معلومہ وی او دھن دصحت دپارہ

ددا سے دارو درملو او علاج تجویز ہما کری کوم چہ قدادت دلتم
 پیدا کری دی ، او یہ دے سلسلہ کینے پہ خپلو تجربو او کوشش سرہ
 دے دپارہ قانون ہم جوہر لے شی ، لیکن روح انسانی ، دھن
 صفات او امراض بتول دانسانی تجربے د اثرے نہ بھردی نہ نے
 دمرضونو خشہ تشخیص کولے شی او نہ دے دپارہ خشہ دارو درمل
 تجویز کولے شی ، روح پخپلہ امیر مہی دے ، او صرف عالم بالاسرہ
 تہ نے یوحقیقت دے لہذا ددے ، علاج بہ ہم د عالم بالانہ کیدے
 شی ، چہ ہفہ دمرضونو ازالہ کیدی زمینی علاج (دارو درمل)
 پرے اثر نہ غور بخوی حکمہ چہ روح زمینی نہ دے ، دروحانی مرضونو
 علاج دبدنی مرضونو د علاج نہ حکمہ دیرا ہم دے چہ دبدنی مرض
 پہ وجہ انسان وقتی طور مرشی ، مگر دروحانی مرض پہ وجہ دانسان
 دانسی مرگ او ہلاکت واقع کیدی ، ہم داوجہ دہ چہ خالق کائنات
 دبدن د علاج انتظام انسانی تجربوتہ سپارے دے لیکن روحانی
 علاج دپارہ دانبیاء علیہم السلام پہ ذریعہ نے پخپلہ انتظام اکری
 چہ ہفہ وحی الہی او کلام ربانی بلے شی او دروحانی علاج دپارہ تجربہ
 او بے خط نسخہ دہ :

وَنَزَّلْنَا مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ : ترجمہ . موبذقرآن نازل کروچہ پہ
 وَرَحْمَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ مہ بنی اسرائیل ایہ . ہفہ کینے دروح علاج او دھن دتوت
 بخششی سامان موجود دے او یقین لوونکو دپارہ د اللہ رحمت دے ،
 پہ دے وخت کینے دروحانی امراض کرازالے او ددے د فیضان صحت
 دپارہ بل خشہ علاج یا نسخہ پہ کائنات کینے موجود نہ دہ حکمہ چہ
 ذمہ مینا علیہ . پہ رنرا کینے دقرآن نسخہ دتولو انبیاء علیہم السلام پہ بتولو
 روحانی نسخو بانندے مشتملہ دہ ، او پہ دے کس دابدی روحانی صحتا بدی

اصول موجودی ہم داو جردہ چہ یوپ خود علمونوا بنا روت
 اوستل اوڈ هغه په وجه دترقی آسمان ته اختل لیکن ددے روحانی
 شفا نه د محرومیت په وجه انسان شرافت نه محروم دی نه په دوی
 کینه خه نیکی شته نه خدا فی ویره نه انصاف، نه اطمینان قلب او نه امن
 بلکه ددوی دگندہ او بیمار وروحو تو په وجه دنیا هره ورح جمنو جو پیزی
 او پدے کینه د فواجشو، منکرانوا و دینو تو یولو دلسه یو سیلاب په چپو
 دے چه د هغه د خمید و هنج قسم امید نشته د بولے دنیا د تباہی خطرہ
 دہ حکمہ چه خرابی ورح په نیا تیدردی۔

ه دلیل نوری

په دنیا کینه دوه قسمه خیزونه دی، یو هغه چه په سترگو لیدلے کتله شی،
 لکه د زکے نه نر آسمان نه بول خیزونه، دویم هغه چه په سترگو لیدلے نه
 شی، صرف په عقل معلومیری لکه ایمان، کفر، طاعت، معصیت د
 انسانی اعمالو حسن او قبح د رومی قسمه خیزونو دپاره قدرت دوه نوره
 پیدا کیری دی، یو داخلي نور او بل خارجی نور، داخلي نور خود سترگو نور دے،
 چه انسان کینه دننه موجود دے، که دچا سترگه رنده وی او د داخلي نور
 محروم وی، نو هغه په مار او پری کتله فرق بلشی کولے
 دویم خارجی نور چه د انسان نه بهر دے، مثلاً، نمر، بجلی، لالین، دیوه
 وغیره کچرے دا خارجی نور نه وی، اگر چه د سترگو بینائی د رسته وی
 بیا هم هغه په نوره تیاره کتله د مار او پری فرق نشی کولے دواړه نورونه
 داخلي او خارجی چه جمع وی نو هله به علم او بیلتون حاصل وی۔
 دارنگ د دویم قسم خیزو نور دپاره هم د اندرونی او بیرونی دواړه
 قسمه رنراگانو ضرورت وی، انه رونی رنرا آسمان ده

د دے دواړو ضرورت حکمہ دے چه دایمان او کفر، د نیک او بد، د خیر
 او د شر بیلتون اشی، هغه بیرونی رنرا د روحانی امورو دپاره کلام الہی
 دے چه لکه د آسمانی رنرا نمر په شان یو بله آسمانی رنرا ده،
 وَأَتَّبِعُوا النَّوَارَ الَّذِي أَنْزَلَ مَعَهُ : اودوی د هغه رنرا تا بعداری کوبده
 سورة اعراف آیت ۱۵۰ : کومه چه حضور سره نازل شویده۔

۴ : دلیل حبی

انسان د بدن او روح مجموعہ ده د بدن په وجه هغه د جسمانی محبوبانو
 مثلاً د خوراک، خبثات، او د مکان خواهشمند دے یا د دے محبوبانو حاصلو
 د ذریعے (مال دولت) خواهشمند دے، دے خیزو نوسره هم د انسان
 محبت فطری دے، او خالین کائنات سره محبت هم فطری دے هم دا وجه ده چه
 انسان په خپل قول تاریخ کتله د محبت الہی د تقاضا نه خالی نه دے پاتے شوے
 دا بیله خبره ده چه کله د دے فطری تقاضے صحیح او درتقت اظهار شویده
 لکه د مؤمنینو او مؤجیدینو په شان یا غلط اظهار شوے دے، لکه د بت پرستو
 او مشرکینو په شان چه هغوی غیر الله د الله تعالی مظهر اگنر لو او د هغه
 عبادت لے اکرو، د دے دواړو صحیح او غلط طریقو اصلی محرک هر د فطری
 جذبہ (محبت الہی) وی تر دے حده چه د روس او چین خلق چه د خدا لے
 نه منکر دی د دے جذبے نه مجبور شول حکمہ چه دا ختمولے نشی چنانچه هغوی
 د دے فطری جذبے د تسکین دپاره د لین او ماؤزے تک مجسمه انصوری نه
 خائے په خائے نصب کول چه د هغوی تعظیم د عبادت په صورت کتله
 جاری آسانلے شی، ما په خپل بل یو کتاب، کیونرم او اسلام کتله د کیونستو
 دا خبره نقل کړے ده چه د خدا لے په خائے بل یو مصنوعی خدائے د خلقو
 دپاره تجویز کول ضروری دی دپاره چه د دے فطری جذبے تسکین پری

اُشی، اودوی دا مقام خپلو ممتنا زو مشرانوته ورکړو. بھر صورت مُحبت الہی و فطری جذبہ دے دے دپارہ زیومظہر ضرورت دے چه د خدائی دخو بیے اونا خو بیے تابعداری اکر تھے شی کوم تے چه خوشوی هغه اکر او کوم تے چه نا خوشوی هغه اکر و. لکه څنگه چه دهر محبوب د محبت عامه تقاضا دلا، اُس د خدائے د خو بیے اونا خو بیے معلومول تر هغه نامکنه دلا چه خدائے پخپله دخپل کلام په ذریعہ نه وی خود دی حکم چه دیوانسان خو بیی اونا خو بیی تر هغه نشی معلومیدے تر خو چه هغه پخپله د هغه اظهار نه وی کړے لکه څنگه چه یوکو به د میلہ دخو بیے دخوراک انتظام تر هغه نشی کولے تر خو چه میلہ هغه نه وی نیکاره کړی، د الله ذات خود دے نه هُم یر بلدا و بالادے، خو حکم د هغه د محبت تکیل دپارہ دا ضروری دے چه هغه موربزه اُبنائے چه فلا نئی عقیدے، اخلاق اعمال او اقوال د هغه خو بیی دی او فلا نئی نا خو بیی او د اتم خود دل بغیر د کلام الہی نه نامکن دی دے دپارہ د وحی او کلام الہی ضرورت دے چه د هغه دخو بیے اونا خو بیے علم حاصل شی هغه کلام قرآن دے چه د هغه نه ضرورت د قرآن ثابت شوی.

دلیل اتباعی

په دنیا کینه اتباع او تابعداری موجوده دے، اولاد د والدینو، شاگردان د اُستادانو، رعیت د حکومت ما تحت عمله د خپلوا نسا اونا واحسانمند د احسان کوونکو تابعدار او فرما نبرداروی، دا صورتونه او د دے نه علاوه نور نول د تابعداری صورتونه فطری او معقول دی او د دے په وجه نظام تمدن قائم دے کچرے اولاد د والدینو تابعدار نه وی نو خاندانی ژوند په تباکشی، شاگرد د اُستاد نا فرما نه وی نو نظام تعلیم به گپه وحی، رعیت

د حکومت او ما تحت عمله د افسرانو تابعدار نه وی نو د حکومت انتظام به نس نس شی، که زیر احسان دخپل محبت تابعدار نه وی نو دریا نه به د احسان وجود هم ختم شی، په دے د نیا کینه د هوشیز دپارہ علت او سبب موجودی دغه رنگ دے مدکور تابعدار او فرما نبردارو د پارہ هم د عدت او سبب ضرورت دے، چه هغه د احسان او اقتدار دے. په اولاد د والدینو، په شاگرد د اُستاد اونا په زیر احسان د محبت انا احسان د فرمانبرداری او اطاعت فطری سبب دے، او په رعیت د سکر په ما تحت عمله د افسرانو اقتدار د فرمانبرداری فطری سبب دے د دے پنځو صورتونو نه علاوه نور د د صورتونه د فرمانبرداری هم شته مثلا، عاشق د معشوق اطاعت کوی او عوام د اهل علمو مثلا د امام ابوحنیفه امام بخاری رحیمہما الله او یا اهل معرفت مثلا د شیخ عبید القادر جیلانی یا دنور و بزرگان نور رحیمہما الله تعالی تابعداری هم کوی د دے دواړو صورتونو سبب حُسن دے هغه حُسن ظاهری دی لکه د معشوق حُسن د عاشق دپارہ یا هغه باطنی او معنوی وی. لکه د علمای دین او بزرگان دین حُسن د عوام دپارہ لہذا د دے ټولو اطاعتونو اسباب او علتونه صرف د دے دکت.

۱ قدرت ۲ احسان ۳ حُسن

په انسان کین چه د د دے و نه یو هم علت موجود وی نو د هغه اطاعت کولے شی حالانکه داد انسانی ذاتی خو بیی نزدی بلکه د الله عطا او بخشش دے هر کله چه خداوند تبارکے د دے د دے وانه و س چشمه او جامع دے، او د اتول صفتونه د هغه ذاتی او قوی تر وی نو د هغه د و لے اطاعت اکر پخپلی فطرت غوازی چه د د ا سبب ذات اطاعت د خا مخاوی طریقہ د د د هغه وی، هغه د د وی چه د هغه وحی او کلام د ک پیغمبرانو علیهم السلام په ذریعہ انسانانوته را اُرسی چه د دے لاس صحیح طور متعین شی، د دے وحی نوم

قرآن دے چہ ہمیشہ دپارہ محفوظ دے، لہذا ذنوع انسانی د پارہ
د قرآن ضرورت ثابت شو

۸: دلیل نفسیاتی

انسان کہ چرے د خپل نفس اور روح پہ آئینے نظر و اچری نوڈ کلام الہی
یا د قرآن ضرورت پچھلہ ددہ ذرہ دماغ و د ضمیر خاموش آواز دے
یوسلیم الفطرت انسان کہ ہنہ پہ صحرائے افریقہ کہنے وی یا آواز د
قبائلو پہ غرونو کہنے ہر کلہ چہ ہنہ یوبدکار مثلاً زنا یا قتل ناحق
کوی نو د ہنہ دماغ او ضمیر د دے جرم کولو نہ ضرورتاً شرکیزی او
ہنہ پہ خپل ضمیر کہنے د دے، جرم دا اثر یونسمردو نوالے تکدسا
او انقباض محسوسوی سر دے چہ ہلتہ پہ دے فعل د دہکوت کوئی
ہیچوٹ نہ وی نہ خوشہ حکومت موٹوی نہ خرعدالت یا پولیس او نہ پہ
دغہ خلتہ کہنے شہ ضابطہ او قانون نافذ العمل وی بلکہ دا علاقہ
د ہرقانون نہ آنا دہ وی، اس سوال دا پیدا کیزی چہ پہ دے حالت
کہنے د دے دروندانی، تکدسا، انقباض سبب شہ دے،

کچرے دا او ٹیلے شی، چہ دہ جرم کپیدے قانون مات کپیدے نو داسزا
حک غلط دی چہ ہلتہ نہ قانون شتہ او نہ د سزا دیرہ شتہ بیاد
دے تاثر و چہ شہ دہ ظاہرہ دہ چہ دادہ د ضمیر ہنہ خاموش آواز
دے کوم نہ چہ دے دا محسوسوی چہ ضرور دہ شہ قانون مات کپیدے
کچرے ہلتہ انسانی قانون نشتہ نو پر حقیقی او الہی ضابطہ د انسانی اعمالو
د پارہ ضرور موجود دہ چہ پہ دے جرم د غنا ضابطہ ماتہ شوے دہ
او ہنہ حقیقی او الہی قانون چہ د کوم نہ پہ خلاف کولو دے مجرم
پہ ضمیر کہنے دا تاثر پیدا شوے دے ہمدانہ کلام الہی یا پر بلو تکر کہنے

قرآن دے، چہ د ہنہ نہ د قرآن ضرورت پہ نفسیاتی تاثر ہر ثابت شو

۹: دلیل تخلیقی

عالم د یعنی اللہ نہ بغیر نور بتول مخلوق صرف د دو خیزونو نوم دے
انسان او خادم انسان، عالم تخلیق الہی او فعل خداوندی دے نو پہ دے
کہنے بہ ضرور خہ حکمت وی، حکہ چہ حقیر انسان بلا فائدے یا بلا حکمت
ہنچ یوکار نہ کوی، نو د ہنہ خالق بہ خنگہ بے فائدے او بے حکمت یوکار کوی
مشہورہ دہ چہ فعل الحکیم لا یخلو عن الحکیم اس عقل دا ضروری گنہری
چہ د انسان یا د خادم انسان پہ پیدا کولو کہنے حکمت شتہ، د خادم انسان
حکمت خود ایسے ظاہر دے چہ د عرش نہ ترفرشہ پورے بتول خیزونو
دانسان د فائدے، پرورش او خدمت د پارہ دی، زمکہ معدنیات
نباتات، حیوانات، اور، ابرہ، ہوا، نمرود د ہنچ گری او سزنا، ستوری و
غیرہ بتول د انسان پہ خدمت کین مصروفہ دی، لکہ خنگہ چہ د قرآن
کریم ارشاد دے۔

وَسَخَّرَ لَكُمْ مَّا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ طسودۃ الجاثیۃ آیتہ : ہنہ خیزونو کوم چہ آسانو نواد
پہ زمکہ کہنے دی،

خالق کائنات زمکہ او آسمان ستاسو پہ خدمت او پہ فائدہ کہنے پہ دا ایسے زبرد
جبری ذمہ داری لگولی دی، چہ پہ ہنچ د نگران مقررولو خہ ضرورت نشتہ
او نہ د انسان پہ خدمت کہنے د سستی یا د غفلت شہ ویرہ شتہ لہذا
دا واضحہ شوے چہ د انسان نہ سوا بتول مخلوقات دانسان د خدمت او تربیت
د پارہ پیدا شوی دی، کچرے پہ دے کہنے یو خیز ہم موجود نہ وی لو انسان

ژوند دے نه شو پاتے کيدے دا هم ثابتہ شوه چه ددے اشياؤ دتخليق مقصد او حکمت دانسان ژوند قائم ساتل دی اُس ددے ورگوتی انسان دتخليق حکمت خه ددے هرکله چه کارخانه عالم دانسان دپارده پيدا دوه نوذا ضروری خبره ده چه انسان دعالَم دپاره نه ددے پيدا دهغه دليل دادے چه دا بئول عالم که نه وے نو انسان ژوند دے نه شو پاتے کيدے کچره انسان نه وے نو عالم باقی پاتے کيدے شو، خبره داده چه انسان اشرف المخلوقات دے دهغه دتخليق مقصد به هم اشرف وی لکه څنگه چه اُس دخرنه اشرف په ددے وجه ددے چه دهغه مقصد هم دخرنه اعلى ددے. خلاصه کلام داچه جهان انسان دپاره ددے او انسان خالق جهان دپاره، هغه به دنايب خدا او دخليفه خدا په حيثيت هغه کارکوی چه دهغه دآقائے حقيقي کومه منشاوی، په دغه منشا الهی به پخپله عاجل وی او بل به پوره عامل کوی اور ددے تا وپیل شي عبدیت او بندگی:

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ، سورة التَّوْبَةِ آيَةٌ ۵۴ : کائنات دعبديت او بندگي دپاره ددے په ددے بندگي کيڼه د خداوند تعالی هېڅ فائده نشته او دانسان فائده کيڼه ددے دهغه دخل مقصد تخليق تکميل اکرې نو دحيات ابدی دخوشحالونه به يفضيلا ب شي، اُس مقصد تخليق يا منشا الهی معلوم وکودوده پاره ضروری ده چه پخپله خالق دهغه وضاحت اکرې او هغه بغيره کلام الله او وحی الهی نه ناممکن ده نو ځکه دکلام الهی ضرورت ثابت شوچه هغه قرآن

۱. دليل نرحمی

رحمت او شفقت خوري ده او کمال صفات دی رحمت نه خالی کيدل نشي

دده چه دهغه نه دالله ذات پاک ددے ددے وچه قرآن کيڼه خاله پاتې درحمت الهی ذکر موجود دپه نورو آسمانی کتابونو کيڼه هم او دعقل نقاضا هم دهغه چه په خالق کائنات کيڼه درحم ضروری، دعالَم کائنات یواکيڼه ده په ددے کيڼه رحمت الهی صاف بیکاسری، کائنات کيڼه صرف دوه خبرونه دی (۱) مرحوم، او مُنعم، په چاچه رحمت او انعام وی هغه انسان ددے (۲) رحمت او نعمت، دآسانو نواو ددکه هغه بئول مخلوق چه د خداوند تعالی دارخه دانسان دپاره نعمت او رحمت سامان ددے،

وَإِنْ نَعُدْ وَإِنَّمَا اللَّهُ لِأَلْحُصُولِ كَيْفَ تَعْبُدُونَ تَأْسُودَ اللَّهِ تَعَالَى نَعْتُونَهُ شَيْرِل
إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنَّاظِرٌ ﴿۱۷﴾ سورة غَوَارِي نُوذِي شَيْرِل بِيَشِكْه الْإِنْسَانُ
ابراهيم آية ۳۳ : بے انصافه او ناشکره ددے۔

دالله تعلق درحمت خوداحال ددے انسان فی اعمال نه بئول خراب دی او نه بئول بڼه دی، بلکه څه مضرا و تباه کن دی او څه مفید او نفع مند دی، ددنيا بئول قومونه په ددے متفق دی چه انصاف بڼه ددے او ظلم بد، لیکن اعمال ددے لطیف اشیا دی چه په انسان غور فکر یا لیبارتیری (تجربه گاه) کيڼه دهغه فائده نقصان نه شي معلومید ددغه اعمال عام دی عقائد وی که اخلاق که عبادات که معاملات، کچر په ددے اعمالو کيڼه دالله تعالی هدیته همرته وی او انسان په تباه کن او زهرالود عقائد و او اعمالو کيڼه مبتلا شي، او خالق کائنات صرف قماشه کولے نو دا به دده دشان رحمت دخلاف وده لکه څنگه چه یوانسان ته دا علم وی چه په طعام کيڼه زهر کم دی بل بے خبره انسان ئی خوری او ددے پیر غلے پاتے شي، نو دا به بے رحمی وی، دارنگ کچر په یو ژوند په گنده یا کوهی کيڼه خپه اگده او ورپر یو وحی، خوبیا انسان کوری او پیر چپ پلته شو نو دا بے رحمی ده، نو دد آ حکم الحاکمین او ارحم الراحمین شان خوبه اتها اچت دد هغه کله دا بے کولے

کسی چیز انسان خود پہ مہلک اور تباہ کن اعمال کو کہنے میں تامل ہی اور دے دیا ہے
 چپ وی، حالانکہ انسانان بے خبری دی اور وہ ذات پہ ہر شے خبردار دے
 نودہ در حمت تقاضا دے کہ ہفتہ کی جانبہ دے دے ہدایت نامہ مہجور وی
 چہ پہ ہفتہ کی جانب دے دے اور مہلک عقائد اور اعمال کو تشریح اور بیلتوں
 مہجور وی، ہمدغہ ہدایت نامہ کلام الہی یا قرآن دے چہ دے انسان
 تہ ضرورت دے۔

قرآن صدقت اور اعجاز

قرآن کی اعجاز زیادہ سے زیادہ کی ہے اور مطلب داد ہے چہ قرآن کلام الہی
 دے آسانی اور تانی ہدایت دے، دے علوم اور معارف دے اللہ تعالیٰ ذات
 علیہ و عرفان دے اور دوسرے چشمے ابدی قوانین دی دیوان انسان دے
 اور ناقص فکر اور دماغ غیبی، نہ دے اور نہ انسان کی انکار اور نظر یا تو یہ شان
 دے وہم خیال، جذبات اور خواہش نفسانی نہ اثر اور تبدیلی قبلہ کو تصور تو
 مجموعہ دے، دے فطرت اور حقیقت دے چہ کلمہ نہ بدلیزی اور نہ ہفتہ کی د
 غلطی شے گنجائش شے نہ دے یہ قوانین کی ترمیم اور تبدیلی ضرورت
 شتہ اور نہ دے ہولو پٹری قوموں دے حق و سوسرہ تری دے عدل اور انصاف
 دے لارے نہ دے اور یہ احتمال ممکن دے، چہ دے ہفتہ متعلق قرآن
 کریم پہنچلے ترتیب وار دعوے دار رنگ دے :-

لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَ مِنْ خَلْفِهِ ط تَنْزِيلٍ مِنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ دے ہفتہ باطل دے نہ تو ہفتہ گنجائش شتہ
 سورہ حم السجدة آیت ۴۱ :- دے ہفتہ ذات نازل کردہ کتاب دے
 چہ دے حکمت اور دانائی سرچشمہ دے اور یہ ہولو صفات کاملہ دے موصوف دے
 لَا مَبْدَأَ لِكَلِمَتِهِ ط سورہ انعام آیت ۱۰ :- یہ قرآن کہنے دے ہفتہ ترمیم اور تبدیلی گنجائش

وَقَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدْقًا وَ : قرآن ہدایات پہ ہفتہ کی اور
 عدل لاط سورہ انعام آیت ۱۱ :- انسان عدل کہنے پورے اور مکمل دی
 اس یواغے دا خبرہ پاتے شوہ چہ ایاد رشتیا دے اللہ تعالیٰ کتاب دے یاد انسان
 ذہن دے خواری نتیجہ دے، کچرے اولہ خبرہ صحیح وی نو بیابہ ہر وی غیر
 الہی طاقت دے دے، ویراندے عاجز وی اور دے کہنے بہ ہفتہ شک پاتے نہ شے
 ... چہ دے کلام الہی ... دے اور کچرے دویمہ خبرہ صحیح شے نو بیابہ پہ
 دے کہنے ضرورت شک وی چہ دے کلام الہی دے اور کہ نہ ؛ موبز بہ ویراندے
 دائرہ بنو چہ قرآن مججزہ دے اور ہولو انسانی طاقتوں دے ہولو شے
 چہ دے یورپوں کی جزر حصے جزر و لولہ ہم پلتے دی، ہم داوجہ دے چہ
 دے کلام الہی اور مججز دے اور انکہ دنورو پیغمبران علیہم السلام دے مججز
 پہ شان دے یورپوں کی پارہ مججزہ نہ دے بلکہ تل دے پارہ دے چہ
 دے جواب دے منکرین ترقیامتہ ہم شے ور کوئے اور یورپی عیسائی
 جارج سبیل دے خبرے نہ پورے رشتینی کیدے شے لکہ چہ ہفتہ لیکے
 چہ دے انسان قلم دے قرآن پہ شان مججز کتاب ہفتہ شے لیکے بلکہ دے مججز
 دے مرور دے کو لولہ ہم لویہ مججزہ دے دے تاریخ اسلام جلد ۳۲۴
 از عبد القیوم ندوی) دے ہولو اول موبز دے قرآن دے اعجاز اور مججزے کیدو
 تشریح کو چہ پہ دے خبرہ پوہیدل آسان شے :-

دے مججزے اور اعجاز تشریح

پہ دے کیا کہنے خومرہ خیزونہ چہ ظاہریزی دے ہفتہ ہولو درے قسمہ دی
 ① عادیات ② عجائبات ③ مججزات
 عادیات
 عادیات ہفتہ خیزونہ دی دے کومرہ چہ ترون ہفتہ مادی اسباب دے سورہ
 دی چہ عام خلق نے پیڑنی لکہ دے غم کو کر لولہ غم را لیکو کیدل اور دے ہولو کی

کولونه د جُورے اونه را تو کیدل، د داروپه استعمال مرض لورے کیدل، دودئی خوراک سره لوبزه او اوبو خبثلو سره تنده ماتیدل د تجارت نه کته موندل او په سامان جنک سره برے موندل دا امور عادیه دی او د عام رواج مطابق دے نه ذکر شوی نتیجے حاصلیږي

عجائبات

عجائبات هغه یزونه دی چه د مادی اسبابو په نتیجه کینه پیدا کیږي، مگر د مخصوصو او ماهرینو نه بغیر عامو مخلوقو ته د دغه اسبابو او د هغه د پیدا نشو و نتیجو هېڅ علم نه وی، مثلاً ساکنسی نوی مصنوعات د مشین په زور او رکاو دے زفلول الوتکه او خوول، سمندری جهاز چکول، ریډیو سټیشنونه آوازونه او تقریرونه خوړول، میزائل، آتم بم او هائیډروجن بم جوړول دا ټول په عجایباً توکینه داخل دی، دارنگې سمجری عملیات د مادی اسبابو او د مهارت پیدا واری، لیکن د دے مخصوصو مخلوقو نه بغیر عام خلقونه دا اسباب او په دے اسبابو او د انړه نتیجے معلومه نه وی نوڅکه ورتا دا څیزونه عجیبه علومیږي، بیا په عادیاتو او عجایباً توکینه یو خاصیت مشترک دے :-

مشترک خاصیت

د دے دواړو قسمو په ډول نور خلق هم جوړولے شی فرق صرف دوسره دے چه په عادیاتو کینه د مهارت فن ضرورت نه وی، څوک هم چه غمړ اگری، نو غمړی پیلے شی، لیکن عجایباً توکینه د مهارت فن ضرورت وی صرف یو ماهر انسان د هغه ایجاد اگری او نور په زړه کوونو ماهران ئے بیا جوړوی، لکه څنگه چه امریکه ایتم بم او هائیډروجن بم جوړ کړو بیا چین د دے په ډول لیکړو، دینه ثابتہ شوه چه عجایبات هم دا ځیزونه نه دی چه بل یو ماهر انسان ئے نه شی کولے نوڅکه دے

عجایباً توته معجزه نشی ویلے :-

معجزات

معجزات هغه دی چه یو خوپه هېڅ قسمه عامو عادیاتو خاصو عجایباً توکو مادی اسبابو باندے او انړه ندی

بلکه د هغو وجود خالق کائنات یه مخفی قوت او مشیت او انړه وی او دا بغیر د نبی علیه السلام نه بل هېڅوک نشی حاصل کولے مثلاً الوتکه هم الوحی، او د سلیمان علیه السلام تحت هم الوتولیکن اوله معجزه نه ده او دویمه معجزه ده الوتکه هر انسان جوړولے او الوتخولے شی لیکن د سلیمان علیه السلام تحت صرف په مشیت الهی الوتلو چه دا ټول نه خوچا وړاندے اکرے شونه اوس څوک کولے شی او نه به آندک څوک اکرے شی :-

قرآنی معجزه، بلاغی دلیل

په دنیا کینه دوه قسمه مصنوعات دی یو الهی مصنوعات لکه

نیر، سلوږ، مئی وغیره او بل انسانی مصنوعات مثلاً موټر، سائیکل وغیره اوس مونږ چه غور اگریو نو بنکاره غټ فرق دا دے چه الهی مصنوعات د انسانی طاقت نه بهر دی، او انسانی مصنوعات دا ځیزه دی بلکه بل یو ماهر انسان ئے هم جوړولے شی، مصنوعات الهی نه خو بل انسان جوړولے شی نه دے د پاره په دنیا کینه کارخانه شته او نه خو په بازار کینه خرڅیږي هم دغه حال دکتا بونو هم دے د انسان جوړ شوی کتابونه دا ځیزه دی چه د هغه په شان یاد هغه نه ښه بل څوک نشی جوړولے مگر د قرآن متعلق دادعوئده چه دا د خالق کائنات د علم او قدرت نتیجه ده د دنیا ټول انسانان په جمع د دے پشان څه چه د دے دیو وړوکی سورت الکوثر چه یو کړیښنه نښیات نه دے، پشان هم نشی جوړه کولے دلته هېڅ شک پاتے نه نشو چه دادالله تعالی کلام دے، لکه څنگه چه هر په دے معیار قرآن

کریم پچھلہ د خپل اجماعاً و دکلام الہی کید و پ، با سہ کئے د عربو فصحاء و
او بلغاوتہ د مقابلہ دعوت و رکړے دے، فرمائی،

وَأِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَيَّ : کچرے ستا سو پ، قرآن کئے داشب
عَبْدِنَا فَإِنَّا نُنزِّلُ آيَاتٍ مِّن مِّثْلِهِ : وی چه دا کلام الہی گوندی نه دے نو
وَأَدْعُوا شُرَكَاءَهُمْ كُفْرًا مِّن دُونِ : تا سرتوک یو خائے شی خپل بتول
اللَّهِ إِنَّ كُنْتُمْ صِدِّيقِينَ ○ سورة : امدادیان هم را ا بلئی او د دے دیو
البقره آیه ۲۲ : و وړوکی سورت غوندے یو بل سورت

جوړ کړی، کچرے تا سو پچھلہ دعویٰ کئے، شتی بی،
اودائے هم ورسه افرمائی:

وَكُنْ تَفَعَّلُوا، سورة البقره، آیه ۲۲ ریض تا سودا سے هچرے نشی کولے
په دویم آیت کئے د دے نه هم زیات مضبوط تھوکن فرمائی :-

قُلْ لَّيْسَ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَى : کچرے بتول انسانان او جئات دے
أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هَذَا الْقُرْآنِ لَآيَاتُونَ : د پاره جمع شی چه د قرآن مثل
بِمِثْلِهِ وَكُلٌّ كَانِ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ : جوړ کړی او را وړی، نو نشی را وړی
ظهيراً ط) سورة بنی اسرائیل آیه ۱۰۸ : کچرے دا بتول په دے کئے د تیریل
ملا تیرا کړی :-

په دے آیت کئے د اے یو قوم ته خطاب د دے د کوم چه پخپل ادبی قابلیت او
په فصاحت او بلاغت باندے ناز ووهغوی د قرآن د شنان و و او اول
مقصود دهغوی قرآنی دعوی غلطول او ما تکل و و او دا اعلان د حضور
علیه السلام په خوله مبارکه ا کړے شو کوم چه ا می و و نه شعرو شاعری
نر د و او نه دے فصاحت بلاغت کئے خه تجر به او مشق لولو بلکه د دوی
دا خلوی نبت کاله عمر دا ے تیر شوه و و چه د دغه زبان په ما هرینو کئے :
دده هېخ شہرت نه و و په د اے حالت کئے د اعلان د هغوی تا وړو

هم زیات کړو کچرے کیدے شوه نو هغوی به په دیره آسانه قرآن او
صاحب قرآن ته په دے سخت ماته ورکړے و ه چه کم با کم یو
کر بنه عبارت خوبه دے د قرآن پشان جوړ کړے و ه، حکم چه د قرآن
پچھلہ هم دا اقرار دے کچرے دا ے ا شونو قرآن بیا کلام الہی نه
دے او صاحب قرآن به د خدائے رسول نه وے لیکن هغوی په خپل ادبی
ذوق او د فطرت سلیمه په بنیاد د قرآن مثل جوړول ناممکن ا گنول او د دے
آسانے لارے په خائے د قرآن د مقابلے د پاره د جنکو نو د پیره گران او طول
تیر مینه طریقه اختیار کړه چه په هغه کئے دے مالونه او خائونه تبا کړل
او ه خو : پکئے د خپل ملک او وطن نه هم لاس او ونخلو سره د دے
چه په دے کئے هم ور ته کامیابی نصیب نه شوه، د تورے او خونریزی د
مالی جانی قربانی وړ کول او د ژبه او د قلم خوزولو آسانه طریقه
پرینودل د دے دلیل دے چه دوی سره د قرآن د دے چیلنج هېخ
جواب نه و و حالانکه دا هغه خلق و و چه د دوی د فصاحت او بلاغت جواب
به ترقیامته ا کړے شی دا خود قرآن د اجماع بلاغی دلیل دے
چه د یو آسان دے لیکن د یورپ و وغیره مستشرقینو د اسلام د
مقابلے د پاره صرف د غنچو نغو اگانو او معاوضو هضمولو په فرض بیا هم
خو گن و د بے بنیاد اعتراضات کړی دی هغه به موبز په وار وار
نقل کو و او جواب به کړ و و کړو :-

اوله شبهه اوله شبهه اهل استشراف دا کړیده چه کیدے
شی د عرب فصحاء و په دے وجه بل قرآن نه جوړه
چه دائمی ضروری نه گنل نه دا چه د بل قرآن جوړولو نه عاجز و و لکه چه
یو انسان یو یارک ته خو نلے شی لیکن د غلته د نللو ضرورت نه گنری، د د
جواب دا دے چه بیشک د نیویادک سفر د پاره یو اے قدرت کافی به

دے بلکہ دتلو باعث ہم ضروری دے، نو کچرے دقرآن پہ مثل زورلو
 باندے د عربو بلفاء قادر دے، نو دے نہ بلہ نریا ته کومہ موقه
 کیدے شوا حکه چه قرآن ته شکست و رکولود پاره ددوی اود قرآن منزکر
 په صیح کئے مقابلہ په دے وجه جاری وه چه قرآن ددوی دپلا مگئی دین
 باطل کولو، نو دے مقابلے ضرورت دے د پاره دوجه خیل پلا دگھ دین به دے
 هم بچ کرے وے اود قرآن مثال پیش کولو سره به دے په مذہبی
 مقابلہ کئے خیل حریف یولی مسلمانانو اوصاحب قرآن ته ماتے و رکړے
 وه، د قرآن په مقابلہ کئے دوی ته خپله بریالی دومره عزیزه اوضروری
 ده چه د هغه د پاره دوی به کچه مالی او جانی قربانی و رکولے چه په هغه
 جنگ بدر، احد، خندق او حنین واقعات او په قرآن منونکو باندے په
 مکه معظمه کئے ددوی هغه ظالمانه کارنامے کوا هانے دی، هغوی په دے
 سه پوه وړ چه قرآن ته په ماتے و رکولو به د هغوی دین بریالی شی اود
 هغوی د فصاحت بلاغت په مثلی به هم اهنه شی اود دے مذہبی جنگ
 یو فریق (مسلمانان) به هم خوار اوزار شی اوس دلتہ داشبه داسے
 عبث ده که خنگه چه په صحرا کین دتندے نه مرسری په باره کئے او پیل
 شی چه دے خوبزے ووبه اوبو خبیلو ته قدرت هم وولیکن دا بو خبیلو
 ضرورت دژند وور آنری به نکر غلام جان) ددے نه علاوه حضرت مولانا محمد
 قاسم نانوتوی رحمہ اللہ تعالیٰ دآریه ساج بانی پنہات دیانند ته دمنظر
 چیلن و رکولو نه پس هرکله چه هغه ته ورغلو، نو هغه ته د حضرت مولانا
 علی مقام په رومو مناظره کئے بیکاره شوے وونو جوپ انکارے او کړو
 اودے ویل چه مال را ده د مناظرے نه ده کړے نو حضرت مولانا فرمایل
 چه اراده غم دا ختیار شه دے که اول د نه ده کړے اوس ته اکہ به دے
 خبره هغه خاموش شو داحال ددے شه هم دے، مونږ وایو کچرے

مشرکین مکه دنظیر قرآن پیش کولو اراده نه ده کړے، نو د عراق مصر
 شام لبنان اود بیروت هغه گنډ شمیره عیسایان اوس د قرآن دنظیر پیش
 کولو اراده اکرې، حکه چه د هغوی مورنئی نریه عربی ده او په دے ژبه
 کئے دوی گنډ شمیره کتابونه لیکلی دی او په دیر و جلدونو کئے د عربی
 لغتونه جوړ کړی دی، د عربی ژبه لوسته لوستے شاعران هر دی عیسائی،
 غت غت حکومتونه او قومونه کورونه روپی هرکال د قرآن او
 داسلام په خلاف خرڅ کوی، که د قرآن نظیر پیش کول آسان وے نو د
 دے دومره کرانے مقابلو او منصوبو په څانے به ئی دا کړی وولیکن ممکنه
 ده چه عیسائی قومونه خوسپو بدمئی ته اوس مگردا هچرے نشی
 کیدے چه دوی دقرآن ماتو ته پیش کړی:

دویمه شبه

اهل استسراق دادویمه شبه کړے ده چه
 کیدے شی د عربو فصحاء و سه هغه اسباب
 موجود نه و وکوم چه د قرآن جوړ و لود پاره ضروری و، داشبه هم حکه
 په خایه ده چه دیو څیز جوړ و لود پاره ضروری اسباب صرف څلور څیز و:
 ۱) قدرت یا مهارت (۲) ماده یعنی هغه مساله کومے نه چه دا جوړ کړی
 باعث او محرک، یعنی داسے مقصد چه ددے په جوړه و لود ماده کوی (۳) نمونه د
 هغه څیز چه کوم جوړ و ل غواړی مثلا دمیز جوړ و لود پاره اول دا ضروری
 ده چه جوړ و نکه د ترکانو اولوهاروی ددے قدرت او مهارت ولری، یو
 عام سر په لے نشی جوړ و لے،
 دویم: دا چه لورکے و، موجود دی، حکه چه د پغیر لورک میز نشی جوړ کړی
 ۳) درم: څیز هغه باعث دے چه په کوم دمیز جوړه و لومقصد حاصل کړی
 مثلا دمیر قیمت حاصل و ل یا پخپله د هغه د استعمال و لولو ضرورت،
 ۴) څلورم: څیز دمیز نمونه ده:

داخلہ ہر دہ چہ د عرب فصحاء و سرہ داخلہ و اسباب موجودوں
 ان اول قدرت او مہارت د دوی خود و سرہ و وچہ د نظم و انثر د واپر و صورتوں
 کینے د دوی جواب نہ و وک دوی ہم دغہ مشغلہ وکہ، مادہ د قرآن ہغہ
 آتہ و نیشٹ حرفونہ دی، چہ ہغہ ہم موجود و و دوی بتول کلام د دے نہ
 جو و و، د بقل قرآن جو و لو باعث او محرک ہم دوی سرہ موجود و و حکم
 د قرآن مقابلے د پارہ ہغوی سر و نہ پہ تل کینے اینی و و، چہ د دوی زوہ دین
 محفوظ شی۔

رم، خلوص د چہ نمونہ د قرآن ہم موجود و و نبی علیہ السلام ورتہ بار بار
 قرآن آؤر لو، بلکہ د داسے قرآن جو و لو د پارہ لے ورتہ چیلنج و سر کرے و و،
 نو حکم د ا شبہ ہم بے حایہ دہ۔

دریہ شبہ

دریہ شبہ دادہ چہ کیدے شی، فصحاء و دغز
 د قرآن ماٹون جو کرے وی خصوصیت نہ دی
 دار سید لے، ذام صرف دما شو ما نو خبرے دی، حکم چہ دغہ وخت
 کینے سیوا د خو کسا نو نورہ تولہ د نیا د قرآن خلاف وکہ او اس ہم د قرآن
 منو کو پہ نسبت د قرآن د مخالفینو شیر پہ د نیا کین دیر زیات دے
 ہر کلمہ چہ ددغہ وخت ہغہ لب و مؤمنانو قرآن تر موجودہ د مؤمنانو یا
 ارسولو نو دیر و مخالفینو ددغہ وخت د موجودہ وخت دے دیر و مخالفینو
 تہ وے را ا نہ رسول؛ کا د دے خبرے دلیل دے چہ داسے ہیغ نہ ووشوی
 حکمہ خو بنکارہ قدرے ہم نہ شوک،

خلوص شبہ

خلوص شبہ داسے دہ چہ یوسائس دان
 یونوے خیر ایجا د کبری بل سا نئس دان داسے
 نشو کولے دا ددے خبر د لیل نشی کیدے چہ د قرآن پہ مثل بل نہ جو پیدل
 ددے معجزہ دہ، ددے جواب دادے چہ نو مصنوعات کینو خیر و نہ دی چہ

چہ یوماہرے جو کر کبری بل لے خواہ مخواہ جو رہ و لے شی اقرآن کینوں
 دے حکمہ خو تراوسہ چا جو نکرے شو۔

پنجمہ شبہ

پنجمہ شبہ دادہ چہ د قرآن او سحر یومثال
 دے سحر ہم بغیر د سا حرنہ بل شوک نشی
 کولے نو حکمہ داد خالق کائنات فعل او معجزہ نشی گنرے، ددے جزا
 دادے چہ سحر او معجزہ کینے د غر کے آسمان فرق دے سحر کسبی او د
 اسباب بولاندے دے اگر چہ د اسباب بنکارہ نہ دی کہ بل شوک ہم دغہ
 اسباب استعمال کبری نو ہغہ، ہم د سحر عمل کولے شی لکہ چہ پہ ہرہ
 زمانہ کینے دیر سا حران موجود دی د موسی علیہ السلام د ہمساکار کسبی نہ
 دے نو سدستی ددے اقراریان شول چہ دا معجزہ دہ۔

شپزمہ شبہ

شپزمہ شبہ دادہ چہ اهل استشراف وائی چہ
 د پیغمبر علیہ السلام فصاحت او بلاغت بے مثلہ
 و و حکمہ بل چا ددے مقابلہ ا نشوہ کرے کونوی ہے خو قرآن د محمد صلی اللہ
 علیہ وسلم کلام ددے ددے جواب دادے چہ عربو پچلہ و لے دا شبہ پیش
 نکرے چہ ہغوی د قرآن اولنی بدترین د شمنان و و د ہغوی اهل استشراف
 زیات خبر داری، بلکہ دا تیر شوی بتول شہادت ہر کلمہ چہ پچلہ فصیحاً نو د
 عرب پیش نکرے نو معلومہ شوہ چہ تہ لے غلط او بے حایہ دی۔
 دویمہ وجہ دادہ کچرے قرآن د رسول اللہ صلی علیہ وسلم کلام کونو د ہغہ
 پہ احادیث مبارک و قرآن کینے بہ بیا ہیغ فرق نہ و و، حکمہ چہ ہغہ رنگ
 اوشان پہ احادیثو کین قطعاً نشتہ کومچہ پہ قرآن کینے موجود دے دلتہ
 مستشرقین بل مذہم پیش کوی چہ د نبی علیہ السلام کلام د وے قسم و و یونوری
 بے تیاری چہ معکونی بہ و و بل د تیاری او غور و فکر والا چہ ہغہ بہ بے
 مثلہ و و، نو دا عذر ہم حکمہ غلط دے چہ دیر کرتہ یوسائل تپوس کبری

ظاہری و نہ ہم کار کیدے شی، او مججزہ غیر اغلبہ نہ، دہ، "ڈاکٹروارد"
 "سسم ان لاجک" کینے لیکے چہ دیبا بان پہ ترو کو تو کینے کچرے ت پنخہ
 ویشو کنجیا نے ملاؤشی نو دا ضروری نہ دہ چہ دنہو سوونچہ او یا ڈو
 کنجیا نے دہم دغسوی، مطلب دادے چہ علتو نہ او اسباب چا بیانے دی
 چہ انسانی عقل معلومہ کپی دی او کوم اسباب چہ نامعلوم دی ہغہ،
 نسبتاً دیرزیات وی، لہذا دہرے واقعہ حل ددغے معلومہ علتو نو پہ
 کنجیا نو پرانستل صحیح نہ وی، پروفیسر ہکسلے لیکے، چہ مونزہ د فطرت
 حد بندی نہ شو کوئے، ددے مطلب دادے چہ مونزہ پہ فطرت دا پابندی
 نہ شو کوئے چہ کوم قانون دلاندا ہغہ ذات کار کرے دے نو دہغے
 نہ بغیرے نہ شو کوئے، "دانگلستان ولیم جیونس لیکے چہ" پہ کارخانہ
 فطرت کینے خداوندی مداخلت نہ مونزہ باطل نہ شووٹیلے دکاتنا تو خالق
 کبول او زیاتول ہم کوئے شی، داسے رائے دمغرب دیو فلسفیا نو دہ
 اوخا پہ نزدہم دارائے حکمہ صحیح کیدے شی، چہ قانون تعلیل بنا پہ ناقص
 لتون دہ چہ ہغے نہ یقینی علم نشی حاصلیدے، او دنولو سائنسدانانو مننے
 شوے قانون دے چہ تجربہ اولتون چہ پورہ محیط نہ وی نو ہغے نہ یقینی
 علم نہ شی حاصلے دے، مثلاً خونز پہ تجربہ کس چہ خومرہ اور نہ
 ماخلی دی نو ہغہ سوزول کوی خوبیا ہم آیا مونزہ دیو لو اور نو تجربت
 کریدہ او دہغے اور ہم مونزہ تجربہ کریدہ کہ خہ چہ کوم کن حضرت ابراہیم علیہ
 السلام غور زولے شوے و، کچرے نہ مودہ کرے نو دا ناقص لتون شو چہ دہغے
 نہ د آتش ابراہیمی، فیصلہ نشی کیدے ددینہ علاوہ ہر علت چہ کوم یومعلول
 پیدا کوی نو دخپل ہومرہ طاقت پہ ذریعہ ئے پیدا کوی چہ۔

کوم دہ کینے موجود وی خود ا قوت دخالق کائنات بخشیش او ورکری دہ
 چہ ہغے اغستے ہم شی چہ ئے داخل نو ددہ ہغہ صلاحیت ختم شوا و
 پہ داسے علت باندا ہے بیا معلول ہچرے نہ شی مرتب کیدے، ہم دغہ
 رنگ کچرے یومعلول بغیر د علت نہ موجود شو مثلاً پہ عصائے موسیٰ
 علیہ السلام سرہ د سمندر بیلیدل دا ہم دخالق فطرت کار دے چہ
 پہ ہمساکین ئے کربیلو لو طاقت کیشود و کوم ذات چہ بہ دے کینے ورا ندا ہے
 د طاقت نہ و، ایبنودے نو دے وخت دا معلول با علت شو نہ چہ معلول
 ہے علت، داخو مونزہ د فلسفے مطابق لیکل اکری، ورنہ اصل جواب خودا ہے
 چہ د علت معلول خبرہ بالکل غلط دہ خالق فطرت چہ خنکہ اغواری ہر
 ہم ہغے کوئے شی، کلمہ د علت معلول مطابق کارا شی نو تا ثیر او طاقت
 ایبنودونکے ہر دغہ ذات دے، او کلمہ بغیر دے نہ چہ اشی ہغہ صرف
 پہ ارادہ الہی کیزی اصل خیز ارادہ الہی دہ، معجزات ہم ارادہ الہی
 سرہ حکمہ تعلق لری چہ دا صرف افعال الہیہ دی او دغہ دخدا ئے او د
 انسان منبج کینے فرق دے، چہ انسان یوا ئے د عمل الادہ نہ کوی بلکہ ادا دے سرہ
 ہغہ اسباب ہم استعلما لوی مثلاً یوانسان پہ او بویا و و دئی مریدل
 غواری نو دا بہ یوا ئے پہ ارادہ نہ بلکہ دے سرہ بہ ہغہ دودی خواری او
 اوبہ بہ خبندی نرہلہ پہ مریری خو خالق فطرت داسے نہ دہ ہغہ اسباب
 نہ ضرورت نشتہ بلکہ د ہغہ بتول کار و نہ صرف د ہغہ دارا دے تابع دی۔
 إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ. سورہ یس رکوع ۸۱
 کینے ہم دے مضمون تہ اشارہ دہ، آیا آسمانونو او زمکہ جو کہ ولو کین صرف
 ارادہ الہی کافی نہ و کہ مزدور انو خہ ضرورت ہم پینش شوے و و ؟
 ہچرے نہ دغہ معاملہ د معجزانو دہ چہ ہغہ دعادی اسبابو نہ بغیر صرف
 پہ ارادہ الہی سرہ وجود تہ را غلے دی،

آتمہ شبہ

اہل استشرق وائی چہ کہ چرے قرآن معجزہ وی، نو دابہ وحی الہی وی دا پچھلہ او ددے
 پہ ذریعہ دَعُو موالقاء د عقل نہ بھر دے، ددے رُو جے جواب خودا کے
 چہ پچھلہ پہ بائبل کینے دانبیاء علیہم السلام کو دوحی ذکر موجود دے
 نو وحی او نبوت دا دوارہ دا سے اُموردی چہ اہل کتاب ر یهود او نصاری
 دوارہ کے، منی صرف د پیغمبر اسلام د پارہ د منلی شوی حقیقت نہ انکار
 محض صدا او عناد دے :-

دویم جواب دادے، چہ ڈ اللہ تعالیٰ د جانبہ د پیغمبر پہ زرہ بانڈے
 ڈ الفاظویا د معانی القاء بالکل معقولہ خبرہ دہ چہ ددے، تاہنہ د
 سمیزم د عمل نہ کیری گوم چہ یورو حانی عمل دے، صاحب د مناہل
 العرفان پہ علوم القرآن کینے لیکلی دی، چہ عیسائی مبلغین ر کوموتہ چہ
 مبشرین ہم وییلے شی، مصرتہ تلغدا او پہ یوحنا بانڈے د تنویم
 مقناطیسی عمل اُکرو، دھغ نہ ئی اول د خیل نُوم تپوس اُکرو ہغہ ورتتہ
 خیل اصلی نُوم اُبنود و بیا دغہ عامل ہغہ معمول حوان تہ توجہ اُکرو
 او وے وییل چہ دا نُوم ستا نہ دے بلکہ ستا بل حوم دے پہ دے عملے
 گھغہ د ذہن نہ اصلی خیل نُوم لورے کپرو او بل فرضی نُوم ئی د ہغہ
 پہ ذہن ورا تپلو او ددے عمل پہ ذریعہ نورے خبرے ہم ددہ پہ ذہن
 کینے و اچرے نتیجہ دا شولا چہ ڈغہ حوان پہ ذہن کینے دغہ الفاظ او علوم
 دا سے کلک پریو تل چہ عمل اثر د ختید و نہ پس ہم پہ کئی پاتے شول
 دینہ معلومہ شولہ انسان پہ یوحفی طریقہ د بل انسان ذہن تہ الفاظ
 را اُروے شی نو آ یا خدا کے پاک دیو منتخب رسول ذہن تہ دوحی الفاظ
 او قرآن نہ شی را اُروے؛
 دریم جواب دادے چہ تیب ریکار بودا حقیقت نور ہم دیو آسان داسے

کرو چہ انسانی الفاظ یو بے رُوحہ تیب ریکار بود تہ داسے اُروے او
 پکینے ئے محفوظ کولے شی نو آ یا خدا کے پاک دانسان نہ ہم عاجز دے چہ
 یو بے رُوحہ آے تہ ہم نہ بلکہ دیو منتخب نبی روح تہ وائی وی او پہا ہٹ کینے
 محفوظ کیری؛

سَقِرْتُكَ فَلَا تَكْفُرْ : سورة : مونز بہ ستا پہ ذہن کینے دوحی الفاظ
 اعلیٰ آیہ ع : واچو دچہ ہغہ بہ تہ نہ ہیر دے :-
 اِنَّ عَلَيْنَا جُمُعَةُ وَقُرْآنُكَ هُ : ستا پہ ذہن کینے دوحی الفاظ جمع کول بیا
 سورة قیامہ آیہ ع : : پہ تا بانڈی لو کول حونز ذمہ واری دہ

نہم شبہ

اہل استشرق وائی چہ د قرآن مضامین
 پہ ترتیب نہ دی، نو حکہ دا اعجاز نہ شی
 کیدے، ددے رُو جے جواب دادے، لکہ خنک چہ شاہ ولی اللہ رحمہ
 اللہ بیان کرے دے، چہ قرآن د نور و مصنفینو پہ طرز نہ دے بلکہ د
 قدیم عربو د دستور پہ طریقہ دے لکہ چہ د سبعہ معلقات پہ یو
 قصیدہ کینے گنر مضامین بیانیری گلہ پکین د محبت اظہار، کلہ د باران
 تعریف او گلہ د آس د تیز نگ بیان ہو گیا لکہ، قرآن یو شاہی مکتوب دے
 پہ کوم کینے چہ یو گور نہ تہ د م یرو خیر و نودا انتظام حکم و رکوی چہ پہ
 ہغہ کینے ترتیب لتول خہ عقلمندی نہ دہ :-

دویم جواب دادے چہ د مصنفینو پہ نو کہ لتول مضامین پہ سبیل بیل باب کین نہ موت کول
 خہ نقص نہ دے بلکہ د یو بیل قسم اعجاز دے چہ ہر کلمہ کتاب دینجہ د خدا ئی شہ کتاب شد انسان
 جو کر کے نہ دے نو ددے شان پہ ترتیب کین ہم د نور و مصنفینو نہ بیل دے کچرے دا
 انسانی کتاب دے، نو پہ دے کینے بہ خا خا د انسان ترتیب پینے شولے کونے
 دریم جواب دادے لکہ خنک چہ امام رازی رح پہ تفسیر کینے لیکلی وی
 چہ قرآن پچھلہ معجزہ دہ چہ ڈ ہغہ نور ترتیب ہم یو پورہ معجزہ دہ

اود ترتیبیہ قسم اجمازے کہ قول قرآن لائے ما بیان کریدے، نور و مفسرینور ہمد غے کرے دی لکہ بیان القرآن، سبق الغایات فی نسق الایات، کئے د ترتیب قرآن چہ بیان شوے دے او اہل استشرافو پہ ستریزو پستی لکولی دی اودانہ کوری، احقر پہ دے دول د قرآن داخری منزل تفسیر پہ عربی کئے جمع کرے دے چہ دتولونہ کوان دے اوتر اوسہ چاپ شوے نہ دے،

۴۳) خلورم جواب دادے، چہ پہ قرآن کئے بے ترتیبی چہ چاہہ بشکار کا دادہغہ د نظر قصور دے، حکم چہ د قرآن مقصدیوانکے تعلیم نہ دے، بلکہ تعمیل (عمل کول) ہم دی چہ انسانی ضمیر د عمل کولونہ پارہ تیار شی چہ د ہغے د پارہ قرآن کلام امر اونہی نہ پس د جنت اودوزخ اود ہغے د نعتونو او تکلیفونو ذکر دے د پارہ کوی چہ د تعمیل حکم نتیجہ بہ جنت اود ہغے راحتونہ اود عدم تعمیل نتیجہ بہ دوزخ تکلیفات دی کلام الہی اوصاف دے د پارہ ذکر کیری چہ د اللہ تعالیٰ لوئی پہ زرہ کئے بلکہ شی، اود دے بہ زور انسان د حکم تعمیل نہ تیار شی، کلام پہ انسان دخیلونہونو ذکر کوی کئے د پارہ چہ دے شرمندہ شی اود دے د مخہ عمل نہ آمادہ شی، کلام ہنہ قصے اواقعات ذکر کوی پہ کومو کئے چہ بہ تا بعد از مؤمنان زبانی انعام شوے وکے، او پہ نا فرمانو عذاب نازل شوئے وی دادے د پارہ چہ انسان میلان اور غبت د فرمانبرداری تہ وی اود نا فرمانی نہ دے نفرت او کھکے وی داخلور اصول معلومہ وی، نو پہ قرآنی مضامینو کئے بہ دے ترتیبی شک ہیچرے ہم پیدا نشی،

لسبہ شبہ

اہل استشراف وائی چہ د قرآن پہ بعض ایونو کئے د عربی ڈبے دعامو قاعدو نہ خلاف شوے دے چہ ہغے تہ لحن و عیل نشی، اودا مجاز نہ خلاف دے لکہ چہ عروہ

د حضرت عائشہ رضی اللہ عنہا نہ روایت کوی، چہ مادہ ہغے نہ د لحن قرآنی پہ بارہ کئے تپوس اکر و مثلاً راء ان ہذین لیسجریں ط سوردہ طہ آیہ ۷۱، ۷۲) وَالْمُؤْمِنُونَ بَيَّا أَنْزَلَ إِلَيْكَ وَمَا أَنْزَلَ مِنْ قَبْلِكَ وَالْمُقِيمِينَ الصَّلَاةَ وَالْمُؤْتُونَ الزَّكَاةَ سوردہ النساء آیہ ۷۱، ۷۲) رَأَتْ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالصَّابِقُونَ سوردہ المائدہ ایہ نو ہغوی افرمائل:

يَا بَنَ أَخِي هَذَا عَمَلُ الْكِتَابِ أَخْطَأُ وَفِي الْكِتَابِ رَوَاهُ أَبُو عَبِيدٍ فِي فَصَائِلِ الْقُرْآنِ وَأَخْرَجَ ابْنُ الْأَثَرِيِّ فِي كِتَابِ الرَّدِّ عَلَى مَنْ خَالَفَ مَصْحَفَ عُثْمَانَ عَنْ عِكْرَمَةَ لَمَّا كَتَبَتْ الْمَصَاحِفَ عُرِضَتْ عَلَى عُثْمَانَ فَوَجَدَ فِيهَا حُرُوفًا مِنَ اللَّحْنِ فَقَالَ لَا تُعَيِّرُوا هَذَا فَإِنَّ الْعَرَبَ تَسْتَقِيمُهَا بِأَلْسِنَتِهِمْ

گویا کئے دے ذکر شوی ایتونو کئے بظاہر چہ لحن رہے قاعدہ بشکاری د حضرت صدیقے رضی اللہ عنہ نے چہ تپوس اکر و زہغوی افرمائل چہ دادا کتاب غلطی دہ، د دویم روایت نہ معلومیزی چہ د قرآن لیکھے شوے نشی چہ حضرت عثمان رضی اللہ عنہ تہ پیش شوے نو ہغوی افرمائل چہ دے کئے ہغے لکھ شتہ، لیکن عرب بہ ہغے پہ خیلوڑ بوسرہ صحیح کری،

د دے شبہ روئے جواب دادے چہ دادوارہ روایتونہ، ضعیف الاسناد منقطع او مضطرب دی، علامہ آلوسی رح فرمائی چہ در روایت د حضرت عثمان رضی اللہ عنہ نہ حکم صحیح نہ دے چہ دے دوار و تردید ہنہ دے روایتونو کئے موجود دے، چہ حضرت عثمان رضی اللہ عنہ ہر کلام چہ دے نشی د قرآن الیہ دے نوے فرمائل، يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا وَآجِلُوا، مطلب دا چہ لیکونکو صحابہ کرام و رض دیر پہ خائستہ طریقہ دامرتب کر کے دی، نو دے نہ پس بیاد دا خنگہ وییلے شی چہ پہ دے کئے غلطی دی؟

د صحابی رم پہ یوروایت کئے دینہ اوبدا و جمع کیدال ددے جوگہ دی
چہ داروایت د منلو قابل نہ دے، البتہ حضرت عثمان سم پہ دغہ نسخو کئی
صرف در یونو خایونو تصحیح کرے۔

۱) لَمْ يَتَسَنَّ عَ لَمْ يَتَسَنَّ كَرُو سورة البقرة آية ۲۵۹

۲) اَمْ هِلَ الْكِفْرِ يَنْ عَ مَهْلِ الْكِفْرِ يَنْ كَرُو، سورة المطارق آية ۷

۳) لَا تَبْدِيلَ لِلْخَلْقِ عَ لَا تَبْدِيلَ لِلْخَلْقِ كَرُو سورة الروم آية ۲۰

ہر کلمہ چہ ہغوی د ثوران د تصحیح دومرہ فکر کولو چہ یوم معمولی غلطی
عہ ہم در سنہ کولہ نو پہ مذکور روایت خنکہ اعتباراً را کرے، شی چہ د
لحن او غلطی اقرار کولو سرہ بیا ہم ہغہ پخپل حال پر لبینودہ چہ د عقل نہ
خلاف دہ لہذا داسروایت د عقل او نقل دواہونہ خلاف دے چہ د قبلو لو
جوگہ نہ دے۔

۴) دویم جواب دادے، چہ د لحن نہ مطلب ہغہ رسم الخط دہندہ عام
رسم الخط نہ خلاف وی ابو عبیدہ پہ فضائل القرآن کیتے لیکلی دی، چہ
د لحن معنی د مشہور رسم الخط نہ خلاف کول دی، لکہ لا اذ بَحَثْنَا او لا
اَوْضَعُوا خِلَالَكُمْ:

۳) دریم جواب دادے، چہ لحن نہ مطلب طرز تلفظ دے، نہ غلطی،
لکہ وَلَتَعْرِفَنَّهُمْ فِي لَحْنِ الْقَوْلِ، سورة محمد آية ۲۴
آئے تہج التلفظ مثلا البصراط بالصا ا لمبدلة من السنين کہ

کولے دہرے غلطی یا بے قاعدگی چہ ذکر شوی دی د ہغہ دویمے جواب دادے
کچرے پہ قرآن کیتے د عربو د قاعدونہ خلاف خہ لفظ وے نو د قرآن مخالفینو پہ
پہ دغہ ومانہ کیتے د غلطی خامخا پہ گو تہ کرے وے، ما او قرآن ا عجاز بے
صامت کرے ورو فتح بہ کئے حاصلہ کرے وے، چہ ہغوی دا سے ا نہ کرے۔

۳) نہ مناہل العرفان جلد ص ۲۰، نہ مناہل العرفان جلد ۳ ص ۳۳۳ نہ مناہل العرفان

نو داشبہ نامعقولہ دے، بیا ہم محہ پہ واروار دے جواب و رکوم :-
ان هذان د قاعدے پہ موجب ان هذان، پکاروو حکمہ چہ ان
نصب و رکوی :-

۱) نور و جے جواب دادے چہ قاعدہ د زبان تابع وی او ہر د ہغہ نہ جو رہ
شوی وی، قرآن چہ کومہ طریقہ استعمال کرے دے دا ہم پہ عربو کیتے د
کناہہ بنی احبارت قبیلے لغت دے، نثنیہ پہ دواہو حالتونو کئی بہ الفسره
لولی لکہ چہ مناہل العرفان کیتے موجودی :-

۲) دویم دا چہ ان، پہ ضمیر شان مقدار کیتے عاھل دے چہ، انہ
دے او هذان لسحران پہ خلو کیتے سرہ مبتدا او خبر دی :-

۳) دریم دا چہ د هذان الفارولار زورم سحران سرہ د مناسبت پہ وجہ
دے، لکہ سلا سلا، وَاغْلَا لَار سورة دھرایہ عے او دا ہم یوقاعدہ دہ لکہ
خنکہ چہ د قرآن پہ ایت من سبأ بنبأ یقین، د سبأ کسرہ او تنوین د
سبأ، د مناسبت دوجے دے :-

۷) د و المقیمین، منصوب کیدال د مدح پہ بنا دی،

۳) وَالْقَصِيُون، مرفوع کیدال یا خود مبتدا کیدالو پہ وجہ دی چہ د
ہغہ خبر محذوف وی، یعنی وَالْقَصِيُون كذا لک یا عطف دے پہ محل د ان
سرہ دا اسم د ہغہ او یا عطف دے د هادوا پہ ضمیر مرفوع باندا دے

یولسمہ شبہ | یولسمہ شبہ دادہ چہ بعضہ انہنا نانو
ہم بے مثالہ کلامونہ پہ عربی کیتے جوہر کری

دی لکہ مسیلمة الکناب، ابن الراوندی الزندیق، ابو العلاء المعری
ابو الطیب المتنبی او د قبضی تفسیرے نقط چہ د ہغہ ہول حروف بے
نکو (نقطوم دی مثلاً، ح - در - س - ص - ط - ع - ک - ل - م -

و - لا، ہری، نو داشبہ حکمہ بے غایہ دہ چہ د

ذیفی تفسیرے نقط

ذیفی داتفسیر پھلہ کذیفی پہ نظر کئے
معجزہ نہ دہ او دتولوبلیغاً نوپہ نظر کئے

ہم داسے کارڈ منبئی نہ شپہ سوہ کالہ ورا نداسے پہ عدو کئے یو معمول او عام
شیوہ ذیفی نہ دیرورا نداسے پہ مقامات حریری کئے داسے عبار تو نہ
موجود دی چہ بعضے خالص پہ حروری مہملہ کئے او بعضے پہ حروری معیہ
کئے او بعضے عبار تو نو کئے یو لفظ ذحروری مہملہ رے نقطوم او دویم لفظ ذ
حروری معیہ ر نقطہ دارم دے، ددے نہ علاوہ چہ ذیفی خیل دا کار
دقرآن ماتون نہ دے کئے او نہ دے دادعوے کرے دہ، بلکہ ہغہ تراخر
عشرہ دقرآن داجازا قائل پاتے شوے دے اوپہ خیل ہم دغہ تفسیر کئے
دقرآن اجازا تعریف پہ زور داروالفاظ کئے پیش کریدے لکہ لیکے۔
کلام اللہ لا حد للحامید ولا عدل؛ واللہ کلام داسے دے چہ دہ دتغریفون
لکاریمہ وھو ماع لا ساحل لہ؛ ہداو حہ حدائشہ او دہغہ دفضا نلو شہیر
ہم نشتہ داداسے سمندار دے چہ غارہ مے نشتہ، ذیفی دداسے اقرار با
دجوہ ہغہ تفسیر سوا طع الالہام اجازا کتیرل مدعی سست اذکواہ چت
جو بیدل دی،

د مسیلہ تو کرے

ذیفی نہ علاوہ د مسیلہ ہغہ تو کرے
چہ پہ ہغہ کئے دانسانی ہدایت بونی تدر

ہر نشتہ نہ خوہنہ پھلہ دغہ دقرآن پشان معجزہ کئے دہ او نہ بل چا کئے دہ، بلکہ
ہغہ یو بلین ماہرزبان ہغہ دذکر کولو و ر ہم ا نہ کنول موین دناظرینو د
ضیا فت طبع پہ خاطر ہغہ خہ لک نقل کووہ۔

والمبدرات زرقا و الحصدات حصدا؛ خا دسروی پہ ہغہ بنحو چہ تخونہ کوی
والذریبت فحافرا الطینات طحننا؛ اوپہ ہغہ بنحو چہ لوو نہ کوی اوپہ ہغہ
والعینیت مجنا و الخابرات خبز او؛ بنحو چہ غم صفا کوی اوپہ ہغہ بنحو چہ

الشرادات تزداد واللقیمت لقمأ؛ چہ او رکا دمچن کوی اوپہ ہغہ بنحو
إہالة و سمننا؛ چہ اوہ اغزی اوپہ ہغہ بنحو چہ دودی

پنوی اوپہ ہغہ بنحو چہ بنوہا کئے دودی ماتہ وی او دواز دے او کچو پہ
نوری اغستونکو باندا دے / دلفظ خامیا نوہ علاوہ ہغہ پہ ہر کائے کئے
وآو استعمال کرے دے حالانکہ بعضے خایونہ دنا او دتم استعمال
دی بیادا چہ کوم کارونہ دسروویا د بنحو او دسروپہ کماہ و و ہغہ مے ہم
صیرف بنحو نہ منسوب کرل دامضمون پھلہ دیر لغواو بے فائدے دے
چہ دیوانے درجے سری دبارہ شرم خبروہ دامرنگ دانو کئے
ہم الفیل ما الفیل وما اذربك ما الفیل لہ ذنب و بیل و خرطوم
طویل؛ جا حظ دہغہ دل سے تو کرے ہر نقل کوی دی
یا صغدا ع بنت صغدا عین نقی ما تنقین نصفك في الماء و نصفك
في الطين لا الماء تكدر بين ولا الشارب تمنعین
دادوارہ تو کرے دآئی رہا نفی او دچیند خے پہ بارہ کئے دی

ابن الراوندی ز ندیق یہودی

ابن الراوندی یہودی النسل
المتوفی سنہ ۳۲۳ ہ دہ بہ د

یہود او نصاریٰ و نہ غتے پیے اغتے او دقرآن او اسلام پہ تردید کئے بہ
کتابونہ لیکل دہغہ دکتا بونو نمونہ دادی، التاج والفريد، والزمر دکا،
وقضيب الذہب، دکتا بولیکونہ پس بہ مے د یہود او نصاریٰ و نہ نورے
پیے غوبنے چہ نہ بہ مے و رکولے نورہ دے دکتا بونو تردید بہ مے بیاکولو
ابوالعلاء المعری ددہ دکتا ب تاج پہ بارہ کئے لیکل دی،

لا یصالح تاج ان یكون تغلا رد تاج دومرہ حیثیت ہم نشتہ چہ ہارہ ترورہ
شہ داد ہغہ ابوالعلاء المعری قول دے، چہ د ابن الراوندی پہ شان پھلہ
ہم صلحدو ابن الراوندی د بغداد پہ بول یو معتزلی ابوعلی جانی سرہ

ملاقات اُکرو اور تھے اُوئیل چہ حُما قرآن اُوڑے ، جُبائی اُوئیل
چہ حُہ ستا د شرمناک علوم نہ خبر کیم ، بیا هغه اُوئیل چہ اے ابن
الراوندی تہ پچپلہ منصف شہ چہ ستا پہ دے کلام کئے د قرآن پشان
فصاحت ، بلاغت ، خوب و لے او هیت در هبہ ، د اب ، نشتہ ۴

هغه اُوئیل چہ نشتہ ۱

د صنبی تو کرے ،

متنبی د پیغمبری د دعویٰ کو لو بہ دخت اُوئیلی وو
اُو قسم بحالِق اللیل وَالرَّیْحِ الْهَابِئَةِ بِاللَّیْلِ
اِنَّ الْکَافِرَ لَطَوِیْلٌ اُوئیل و اِنَّ الْکَافِرَ لَکَفُوْفٌ الدَّیْلِ ، بیائے توبہ
کرا او مخلص مسلمان شو ، د دے تولو ما خد د مصطفیٰ صادق الرافعی
اعجاز القرآن نومی کتاب سن تر ص ۳۳ دے ، د دے خیزونو د نقل
کو لو یو مطلب د قرآن اعجاز صفا بنکارا کول دی ، دویم دا چہ صنبی و
غیرہ د مسیلمہ او ابن الراوندی وغیرہ نہ دیر زیات لور ادبی مقام لور
لیکن هغه هر کله چہ په دے میدان کئے قدم کینو دو نو د هغه
کلام دا یے بنکاریدا و چہ د هغه معتقدینو پچپلہ هغه پورے خندا کولہ
اود دہ ضمیر هم په دے دلرہ ملامت کولو :-

دویمہ خبرہ دا چہ د قرآن په جواب کن چہ چا خد اُوئیل مسلمانانو
بے له تعصب هغه نقل کول ، دریمہ خبرہ دا چہ د قرآن دامقابلہ
پہ بغداد کئے په هغه وخت شویدا چہ پچپلہ مقابلہ کوونکی درعیت
په حیثیت دیو مخ پر ترقی اسلامی حکومت کئے استوگن وواد آزادی
کئے دومرہ وه چہ حکومت تپوس هم اُنکرو چہ غالباً د هغه وجه
دا کیدے شی ، چہ اعجاز قرآن یو نمر دے په دے تو کړو دے ته هغ
نقصان نشی رسیده ،

د اعجاز القرآن پوه

مشاهدات او معنویات

د قرآنی اعجاز اگر چه بلاغی
حیثیت سره ذوقی خیز دے

لکه د ترخو او خوب و او بو پو پز ندال او د فصاحت و بلاغت ذوق لورونکو
د بارک د ایوب د یهی خیز دے لیکن مو بز تو خو خیزونه په گونه کو د چہ
د هغه په وجه به معمولی فهم لورونکو حضراتو ته هم د قرآن اعجاز واضح
شی ، خه مضامین خود مشاهداتو سره تعلق لری چہ هغه بنکاره
خیزونه دی لکه آسمان یا نور د یس خیزونه او خه معنویات یعنی د
لیدلو نه بهر خیزونه دی ، مثلاً ، اخلاق اعمال قلبیه دا حکامو
عقائد او د غیبیا تو قوانین ، د عرب او د عجم د شاعرانو د فصاحت
بلاغت میدان مشاهدات و ونه چہ معنویات ، د دومی کلام ټول
غورزگونه هر به مشاهداتو کینوی معنویاتو کین به هغ د دک ندی لیکن قرآن
مشاهدات هم بیانوی او غیبیات او معنویات هم اوسر د دے په زور بیان کئے فرق ندری
د عربو او د عجمو شاعران درشتیا دروغو پابندانه وی خو
خپل بیان او فصاحت و بلاغت کئے به ئے خپل زور بنکاره کولو هم
د غه وجه ده چہ د عربی شاعرئ په باره کئے دامقوله مشهوره وه
چہ اَحْسَنُہُ اَکْثَرُہُ ، یعنی هغه شعر دیر بنه دے چہ په هغه
کئے دروغ دیر وی مگر د قرآن مضامین ټول د درشتیا و پابندی
چہ په هغه کئے د واقعاتو خلاف هغ مضمون نشتہ په دے وجه
د قرآن دائره تنگه وه خو بیا هم د دے په فصاحت او بلاغت
کئے فرق را نغلو او که یو شاعر صرف د درشتیا و چا پابند کړونو د
هغه کلام به بے خونده پلټه شی ، او بلاغت به ئی هم ختم شی
دا یوا ئے قدران دے چہ درشتیا و پابندی سره د هغه خوندمزه
نوره هم زیاتیری او بلاغت کئے ئے هر وخت چا نون کینوی ،

۲۷ انسان اودھے تو تونہ محمد ودی پہ دے وجہ بلیغ شاعر پہ
 یو خاص میدان کتے دخیل فصاحت زور بنودے شی لکہ دامرو القیس
 دشاعرئی زور دے بنخوا واسونو پہ تعریفونو کتے محمد ودے، دنا بخت
 دیبان جوش د ویرے دمضامینو سہ مخصوص دی، داعشی، د
 شرابوسہ، دغہ رنگ فیردوسی اونظائی د جنگ پہ مضامینو کتے لا
 جواب دی، شیخ سعدی پہ اخلاق کتے بمثالہ دے خوبہ قرآن کتے د
 ہر قسم مضامینو باوجود دغہ پہ فصاحت بلاغت کتے ہیج فرقانہ راجی
 رم، د قرآنی بلاغت خصوصیت دادے چہ پہ لزو تلو کتے داسے اعلیٰ
 مضمون بیان کدی چہ دغہ بہ کتا بونہ جو ریدے شی، خوبیا ہمد
 قرآن پہ خوب والی کتے ہم فرق نہ راجی اونہ پہ مضمون بانڈے دلالت
 کولو کتے کزلیج اوکر کچنی راجی مثلاً، وَفِي أَنْفُسِكُمْ أَفَلَا تُبْصِرُونَ
 رسورۃ الذریت، آیت علی

(۵) سل کالہ پس ہرہ ژ بہ بد لیزی، حکمہ دھر کتاب سئل کالہ پس ہغہ
 مزہ وی، بلکہ دغہ د مضامینو نہ پہ مطلب اغستو کتے گوانی راولا ریزی
 د حضرت شاہ عبدالقادر رحمہ اللہ، ترجمہ قرآن بے مثالہ دہ لیکن د زمفے
 پہ تیرید و سرہ دغہ د بعضے اردو الفاظو استعمال پاتے شو نو دے
 وجہ دغہ افادیت کمزورے شویا حضرت شیخ الہند رحمہ اللہ دغہ ترجمہ
 د نووالفاظو پہ قالب کتے دغہ د افادیت قائم ساتو د ہارہ واچولہ، لیکن
 د قرآنی الفاظو پہ افادیت خوارلس سوہ کالہ پس ہم ہیج فرق رانغلو د
 دے نہ معلومیری چہ د قرآن د الفاظو انتخاب خالق کائنات دے
 د پارہ کدی دے چہ داہہ ترقیامتہ دیرے مو دے د پارہ برقرار دی،
 ددے غلور و امور و ملاحظہ کولو نہ پس دے کتے ہیج شک نہ ہلتے کیری
 چہ دا د ول کلام د بلاغت داسے حد نہ رسیدے دے چہ ہفتہ د انسان

رسائی ہجرے نہ شی کیدے ہم دغہ وجہ دہ چہ قرآن خہ وخت
 نازل شو نو خانہ کعبہ کتے ہفتہ آویزان اوہ بمثالہ او مشہورے قصیدے
 د شاعرانو خپلو انورا کوٹھے کرے یوائے دامرو القیس یو قصیدے
 ہر ہفتے آویزان حکمہ پاتے شوہ چہ دغہ خور دغہ دراکو خولونہ
 انکار کرے وو، لیکن ہر کلمہ چہ ہفتے د طوفان نوح علیہ السلام متلو
 د قرآن د آیت واوریدو،

وَقِيلَ يَا أَرْضُ ابْلَعِي مَاءَكِ وَ : اے مزکے خیلے اہا حیرے کبرہ،
 يَسْمَأُ أَقْلِعِي وَغِيضَ الْمَاءِ : او اے آسانہ ادریزہ او اہہ کے شوہ
 سورۃ ہود آیت ۵۳

نو د امر و القیس خور سمدستی دغہ قصیدے ہم ہر اکو حکمہ کرہ،
 (عجاز القرآن اللافی) :

جارج سیل لیکی چہ دیوانسان قلم ہم داسے معجزانہ کتاب نشی لیکی
 اودا د مروڑ وندی کولو نہ ہم لویہ معجزہ دہ : ارمیکسوئل کنگ لیکی
 کچرنے وحی خہ شی وی، نو بیشک قرآن یوالہا ہی کتاب دے (تاریخ
 اسلام عبد القیوم ندوی جلد ۷ ص ۳۳۳)

قانونی اعجاز د قرآن بلاغی اعجاز خوبیان شو اس ددے خبرے
 چہ قرآن د اللہ تعالیٰ کلام دے دویم دلیل
 قانونی اعجاز دے، انسانی قانون کہ یوتن جو پکڑے ری کہ کتے و تانا نو
 (پارلیمنٹ) اودوی دیر ماہران ہمدوی خوبیا ہمدغہ قانون پہ
 مختلف قومونو، و ملکنو کتے دیرہ مودہ نشی چلیدے او خا مخاہ دے
 کتے داسے یو کمزوری بنکارہ شی چہ پہ ہفتے کتے د ترمیم و تغیر ضرورت
 و راولی، ہم دغہ وجہ وہ چہ د یو حکومت او بادشاہی پہ قوانینو کتے
 دغہ قانون سازے اسمبلی او پارلیمنٹونہ دیمار بد لئی راولی او

اوسم غہ د انسانى قانون د خامى او کمزورى دليل دے ليکن د قرآن قانون چه هغه د انسانى ژوند د بنو لو آرخو نو سترون لرى او د هغه بنکاره کوونکے هم صرف د پيغمبر عليه السلام هغه يو ذات دے چه ليکل لوستل ئے نه وکړى او اقمى رنا خواصه بللے شو، د هغه وطن بتول خلق نايکلى او نالوستلى وو پکوم کيڼے چه دورى بنکاره شوى وو په دغه وطن کيڼے نه د تعليم زور شور ورواونه دغه قانون نه خلق خبر وو خوسره د دے د ايشيا، ميورپ او افريقه په درے وارو براعظمو نو کيڼے د زرق کالونه زياته موده په دے فيصلي کيدے نه په دے کيڼے چا نقص بنکاره کړ و او نه په کيڼے د تر مير او تبديلى ضرورت پيښ شو په موجوده زمانه کيڼے چه تعليم عام دے او د بتولے تيرى خلق د يو تير په لوگه يو بل سره تيرى دى خو صرف مسلمانان نه بلکه د يورپ مخالفين هم د قرآن قانون بے مثال معقول او جامع بولى حالانکه په دے خوار لس سوه کاله تير شوى دى،

۱۸) داکټر سمويل ليکلى، چه د قرآن کريم مطالب دا سے همه گيراو د هرے زملنه په مناسب دى چه بتول آوازونه ئے خامخا قبلوى او بخانو - شگلنو، بناړونو او باد شا هوکڼه کړي نكيږي؛

۱۹) مسټروف ليکلى، د رشد وهدايتا وسيع جمهوريت، انسانى او عدالت نوحى تنظيم، ماليات، د غنرباؤ د حمايت او د ترقى اعلا آيين په قرآن کيڼے موجود دے،

۲۰) د فرانس داکټر مويں ليکلى، د قدرت مهر يا نوح چا کوم کتابونه انسان ته ورکړى دى قرآن د هغه بتولونه بهتر دے د تاريخ اسلام عبد القیوم نندوى جلد ۱، ص ۳۱ تا ۳۲ نقل شوى صرف په درے حوالو مونږه اکتفا کوو، د دے نه تا سواندازه اگلوئى چه دا دول د

کتاب د انسانى فکر پيداوار کيدے شى؟ هچرے نه بلکه د دے کتاب ماخذ د الله تعالى هغه بے اندازه علمى سرچشمه ده چه هغه نه د بتولو قومونو او د بتولو زمانو نه د ضرورى او علم وواو په دے کتاب کيڼے بتول را خائے کړه،
ايات اقبال مرحوم

حکمت اولايال است و قدیم
معنى اش شرمندۀ تاويل نے
بے ثبات از قوتش گير ثبات
عصر با پيچيده ر آفات او
حایل اور حمت للعلين !!

آن کتاب زنده قرآن حکيم
حرف او رايب نے تبديل نے
سخي نکوين اسرار حيات
صد جهان تازه در آيات او
نوع انسان را پیام آخريں

۲۱) د دينه علاوه سردامند بربليکى، د قرآن قوانين د تا جدار نه تر کتر فرد پورے، بانده حاوى دى او دا دومره معقول دى چه مثال ئى نشته، د حواله بالا تاريخ عبد القیوم نندوى
۲۲) آرئلد ليکلى چه قرآن هغه اصول پيش کړه چه د سائنس هغه مخ په وړاندے ترقى هم دے ته ماته نشى ورکولے،

د تاريخ عبد القیوم نندوى هم دغه حواله

تأثير اعجاز

قرآن حکيم د خپلوتا تيرا تو دمخه هم يو معجزه ده حکه چه په هيڅ انسانى کتاب کيدا دول تاثير نشته کوم چه قرآن خور کړ و، او بتوله تيرى پر وړه بنانه کړه دا اثر اچولو اولنه ترون د انسان روح سره دے، حکه چه دا بدل شى نو انسانى تصورات، گفتار او کور د کيڼے پخپله تبديلى راغى، د دے درے وارو مرکز روح يا زره دے، لکه شنگه چه حديث دا حقيقت بنکاره کړيدے چه

پہ بدن کینے یو تو پتہ دے چہ ہنہ درستہ وی نو بقول بدن درست
 وی دی بخاری شریف، اصلاح مرکز روح دے خوروج امر ربی او آسمانی
 خیز دے، زمینی نہ دے لہذا اکوم کتاب چہ آسمانی وی نو کلام ربی بہ
 وی پہ ہنہ بہ ذروح اصلاح کیزی کوم چہ امر ربی دے، قرآن حکیم
 کوم قوم او ملک (عرب) کینے چہ بنکارہ شو ہنہ دے نوے نری د خرابو
 مرکز وو، اعتقادی خرابی دومرہ وے چہ د خدا پرستی، پیکنے خہ
 تلبیہ ہم نہ وے بلکہ ہر خائے بت پرستی وے انصاف ورک و بقول
 ظلم ظلم وو، ہرزور آور پہ کمزوری بوخت وو او بغیرد لوٹ مار نہ د
 ہغوی بلہ ذریعہ معاش نہ وے ددوی دظلمو نو نہ ددوی اولاد ہم
 خلاص نہ وو، تر دے چہ خیلے ژوندائی لونرہ بہ ئی پہ خاور و ور
 مندے او ویاہ بہ ئے پر ہکو لوٹنے بہ ئی دومرہ کولے چہ د ہغوی ہیخ
 مجلس بہ دشرا بوخبلونہ خالی نہ وو، داتفاق بونی ہم پہ دوی
 کینے نہ وو، او دہرے قبیلے او قوم خلیق بہ دہر بل سرہ پہ جنگ کینے بیت
 وواو دائے پہ تو لو کینے زیاتہ خوبنہ مشغلہ وے، د اصلاح تولے در پیے
 (تعلیم، تربیت، قانون) دوی کینے نہ وے، جمالت لاقانونیت او خود سری
 عامہ وے، داحالات انسانی ذرائع او وسائلوسرہ پہ زرکو نو کالہ کینے ہم
 نہ شو بنہ کیدے دچا پہ خوب خاطر کینے ہم نہ راتلہ چہ دصد و جری
 نیوونکی خرابی بہ چرتہ ختم شی، حکم چہ د اصلاح دذرا لبعو نوم و نشان
 ہم دغلته نہ وو، اس چہ داہر خہ شتہ تعلیم عام دے، د نشر و
 اشاعت تولے ذریعہ شتہ، قانون موجود، د اصلاح معاشرہ انجمنو
 قائم، اصلاحی فلمونہ ہم شتہ خوبیا ہم پہ خرابو او شر و فساد کینے
 اضافہ کیزی او دجرمو تو نوی نوی صورتونہ راجی، اس ددے
 منظر او د قرآنی اصلاح د منظر نسبت آکرہ۔۔

چہ ہنہ پہ دودہ دودہ نیم کالہ کینے دا مشکل ترین کار پہ دیر آسانی حل
 کرو او ہنہ اصلاحی انقلاب ئے پہ عربو کینے را و ستوکوم چہ تولے نری
 نہ معلوم دے، دتاریخ پہ صفر کینے بنکارہ دے او دوست دشمن د
 دے اقرار کوی، پہ عربو کینے بت پرستی، د بیخہ ختم شواہ او کور پہ
 کور د خدا پرستی او توحید دا سے شور بیت ا شوچہ دغہ بت پرست
 بت شکن شول، سرے صرف وحداء لا شریکاتہ تبت شو، پہ ژبوے
 ہروخت دا لله توحید جاری شو، پہ زرو نو کینے دا لله خوف خائے شو
 دغیر الله خوف ئے ذرہ نہ او تو۔ دغہ قوم چہ د خپلو سکہ رو نرو دشمنان
 وو د اسلامی او قرآنی پیرون پہ دجہ ئے بلال حبشی، صہیب رومی، او
 سلمان فارسی غوندے پردی خلق د خپلو سکہ رو نرو نہ ہم زیات
 آکرل، خانہ جنگی ختمہ شواہ، او بقول عرب قوم دینے اور وولٹی
 پہ مزی کینے پیٹلی قولادی دیوال جو رہ شول، جوار کی او سود خورل شول
 خیل۔ غلا۔ داکہ۔ قتل، او ظلم نہ بولے، د عربونہ ورک شول، بلکہ دوی
 قدمچہ کوم خائے نہ، ارسیدو د ہنہ خائے نہ دا تولے خرابی ختہ
 شوے، دیورپ یواہل قلم لیکي چہ د قرآن نازل کیدو نہ پس عرب
 دانسانانو پہ شکل کینے فر بنیتے جو بہ شوے، دا یونانی حقیقت دے
 چہ دا سے اصلاحی کارنامہ چہ سرتر یا یہ معجزہ دے صرف د قرآن
 پہ وجہ ا شواہ چہ دتولوانسانی کتابونور پہ جمع او د نری دتولو۔
 حکومتونو د طاقت (پہ جمع) نہ بھر وے نو داد دے خبرے دلیل نہ دے
 چہ قرآن کلام الہی دے او د خداوندی تاثیر پہ وجہ دا ہتہ اصلاحی
 کارنامہ ئے آکرہ؟ وے نہ دا خود دے خبرے تاثیر دلیل دے، چہ
 قرآن کلام الہی دے، دا کوم چہ ما لیکل د موجودہ دور اسلام دشمنان
 عیسایانو ہم د ہنہ اقرار کرے دے د ہنہ تفصیل بیا تولونہ ودا ندے

دا وضاحت کول غور مچھ ما دودہ دودہ نیمہ کالہ ولے اُلکھن حالانکہ
قرآن خود پرویشٹ کالہ نازلیدو، دھن وجہ دا دلچہ دکھن
دیارگس کالہ خوگفا رو پہ خپل ظالمانہ طاقت دقرآن آواز بند کپیو
اوددے د تبلیغ تیلے لارے لے ہم بندے کرے وے دہجرت بجہ
پس اتہ کالہ کفار ودغہ کار دجنگ پہ زور دفتح مکے پورے جاری اُسانلو
دایویشٹ کالہ خو قرآن نازلیدو لیکن کفار ودسے تبلیغ او آواز پہ
مذکور طریقو بند اُسانلو اوباقی پائے زمانہ ریعنی پہ دیرویشٹو
کالو کینے، صرف دودہ دودہ نیمو کالو کینے دا کار اُشو، ددے وضاحت نہ
پس بیا خپل مقصد تہ را کپو:

دیورپ پہ نظر کینے دقرآن تاثیر

ڈاکٹر مارین لیکی، چہ قرآن
پہ دنیا ہنہ اثر اُخو رتولو
چہ دھن نہ بہتر مسکن نہ وو، دفرانس یسبان لیکی چہ قرآن دا بے ڈونڈا
اوپر زور ایمانی جوش پیدا کوی چہ بیا پکس دسک گنجائش نہ پیدا کیدی
سرولیم میورلیکی۔ چہ قرآن دکالنا تو د فطرت پہ دلائل سرہ خدا کے
پاک دتولو نہ اعلیٰ ہستی ثابتہ کرکے او انسان لے دھنہ پہ اطاعت
را بیست کپو۔

مستر جی۔ ٹی لیکی چہ قرآن پہ بیشمیرہ انساناوا اثر اوجولو و دسانس
دنیا دقرآن ضرورت نور ہم واضح کپو۔

مستر عمانوئل دی انش لیکی، چہ دقرآن رنرا پہ یورپ کینے ہنہ وخت
دبشکارے شوہ چہ تیرا خورے او پہ دے دیونان سر علم او عقل تہ
ژوند حاصل شوہ

مستر ایچ۔ ایس لینور لیکی چہ دقرآن دتعلیم نہ دحکمت او فلسفہ
ظہور اُشو او دا بے ترقی لے اُکھن، چہ د خپل وخت دتولو نلو

لوئے یورپی حکومت نہ زیات اُچت شو
انجذابی تاثیر

دقرآن کوم اصلاحی تاثیر چہ موبن بیان
کپو ہنہ ہم دا بے یومعجزہ دہ چہ بوانسان
کتاب نہ ظاہریدے نشی، لیکن داصلاحی اجماز نہ علاوہ دقرآن انجذابی
تائیر ہم یومعجزہ اوددے خبرے پچھے دے چہ قرآن کلام الہی دے،
د، حکمہ چہ قرآن دیر غب کتاب دے دھنہ یادول دیر گران د،
دویم دا چہ دغیر عرب مسلمانانو دپارہ دکہ ڈبہ پردئی دہ چہ دھن
پہ یادول کینے دویم بنداش دے خپلہ ڈبہ کس کتاب یادول آسان او پردئی
ڈبہ کینے یادول دیر گران دی،

د، دہیدہ خبرہ دادہ چہ پہ دے کینے یورنگ آیا تونہ دیر دی چہ پہ
دھن سپری پزل کیری، او غلطیری، داہم دھن پہ یادول کینے یو بنداش د
د، غلور مہ دا چہ دقرآن حافظ دپارہ دقوم یاد حکومت نہ خہ تقضواہ
نہ دہ ترے شوے نہ لے پہ دوی کینے خہ خاص عزت شتہ د،

د، پنچمہ دا چہ دقرآن یادولود پارہ دیر وخت پہ کار دے اویا دیا د
سانلو دپارہ لے بول عبرت مرگہ ددورا و تکرار ضرورت دے،
دوسرہ خواری کچرے ددنیاوی دگری حاصولو دپارہ کرے نو دیر

مال او عزت بہ ئی گتلا، دا بول د حفظ قرآن پہ لادگت غب
خندان دی، لیکن سرہ دے پہ مسلمان قوم کین لکھو نہ حافظان د

قرآن موجود دی اوددے دحفظ رواج پہ دے بے تپوسہ حال کینے ہم مخ پہ
ترقی دے چہ دا ددے دلیل دے چہ دقرآن پہ ذات کینے معجزانہ او انجذابان
دا بے کشش موجود دے چہ ددے بنداشو تیر سرہ ہم مسلمانان خپل
خان تہ را کبزی او ہیٹھ یو بندیز پہ دے اثر نہ غریجوی داکشش او انجذابان
تائیر دقرآن یومستقلہ معجزہ دہ اوددے دلیل دے چہ قرآن کلام

الہی دے حکم چہ بل بو کتاب دومرہ حفظ کوونکی پہ مخ دز مکے نشستہ
نہ دا سے کشش پہ بل کتاب کینے شتہ تردے حدہ چہ دتوریت او انجیل
بو حافظ ہم نشستہ :-

دقرآن اعجازی تاثیر پہ شخصیت در رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
دا صلاحی او انجذابی تاثیر نہ علاوہ دا شخصیتی تاثیر ہم دقرآن یومستقبلہ
مُعجزہ دہ، دقرآن پہ بارہ کینے صحیح او غلط دوارہ رائے دی، یوصیح
رائے دہ چہ دا کلام الہی دے اوبلہ غلطہ رائے دہ چہ دا کلام الہی نہ دے
دصحیح رائے ثابتلو او دغلط رائے دیکارہ کولو دپارہ مؤثر قرآن د شخصیتی
تاثیرا عجازی دے کور :-

د شخصیتی تاثیر اعجازی دے صورتونہ دی :-

① نزولی اثر ② قلبی اثر ③ قالبی اثر

① شخصیتی نزولی اثر :-

مخالفین وائی، چہ قرآن دا اللہ تعالیٰ کلام حکم نہ دے چہ دا رسول اللہ
محمد صلی اللہ علیہ وسلم کلام دے، کہ دا غلطہ رائے اُمننے شی نو بیباچہ ہنہ
کلام چہ پہ ہنہ کینے پہ خدا کے تعالیٰ دروغ و پیلے شوی وی حکم بہ ژور
اثر پہ دغہ انسان اُغر حوی لکہ خنکہ چہ د عربو دہنہ مشہور اوتو
قصید و خاص اثر پہ ہنہ شاعرانہ نہ پر یوتو کو موچہ دا پیلہ جو رہے
کرہے وے کہ دا سے وے نو تاریخ کینے بہ گے خہ قدرے ذکر شوے وے
لیکن دقرآن وحی :-

پہ یخنئی کینے خولہ

بہ چہ پہ حضور علیہ السلام شہ وخت پہ
یوعامہ جمع کین کیدہ نو د بیخ موسم
باوجود ہغوی د بیخ مبارک نہ بہ د خولو غت خا خکی پہ دیر زور
خشیدل د حضرت صدیقہ رحم نہ پہ اول د بخاری کین منقول دی :-

لقد رأيتہ ينزل عليه الوحي في
اليوم الشديد البرد فيصم عنه
وإن جبينه ليتفصد عرقاً
ما حضور علیہ السلام اُلید وچہ پہ
سخنہ یخنئی کینے بہ برومی نازلیدہ او
ختمہ بہ شولہ نو د ہغوی د تند و مبارک
نہ بہ دا سے خولہ را خنیدہ لکہ خنکہ چہ و ہلی رگ نہ وینہ دارے وھی
پہ یخنئی کینے دا سے سخنہ خولہ راتل غیر اختیار ی دہ چل و ل پہ د کینے
نشی کیدے اُس دا بناکارہ خبرہ چہ دا سے تاثیر پہ انسانی کلام کینے نشی
کیدے معلومہ شولہ چہ دا حضور علیہ السلام خیل کلام نہ و و بلکہ
الہی دے :-

دروند والے او پینے

کلام د الفاظونہ جو روی پہ ہنہ کینے دروند
والے او پینے لہ گہ، ا حکم چہ دا خوبہ اجسامو
کینے خاص وی او قرآن خوا الفاظوی جسم خرنہ وی بیباہر پہ حضور علیہ
السلام بہ چہ قرآن نازلید و نو د ہغوی پہ شخصیت کینے بہ د معجزے پہ
دول دروند والے او پینے پیدا کیدہ او لگ ہم بلکہ دیر زیات :-
بخاری شریف کینے زید بن ثابت رحم نقل کوی :-
كَادَتْ فَخْدِي أَنْ تَرُصَّ، ترجمہ: قدریہ وچہ خما د پتون ہلو کے د پیتی
د زورہ چورہ چورہ شوے وے :-

دسورہ مزمل پہ تفسیر کینے مستدرک حاکم د صدیقہ رحم نہ نقل کوی،
چہ حضور علیہ السلام پہ سفر کین پہ اُربنہ سور روان و، چہ وحی قرآنی
نازلہ شولہ، ہنہ اُربنہ دوحی قرآنی د پیتی د زورہ کینا ستہ، د اشکارہ
خبرہ دہ چہ پہ زید بن ثابت رضا و پہ اُربنہ دا دول اثر نہ دوحی راتلونہ
وراندے او نہ وُر ستو چرے شوے و، دا صرف د قرآنی نزول اثر و
چہ دا پہ قرآن کینے ہم نو کور دے :-

أَنَا سَلِّقُ عَلَيْكَ قَوْلًا ثَقِيلًا ○ اے پیغمبرہ علیہ السلام موہنہ تاباند

یو دروند قول دروا چوؤ :-

ہر کلمہ چہ دا خیر قرآن او حدیث کینے را غلو عام و مخلوق اکتلو کچرے دا
تاثیر دا قضا تو نہ خلاف وے نو د قرآن عا لفیو کفار و بہ خا عا دا اعترا ض
او انکار دوا رہ کرے وے، ہر کلمہ چہ ہغوی دا سے نہ کرے، نو دا دلیل شو
و دے خیرے چہ دا تاثیر واقعی پہ نواتر سے، ثابت دے، داتا تیر صرف
قرآن سرہ سترے نہ دے بلکہ دھنے قرآن سرہ چہ د جبرائیل علیہ
السلام پہ واسطہ نازل دے نو دا سے شو، لکہ چہ د وخت دنا زلیدا و د جبرائیل
علیہ السلام د فعل او عمل ہم پہ دے کینے داخل وی دا د قرآن د تاثیر
محرر، دہ چہ بل السانی کلام کینے نشتہ:

۲- د قرآن شخصیتی قلبی تاثیر

د صاحب قرآن حضور علیہ السلام پہ ذرہ مبارک باندا دے د قرآن دا
انرو چہ د حضور علیہ السلام پہ فرمائش حضرت عبد اللہ بن مسعود
دوی پہ ورا ندا دے قرآن شریف تلاوت کھو، نو خلقوا کتل چہ د
ہغوی دستر کو مبارکونہ بے اختیار اے و بکے جاری وے۔ وَعَيْنَاهُ تَذَرِّقَانِ
⑤ مطرب بن عبد اللہ بن شخیر رض نہ نقل دے، ہنہ وائی چہ د شیے
پہ تہجد و کینے حضور علیہ السلام یوا سے دھنوک ہم نہ وو، قرآن
لو سنلو خہ پہ لارہ تیریدم نو د حضور علیہ السلام د ڈرا پہ وجہ د
ہغوی سینے مبارکے دا سے جوش و ہلو لکہ پہ دیمکی کینے ویشیدے پہ
چہ جوش وھی، فَلَجَوْهُ اَزِيْرًا كَا زِيْرِ الْمَرْجِلِ، بنہ! چرے د چل دل د
خبرو بہ چلوئی سری پچیلہ د شیے پہ تیرے کینے پہ یوا سے، دا سے اثر
کیدے سی، داتا تیر خو د کلام الہی کیدے شی۔

۳- تاثیر قلبی

پہ وینا کینے دوسرہ تکلیف نہ وی خومرہ چہ بہ عمل کو لو کینے وی د

چل ول خبرے یوا سے د خلقو بنو د لو د پارہ وی چلوئی سرے پچیلہ
نال ترنلہ دہر د و کیکے عمل پر نشی کو لے تر خو چہ ہنہ کلام الہی ا نہ کنری
او د ہنہ مضامین حتی ا نہ کنری لیکن د حضور علیہ السلام پہ قالب اوبدا
مبارک باندا دے د قرآنی احکام موخہ اثر بہ کیدے و چکوم وخت چہ دا
آیت نازل شو :-

فَاِذَا كَرَعْتَ فَانصَبْ وَرَالِ رَبِّكَ اے پیغمبر علیہ السلام تہ چہ خہ
فَاَرْعَبْ: سورہ الانشراح ایت ۱۷ وخت د ضروری کار نہ فارغ شے نو
خپل خان د اللہ تعالیٰ پہ عبادت کینے سترے کرے، او اللہ طرف تہ پڑتیت شہ
د دے نہ پس حضرت صدیقہ رض فرمائی چہ ہغوی بہ بولہ شپہ عبادت
کو لو تر دے حد اہ چہ (تَوَكَّرَمَتْ قَدَمَاهُ) د ہغوی قدامونہ مبارک بہ ا پرسید
② بخاری شریف کینے دی چہ د صدیقہ رض نہ د حضور علیہ السلام دا خلقو
پہ بارہ کینے تپوس ا نشو نو ہغوی ا نر مایک چہ پورہ قرآن د ہغوی اخلاق
وو لکہ ختنگہ چہ شوک خپل عادتونہ او اخلاق نشی پریبیو دے د غم
شان د حضور علیہ السلام اخلاق او عادات قرآنی احکام جو رہ شوی و وچ
خہ پہ قرآن کینے وو ہم ہنہ د ہغوی پہ عمل کینے موجود وو، بنہ! چرے
پہ یوا سان د خپل چل ول د کتاب پہ دے م ول نالی، جسمانی او عملی
تاثیر کیدے شی؟ کچرے نشی کیدے نو دا دلیل د دے خیرے دے
چہ قرآن کلام الہی دے او پچیلہ حضور علیہ السلام پہ دے د کلام الہی پہ
حیثیت دہو لو نہ زیات عمل کوونکے وو :-

د قرآن سیاسی اعجاز

قرآن عربو کینے نازل شو او دوی د ہولو قومونہ کمزوری بے علیہ او بے
ہنرہ وو، د سیاسی غلبے حاصلو لوھیخ ذرائع دوی سرہ نہ وو، خکک چہ
سیا بی غلبے او اقتدار حاصلو لو د پارہ اول دا فزا روزیا تولے ضروری وی

اودوی گنر نہ وو۔ عرب بہ پہ ہنہ وخت کینے صرف سعودی عرب
 اوین تہ و ییلے شو، عراق، شام، فلسطین، اردن، لبنان، بیروت
 مصر او شمالی افریقہ دا عرب ملکو نہ نہ وو، خود اسلامی فتوحاتو
 نہ پس عرب ملکو نہ جو رہ شو، (۲) دویم خیز تعلیم دے او عرب دایا نو،
 یعنی دناو ستو ملک وو، دریم خیز اتفاق او یووالے وو، لیکن دے عربو ہرہ
 قبیلہ دے پہلے دے شہنہ وکے تر دے چہ دے مدینے منورے دے انصارو دہ مشہور
 قبیلے اوس او خزرج پھلو دیوبل دے شہان وو، (۳) خلودم خیز کار یگری
 دہ او بہ عربو کینے نہ کارخانہ وکے او نہ کار یگری دے تورے او دے معمولی
 پوشاک دیارہ ہم ہنوی دھندوستان او دے شام دے عیسائو محتاج وو،
 (۴) پنجم خیز زراعت او غذائی کفالت دے، او دے قبور پو نہ بغیر ہنوی
 دے نور و قومونو محتاج وو، حکم چہ دے ہنوی وطن دے کورنہ دے جو کہ نہ دو
 چا پنچہ قرآن ہنہ تہ پھلہ "وَ اِدْعِیْ ذِیْ ذُرُوعٍ" اویلی۔

(۱) شہدیم خیز معدنی دولت دے او پہ دے وخت پہ عربو کینے یومعدنی
 دولت تہ وو اوس چہ موبنزخہ کور و ہنہ دے سنی ذملے پیل او ار دے
 (۲) اوس جسمانی قوت دے، او دا ہم پہ دوی کینے حکم نہ وو چہ دے
 ملک چہ پرگرم دے ضروری غذا اور تہ حاصل نہ وکے، دا او ہوم بکوت
 وو دیختی او گرمی نہ خان ساتلو دے پارہ دوی سرہ کور و نہ وو نہیا تو
 خلقو بہ پہ تنبوا نو کینے گزارہ کولہ او دے علاج خہ انتظام ہم ورسرہ
 وو، (۳) آتم خیز روحانی او اخلاقی قوت دے چہ دے توحید اعلیٰ او پاکیزہ
 تصور نہ پیدا کیری، لیکن دے عربو خلقو بہ دے کانہ ویا دے کانہ و نہ جو
 بتا نو عبادت کولو

پہ دے حالاً نو کینے قرآن پہ عربو کینے بناکارہ او عربو پتو لو پہ جمع
 دے رہا دے زور کولو بنہ زور اگلو دہ دہ دہ نیم کالونہ زیات وخت

قرآن دے آزادا شاعت (خوزولو) دیارہ وخت نہ وو مؤندلے شوے،
 لیکن دے لہزہ مود کاکینے قرآن عربو لہزہ دے کوم خائے نہ تزکوم خائے
 اوسول دے اندازہ دے قرآن نہ ویرا ندے او دے قرآن نہ وو ستودے پو
 دے نسبت کولو نہ معلومیدے شی عرب نبیل القرآن ہنہ وو چہ دے کومو
 موبز ذکر او عرب بعد القرآن دا سے یو قوم جو رہ شو چہ پہ تنظیم
 اتحاد، اخلاق، بلند خیالی، اولوالعزمی، ایثار، قربانی، خدا پرستی،
 شجاعت، سخاوت، عفت، پاکدامنی، رحم او شفقت، عقل و تدبیر،
 جہان بینی، جہانگیری، دیانت، امانت، صدق اور استی، دے وعدے پورے
 کولو او پہ عدل و انصاف کینے دے دوی یو قوم ہم سیال نہ وو، بلکہ دے بشریت
 بتول تاریخ دے وی دے مثال پیش کولو نہ تہ تو دے ہر دے وجہ دے چہ
 دے تیر شو و اتہ کمزور و سرہ ہم ہنوی دے مشرق او مغرب دہ لو یو
 متمد نو او بے اندازے سامان نہ دے پک با دشا ہور قیصر دے کورے
 پہ یو وخت تکرہ او ہلہ او پہ دے پلہ وخت کینے ہنوی تار پہ تار کور
 دے ہنوی دے وے والو خولے او دے ہنوی لوئے او تخت و تاج دے کس کس
 کول۔

اوس سوال دا دے چہ دے آسیا سی غلبہ عربو تہ پہ کومہ وجہ حاصلہ
 شوہ، چہ دے زور دے ہنہ طوفانی چہ پہ مشرق کینے کاشغرا و دیوار چین
 سہارا اتمیدے او پہ مغرب کینے مراکش او فرانس پورے
 دے جواب دا دے چہ سیاسی اقتدار او غلبہ حاصلو دے پارہ دہ
 قسمہ اسباب کیدے شی، (۱) یومادی (۲) او دریم روحانی او فیزی
 اوس ذکر شو چہ ماڈی ہیچ اسباب عربو سرہ نہ وو، بلکہ دے عربو
 دے شہان او حریفانو سرہ وو، کچرے پہ ماڈی اسبابو دے غلبہ فیصلہ
 کولو دے نو عرب بہ دے دے کہ نہ قطعاً اردک وو او نتیجہ بہ اے وے،

(پہ عکس) وہ، تو معلومہ شوقہ چہ دا ہر خہ پہ ہفہ غیبی اور وحا
 طاقت چہ کوم عربوتہ دقرآن او صاحب قرآن علیہ الصلوٰۃ والسلام
 دبرکتہ نصیب شوے وو اس بشکارہ خبرہ دہ چہ دا سے معجزانہ طاقت
 د کتاب الہی د طاقت نہ بغیر ممکن نہ دے ہم دے نہ معلومہ شوقہ چہ
 قرآن کلام الہی دے او پہ کوم یا ک ذات چہ دا نازل شو ہفہ دیولونہ
 زیات کامل او خاتم النبیین ذات وو د مسلمانانو او سنی زوال باعث
 ہم دا دے چہ دوی د اسلام او د قرآن پہ ہدایا تو عمل پرینے دے ورینہ
 ددے دوارو اس ہفہ طاقت دچہ کوم وو۔ د قرآن دا نسخہ د درو کالونہ
 ہمزیاں وخت از مینیت شوے او تجربہ شویدا، او نَزَّلَ مِنَ الْقُرْآنِ
 مَا هُوَ شِفَاءٌ۔ قُلْ هُوَ لِلَّذِينَ آمَنُوا هُدًى وَ شِفَاءٌ۔ لیکن پہ کاغذ
 لیکلے شوے او پہ خوے ویلے شوے بہترینہ نسخہ تر ہفہ اثر نشی کوے
 ترخوچہ پہ ہفہ عمل انشی دیورپ مستشرقین داراز بنہ پیڑنی چہ کہ
 چرے مسلمانانو اسلام او قرآن نہ رجوع اکرے نونوی کہورہ۔
 مسلمانان پہ یوحائے شی پہ یومرکز کینے بہ راشی د ہغری خوارہ واره
 طاقتونہ او د ترقی ذرائع بہ یوموتے شی او د دنیا ر و ہیم منبر طاقت
 بہ جوہر شی او چھونز دلاس نہ بہ دغہ بنکار اٹھی، نو خکہ خہ مودے
 را سے ہغوی مسلمانانو لورہ د قرآن او اسلام نہ د بیرتہ کولو کوششونہ
 شروع کری دی، او دا واتی چہ د مسلمانانو ذوال دقرآن او د اسلام پہ
 وجہ دے او دا ہم واتی کچرے مسلمانانو د مغرب ہفہ گنداہ او خدائے
 ویزارہ تہذیب اختیار کرو نو دوی بہ ترقی اکرے او ہمدنا وجہ دہ چہ
 پہ اسلامی منکونو کینے زور او نوسہ جنگ جاری دے اوور ترورے پہ مسلمانانو
 کینے انتشار او مرکز نہ تہتید وکی جذبات پائتم مومی۔ موہنرہ خپلو
 لے سورہ بنی اسرائیل آیہ ۸۴ لے سورہ تم السجدة آیہ ۲۵

دوو کتابونو ترقی او اسلام اشترکیت او اسلام کینے دامسلہ پورہ حل
 کرے دہ چہ د ہفے رُوح دوا خیزہ دی ہفہ دا چہ دیورپ کار یگری،
 ہزارو علم یو خیزدے او د ہفہ طرز ژوند، معاشرت او تہذیب بل
 سینے دے۔ اول شے دا سلام دے چہ یورپ پر قبضہ کریدا، یعنی یورہ
 ہغوی صنعتکاری چہ ہفہ واخلائ اودوم د ہغوی کنہکاری دہ چہ
 پریندی پہ دے د زور تعلیم یافتہ ہفہ اعتراض نشنہ خکہ چہ ہفہ
 اسلام سر ہ پچہلہ فتی دے دفت کولو ضرورتے نشنہ دلائل خما پہ
 نور و کتابونو کین شتہ او دیورپ تہذیب کنہکاریانے پریندی چہ ہفہ
 د اسلام او ترقی دوارونہ خلاف او پچہلہ یورپ د ہفہ پہ وجہ د تنزل
 بنکار دے او د خنکدن پہ حالت کینے دے، دا سے خموہنر خانہ جنگی
 ختمیدے شی، دنوی او زور تعلیم دوارہ وزرے د ترقی د پرواز د پارہ ضروری
 دی دوارہ د لے یوحائے کری جگہوی لے مہ۔

۴- غذائی اعجاز

النسان د جسم اور روح نہ جوہر دے دا دوارہ پہ دے بدلید وکی او
 خرابید وکی جہان کینے آباد دی، خکہ پہ دوی کینے ہم بدلی او خرابے
 راخی، نو ترخوچہ دے دوارو د پارہ د غذا انتظام نہ وی نو د دوی باقی
 پاتے کیدل نا ممکن دی پہ دے وجہ قدرت د جسم او بدن د بقا د پارہ
 د غذا انتظام کرے دے، چہ دے د ختمید و نہ بچ شی او د دے د پیدا کولو
 نہ چہ کوے فائدہ اخستل مطلب وو ہفہ ہم پورہ شی او دے کینے
 خہ نقصان را نشی او د روح د غذا د پارہ لے ہم پہ دے غرض انتظام
 کرے دے چہ دے ہم ژوندے پاتے شی او د دہ د پیدا اٹس مقصد پورہ
 شی، قدرت دانسانی بدن د غذا دا سے لوتے انتظام کرے دے چہ د
 زکے نہ واخلہ تر آسمانہ او تر نمر او سپور مٹی پورے ددہ د غذا پہ

پہ تیار کی گئی تھی مثلاً بدن غذا رکھو گی (دپارہ ذمکہ غنم را
 اُتو کوی اوبہ اوہو ہفہ شہہ اونازہ ساقی دستورو پہ کشش ہفہ دانہ
 نیسی اوغٹیری، نمر د سمندار نہ براس اوجت کپی پورتہ ورچ شی
 اود ہفہ نہ تباران پہ شکل کینے د اُبو انتظام اُکری او پچھلے گرمی ہفہ د غنم
 دانے پغوی، بادونہ بوس او غنم جُدا کولو کینے مدد کوی شپہ ورچ یوبل
 پسے لکیدی دی نو دے کینے اعتدال پیدا کوی مطلب دا چہ بولہ کارخانہ
 د جہان پہ غنم جو رہہ لو کینے لگیا دہ چہ انسانی بدن لہ د خوراک تیار کپی
 حالانکہ د روح نہ بدن قیمت او قدر دیر لگ اولاندا دے دے چڑغہ
 لاندا دے او کمزوری جُرد پارہ دومرہ لوئے او وسیع انتظام د قدرت د طرفہ
 موجود دے نو دا خو ہیچرے نشی کیدے چہ د روح د غذا د پارہ د خہ
 انتظام نہ وی دا خونہ عمل معنی او نہ لے حکمت خو بیلٹون صرف دومرہ
 دے چہ بدن د زمکے شے دے دے غذا سامان ہم د زمکے نہ اُشو
 اور روح آسہانی او امر ربی دے لہ دے وجہ د دے غذا اُہم د غہ خائے نہ
 پکار دہ :-

د روح آسمانی غذا

د روح د ژوند د پارہ قدرت یو روحانی
 غذا بتجویز کرے دہ خو ہفہ دلے دہ
 چہ خوک د ہفہ کیفیت او مقدار نشی بنو د لے خکے چہ د روح پہ دے
 کینے اللہ تعالیٰ سرہ مشابہت او مناسبت دے نو دے د پارہ بہ غذا ہم
 دا سے پکار وی چہ دا اللہ ذات سرہ تہذون لری، بلکہ د ہفہ صفت وی
 دا اللہ د غہ صفت صرف ہم د ہفہ کلام کید بئی چہ روح انسانی تہ متنتقل
 شی اودے ژوند دے اُساتلے شی نو د کلام الہی او وحی ربانی نہ بغیر انسانی
 روح ژوند نا ممکن دے، لکہ خکے چہ د جسمانی غذا نہ بغیر د جسم
 ژوند نا ممکن دے :-

د روحانی ژوند معیار

د روح اصلی ژوند او مرگ ہم ہفہ
 معیار لری کو مرچہ یو انسانی اندام لری

دا فیصلہ بہ د غذا پہ مقرر معیار موقوف وی چہ واقعی کلام الہی یا قرآن

د غذائیت معیار

د غذائیت معیار دوہ خیزونہ دی (۱) طبعی
 میلان (۲) ترقی او نشوونما، (۳) مثلاً دودئی

او غوبنہ جسمانی غذا دہ او اُ سپنہ اولرکے جسمانی غذا نشی کیدے د دوار
 پہ مینج کینے بناکارہ بیلٹون دا سے دے چہ دودئی او غوبنہ خورل د
 انسان طبیعت غواری اودائے طبیعت نہ غواری چہ د اُ سپنے اولرگی یو
 جو رہہ کپی او دے خوری :-

(۴) دویم معیار دا سے چہ دودئی او غوبنے خوراک سرہ بد اغٹیری
 او ترقی کوی مگر اُ سپنے اولرگی خوراک سرہ دا سے نہ بلکہ نقصان
 کیری، د غہ رنگ قرآن ہم طبیعت غواری، خکے خو پہ لکھونو حافظان
 د برعبر لگیا وی قرآن یاد کپی او بیا د ہفہ د ساتلو د پارہ تہ مرگہ بول عمر
 ہ ہفہ دورونہ او تکرارونہ کوی۔ د دے قرآن د علم او عمل سرہ پہ لوج کین
 دا سے اصلی رحیقی ژوند پیدا کیری چہ بیا یوموتے خلق پہ زرگونو نور
 خلقو تہ کیدے شی لکہ موبزہ سیاسی اعجاز کینے چہ بیان کر لہ کچرے
 روح تہ قرانی غذا اور تکرے شی نور روحانی ژوند دا سے ختمیری، لکہ چہ
 خکے بدانی ژوند د بدانی غذا نہ ہوندا لو پہ وجہ ختمیری :-

د روح مرگ او ژوند

د ہر خیز ژوند د ہفہ د پیدا کولو د
 مقصد نہ معلومی :-

دا د ستر پہ پیدا کولو مقصد لیدل، اود غوبنہ پیدا کولو مقصد اور بیدار
 ستر کہ چہ لیدل نشی کولے او غوبنہ چہ اورید لے نشی نو دا د دوی مرگ

دے دغہ شان درُوح پیدا کول د " معرفتِ الہی " دپارہ دی خو پورے
چہ دامقصد حاصلیری نوز روح ژوندے گوندی مردے :-

(۷) دالله پہ معرفت اودالله پہ تعلق سرہ روح کینے بولوئے دا سے
طاقت راشی، چہ د هغه مقابلہ ددغے قوت نہ خالی روحونہ نشی
کولے اُس ددے طاقت نوم روحانی ژوند اوددے نیشتوالے روحانی مرک
دے، داسے ژوند قرآن حکیم پہ دے الفاظویا نوی:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ إِذْ دَعَاكُمْ تَسْمَعُوا أَوْ تَعْلَمُونَ
وَاللَّزِزُ سُّؤْلِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ ط: أَمْئِي هغوی تاسوداسے خیزتہ
سورۃ الانقال - آیة ۲۳ :- دابلی کومچہ تاسوتہ ژوند درکوی،

دے نہ معلومہ نشوہ چہ روحانی ژوند دجسمانی ژوند نہ اعلیٰ اوزیات
اوجت دے ددے روحانی ژوند پہ برکت اوطاقت سرہ صحابہ کرامو
دخپل نہ خوچند لازیات لبسکروتہ ماتے ورکریہ سرہ ددے چہ
هغوی سرہ بہ هیج سامان نہ ووا و تحیرانی دل سے کارنایے بہ فی اکریہ
چہ صرف دجسمانی ژوند خاوند انوبہ نشوے کولے دا ژوند هغوی تہ
دقرآن اواسلام نہ حاصل دوا، دابن جریر طبری پہ تفسیر کینے:

وَكُنْتُمْ عَلَىٰ شَفَا حُفْرَةٍ مِّنَ النَّارِ لَمَّا دُعُوا تَحِيًّا
دحضرت ابوقتا دہ وضاحت داسے بیان شوے (دائے ترجمہ) چہ "د
عربو خلق دیرذلیل خوار اودیتولونہ زیات کمراہ و و هغوی سرہ نہ
خوراک اونہ پوتشاک و و هغوی درومر او فارس غوندے ددووزمرو
پہ مینج کینے تری و ووی سرہ دپشخید و هیج خیزنہ و و هغوی دخوراک
نہ محروم و و، نوردو گوانہای خلقوبہ هغوی خو پور تردے چہ اسلام راغے
اسلام ورنہ یو کتاب رقرآن (و و کروی چہ هغه دوی لره د قومونو
سرداران اوحاکمان جو پکول :-

قرآن روحانی غذا دہ

د غذا دپارہ موبزوراندے دودہ معیارہ
بیان کروی دی دا، د طبیعت میلان (۷) او

ترقی را، قرآن طرف تہ د ماتے خوداحال دے چہ دنرئی بل یو کتاب دومرہ
نشی لوستے خومرہ چہ دالو ستے کیری نرئی کینے د هیج کتاب دومرہ خافظان
نشتہ خومرہ چہ د قرآن دی، حالانکہ دے غریبانو حافظانوتہ نہ د
مسلمانانولہ طرفہ خہ عیوضانہ ورکولے نشی نہ د قوم یا حکومت له طرفہ
اویا خود قرآن ژبہ همر غیر عربود پارہ اُپرادہ چہ د مجبوری نہ بغیر
هغه تہ طبیعت نہ ورعی، هم ددے نہ معلومیری چہ قرآن روحانی غذا دہ
حکله خوددے تہ لومشکلا تو با وجود دے تہ د طبیعت میلان نشتہ :-

(۷) دویہ خبرہ دادہ چہ غذا خو پورونکی تہ د غذا نہ ترقی اوطاقت
حاصلیری نو د قرآن تاریخ هم دا بنائی چہ د قرآن پہ برکت کمزوری انسانان
طاقتور شول، بے اخلاقہ با اخلاقہ شول، لاندے خلق بڑا اوناپاک خلق
پاک شول، ددے نہ پس د هیچا همر بہ دے کن شک نہ پاتے کیری، چہ قرآن
آسمانی غذا دہ چہ درُوح دپارہ د آسمان نہ نازلہ شوے دہ او قرآن باندے
یقین لرونکو تہ همر دے قرآن هغه عظمت اوشان ورا بچیلو چہ د هغه
مثال پہ انسانی تاریخ کینے نشی موندے اوداشان یواحے دکلام الہی کیدیشی

(۶) دلیل نظامی

قرآن حکیم د انسانی ژوند دپارہ داسے نظام قائم کپے دے چہ دهغینہ
چپکلہ دا یقین پیدا کیری چہ دا دخالق انسان له طرفہ دے دانسان
جو پ شوے نہ دے، محکله چہ د انسانی ژوند رازونہ اورمزونہ صرف
خالق حیات پیژنی نہ چہ بل خوک انسان چہ کلہ هم ددے لاسے نہ
داوریدو او پہ یوانسانی لاسے حیات باندے دنگ کو شش اکرونو
هغه تہ امن اودام نصیب نشود قرآن نظام حیات دومرہ کامل اود

ژوند په ټولو اړخونو باندې خور دې چې کچرې د هغه تفصیل بیان
 شی نو د بیړغت کتاب به تر جوړ شی لهذا موږ د قرآن د صداقت په
 غرض یو څو نیا دی اصول پیش کوو،
 (۱) د انسان تعلق د خالق کائنات سره (۲) د انسان تعلق د خپلو هم جنسو
 انسانانو سره

(۳) د انسان تعلق د ټولو عالم د کائناتو سره -

(۴) د انسان د ژوند مقصد -

(۵) د انسان د ژوند اخیری پورې -

(۶) روحیه اصول — د انسان تعلق خالق کائنات سره -

خالق کائنات د انسانی ژوند مرکز دے، د انسان ژوند، د هغه د ضروریاتو
 د ژوند د ظاهری او باطنی فائده اخیری فیصله د خالق کائنات مرضی
 سره تړلې ده د خپل مرکز حیات نه د انسان جدا کیدل د هغه
 مرگ دے او د هغه سره یوځای کیدل د ده حقیقی ژوند دے لهذا د
 انسان پرمختی دمه واری داده چې هغه د خالق کائنات په وړاندې
 په دے حیثیت رشان، یقین آلری - د انسان دے حیثیت بشکاره کولو
 د پاره قرآن پوځی ارشاد فرمایلو:

حَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ رَسُوْرُهُ مَلِكٌ آيَةٌ عَدِيْعِي خَالِقِ كَائِنَاتٍ
 د انسان د مرگ او ژوند خالق دے، بیانې اعلان اکر و -
 وَمَا بِيَكُم مِّنْ نَّعْمَةٍ فَمِنَ اللّٰهِ رَسُوْرَةُ النَّخْلِ آيَةٌ عِلْمِ اِنْسَانٍ تَه تَوَلَّ حَصْل
 نعمتونه د خالق کائنات بخشش دے، بیانې ارشاد فرمایلو چې انسان
 خپل کوشش سره چې کوم څیزونه حاصلو د هغه آخری فیصله
 هم د قدرت په لاس کینې ده انسان له پخپل کوشش نیاز بدل نه دی پکار
 وَمَا تَشَاءُوْنَ اِلَّا اَنْ يُّسْأَلَ اللّٰهُ رَسُوْرَةُ التَّكْوِيْرِ آيَةٌ عِلْمِ سَنَّا سُوْخُوْرِيْنَه

د الله د خوښې تابع ده

قرآن د سید الکائنات د خوښې مبارکې نه دا اعلان اکر و -

قُلْ لَا اَمْلِكُ لِنَفْسِيْ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا اِعْلَانِ اَكْرَهْ جِهْ خَه د خپل خان د
 اِلَّا مَا شَاءَ اللّٰهُ ط رَسُوْرَةُ اِعْرَافِيَّة ۱۱۰ پاره هم د سوادوزیان اختیار نه
 لر تر څو چې د الله خوښه د فیصله اکر و -

د دے خیالاتو لازمی نتیجه به داوی چې (۱) رب العلمین سره به د انسان
 د محبت یو مضبوطه رسته پیدا شی، چې کله هم نشلیږی،

وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا اَشَدُّ حُبًّا لِلّٰهِ ط د ټولو نه زیات محبت د الله سره د ایمان

سوره البقره آیه ۱۶۳ : اَوْ يٰقِيْنَ د خاوندانوی هم د دے محبت

د اثر وی چې د هغه فکری او عملی ژوند د الله سره اتر لے شی او د هغه

ظاهرا و باطن د الله په محبت سر چیتې شی، د هغه ظاهرا و باطن د الله

به یاد و اباد شی او په کائناتو د هغه نظر د اسی وی چې هغه د اجمال

د محبوب صرف یو آئینه کږی، هغوی په ولاړه په ناسته او په ملاسته

يٰذِكُرُوْنَ اللّٰهَ قِيَامًا وَّرُكُوْعًا وَّ اَوَّ : اللّٰه یادوی او په دے خیال او فکر په

عَلٰی جُنُوْبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُوْنَ فِيْ خَلْقِ : آسمانونو او زمکے نظر آچوی چې له

السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ : د عالم خالق نه تا د عالم بے مقصد نه

هَذَا بَا طِلَاط رَسُوْرَةُ اَلْاِعْرَافِ : دے پیدا اکر و :

اَوْ اِيَّاكَ نَعْبُدُ وَاِيَّاكَ نَسْتَعِيْنُ ه : په تصور کینې دے د دین د نیاد کامیابو

چشمه رب العلمین کږی او اعتقاد دی، قوی او عملی عبادت صرف د هغه

کوی، او د خپلو منبها و تر و نه پس د دین د نیاد خپلو مشکلا تو د حل د

پاره هم د هغه مدد غواړی هغه خپله رضا د الله په رضا کینې ورکه کږی

او د الله تعالی په امر، نهی باندے عمل کول یعنې د هغه د حکمونو تعیل

د خپل ژوند ضروری حصه جوړ کوی، قرآن نه چې چا فائده رییض

حاصل کرے دہ قرآن پچھلہ ذہنوی حال پچھلو دے الفاظ کو کینے بیا کنوی
 وَ لَئِنْ جَبَّ إِلَيْكُمْ الْإِيمَانُ وَ زَيْنَةً ۚ اللَّهُ سَتَأْسُو بِهِ زُرُونَ وَ كَيْفَ دَا إِيْمَان مِيْنِه
 فِي قُلُوبِكُمْ وَ كَذَرَهُ إِلَيْكُمْ الْكَفْرُ وَ الْقَسْوَقُ ۚ وَ أَجْوَلِه اوستا سو پھ زرو نو کینے تے ور
 وَالْعِصْيَاتِ ۚ أُولَٰئِكَ هُمُ الرُّشِيدُونَ ۚ نَبُو سْتُواو سْتَأْسُو بِهِ زُرُونَ وَ كَيْفَ دَكْفِ
 گناہ اونا فرمائی کرکہ واجولہ ہم خلق پہ سمہ لاددی رسورہ حجرات آیة ع
 داهم ہفہ خیز دے چہ پہ دے دخالق کائنات او د مرکز حیات سرہ
 ترون پیدا کیری او د اترون بیا ہفہ خیز دے چہ ہفہ سراہ دانسان زہ
 او د ماعتہ تہ نسلی او آرام نصیب کیری او د بتولو د نبوی پریشا نو خاتمہ شی
 الْإِبْدِ كَرِ اللَّهُ تَطْمِئِنُّ الْقُلُوبُ ر الوعدا آیة ع
 صرف داللہ پہ یاد زرو نو تہ
 (اطمینان حاصل کیری)

دویم اصول، دانسان دنور و انسانا نو سرہ تعلق

دانسان ژوند پہ تمدن او اجتماعیت بنا دے یعنی پہ گنہ لا وخت تیرولے شی
 بواجے نہ خپل ژوند ضروریات دنور و انسانا نو پہ مدد حاصلوی
 حجامت دپارہ دنانی ضرورت مندوی، جامود پارہ دجولاً دلو بنو دپارہ
 دکولال دکان جور و لو دپارہ دکلامار او علاج دپارہ دکطیب او داکتر محتاج
 وی دارنگہ بے شمیرہ نور و ضرور تو نو دپارہ دبیشمیرہ نور و انسانا نو
 محتاج وی ترخوچہ ددہ دنور و انسانا نو سرہ تعلق نہ وی نو ہفہ ژوند
 نشی تیرولے نو ضروری شوہ، چہ دانسانا نو پہ مینج کینے تعلق دپارہ د
 داسے بنا ناسہ اصول وی چہ انسان پہ ہفہ داجتماعی ژوند فائدے
 حاصلولے شی قرآن حکیمہ دحقوق انسانی متعلق داسے بنکارہ احکام او
 جامع ہدایات و دگری دی چہ پہ ہفہ عمل کولو سرہ دانسان دگیا
 ژوند دسبحر شحالہ او پرامن جوریدے شی د تفصیلاً تو گنجائش
 نک کینے دانسان دگیا دے دژوند یوحول اصول قرآن

قائم کروی دی، (لا) د بشریت د یو والی اعتقاد یعنی د رنگ نسل او وطن
 دا اختلاف باوجود بتول انسانی قومونہ دیو پبر مثال لری لہذا یو انسان
 د بتولو انسانا نو سرہ ہم ہفہ سلوک کوی کوم چہ ہفہ د خپل پبر
 (خانندان) سرہ کوی، حکمہ چہ بتول انسان دیو مود پلا یعنی د آدم علیہ
 السلام او د حوا آبی اولاد دی،

ر ب) رنگ، نسل او د ملک اختلاف صرف دپیشہ و گنہ کلئی دپارہ دے د جنگ
 جگرو یا د کوزکے دپارہ نہ دے۔

دریم اصول، دانسان دکائنات عالم سرہ تعلق

دانسان تعلق دکائنات سرہ د خادم او د محتوم پہ، حیث دے کل کائنات د
 انسان پہ خدمت کینے لگیا دی انسان تہ معلومہ وی او کہ نہ خوشفلی
 عناصر بتول یعنی زمکہ، باد، آویہ او اور، د زمکے آسان مینج کینے وریج
 او باران او بکری نمر، سپور، مٹی او ستوری دا بتول پہ خپل خپل جائے
 دانسان پہ خدمت کینے لگیا دی او دوی دژوند ضروریات تو تیار زولو کینے
 لگیا دی ہمدغہ حال د خناور و او نو بتو او د معدنیات تو دے چہ ڈھریو
 د فائد و تحقیق یو مستقل علم دے ددے حقیقت قرآن حکیم پہ دے
 الفاظ کو کینے اعلان کرے دے :-

خَلَقَ لَكُمْ مَّا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا ط اے انسانہ دزمکے او د آسمان بتول خیزونہ
 سورۃ البقرۃ آیة ع ۱۱ : ستاد فائدے دپارہ پیدا دی
 وَسَخَّرَ لَكُمْ مَّا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ط او لگیا کروی دی ستا سو د فائدے
 سورۃ الحجاثیة آیة ع ۱۱ : دپارہ دزمکے او آسانو بتول خیزونہ دکائنات تو
 دے تعلق معلومیندوسرہ پہ انسان بانڈے شو حقیقت تو نہ پرائے شی
 ر) ددے جہان بتول بکری اولاد یعنی خیزو نو کینے دانسان فائدے دی
 انسان لہ بکار دی چہ دا ا لتوی ددے نہ دانسان پہ زرہ کینے پہ

کائناتوں کو حاکمیت اور دھنے کا قبو کو لو جذبہ پیدا کیڑی، دانسان او
د کائناتوں پہ صیغہ کینے د فائدے وو کو لو او د فائدے ا غسٹو ترون .

قائمیڑی انسان دے نہ د فائدو او غسٹو کو ششونہ کوی، او د علوم کوینہ
پہ ذریعہ پہ دے فائدو او قبو مووی او د دے فائدو د تخلیق حکمت پورہ کوی

رب (دوبہہ نتیجہ د عالی تعلق بہ داوی، چہ انسان بہ خان حاکم او
مخدوم او قبول کائنات بہ محکوم او خادمان کنری لهدا ہنہ بہ داوی

د نبوی فائدے د انسانی شرف خادم، محکوم او تابع جو کوی وی او شرف انسانی
بہ د دوی خادم محکوم یا تابع نہ جو کوی وی او دے پہ دے نظریہ عمل کوویکی

(جہان ہے تیرے لئے، تو نہیں جہان کے لئے) جہان تا د پارہ دے تہا جہان د پائے
نہے بلکہ دخالق جہان د پارہ ہے پہ دے بنا بہ ہنہ د نیاد انسانی شرف د تکمیل

ذریعہ جو کوی وی انسانی شرف بہ پہ د نیاد تقریباً نوی ہنہ بتا زرواں
حاکم وی دھنے بندہ او غلام کہ نہ وی پہ دے اصولو بہ دھنہ خودی

نورہ ہر گورہ شی ہنہ بہ دخیل روحانی شخصیت د لویبی اقراری شی
او د گنیا د ذیلو ضرمنو نو د پارہ بہ پہ انسانی شرف بانگ داغ نہ لکوی :-

رج) د کائنات عالم د قابو کو لو او دھنے د خاد میت یو نتیجہ بہ د اہم
وی، چہ انسان بہ د شرک نہ ہج شی خپل خان بہ اشرف المخلوقات او

نور قبول مخلوقات بہ خپل خادمان کنری ہنہ بہ د عبادت لائق نہ
کنری حکم چہ محذوم مکملہ ہم د خادم عبادت نکوی او نہ دھنہ نہ

مرا دونہ غواہی ہم دغہ وجہ د لاچہ قرآن د ہنہ انسانانو پہ بارہ
کینے فرمائی کو موچہ کہ آسمان یا زہکے خسیزونہ معبودان جو رکڑی :-

وَمَنْ يَشْرِكْ بِاللّٰهِ فَكَانَ شَرًّا مِّنْ سَائِرِ الْكُفْرَانِ ۚ سَآءَ مَا يَكْتُمُونَ
التَّمَاؤ : سورہ حج آیت ۳ :- شوہ چہ ہنہ دانسانی شرف د آسمان
نہ خان راگدار کوی :-

او ہم د دے تعلق اثر بہ وی چہ انسان بہ د مخلوق د عبادت نہ ویزارہ
مصرف د خالق کائنات عبادت گزار شی، او ہم دا د قرآنی تعلیم نتیجہ دہ

۴- خلورما اصول، دانسان د ژوند مقصد

دانسانی زندگی خلورم بنیادی اصول دا چہ چہ انسان دخیل ژوند د
مقصد معین کو لو غتہ پرا بیٹی د ہولو نہ ضروری علم دا دے چہ انسان

تہ د دخیل ژوند مقصد معلوم وی او دا د اعلیٰ وی، لکہ خنگہ چہ
انسان د ہولو مخلوقات نہ برتر او اشرف دے، نو د ہنہ مقصد حیات

دہم دا سے برتر او اشرف وی چہ پہ ہنہ کینے د سراب بل یو مخلوق
ہم نہ وی برابر - د غوا، مینے او بڑے مقصد پئی دی پہ کومہ کین چہ

پئی د بیرونی او بنہ وی نو ہنہ بہ زیاتہ قیمتی وی بڑے نہ غواو
عوانہ مینہ زیاتہ قیمتی دہ دخر نہ آس خکہ زیاتہ قیمتی دے چہ

دخر نہ دھنہ مقصد او چت دے پہ دے خبرہ کچرے انسان نکو
اگر و نو ثابتہ بہ شی، چہ دانسان نہ بغیر قبول مخلوقات دانسان د پارہ

دی انسان بہ دے نہ خادمت او فائدہ آخلی اُس د غور جو کہ داخبرہ
دہ چہ دانسان د ژوند خد مقصد دے، او د دے سوال حل کول د
انسان د ہولو نہ رومی ذمہ واری دہ

دا خوکیدے نشی چہ معمولی خیزیونہ خود د مقصدیت نہ خالی نہ وی
دانسان غوندے د ہولو نہ دلوتے ہستی پیدا کول د بے مطلبہ وی؟

خکہ چہ د خالق کائنات پہ حکمتی بہ داغ اُلگی نوینا پہ دے دانسان د
پیدا کولو مقصد د پر غتہ دے لکہ خنگہ چہ انسان پھلہ یو غنہ ہستی

دہ، د مادہ پرستانو پہ خیال کینے خود دغہ مقصد صرف خون د و نہ
اعتقل ری د خوراک خون د وی او کہ د غرتہ یا د حکومت، روجے خبر

(خوراک) خود انسان د شرو نہ مقصد خکہ نشی جو پہ دے چہ بعض

خناور لکھ مبینہ اور ہاکی دانسان نہ دیر نریات خوراک کوی اودہ لرخونہ
 ہم زیات ورکوی، حکمہ دیر خوراک کینے خوندا ہم دیر وی، لکہ خنکہ چہ
 یوکس دودہ آمونہ خوری اوبل کس شل آمونہ اُخوری نودے دویم
 کس لہ بہ خوندا ہم زیات ورکوی، داو نیل حکمہ غلط دی چہ دیبینہ
 اوہاکی نہ دانسان خوراک بنہ دسر ہاکی اومیبینہ وابنہ گیا خوری
 او انسان پولا داو چرکان اِ حکمہ چہ دہاکی اومیبینہ دپارہ دغہ وابنہ
 گیا پولا داو چرکان دی دوی تہ داخیزونہ نریات خوندا ورکوی اُس
 دویم خیزر رُتبہ، عزت) امام غزالی رحمہ اللہ تعالیٰ دینا مطابق
 وہی خیزونہ دی حکمہ چہ عزت اور تبہ دمال دپارہ دہ اومال ہم د
 خوراک دپارہ خوفرق صرف دواسطے دے ورا ندے ہم مقصد خوراک
 ووبلا واسطہ او اُس ہم مقصد خوراک دے خوبلا واسطہ :-
 دغہ دپارہ دیر نیم خیزر حکومت) ہم یو مستقیل مقصد، حکمہ نہ دے
 چہ دمال اور تیبہ دپارہ اومال ور تبہ دخوراک دپارہ مطلوب دی
 لکہ خنکہ چہ ورا ندے ذکر شو، خوراک خنکہ مقصد نہ دے، بلہ دا
 چہ دانسان حکومت دگو نیش او د تکلیف دے، مال پر خرچ کیری
 منہ سے تیرے پکینے وھلے شی شرو نسا د پکینے کیری، ووتونہ دھغ
 دپارہ بکاروی حکومت آوری دل پکینے راحی، مطلب دا چہ دزر کونو
 خنکونہ انسانی حکومت دک وی پہ دے پکینے خوددہ پیا زمرے بنہ
 دے چہ دھغہ حکومت قدرق دے ہول خناور کے قدرتی زیر فرمان
 دی اودا سے ہیغ قسم خطرے ہم پکینے نشتہ ہم پہ دے دور انسان
 لذات او خوندا ہم دغونو او تکلیفونو نہ دک دے پہ دے خوندا و نو
 اغسٹو کینے کلہ سر و مال او ہول تیر ہم اُ بیلی مگرد خناور ولذات
 ددے ہولو خطر و نر خالی دے دھغہ رجہ دا دہ چہ دانسان بہ فطرت

کینے تیر شوے غم او د مستقبل فکر پروت دے ددہ پہ منگرو یا
 خیلوانو کینے خوک چہ ورا ندے سر دی دہ تہ چہ ریا دشی خامخا
 غم جن کیزی او آندہ خطرے فکر ہم دسرہ خا مخاوی ددے وچہ
 دانسان ہول لذتونہ دغونو او فکر و نو نہ دک دی او د خناور و ہیغ
 یولذت کینے ہیغ قسم غم فکر نشتہ ددے ہول تقدیر خلاصہ داشہ
 چہ انسان دخیل ژوندا مقصد پچیلہ نشی مقصد رولے دامقصد
 بہ ددہ خالق مقصد کوی، لکہ خنکہ چہ دہوائی جہاز جورہ ونکے د
 ہوائی جہاز مقصد متعین کوی نہ چہ پچیلہ ہوائی جہاز خیل مقصد
 متعین کوی ہر دامقصد بہ صفا و بلیغوالفاظ کون قرآن حکیم بیان
 کرے دے :-

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ○ دپیریا نوا مبنیاً مود تخلیق
 مَا أُرِيدُ مِنْهُمْ مِنْ رِزْقٍ وَمَا أُرِيدُ أَنْ يُطْعَمُوا ○ مقصد عبادت الہی دے مود
 سورۃ التدریات آیہ ۵۵ :- ددوی نہ روزی گھنل دغوار

اونہ پہ بل خور دل :-
 دا سے لکہ خنکہ چہ انسان دا دودہ مقصدونہ پچیلو غلامانوا اپورہ
 کوی حکمہ چہ موبز تہ نہ ددروزی حاجت نشتہ اونہ دخوراک ات
 اللہ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ ○ بلکہ خداوند تعالیٰ دوا ندے
 نہ دانسانی مشین قائم سا تلو دپارہ ددروزی انتظام کرے دے، حکمہ
 چہ ہغہ دیر کوی او زور آور دے،
 کچرے یو مشین تہ درنگ روغن ضرورت دے دپارہ وی چہ ہغہ
 خراب نشی نو دادمشین دوجود مقصد نہ دے، بلکہ ددے مقصد ہغہ
 کار دے چہ مشین ساز کوم کار دپارہ جور کرے دے ہم دغہ مال
 دانسان او دھغہ دیر ذی دے دانسان دپارہ روزی بقاء سامان دے

مقصد تخلیق نہ دے، مقصد تخلیق بہ ہم ہفہ وی چہ کوم د پارہ
 انسان پیدا شوے دے، یعنی عبادت الہی۔ ذنیل اور و غن۔ ایشان رد
 مشین د پارہ (روزی ہم د انسان صحیح ساتلو د پارہ یوسامان دے د
 ہفہ د ثوندا مقصد نہ دے، پہ د نیا کئے د ہر مشین قیمت د ہفہ د
 مقصد مطابق متعین کولے شی مثلاً د چینو بہ ہفہ مشین زیات قیمتی
 گنرے شی چہ لیر۔ وخت کئے د پرچینی پیدا کوی ہم د غرنک دانسا
 مشین قیمت بہ د ہفہ د تخلیقی مقصد بہ مطابق وی چہ ہفہ عبادت
 الہی او تقوی دے فرمائی، اِنَّ اَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللّٰهِ اَتْقٰىكُمْ، او ہم دا
 انسان د الله پہ نزد د پر قیمتی د شرافت او عزت خاوند او دیر
 مقبول کئے۔

پنجم اصول دانسانا ژوند آخری منزل

دانسانی ژوند آخری پورے د الله سرہ یو خائے کیدل دی، قرآن دا وظیفہ
 دانسان ژوند متحرک دے ساکن نہ دے۔
 يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ إِنَّكَ كَادِحٌ إِلَىٰ رَبِّكَ كَدْحًا، تَهْ فِي مَرْحَلَةٍ مِّنْ تَكْلِيفُونَ
 فَمَلِّقِيهِ ط سوره الانشقاق آیت ۷: تَبْرَأُونَ لِلّٰهِ تَه و دروان ئے او
 بیا بہ ورنسره یو خائے شے۔

- ① ددے آیت نہ معلومہ شوک، چہ انسانی ژوند متحرک دے۔
- ② پہ دے حرکت کئے ورنہ تکلیفونہ ہم خائے پینیری۔
- ③ ددے حرکت آخری پورے خدائے سرہ یو خائے والے دے۔

دا خبرہ دیرہ ہکارہ دے چہ انسانی ژوند متحرک دے انسان اول
 شوم وی، بیا ہلک او خوان شی، تر دے د ترقی حرکت دے بیا مرگ
 پورے د تنزل حرکت جاری وی، د مرگ نہ پس برزخی حرکت شروع
 شی، دا ہول قسمہ حرکتونہ ضروری دی دا ہنجوک نشی بند لے د

ترقی پہ حرکت کئے بہ ترقی کیری او د تنزل پہ حرکت کئے بہ
 خائے تنزل کیری خود ا ہول حرکتونہ د غمونا او مصیبتونہ د ک
 پاک دی۔

دا خود ہکارہ ژوند حرکتونہ وو، د پت حرکت، یعنی د قبر او د برزخ
 حرکت ہر شوک نشی بند لے دا ہکارہ او پتہ قسمہ ہول حرکتونہ
 پہ، ہلہ ختمیری چہ ددے حرکتونو آخری پورے راشی او دا آخری
 پورے کومہ دے، دا پورے ہفہ دے بہ کومہ کئے چہ دانسان ژوند
 نتیجے او غرے بیا موندلے شی،

پہ دنیا کئے ہر حرکت یو عمل نہ ویلے شی، چہ خد وخت د ہفہ عمل نتیجہ
 را ائی نو د ہفہ عمل حرکت ختم شی، یوزمیندا از مکہ چو کھوی
 تخم پکھے آجوی، د ہفہ ا بہ خورد کوی، سرہ پہ کئے آجوی۔ خیال ئے
 ساتی، شوکیداری ئے کوی، چہ فصل پوچ شی بیا گیبی، پہ مشین
 یا پہ غوا یا نواو خروئے غولوی، بوس او غلہ بیلہ کری چہ د غلہ
 درمن واخلی نو دا حرکت ختم شی، حکم چہ ہفہ د عمل نتیجے او حرکت
 آخری پورے تہ ا رسی او ددے نہ پس د غلہ حرکت ختمیدل ضروری دے
 ہم د غلہ حال دانسان دے ہفہ پچیل ژوند کنی تکلیفونہ تیرہ وی
 اوور سرہ حرکت کوی، شوک د خیر او نیکی د پارہ تکلیفونہ تیرہ
 او شوک د شر او بدی د پارہ خان خوری دا سلسلہ تر مرگ
 جاری وی بیا و پاندا ہے پہ آخرت کئے چہ ہر کلمہ دا دوارہ قسمہ
 خلق د خلو عملونو نتیجے او د خلو حرکتونو ثمرے د جنت او دوزخ
 پہ شکل کئے بیا مومی نو ژوند بہ خپل خائے او آخری پورے بیا مومی آویہ
 تہ بہ ا دریزی او دا د ژوند د حرکت انتہا د لکہ خنگ چہ پہ دے آیت
 کئے د عملونو نتیجے بیان دے۔

فَأَمَّا مَنْ أُوْتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ ۖ فَسَوْفَ
يَحْسَبُ حِسَابًا يَسِيرًا ۖ وَيَنْقَلِبُ إِلَىٰ أَهْلِهِ
مَسْرُورًا ۖ وَأَمَّا مَنْ أُوْتِيَ كِتَابَهُ وَرَآءَ
ظَهْرِهِ ۖ فَسَوْفَ يَدْعُو نُبْرًا ۖ وَوَصَلَّىٰ
سَعِيرًا ۖ إِنَّهُ كَانَ فِي أَهْلِهِ مَسْرُورًا ۖ

سورۃ الانشقاق آیۃ ۷ تا ۱۳

چاہتہ چہ عمل نامہ پہ بنی لاس
ورکپہ شہرہ، نوہفہ نہ بہ آسان
حساب آغستہ شی اوخپلو خلقوتہ
بہ خوشحالہ راشی اوچاہتہ چہ
عمل نامہ، دشاڈر سترورکپہ
شہرہ نوہفہ بہ مرگ غواہی او

یہ جہنم کینے بہ اغور خیری، حکمہ چہ ہفہ بہ کورکینے بیغمہ وو:
دانسان دا حالتونہ قرآن حکیم پہ دے آیتونو کینے بیان کری دی
وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَيَّ اللَّهُ: پر مخ دزمکے شوک گر خیدنے
رَزَقَهَا وَيَعْلَمُ مَا تُسْتَفَرَّهَا وَرُؤُوسُهُمْ يَوْمَئِذٍ مُّسَوَّوَاتٌ ۚ وَمَا يَنْظُرُونَ إِلَّا
سورۃ ہود آیۃ ۶۱: دہ اوڈ ہفہ داستوکینے اوامانت
الینو خانے ورتہ ہم معلوم دے،

پہ دے آیت کینے دانسان ددرے وار و حالتو ذکر دے ڈنوی ژوند
چہ خہ وخت پہ زمکہ گرجی او حرکت کوی دآخرت منزل کوم بخا
چہ استوگنہ کوی یعنی جنت یا دوزخ دقبر او برزخ حالت چہ کوم کینے
امانت وی تا اکتل چہ دانسانی ژوند پنچہ بنیادی اصولہ قرآن پہ
خہ بنہ طریقہ حل کریدی او دانسانی ژوند نظام ٹے پہ بنہ دول
پیش کریدے چہ داد ول بوغت فلسفی او حکیم ہر نہ دے حل کرے
نودا دلیل ددے خبرے دے چہ قرآن کلام الہی دے۔

۷۔ شمولی اعجاز

داعجاز شمولی مطلب پہ قرآن کینے دا سے خوشیزونہ دی کوم چہ
پہ انسانی کلام کینے نشی جمع کیدے ددے نہ معلومیزی چہ دانسانی
کلام دے نہ چہ انسانی ہفہ خیزونہ دادی:

۱۱) حدیث اسلوب مطلب داچہ دقرآن حکیم طرز بیان دانسان
کلام نہ مختلف دے پہ دے بتول ماحول کین دے مثال نشی مانت
انسان چہ خہ واخلی نوخپل ماحول نہ ٹے مراخلی نوکچرے دانسانی
کلام دے نودعربود ماحول نہ بہ ماخوذ دے خود ایسے حکمہ نہ دہ
چہ پہ عربو کینے خو خہ چہ پہ بتولو ژبو کینے دکلام دسے طرز
موندے شی:

۱۲) کلام منظوم یعنی شاعری رب کلام منشور مسجع رجم کلام
منثور غیر مسجع: دقرآن حکیم پہ دے دریاو وکینے یو طرز ہم نہ دے
اودوست دشمن دا قرارکوی چہ قرآن دسبع معلقات یا ددیوان
حماسہ پشان شعر ہم ندے حکمہ چہ دردیف، قافیہ او بحر وغیرہ
پابندی پہ دے کینے نشتہ او دمقامات حریری پشان منشور مسجع، یعنی د
بند ونوالہ نشر ہم نہ دے او دعام مصتفیبنو پشان بے بند
نشر ہم نہ دے، دینہ معلومیزی چہ پہ مخ دزکے دا سے کلام بل
هدا وشتہ نہ نود دے بئیا داوسر چشمہ انسانی اوزمینی ندا
بلکہ الہی او آسمانی دکہ:-

۱۳) پہ انسانی کلام کینے دمتکلم دجذباتو جیر دخل وی چہ ہفہ د
قہر خبرے کوی نو، پکینے درحم بونی ہم نہ دی اوچہ درحم خبرے
کوی نود قہر اخ: پکینے نہ وی حکمہ چہ انسانی جذباتو کینے اعتدالی نہ وی
پہ خلاف دقرآن حکیم چہ دے کینے پہ یو وخت دزیری او دویرے
دجنت او ددوزخ، او قہر او درحم ٹیکو پہ یو خانے وی دے نہ معلومیزی
چہ دانسان پہ شان دجذباتونہ مغلوب ہستی دقرآن نہ دہ فہائی
نَبِيٍّ عِبَادِي اَنْ اَنَا الْعَفْوُ الرَّحِيمُ وَاَنْ عَذَابِي هُوَ الْعَذَابُ الْاَلِيمُ
سورۃ الحجر آیہ ۷۷: پہ دے آیت کینے دمغفرت دا اعلان سرہ د

دردناک عذاب ہم ذکر دے، مگر انسان کے قصے اور یہ وقت
درحم او شفقت اظہار پھرے نشی کو لے اور دم او شفقت پہ وختے
کے غصے خبرہ پہ خولہ فنی راتلے :-

اس کے ہر انسان کے کلام چہ مطالعہ اُسی نو پہ ہجے کہتے بہ خانقا کے الفاظ
بنکارہ شی چہ کے بھرنی دُورے دباؤ پیداوار بہ وی چہ کے ہجے نہ بہ
معلومیزی چہ متکلم کو ویرے پہ وجہ داسے خبرے کوی، دینہ علاوہ
پہ انسانی کلام کہنے خو کلمہ کے قوت اظہار کیزی مگر کے داسے قوت پھرے نہ
چہ ہجے نہ پہ زمکا آسمانوں باندا کے حکومت اظہار کیدے شی کہ
چرے چالبرہ مطالعہ کے قرآن ہم اُکریا، نو ہفتہ تہ پہ ہر کہ صفحہ دا
محسوسہ شی چہ دا کے داسے متکلم کلام دے چہ کے کائنات عالم کے یو خیز
نہ ہم ہفتہ نہ ویریزی اور نہ دبا ویزی بلکہ عظیم تو کجکل کائناتو باندا کے
حکمرانی کوی۔ دُور فغان نوح دیندیز بہ بارہ کہنے کے قرآن کے الفاظ نور
جو اگورہ :-

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقْوَاهُ ۖ وَاللَّهُ شَدِيدُ الْعِقَابِ
آقِلِي : سورہ ہود آیت ۱۰۷ : اے آسمانہ دورید و نہ بنداشہ
چرے یو انسانی طاقت ہم داسے حکم و رکومے شہ :-

انسانی کلام دانسان کے دماغی قوت کے محدود والی مظهر وی کے ہفتہ
کے بلاغت اس پہ ہر میدان کہنے یو شان منہ کے نشی و ہلے ددہ
قابلیت پہ خاصو مضامین کہنے کے بلاغت نور بنو دے شی بل قسم مضامین کہنے
دہفتہ کے بلاغت کے ہر ذرہ وی، یو عرب مشہور شاعر ابو نواس صرف
دشرا بو پہ تعریف کہنے بہترین شعر خود ہیٹلے شی پہ بلہ موضوع نہ
بل شاعر ابوالتاہیہ "پہ دُھد و تقویہ، پہ فتاویٰ دُنیا او پہ شوق
آخرت باندا کے کے بلاغت نہ کہ شعر و ہیٹلے شی خو بہ نور و مضامینو

داسے نشی و ہیٹلے، پہ فارسی شاعرانہ تو کہنے فردوسی نظامی پہ جنگی
مضامینو پورا زور سرہ شعر و ہیٹلے شی لیکن پہ بل میدان کہنے ہفتہ
پس راجی، سعدی، اخلاق شاعر دے جنگی یا بل نہ دے، کچرے کے
خوش قسمتی نہ یو شاعر پہ ہر موضوع باندا کے شعر و ہیٹلے شی نو دا
فرق بیا ہم وی چہ پہ بعض مضامینو دیر بنہ کلام او پہ بعضو لڑ کم
او پہ نور و ہفتہ ہم کم و ہیٹلے شی۔ دے نہ علاوہ کے شاعرانہ و بلیغانو
تول مضامین کے فکر او دما دیا تو کہ دائرہ نہ بھر نہ وی پہ دے
تول کہنے غیبیات او دما دیا تو نہ پور نہ مضامین دیر کم وی، پہ
محسوسا تو کہنے کے شاعرانہ خیالات کار کو لے شی، لیکن پہ غیبیا تو کہنے
کے خیال پرواز ختم شی او دے تولو نہ علاوہ شاعرانہ کے رشتیا و
او دے واقعہ تو پابند نہ وی، حکم چہ پہ دے بیا پہ خیال پابندی راجی
د شاعرانہ کار دغہ وی چہ پہ خیال کہنے خہ خبرہ ہر خنگ چہ داغلہ
ہجے دبارہ ہر خہ الفاظ چہ کے ہفتہ پہ خیال کہنے داغلہ نو کے شعر پہ نقاب
کہنے کے نگینی سہار و رواجوی پہ دے کہ بے نہ وی چہ داسے کیدے ہم
شی کہ نہ او دارشتیا دی او کہ دروغ، ہر بہ دے وجہ کے شاعرانہ
پہ بارہ کہنے یو معقولہ دہ چہ، "أَحْسَنُ أَكْذَابًا، چہ دیر بنہ
شعر بہ ہفتہ وی کوم کہنے چہ دیر دروغ بیان وی، لیکن کے قرآن حکیم
مضامین یو طرف نہ دوسرے وسیع دی، چہ دے کہنے عبادات،
معاملات، قوانین منزلیہ، معاشرت احکام، مملکت قوانین، بین
القوامی قوانین او بیا عقائد، اخلاق، تاریخ محسوسات، غیبیات،
واقعات دُنیا او حقائق آخرت تول مضامین دی بیا دے وسیع مضامینو
د بیا نولو دبارہ دائرہ دوسرے تنگ دہ چہ ہیٹلے یو مضمون او عبارت
نہ دروغ او خلاف واقعہ نہ وی اور سرہ دے کے قرآن پہ فصاحت

او بلاغت کئے یو ذرہ فرق ہم نہ راسخی لکھ چہ فرمائی :-
ذَلَّكَ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ لَوْ جَدُّوا كَچھرے تدران د خدائے نہ سوادیل
فَبِمِ آخِثَاتٍ فَأَكْثَرَ ۝ سورة النساء ۱۰۰ چا کلام وے نوزدھے پہ مشان
۱۰۰ ی۰ :- بلاغت ارد مضامینو پہ صداقت کئے بہ خا مخا فرق

را غل ووا

داسے شان دھند کلام کیدے شی چہ دھے سرچشمہ لا محدود
قوت وی او ہند صرف خالق کائنات کیدے شی، نو دا دلیل ددے خبر
شوچہ قرآن ہم د اللہ تعالیٰ رشتیا کلام دے :-

۸ - غیبی اعجاز

پہ قرآن کریم کئے د غیبی علومو یو لویہ ذخیرہ موجودہ چہ
ہفے نہ دیر غبت فلسفی اولو کے عالم رسائی نشی کیدے نو دا بہ کلہ
اشی چہ د نالوستی قوم یو نالوستی ذات بہ ہفے نہ رسائی اشی ددے
غیبی علومو دیر نمونہ وی :-

۱) کو با ندینو پیغمبرانو علیہم السلام او قومونو تاریخ، دھے نتیجے او اثرے
۲) داتلو کے واقعے، دوخت نہ ڈو وے دھے خبر و رکول اودھے داسے
حقیقت بیا نول چھ ظاہری اسبابوا اثرہ نہ وی،

۳) دمرک اطبعیا تو نہ بعد امور و پہ بارہ کئے داسے حقیقتونہ
بیا نول چہ دلو کے فلسفی اودے یو فلسفیا نوزد مجموعی قوت نہ ہم
دیر اوچت وی :-

(۴) دتیر شوو پیغمبرانو علیہم السلام مثلاً آدم علیہ السلام حضرت
نوح ۲۔ حضرت ہود، حضرت صالح، حضرت ابراہیم، حضرت
اسعیل ۳۔ حضرت اسحاق، حضرت یوسف ۴، حضرت موسیٰ
حضرت ہارون ۴۔ حضرت داؤد۔ حضرت سلیمان ۵، حضرت عیسیٰ

حضرت یحییٰ او حضرت زکریا علیہم و علی نبینا الصلوٰۃ والسلام
تاریخی واقعات اوددے یو لو حضرتو علیہم السلام د دعوت او تبلیغ
مقصد و نہ اوددے یو لو حضرتو علیہم السلام مرد قومونو امتونو
واقعات اوددوی پیغمبرانو علیہم السلام د دعوتونو وادشا دونو پہ
خپل خپل امتونو بانڈے موافق او مخالف اثرات اوددوی انجامونہ
اونتیجہ، ددے نتیجہ علتونہ او اسباب عبرتو نہ اونصیحتونہ چہ خٹکے
تحقیق او حیرت انگیز صداقت او بلاغت سرہ قرآن بیان کریدی
دھے مثال پہ انسانی تخریر کئے نشی موندے :-

دے واقعاتو یو حصہ پہ تو زیت کئے موجودہ او حہ حصہ دتو زنت
د عالمانو او تاریخ پہ سینو کئے محفوظ وہ لیکن د صاحب قرآن علیہ
السلام پہ نول ژوند کئے یو واقعہ ہم داسے نشہ چہ ہفوی نہ دانشانی
استاذ نہ د زکلی کرے خہ موقعہ پینہ شوی وی یائے تیر تکر کرے کوی
وی، یا چا استاذ داسے ویلی وی، چہ ما نہ حضور علیہ السلام زکر کرے کریدی
داسے علومو باقاعدہ حاصلو دپارہ بالخصوص دیوانی اونا لوستلی
سری دبارہ دیرہ زمانہ اودپر لہ نیے زکر کرے ضرورت وی، دے
دپارہ د خوکینتو یا خوملتو ملاقات کافی نہ وی لیکن د نبوت د زمانے
د قرآن دشنا نو ہیغ وخت ددوی ددھی توب نہ انکار انکروا ونہ د
تیر شوو پیغمبرانو علیہم السلام یا د تیر شوی قومونو پہ واقعاتو کئے
خہ شک بنکارہ کرے و د ذخیرہ ددے واضح دلیل دے چہ نول دشنا
اودستانو دا حقیقت او رشتینی منلہ چہ ہفوی علیہ السلام اسی دو
اوچانہ ہم ہفوی زکر کرے نہ وہ کرے او قرآن کومر و صبی واقعات
د انبیاء یا د امتونو چہ بیان کریدی ہفے ہم صحیح منل کہ منڈے
منل نوحا غا بہ فی اعتراض کرے وے، پہ دے بنا د موجودہ مستشرقینو

اعتراضات رد و اورد و موروپه بار کجککه غلط او بے بنیادی چه ددے، مقصد سیاسی دے او استعمار تہ و دہ ورکول دی، داستراق فتنہ علمی ارادہ نده بلکه د تحقیق پہ مرکزی سرچشمے د طاقت د قرآن او پہ نبوت بانہ سے حملہ کول غوازی چه د مسلمانانو د زبر و نونہ د قرآن او نبوت ہفہ جرے غٹے شی او د ہغوی د فطری وحدت خاتمہ اشی او دردی د جگد اکولوا و خان خان لہ کولونوی دو کو تہ پرا نستے شی:

يُرِيدُونَ لِيُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَنْوَاهِهِمْ؛ دوی غوازی چه دانلہ نور پچپلو
 وَاللَّهُ مُنِيرُ نُورِهِ وَكَوْكَرَةُ الْكُفْرُونَ ۝۱۰۰: خو لو مکرپی ادا اللہ د خیل رنہ
 سورۃ الصف ایۃ، ع: پورہ کو تہ دے ہر خومرہ چه کافران بے بدگنپی
 پہ عاموانگریزی دانو کتے صحیح علم دین نشتہ او د دینی ژپے عربی ہم
 مہارت نشتہ او ددے نہ علاوہ د دوی دیورپ ہر یوم صنف سرہ
 عقیدتندی ہم دہ چه داد مغربی تہذیب اثر دے او د علماء دین نہ
 کرکہ دہ، دا خلور خیزونہ داعے دی، چه مستشرقین خیل فتنہ تہ پہ دے
 ہنہ ودہ و د کولے شی، مؤید د گولڈ زیتر، دمذاہب تفسیر یہ نوم کتاب
 او د ولیم میور، دلائل آف محمد، نوم کتاب پہ آزاد فکر دیرہ ہنہ مطالعہ
 کریدہ لیکن پہ مؤید ہر ہفہ اثر شو چه نوم مؤید اس بیان کہ و اودا
 خمونیز د یقین د مضبوطوالی یو باعث جو رہ شو، مؤید دراتلو کی ۹ مورہ
 پہ بارہ کتے د قرآن کریم یو خو ہفہ غیبی اعلانات بیا نوو چه نوم لاشو
 نہ وواونہ د ہفہ خہ اسباب او ذرائع وو

۱ قرآن کریم داعے قسم اعلان پہ دے الفاظ کتے کہیدے: عَلَيْتِ
 الرُّمُّ فِي آدُنِ الْأَرْضِ وَهُمْ مِنْ بَعْدِ عَلَيْهُمْ سَيَعْلَبُونَ ۝۱۰۰: سورہ
 الروم آیۃ ع: رومیان د ایران پہ مقابلہ کتے دے مغلوب شو چه د
 کسری فو کونوروی حکومت او د ہفہ مرکز دل سے تباہ کرو، چه دے یو

خیل فلنگی، یا ست جور کرو، تاریخ ا بنو دل چه ددے خبرے خہ نبتہ
 ہونہ و، چه رومی حکومت بہ بیاراپا لشی او د کسری ہفہ لوے حکومت
 تہ بہ ماتے ورکوی، مگر قرآن یضع سینین، یعنی دلسوکالونہ کہہ مودہ
 مقرر کرے او ہر دفعہ ا شوہ دلسوکالونہ کہہ مودہ کتے رومیانو کسری
 تہ شکست ورکرو او دوست دشمن د قرآن دا غیبی اعلان پچپلو
 ستر بدورشتیا او کیدونیکے ا کیدو او د تاریخ پہ بانو کتے محفوظ شو۔

۲ مسلمانان دیر کمزوری ووا، او قدیش دیر زور آورو، با مخصوص
 د حدیبیہ پہ مقام سستہ ہر کتے چه صحابہ کرام د دیر لڑے خایہ
 مدینے سورے تہ د عمرے پہ نیت راغلی وو قریشو د طاقت بہ نشتہ کتے
 ہغوی دمکے شریف او د عمرے نہ منع کول سرہ ددے چه داکار د عربو
 د منل شری قانون نہ ہم خلاف وو، مسلمانانو د صلح حدیبیہ ہغی
 کمزورے دفع ہوا منل پہ ہفہ کتے یودا دفعہ ہر و، چه داخل د مسلمانان
 عمرہ نہ کوی بلکہ آسندہ کال د بیاراشی او پہ دے حال کتے سورہ فتح
 نازل شو، اِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا ۝۱۰۱ (سورہ الفتح آیۃ ع) چه پہ دے
 کتے ددو و فتحو پیشگوئی شوے و، یو د یهود و خیرازہ زمکہ د مسلمانان
 پہ قبضہ کتے را تلک او د ہغوی لوے طاقت تہ ملتے ورکول، او دویم د
 قریشو بلکہ د عربو مجبوعی طاقت تہ ماتے ورکول او مکر عرب مکہ
 مکرمہ فتح کول، دا دوا رہ فتح مسلمانانو صرف پہ ددو کالو کین حاصل
 کرے، ددے نہ معلومہ شوہ چه قرآن کریم دعا لیل الغیب کتاب دے

۳ قرآن حکیم داعے وخت کتے د خلفاء راشدینو د خلافت پیشگوئی
 کرے چه د صحابہ کرام و زونہ تہ ہم خطرہ وک بلکہ یومسلمان ہم خان
 محفوظ نہ کتے یو لیکن د قرآن حکیم دا پیشگوئی درستہ ثابتہ شوہ او ہم
 ددے مطابق ہغوی ددے حکومت حاصل کرو د ہغوی دین

او اسلام هم سیاسی طاقت بیا مؤند او مضبوط شوا و اسلام په بقل جهان
 د خلفا و راشدینو په ذریعه خورشو، او د مسلمانانو نه د یو حکومت نه هم
 خدیو په پاتنه نشوه، د دے څلور وارو خبرو اعلان په څلور دے الفاظو
 کینه قرآن کریم وو، وَعَدَّ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
 لَيَسْخَرَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ مِنْ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَيَسْخَرَنَّ لَهُمْ
 دِيْنَهُمُ الَّذِي ارْتَضَى لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا (سوره نور
 آیه ۳۱) په نادوغه حالا تو کینه قرآن حکیم د اے نور د یرغیبی اعلانات
 دوخت نه رو وچه کړیدی او بیا رشتیا اخیستل مکره لهند والی په عرضی
 صرف هم دا مثالونه کافی گنرو.

۹- انجذابی اعجاز

د قرآن حکیم د جاز بیت دا اے یو خاص شان دے چه په هېڅ
 انسانی کلام کینه نشته:

۱) د جاز بیت یو دلیل دا دے، چه غیر عرب خلق د پردی ژبے د قرآن
 په ډیر تکلیف یا دوی یاد دے ساتی او د دے دورو نه او تکرارونه کوی،
 حالا نکه د دے کین د نبوی هېڅ فائده نشته. دا جاز بیت یواځے د قرآن
 کیدیشی، د بل هېڅ کتاب نه.

۲) دویم دا چه د دے په معنی نه پوهیدونکی خلق هم بیا بیا ټول
 د دے تلاوت کوی او زړه ته ټر پور ته کیږی نه دینه معلومه شوه چه
 انسانی روح د باره په قرآن کینه یو خاص جاز بیت مؤند د شی

۳) دریم دا چه د دے په مطلب نه پوهیدونکی خلق هر چه دا تلاوت
 کوی تو په هغه هم یو خاص اثر کیږی، او د دے تجربه شوه د هېڅ بیا
 پوهیدونکو خوا اثر خا هغه کیږی، نو دا اے کشش چه په بل یو انسانی کتاب
 کینه هم نشته. د دے خبر دے دلیل نشی جوړید دے چه قرآن کلام الهی دے

۱- تالیفی اعجاز

د قرآن حکیم په تالیف کینه هم اعجازی شان موجود دے، ځکه چه
 انسان یو کتاب جوړه وی، نو د هغه یو څو مضامین، د فصل، بیا څو
 فصلونه د باب، بیا څو بابونه د کتاب په عنوان سمه یا دوی او
 بل لیکن د قرآن تالیف بالکل د انسانی تالیف نه جدا او نوی شان
 لری، او سره د دے دومره معقول دے، چه ا ما مرازی رح فرمائی،
 چه د قرآنی ایتونو ربط هم یو مستقلة معجزه ده، په قرآن کینه په
 یو ځلے احکام، واقعات انبیاء، امور آخرت، او صفات د باری تعالی
 بیا ټیری، نو ظا هر بین نابوهه خلق د اے ربطی گنری خو قرآن حکیم
 خپل مضامین د دوو مقصدونو د باره بیا کوی یو د د اے څیز ښودل چه
 انسان ته پوچه د هغه علم نه وی، او دویم چه قرآن په دے عمل غواړی
 ځکه چه یو بهترینه نسخه معلومول څه کمال نه دے تر څو چه په هغه
 عمل نه وی شوه، نو قرآن دا دواړه غواړی، علم او عمل لیکن د هبل
 تر غیب د پار د قرآن حکیم نور مضامین هم بیا کوی چه هغه به د تاریخ
 منای شوی واقعات وی با لخصوص د پیغمبرانو علیهم السلام او د هغوی د
 امتونو واقعات او یا به دا آخرت نتایج وی ځکه چه ښه عمل انسان
 هله کوی چه د هغه ښه نتیجه د هغه په دماغ کینه راشی او بد عمل پرینو
 په هله تیار کیږی، چه د هغه بد نتیجه په وړاند د وی، او یا به دا
 صفات د باری تعالی وی د دے مطلب به دا وی، چه انسان به ځان د عالم
 اکمل، قاهر مطلق، عادل، ذات په وړاند د ذمه دار گنری نو نتیجه تی
 دا وی چه د د اے ذات د حکمونو خلاف ورزی به نکوی، د تالیف دا
 حیرت انگیز نظام د دے دلیل دے چه قرآن کلام الهی دے

۱۱- اعتدالی اعجاز

انسان د جذباً تو گو دے دے دده هر حرکت په جذباً تو بیا وی،
 قهر په وخت د رحماً او شفقت نه خالی وی او د رحماً په وخت د قهر
 او غصه نه تشوی، په خو شمائی کینے به چووی ضم به ورسره پوتنه ورسره
 لیکن د الله شان د جذباً تو نه پاک دے، او قرآن د هغه کلام دے که
 پخه کین غضب سره د مهربانئ او مهربانئ سره د قهر ذکر وی خو خایونه
 جدا وی مثلاً د غضبه خائے کنه کاران وی او د مهربانئ خائے کینے
 فرمان برداران وی هر دغه وجه ده چه قرآن کینے د ویرد لوسره د زبیر
 وکولو او زبیری وکولو سره د ویرد لو، جنت سره د دوزخ او دوزخ سره
 جنت ذکر په یو محله کینے موجود وی او په شمیره خایونو کینے په یو آیت کینے
 مینه، او قهر، دواړه موجود وی مثلاً،

نَبِيٌّ عِبَادِي أَنِّي أَنَا الْعَفْوَ الرَّحِيمُ ۝ حُصَا بندگان خبر کرده چه
 وَأَنَّ عَذَابِي هُوَ الْعَذَابُ الْأَلِيمُ ۝ خومعاف کوونکے او مهربان
 سورة الحجراته ۵۴

دده جمع نه مطلب دا چه د قرآن سر چشمه د جذباً تو گو دے انسان
 نه بلکه د جذباً تو نه پاک د حکمتونو د خزانے کلام دے، د هغه د حکمت
 تقاضا ده، چه انسان کینے د محبت او خوف دواړه حکم وی، کچرے خوف
 خدا نه وی، نو بیا به د خدا ئے پاک د فرمان برداری کارخانه کېده ورسره
 شی، کچرے معمولی انسانی حکومت کینے د حاکم ویر د نوی نو حکومت
 پاتے کیری دارنگ د محبت ضرورت حکم دے، چه په عبادت کینے خدا
 وی د محبوب حکم په اخلاص سره مننه شی او د هغه د پارا له عیب د خدا
 قربانئ وکولو نه هم تیار وی، هر کله چه په الله تعالی کینے دا دواړه
 جمع دی نو د هغه په کلام قرآن کینے د هر دواړه خائفا جمع وی، په

خیزونو کینے دا دواړه جمع کیدل د نیت په حساب د پر کم دی،
 انسان ده زموی یا د ظالم انسان نه ویریزی مینه ئے ورسره نشته
 ورسره د هغه محبت شته لیکن ویرا ئے تر نشته معلومه خو کچر
 بولکے خالق کائنات کینے دا دواړه جمع کیدے شی بلکه د هغه ذات د دے
 دواړه مرکز دے، ثابت شوه چه قرآن حکم هر د دے ذات کلام

د ترغیب او ترهیب په باره کینے آیتونه پیش کوم
 لَا تَقْظُوا مِن رَّحْمَةِ اللَّهِ ط إِنَّ اللَّهَ د رحمت نه نا امید وی مکو
 يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ بَشِيكُهُ اللَّهُ تَوَلَّى كُنَا هونو معاف
 الْعَفْوَ الرَّحِيمُ سورة الزمر آیه ۵۴؛ کولے شی، په تحقیق هغه معاف
 کوونکے او مهربان دے:

فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُم مِّن قُرَّةٍ ۝ هیت نفس نه پوهیزی چه ما کوم
 أَعْيُنٍ جَزَاءُ لِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ (سوره)؛ سترید وینولو والا نغنونو د هغه
 السجده آیه ۴۱؛ د پارا د عملونو په بدل کینے پت سائے
 دکا؛ د ویرولو په باره کینے ارشاد دے:-

وَجَابَ كُلَّ جَبَّارٍ عَنِيٍّ مِّنْ وَرَائِهِ نَا کومه دے هر هغه کس د چا چه
 جَهَنَّمَ وَيُسْقَى مِنْ مَّاءٍ صَدِيدٍ يَتَجَرَّعُهُ ۝ په خپل زور ویا پروا و اسلام
 وَلَا يَكَادُ يُسِيغُهُ وَيَأْتِيهِ الْمَوْتُ مِنْ كُلِّ ۝ سره ئے ضد کولو د هغه د رستو
 مَكَانٍ وَمَا هُوَ بِمَيِّتٌ ط وَمِنْ وَرَائِهِ جَهَنَّمُ دے، د هغه د زور او په پټه
 عَذَابٍ عَلِيمٌ ۝ سورة ابراهيم آیه ۴۱؛ د خپلو ئے شی کوټ به تر اخلی
 مگر تیرولے به ئے نشی او د هر طرفه به په ده د مرگ سختی وی خرموی

به نه او د دے نه پس به په سخت عذاب کینے کیری؛

۱۲- ملکی اعجاز

د بتولو پهلوی انسان بادشاه حکم هر چلیزی او خلق تر ویریزی هم

مکرر دواورہ محد و دوی، اودا سے ہچرے نشی کرے چہ زمکے یا
 آسمان غوندا سے یوغت مخلوق تہ حکم در کبری، لیکن قرآن طوفان
 نوح علیہ السلام کہنے زمکے او آسمان تہ دا سے حکم و رکرو :-

يَا رِضُّ ابْلَعِي مَاءَكُمْ وَنِسْمَاءُ : اے زمکے خپلے اہ تیرے کرہ او اے
 اقلیمی : (سورہ ہود آیت ۴۷) : آسمانہ اہ بندے کر :-

اودا حکم کے جاری ہور کر و دد نیا لوئے باد شاہان د خلق و خو شامد و
 تقریر و نہ او خبرے دے د پارہ کوی چہ ہعری چر تر بغاوت انگری او حکم
 نزوا نخلی، لیکن دیو یور پی مصنف پہ قول قرآن نہ دامعلومیری،
 چہ ددے مصنف چانہ نہ ویریری دے نہ معلومیری چہ قرآن د
 خالق کلام دے :-

دریم فصل

د تفسیر او تاویل او دے دواور د متعلقاً تو بیان :
 را د تفسیر او تاویل د لفظو نو معنوی تحقیق :-

تفسیر پہ عربی لغت کہنے د نسا نہ جو رہے چہ د ہع معنی دیو خیز بنکارہ
 بیاتوں دی او پہ دے وجہ فارورہ، تہ ہم تفسیر و ییلے شی حکم چہ د
 ہع پہ لیدو بہ د اکثر د مریض حال بنکارہ شی تاویل پہ عربی لغت کہنے
 د اول نہ جو رہے چہ د ہع معنی را اگر خیدال دی، د تاویل اصطلاحی
 معنی ہمد غے د قرآن الفاظ ہولو احتمالی معنی کا نو کہنے یومعنی تہ
 را اگر خول دی،

د تفسیر او تاویل پہ شرعی او اصطلاحی معنی کہنے خرا نوال دی
 دا د ابو عبیدہ قول دے چہ دواورہ یومعنی لری (۲) امام راغب فرمائی
 چہ تفسیر عام لفظ دے کلام الہی تشریح او د کلام انسانی تشریح دو راہی
 تہ و ییلے شی، مگر تاویل بواجے د کذب الہیہ تشریح تہ ہر و ییلے شی :-

(۳) دامام ابو منصور ما نزدیک داری دے، چہ تفسیر دے تہ وائی چہ
 د قرآن مراد یقینی طور متعین کرے شی، اونا و ییل بہ دے تہ و ییلے شی
 چہ احتمالی معنی کا نو د قرآن کہن بوجہ معنی غیر یقینی طور متعین کرشی، روح المعانی

جلد ۱۲ ص ۱۰۱، جلد ۱۳ ص ۱۰۱، جلد ۱۴ ص ۱۰۱، جلد ۱۵ ص ۱۰۱، جلد ۱۶ ص ۱۰۱
 نشہ صرف دا اصطلاح کا نو اختلاف دے د متقدمینو اصطلاح دادہ چہ

تفسیر او تاویل دواورہ پہ یومعنی کہنے استعمال ہوئی او د تفسیر پہ موقعہ لفظ
 د تاویل استعمال ہوئی، تفسیر ابن جریر دا طرز غورہ کرے دے ابو عبیدہ
 دواورہ ہم معنی بولی د ہع پہ ہو واندے د غہ اصطلاح د متقدمینو د
 او د متاخرینو اصطلاح ہعہ دے کومہ چہ ابو منصور ما نزدیک بیان
 کریدہ چہ تفسیر ہعہ دے چہ نو یقینی دلیل نہ مراد الہی متعین کرے

شی او تاویل بہ ہعہ ییلے شی چہ بہ احتمالی معنی کا نو کہنے یومعنی پہ ظن او
 جہتا د متعین کر بشی۔ دامام راغب فرق حقیقی نہ دے بلکہ د متعلق پہ
 اعتبار یوا اصطلاحی فرق دے۔ چہ د تاویل تعلق د کتب الہیہ تہ تشریح
 سرہ دے او تفسیر عام دے :-

(۱) دارنک دا قول چہ روایہ د قرآن د معنی متعین کول، تفسیر او دوائیہ
 متعین کول تاویل دے :-

(۲) یا کومہ معنی چہ د قرآن د عبارات نہ واضح معلومیری ہعہ تفسیر
 کومہ چہ پہ اشارے د الفاظو سرہ معلومیری ہعہ تاویل دے :-

تہ دے د متاخرینو اصطلاح کا نے دی کونڈی د قد ماڈ پہ اصطلاح کہنے
 دواورہ یومعنی دے چہ صاحب قاموس دا بنکارہ بیان کریدہ او د

متاخرینو اصطلاح علامہ آلوسی پہ روح المعانی کہنے بیان کریدہ :-
 (۳) د تفسیر، تعریف، موضوع او غایہ (فرض)
 علامہ آلوسی پہ روح المعانی کہنے د علم تفسیر دا تعریف کرے دے، چہ

علم تفسیر ہفہ علم دے، چہ پہ ہفہ کینے دقران ذالفاظ طرز لفظی علم معلومیزی دقران رومی محاطبو (صحابہ کرام و اعراب) تہ د
 دمفرداتو دقران مدلولات اومعانی مرادہ اود ہفہ افرادمی او تکریم نزول قران پہ وخت ددے علومو ضرورت نہ ووحک د ہفہ
 احوال اود نورومتعلقاتو بحث دی او پہ قول د صاحب ذ مناهل العرفان بہ ہر دادہ پہ دے کینے د ہفہ طبی مہارت و وافرطری ذوق تہ ہم
 ر جلد، اصلاً ددے مختصر تعریف دادے، چہ علم تفسیر قرآن سر دے لرلو نو حکم ہفہ ددے علومو مقاصد و ماسد و، لیکن دغیر
 تری د ہفہ تحقیق نوم دے، چہ د ہفہ نہ مراد الہی متعین کیدے شیء ربوا و نزول قران ذ زمانے نہ پس دنور و عربود پارہ دقران دپو
 دقدما و ذ اصطلاح مطابق قران د تفسیر او تاویل یومعنی بنودے، پہ غرض ددے علومو مہارت ضروری اگنرے شو حکم چہ رستی
 سورہ فرقان کینے دی، **وَلَا يَأْتِيَنَّكَ بِمِثْلِ الْاِجْتِنَاكِ بِالْحَقِّ وَالْحَقُّ يَكْفُرُ بِكُلِّ كَاذِبٍ** دہ غرض ددے علومو مہارت ضروری اگنرے شو حکم چہ رستی
نَفْسِيراً آیتہ عی پہ بل خلتے کینے ارشاد دے، **وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ** دہ شرط ضرورت پچھلہ دقران نہ ثابت دے۔
اِنَّ اللّٰهَ رَآلْ عَرٰبِۃٌ عٰی موضوع د علم تفسیر کلام دے روح المعانی لے علی قلبک لتکون من المنذرین **بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُّبِينٍ** او
 غایتہ او غرض د علم تفسیر دمراد الہی علم حاصلون بہ دے غرض دا قول د اللہ تعالیٰ انا انزلنہ قرانا عربیاً لعلکم تعقلون
 چہ پہ اعتقاد او عمل کینے د ہفہ تابعداری اکرے سہ۔

د تفسیر او د مطالبو دقران دپوہ آداب او شرائط

روح المعانی، الاتقان، برهان، مناهل العرفان او پہ نور و کتابون کینے
 تفسیر کاہلیت او استعداد اود قران دپوہ د قابلیت د پارہ
 شرطونہ ذکر دی موبزہ داسرکہ ددلائلو بہ ذکر کو۔

عِلْمُ اللُّغَةِ يَأْخُذُ بِاللِّسَانِ

د مفسر قران د پارہ دقران دذکر کو۔
 (عربی) مہارت دپوہ ضروری دے۔ علم السنہ
 اودامہارت پہ دے علومو حاصلیزی، دمفردات قران دمدلولاتو
 دوقوع استعمال تحقیق چہ دا بہ پہ علم اللغہ سرہ کیری، دقران
 مفرداتو لسانی تغیرات او تصرفات چہ دا بہ علم الصرف والاشتقاق پہ
 ذریعہ حاصلیزی، د مرکباتو اود قران د جملود تغیراتو تصرفاتو
 حرکاتو اعدا با تو د تبدل چہ دا بہ علم النحو سرہ معلومیزی، دقران کو
 الفاظو دانتخاب اود محل استعمال د نکتو اود آسرارو چہ دا بہ علم البلاغہ
 دہرمنونج وخت دکوم خلتے نہ شروع کیری

علم تفسیر ہفہ علم دے، چہ پہ ہفہ کینے دقران ذالفاظ طرز لفظی علم معلومیزی دقران رومی محاطبو (صحابہ کرام و اعراب) تہ د
 دمفرداتو دقران مدلولات اومعانی مرادہ اود ہفہ افرادمی او تکریم نزول قران پہ وخت ددے علومو ضرورت نہ ووحک د ہفہ
 احوال اود نورومتعلقاتو بحث دی او پہ قول د صاحب ذ مناهل العرفان بہ ہر دادہ پہ دے کینے د ہفہ طبی مہارت و وافرطری ذوق تہ ہم
 ر جلد، اصلاً ددے مختصر تعریف دادے، چہ علم تفسیر قرآن سر دے لرلو نو حکم ہفہ ددے علومو مقاصد و ماسد و، لیکن دغیر
 تری د ہفہ تحقیق نوم دے، چہ د ہفہ نہ مراد الہی متعین کیدے شیء ربوا و نزول قران ذ زمانے نہ پس دنور و عربود پارہ دقران دپو
 دقدما و ذ اصطلاح مطابق قران د تفسیر او تاویل یومعنی بنودے، پہ غرض ددے علومو مہارت ضروری اگنرے شو حکم چہ رستی
 سورہ فرقان کینے دی، **وَلَا يَأْتِيَنَّكَ بِمِثْلِ الْاِجْتِنَاكِ بِالْحَقِّ وَالْحَقُّ يَكْفُرُ بِكُلِّ كَاذِبٍ** دہ غرض ددے علومو مہارت ضروری اگنرے شو حکم چہ رستی
نَفْسِيراً آیتہ عی پہ بل خلتے کینے ارشاد دے، **وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ** دہ شرط ضرورت پچھلہ دقران نہ ثابت دے۔
اِنَّ اللّٰهَ رَآلْ عَرٰبِۃٌ عٰی موضوع د علم تفسیر کلام دے روح المعانی لے علی قلبک لتکون من المنذرین **بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُّبِينٍ** او
 غایتہ او غرض د علم تفسیر دمراد الہی علم حاصلون بہ دے غرض دا قول د اللہ تعالیٰ انا انزلنہ قرانا عربیاً لعلکم تعقلون
 چہ پہ اعتقاد او عمل کینے د ہفہ تابعداری اکرے سہ۔

روح المعانی، الاتقان، برهان، مناهل العرفان او پہ نور و کتابون کینے
 تفسیر کاہلیت او استعداد اود قران دپوہ د قابلیت د پارہ
 شرطونہ ذکر دی موبزہ داسرکہ ددلائلو بہ ذکر کو۔

عِلْمُ اللُّغَةِ يَأْخُذُ بِاللِّسَانِ

د مفسر قران د پارہ دقران دذکر کو۔
 (عربی) مہارت دپوہ ضروری دے۔ علم السنہ
 اودامہارت پہ دے علومو حاصلیزی، دمفردات قران دمدلولاتو
 دوقوع استعمال تحقیق چہ دا بہ پہ علم اللغہ سرہ کیری، دقران
 مفرداتو لسانی تغیرات او تصرفات چہ دا بہ علم الصرف والاشتقاق پہ
 ذریعہ حاصلیزی، د مرکباتو اود قران د جملود تغیراتو تصرفاتو
 حرکاتو اعدا با تو د تبدل چہ دا بہ علم النحو سرہ معلومیزی، دقران کو
 الفاظو دانتخاب اود محل استعمال د نکتو اود آسرارو چہ دا بہ علم البلاغہ
 دہرمنونج وخت دکوم خلتے نہ شروع کیری

او کله ختمبیزی، بیا د هر منوخ د دکتونو شمیر خومره دے دمنوخ ایا
 ترکیبی خومره دی او څنکه دی دمنوخ شرائط خومره دی، او کوم کوم
 دی دغه رنگ د زکوٰة حال دے چه زکوٰة په کوم کوم مال کینے دے او په کوم
 کینے نشته. د میاشت دے که دکال د مال په هر جنس کینے ددے د
 خومره دے، د زکوٰة شرطونه څه دی او د هغه مصارف کوم دی
 دے ټولو تشریح چه حقیقت کینے د قرآن تشریح دے بغیر د سنته نامکند
 د دغه حال د حج روغے او د نورو احکامو دے، څنکه چه مونږ
 د قرآنی الفاظو په مطلب د پوهیدو دپاره د هر بودلغت محتاج یو
 دغه رنگ د قرآن عملی شکل متعین کولو دپاره د حدیث او سنت
 محتاج یو، او دا خوبتر محتاجی دے د قرآن محتاجی نه د څکه چه
 مونږ ته د قرآن نه د فائدے اغستو دپاره قدرتی طور د دے
 امور و ضرورت دے، مونږ چه اوبونه فائده اغستل غواړو
 مونږ ته دکوھی کنتو یا د و لے جوک و لو ضرورت وی، د دے
 دا مطلب هرگز نه دے، چه اوبه محتاج دی، یا کو ه یا و لکه محتاج
 دے بلکه مونږه فائده اغستو دپاره د دے دواړو محتاج یو او په
 بے نیازه دی، همداغه وجه دے چه پخپله قرآن د خپل پوهه دپاره
 د حدیث او د سنت ضرورت بنود لے دے کوم چه د حضور علیه السلام
 قول او عمل بللے شی ارشاد دے،
 وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ ط (سوره جمعه آیه ۵) د حضور علیه
 السلام منصب داد دے چه هغه خلقوته د قرآن او د حکمت تعلیم ور
 کړی، دا د قرآن دمطالبو تعلیم بنائی، ځکه چه د قرآنی الفاظو ته
 روچه ذکر دے، بَيِّنَاتٌ لِّعِبَادٍ آيَاتِهِ، ځکه د عامے قاعدے له مخه
 کچرے یو استناد صرف دکتاب علمت واورئ نودانسی ویلے چه

دے دکتاب تعلیم ورکړو تدا څو چه هغه دکتاب دمطالبو تعلیم
 نه وی ورکړه په بل ایت کینے دی :-
 لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ س (سوره النحل آیه ۱۰۶) د دپاره چه ته
 واضح کړه، خلقوته هغه کتاب چه دوی دپاره نازل شوه دے
 علی هذا القياس باید د باره کینے د پرايیتونه موجود دی چه د هغه
 د قرآن پوهه په علم الحدیث باندے موقوفه ثابت شوه دے
علم الآثار د قرآنی معنوی پوهیدو دپاره د صحابه او تابعینو
 د آثارو علم ضروری دے صحابه خوبرا راست
 د حضور علیه السلام شاگردان دی او تابعین په یو واسطه
 شاگردان دی، د دوی د قرآن پوهیدو روشتنو خلقونه زیات
 صحیح دے، امام شافعی رحمه الله تعالی په الرساله کینے بیکي چه
 اجتهاد هُمْ فَوْقَ اجْتِهَادِنَا، چه د صحابه کرامو رض اجتهاد خوبتر
 د اجتهاد نه د یرغوره دے، د صحابه کرامو په باره کینے د قرآن
 کریم ارشاد دے،
 رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ط (بینه آیه ۱۰۶) الله تعالی د هغوی
 نه راضی او دوی د الله تعالی نه راضی دی
 د رضائے الهی دا آسمانی سند دومره اوجت (اعلی) دے چه دے
 سره دا احتمال نه پاتے کیدی چه مجبوری حیثیت سره به دوی نفسیر
 غلط شی او د امت دپاره به د گمراهی سبب جوړ شی، ځکه چه د رضائے
 الهی نه پس د دے قسمه احتمالاً تو گنجائش نه پاتے کیدی، دے نه علاو
 د علم الآثار نه د صحابه رض او تابعینو د احوالو علم را تلے شی او
 مفسر قرآن د داسے تفسیر کولو نه محفوظ پاتے شوم چه د دے ټولو خلاف
 دی او د تحریف قرآن غوندے دیغیت جوړ منبج جوړ شی په

چہ پہ ہفتے ہاںدے قرآن کینے دوزخ و عید را غلے دے
 وَمَنْ يَشَاقِقِ الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدَىٰ وَيَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيلِ الْمُؤْمِنِينَ ۖ اُوْدُومِنَ نُونِهٖ بِهٖ خِلَافِ لَارِئِي
 نُوْلِهٖ مَا تَوَلَّىٰ وَتَصَلِّهٖ جَهَنَّمَ طَوَسَاۗءَتٌ ۚ نُوْمُوْنِ بِهٖ هَعُوِي دَهغُوِي د
 مَهِيْرَا ط ر سُوْرَةُ النِّسَاءِ آيَةُ عَهْلَا ۚ حُوْبِنِ بِهٖ لَار تَلُوْتِهٖ پَرِيْزِدُوْا و
 جَهَنَّمَ كَيْنِ بِهٖ رَا اُوْمُوْجِهٖ هَعَهٗ دِيْر خَرَابِ خَاۡئِ دِهٖ، د دِهٖ آيَتِ
 نِهٖ مَعْلُوْمِهٖ شُوْرَهٗ چِهٖ خُتْكَهٗ مَخَالَفَتِ دَرَسُوْلِ عَلِيْهِ السَّلَامِ جُرْمِ دِهٖ دَغَهٗ
 رَنَكِ دِ صَحَابِهٖ كَرَامِ مَخَالَفَتِ هَمَّ جُرْمِ دِهٖ، خُتْكَهٗ چِهٖ دَنْزُوْلِ قُرْآنِ
 مُؤْمِنَانِ هُمِدَغَهٗ دِي، لِهٖ دِهٖ و جِهٖ دَايَسِ تَفْسِيْرِ چِهٖ دِ صَحَابِ كَرَامِ و دِ
 مَجْمُوْعِي رَا لِهٖ نِهٖ خِلَافِ وِي هَعَهٗ تَخْرِيْفِ اُو جُرْمِ دِهٖ، چِهٖ دِهٖ سَزَا
 دوزخ دے ۛ

۴- علم القواعد و اصول استنباط ۛ

د مفسر د پاره د عربی زبان د هفتے توانینو علم هم ضروری دے
 چہ پہ هفتے هغه د مجمل، مفصل، عام، خاص، مطلق، مقید، امر
 نہی وغیرہ حقیقتونہ او مقتضیات معلومہ کرے شی چہ د تفسیر
 کولو پہ وختل احکام او نتیجہ را و ستر کینے غلطی ا نکری، دا قواعد
 د اصول فقہی د علم نہ معلومی ری۔ دا د عربی ژبے بو ژور علم دے
 چہ خاص اہل علم نے پیژنی او دینہ اہل استنباط و بیلے شی دوی
 پہ دے قاعد و کینے ماہروی، او د دے پہ زور د احکام و د استخراج
 جوگہ وی قرآن کینے د دے خاص طیف ذکر دے ۛ

وَإِذَا جَاءَهُمْ أَمْرٌ مِنَ الْأَمْنِ أَوِ الْخَوْفِ يَخَفُوا ۚ وَإِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ يُدْرِئُ مَا تَحْكُمُونَ
 إِذَا عَاوَبَهُمُ لَوْ كَرِهُوا لَأَنِى الرَّسُوْلُ رَا لِي
 اُوْلِي الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَ الَّذِيْنَ يَسْتَنْبِطُوْنَ
 اِنَّهٗ اُوْدِ سُوْلِ عَلِيْهِ السَّلَامِ تِهٖ حُوَالِهٖ

منہم سورۃ النساء آية ۷۷ کبری نو دا استنباط خاوندانو به د هفتے حقیقت
 پیژندالے و سہ ۛ
 شرعی احکام کچرے او امری نو امر دے او دامن خیز دے او کچرے منہیات وی
 نونہی دے او د خوف خیز دے، خہ معاملہ کینے دا تحقیق کول چہ ما مور
 دے کہ منہی نو د دے بہ دا مطلب وی چہ دا امن کینے داخل دے کہ
 خوف کچرے ا د ا لله او د هغه در سول صلی الله علیہ وسلم کتاب الله
 او حدیث طرف تارا و پرل بکار دی، دے د پاره چہ اجتهاد کو نکى
 د کتاب الله او سنت منصوصا توسرہ د دے معاملے موازنہ ا کپری او
 د هفتے حکم تارا ا باسی د دے د پاره د عربی پہ عامہ ژبہ د پوهیدنه
 علاوہ د عربی ژبے د مخصوص قواعد و معرفت ریژن بدل، هم ضروری
 دی چہ پہ هفتے د قرآن د صحیح قانونی اندازے فکر دار و مدار دے
 او د اصول فقہ د علم نہ د دے قانونی قواعد و پیژند کلی حاصلی ری

۵- علم قواعد الالهیات

د مفسر فرض دی چہ هغه تہ ذات الہی سہ کہ تر لو جا کز و اونا جا ترو
 علم حاصل وی، او هغه پہ دے پوهی ری چہ الله تعالیٰ یو دایسے هستی
 دہ چہ د جسمیت، طرف او مکان او زمان نمانند، منزہ او پاک دے او د
 دے قید و نونہ بالکل بھر دے، هغه دایسے ذاتی کمالا توسرہ موصوف
 دے چہ لا محدود دی داد دے د پاره چہ د هغه آیتونو پہ تفسیر کینے درج
 ا نخوری کوم چہ الہییا تو او د ا لله ذات او صفا توسرہ منعلق وی، او بیادے
 ا مورود د پاره د علم العقائد او علم الکلام ضرورت دے، چہ الہییا تو
 پہ مسئلو کینے د کراہی نہ محفوظ پاتے شی ۛ

إِنَّ اللَّهَ شَهِيدٌ بِمَا تَعْمَلُونَ
 کیدے شی چہ د چا پہ زبیر کینے داشبہ وی چہ د تفسیر
 قرآن د پاره بہ کومر علمو کینے د مہارت شرط ایخومے

شوے دے نو ہفغہ علوم خود نزول قرآن پہ زمانہ کہتے نہ ووبلکہ دہفغہ تہ
 تدوین شو لکہ علم الصرف، علم النحو، لغت، بلاغہ علم الحدیث والاثر
 علم العقائد او علم الکلام او اصول فقہ۔ اُس ددے ضرورت ولے پیدا
 شو او کہ ددے ضرورت وی نوذول پرانداینی صحابہ کرام او تابعین تو تفسیر
 بیاختگہ ووجواب دادے چہ دعلم وجود او دہفغہ تداوین کہتے فوق دے دا
 بتول علوم مذکورہ، د نزول قرآن بلکہ دہفغہ نہ ہم ویرانداے موجود و
 عربی ژے سہ دا کنہی وواو پہ عربی خبر و اترو کہتے بہ استعمال بدل مبر
 ددے علوم تداوین او تصنیف نہ ووشوے ہے خو فاعل مرفوع و نیل
 مفعول منصوب و نیل، عام، خاص، مطلق او مفید دغہ رنگب د صرف
 او نحو تغیرات، دا استعمال بلاغتی موقع دا بتول د نزول قرآن پہ
 وخت کہتے موجود و او عربو بہ استعمال تول صرف د تصنیف او تداوین
 پہ سانچہ کہتے پس و اچولے شو۔ علم الحدیث او علم الآثار د قرآن د تشریح
 پہ حیث قرآن سہ سرہ وجود تہ رافل خو صرف تصنیف او تداوین تے
 رستوا شو نو دا شبہ حکم بے حایہ دہ۔

۶۔ علم الموهبة

دقرآن د پوہے او د تفسیر د مہارت د پارہ علم
 و ہبی او د شاہ ولی اللہ رحمہ اللہ پہ قول علم لدنی
 ضروری دے، چہ د نور ایمان او تقوی نہ پیدا کیزی، دقرآن ارشاد دے
 لَا يُمْسِكُهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ ○ (سورۃ الواقعة آیہ عشر) دقرآن ظاہری الفاظ
 او نقوشوتہ صرف پاک لاس لگولے شی، یعنی دکوم، کس چہ طہارت او
 اودس نہ وی، نو ہفغہ ظاہری قرآن تہ لاس نشی لگولے دغہ رنگ چہ د
 چا طہارت باطنی او قلبی نہ وی، نو ہفغہ دقرآن باطن او دہفغہ معانی
 نشی موندے۔ دا طہارت باطنی او قلبی نور پہ طاعت الہی او تقوی سرہ
 پیدا کیزی، چنانچہ امام سیوطی رو پہ اتقان جلد ۷ ص ۱۸۱ کہتے دامام

ذکرشی د البرہان فی علوم القرآن نہ نقل کبری،

إِعْلَامَاتُهُ لَا يَحْصِلُ لِتَأْخِرِ فَهْمُ مَعَانِيهِ: دقرآن معانی او اسرار داسے کس
 القرآن وَلَا يَظْهَرُ اسْتِزَادَةً لِمَنْ فِي قَلْبِهِ: تہ نشی حاصلیدے د پاپہ زرہ
 بَدْعُهُ أَوْ كِبَرًا أَوْ هَوًى أَوْ حُبًّا لِلدُّنْيَا: کہتے چہ بدعت، تکبر، خواہش
 أَوْ مَحَبَّةً عَلَى ذَنْبٍ أَوْ غَيْرَ مَلْحَقٍ بِالْإِيمَانِ: پرستی یا محبت د دنیاوی، یا پہ
 أَوْ ضَعِيفُ التَّحْقِيقِ أَوْ يَعْتَمِدُ عَلَى: کناہ معرووی یا دہفغہ ایمان
 مُفَسِّرٍ كَيْسَ عِنْدَهُ عِلْمٌ أَوْ رَاجِعًا إِلَى: مضبوط نہ وی یا دہفغہ تحقیق کبری
 مَعْقُولِهِ وَهَذَا كُلُّهَا حُجُبٌ وَمَوَالِجٌ: وی یا پہ غیر عالم مفسر یا ندے
 بَعْضُهَا أَكْبَرُ مِنْ بَعْضٍ وَهَذَا مَعْنَى: اہتمام دکوی یا دخیل عقل منہ
 قَوْلِهِ تَعَالَى سَأَصْرَفُ عَنْ آيَاتِي: کوی دا بتول امور د قرآن پس
 الَّذِينَ يَتَكَبَّرُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ: پوہہ کہتے ہندا وندا وی او خد دلورہ
 الْحَقِّ، قَالَ سَفِيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ: نہ لوٹے وی ہمدام معنی دہ دقرآن
 يَقُولُ أَنْزَعُ عَنْهُمْ فَهْمَ الْقُرْآنِ: ددے ارشاد چد سٹہ بہ دقرآنی
 أَخْرَجَهُ ابْنُ أَبِي حَاتِمٍ قَالَ: مقاصد و نہ ہفغہ خلق آتہ و مچہ
 سَفِيَانُ الشُّورِيُّ لَا يَجْمَعُ فِيهِمْ: پہ زمکہ کہتے ناحق لوئی کوی ابن ابی
 الْقُرْآنِ وَالْإِشْتِعَالُ بِالْحُكْمِ: حاتم د سفیان بن عیینہ نہ نقل
 فِي قَلْبِ مُؤْمِنٍ ط: کہتے دی چہ دوی نہ بہ دقرآن د
 پوہہ نوررا باختم سفیان ثوری فرمائی چہ حکام پرستی او دقرآن

پوہہ دواہہ د مؤمن پہ زرہ کہتے نشی جمع کیدے۔
 دے نہ معلومہ شوہ چہ دقرآن د پوہے د پارہ زرہ درنہ ضرورت
 دے، چہ خوک دے نہ محرومی نو ہفغہ بہ دقرآن د پوہے نہ ہم محروم
 دی او دارنہ دہفغہ امور نہ پیدا کیزی کوم چہ پور تہ عبادت کہتے ذکر
 دی او داللہ تعالی نہ د نبض حاصل وود پارہ شرط دی ددے نوم

”عِلْمُ الْمَوْهَبَةِ“ دے چہ پہ دے دَقْرَانِ دَرَوَازَةِ پِرَانْتِے شِیْءِ

پہ حدیث شریف کہتے دی چہ چا پچھلہ رائے دَقْرَانِ صَحِیحِ تَفْسِیرِ
 هُمْ اَكْرَمُ رَوْنُو بِيَا هَمْدَه فَهَلْ اَكْرَمُ رَا بُو دَاوُدَ وَ تَرْمِذِي، نَسَائِي (د
 ا بُو دَاوُدَ پِہ یُو بِل رِوَا یَتِ کِنْتِے دِی، فَا لَیْتَبَوُّ اُصْفَعَا ؕ مِّنَ النَّارِ یَبْنِی بَیْتَهُ
 رَا ئِے تَفْسِیرِ کُو و نِکِے د دُو زَخِ مَسْتَحِقِّ دِے پِہ دِے وَجِہ تَبْوَلِ عُلَمَاءِ پِہ دِے
 مَتَّفِقِ دِی چِہ تَفْسِیرِ بِالرَّائِے یُو بِل دَا رِ دِے

د تفسیر بالرأے بتحقیق د تفسیر بالرأے نہ دامعنی قطعاً
 مُرَاد نَه دِه چِہ دَقْرَانِ پِہ تَفْسِیرِ

دِھن دِو رَا ئِے اَوْ فِکْرِ اسْتِعْمَالِ نَشِیْءِ، حُکْمِ چِہ دِے نِہ خَوْبِیْرِ تَفْسِیرِ
 کِیْدِے نَشِیْءِ اَوْ پِچھلِہ قُرْآنِ پِہ لَعَلَّهُمْ یَتَفَكَّرُوْنَ ؕ چِہ خَلْقِ دِ
 قُرْآنِ کِنْتِے فِکْرِ کُو یِ اَوْ پِہ اَفْلَا یَتَدَبَّرُوْنَ الْقُرْآنَ ؕ چِہ دَا خَلْقِ
 پِہ قُرْآنِ کِنْتِے و لَے غُورِ نِکُو یِ قِسْمِ الْفَاظِ سِرِّءِ پِہ قُرْآنِ کِنْتِے دِ فِکْرِ اَوْ
 تَدَبَّرِ کُو لَو تَرْغِیْبِ و رِکْبِے دِے پِہ دِے وَجِہ رَا ئِے اَوْ فِکْرِ خِءِ بَدَنِ دِے
 بَلْکِے د تَفْسِیرِ بِالرَّائِے مَطْلَبِ دَا دِے،

رَا، چِہ پِچھلِہ رِوْمِیِّ فَا ئِئِہ کِرْبِے رَا ئِے بِنِیَا دِ جُو رِ کِرْبِیِ اَوْ تَمَّ اَنْ دِے
 رَا ئِے نِہ دَرَا اَرِ و لُو کُو شَنْشِ کُو یِ پِہ دِے صُورَتِ کِنْتِے رَا ئِے اَصْلِ شُرْءِ
 اَوْ قُرْآنِ تَابِعِ شِیْءِ، چِہ مَوْضُوعِ پِہ سَبِّ کُو لِ دِیِ اَوْ بَدَا دِیِ اَوْ دِ دُو زَخِ
 بَا عْثِ دِیِ، پِہ دِے صُورَتِ کِنْتِے تَفْسِیرِ بِالرَّائِیِ کِنْتِے دَا وِ پِ، سَبِیْتِ
 دِ پَارَا دِہ سِیَاقِ سِیَاقِ اَوْ دِ عَرَبِیِ قَوَاعِدِ و مَطَابِقِ دِرَا ئِے پِہ اسْتِعْمَالِ دَا
 تَفْسِیرِ کُو لِ چِہ دَقْرَانِ اَوْ دِ اسْلَامِ دِ بِنِیَا دِیِ مَقَاصِدِ و نِہ خَلَا فِ نِہ
 و یِ هَعْدِ ”مَحْمُودِ“ دِے مَذْهَبِ مَوْمَرِ نِہ دِے اَوْ دِے تِہ تَفْسِیرِ بِالرَّائِے هِمْ
 نَشِیْءِ و یَطِیْءِ، بِنِیَا هَمْرِ کِہ دِے نِہ خُوکِ تَفْسِیرِ بِالرَّائِے اُو اَلِیِ نُو دِ کُتِبِے
 بِالْقَلَمِ“ کِنْتِے اسْتِعْمَالِ شِیْءِ ”پِ“ پِشَانِ رَا ئِے بِہ صِرْفِ یُو اَلِہ د تَفْسِیرِ

د تفسیری عمل مجبوراً و مرجع بہ ندوی،

(۶) دویم صورت دادے، چہ پہ قرآنی تفسیر کینتے د عمل او نقل
 دوہ جدا دائرے دی، د قرآن د مفرداً تو معنی متعین کول اسباب
 نزول، ناسخ، بیان د جملاتو او مختلف قرآنونہ، دا بقول داسے خیزونہ
 پہ چہ صرف پہ نقل معلومی ری رائے پہ دے کینتے نشی چلیدے۔ لہذا
 پہ دے امور و کین د رائے د دخل تفسیر بالرأی وی، چہ ہخہ بد دے
 باقی پچھلہ رائے د اہت جیرو معنی کینتے یو معنی متعین کول یا د ہخہ نہ د
 حکم استنباط د قواعد و استنباط مطابق یا د قرآنی حکم د حکمت
 او سراز وغیرہ استخراج دا بقول تفسیر بالرأے کینتے داخل نہ دے،
 حُکْمِ چِہ دَا بَوَلِ اُمُورِ دِ عَقْلِ اَوْ دِرَا ئِے دَا شِرْءِ سِرِّءِ تَبْرِیِ دِیِ نِہ
 چِہ دَنْقَلِ اَوْ دِرَا یَتِ سِرِّءِ رَا لَاتِقَانِ جِلْدِ ۲ ص ۱۰۰ و ص ۱۰۱، نُو دِ
 تَفْسِیرِ بِالرَّائِیِ بِہ دَا مَطْلَبِ و یِ، چِہ رَا ئِے دَنْقَلِ پِہ دَا سِرِّءِ کِنْتِے مَدْخَلِ
 اُکْرِیِ، اَوْ دَنْقَلِ اَوْ رِوَا یَتِ پِہ مَوْقِعِ مَنْقَلِ اَوْ رِوَا یَتِ پِہ حَا ئِے پِہ رَا یِ
 سِرِّءِ تَفْسِیرِ اُکْرِیِ، نُو دَا دِ حُدُودِ تَجَاوُزِ دِے،

د شیبھی ازالہ، د صوفیہ و اوباطنیہ و د تفسیر پِہ منبج کینتے فرق
 د اسلام صوفیہ و ہم د قرآن تفسیر و نہ کبری وی، اوباطنیہ ملاحظہ
 ہم لیکن اول تہ تحریف او تفسیر بالرأی نشی و یطی و دویم قسم پہ
 تحریف کینتے شامل دے، د دے فرق دادے، چہ صوفیہ کرام د قرآن
 ظاہری معنی مینی اورد ہفے سہ د مناسبات و مہائلو خیزونو ذکر کوی
 چہ د ذہن د پرواز دائرہ وسیع وی، او دہنہ مناسب خیزونہ د اسلامی
 مسلماً تونہ خلاف نہ وی، د دے نہ د اسلامیاتو انکار نہ لازمی
 مگر باطنیہ ظاہری معنی نہ مینی او د خپلے خویشے دغہ باطنی معنی
 اصل مواد د اللہ کنری، لکہ حُکْمِ چِہ دَا خِرْقِ رُوحِ الْمَعَانِیِ بَلْکِے تَفْتَا زَانِیِ

ہم بیان کریدے، علامہ اوسی فرمائی

وَأَمَّا كَلَامُ الصُّوفِيَّةِ فِي الْقُرْآنِ فَهُوَ
 مِنْ بَابِ الْإِشَارَاتِ تَسْكِنُفَ عَلَى
 أَرْبَابِ السُّلُوكِ وَيُمْكِنُ التَّطْيِيقُ
 بَيْنَهَا وَبَيْنَ الظَّوَاهِرِ الْمُرَادَةِ وَ
 ذَلِكَ مِنْ كَمَالِ الْإِيمَانِ بِمَحْضِ
 الْعِرْفَانِ لَا أَنَّهُمْ اعْتَقَدُوا أَنَّ
 الظَّاهِرَ غَيْرُ مُرَادٍ أَصْلًا وَأَمَّا الْمُرَادُ
 الْبَاطِنُ فَقَطْرٌ أَذْ ذَلِكِ اعْتِقَادُ
 الْبَاطِنِيَّةِ الْمَلَاحِدَةِ نَوَسَلُوا بِهِ
 إِلَى نَفْسِ الشَّرِيعَةِ بِالْكَلْبِيَّةِ وَحَاشَا
 سَادَاتِنَا مِنْ ذَلِكَ وَقَدْ حَضَرُوا عَلَى
 التَّفْسِيرِ الظَّاهِرِ وَقَالُوا الْأَبْدُ مِنْهُ
 أَوْلَا إِذْ لَا يُطْمَعُ فِي الْوُصُولِ إِلَى
 الْبَاطِنِ قَبْلَ أَحْكَامِ الظَّاهِرِ وَمَنْ
 إِذْ عَلَى فَهْمِ آسْرَارِ الْقُرْآنِ قَبْلَ أَحْكَامِ
 الظَّاهِرِ فَهُوَ كَمَنْ إِذْ عَلَى الْبُلُوغِ إِلَى
 صَدْرِ الْبَيْتِ قَبْلَ أَنْ يُجَاوِزَ الْبَابَ
 (روینوالی) نہ دریا نڈلغیرد قرآن رازونہ حاصلون خواہی نوہغہ داسے دے
 لکہ دکوم، صیغ نہ لغیرد رواسے در سید لو دعوی کوی۔

د علامہ اوسی ددے بیان نہ معلومیزی، چہ د صوفیہ کو پہ تفسیر کینے د
 خوا مؤردو لجاظوی، چہ ہغہ د باطنی تفسیر نہ جگا کوی،
 را د اللہ مراد صرف ظاہری تفسیر دے نہ چہ باطنی اشارات (۴) صرف پہ

ظاہری تفسیر کینے د مہارت پہ وجہ باطنی اشارات توتہ ساسائی کید یثی
 (۳) باطنی اشارات ظاہری تفسیر سہ مطابق کیدل ضروری دی (۴)
 د معرفت الہی پہ نتیجہ کینے د باطنی اشارات تو مطلب، د مناسبو خیر و ذواتکشان
 دے، نہ چہ الحداد و خواہش نفسانی پہ نتیجہ کینے۔ د حدیث پہ دے
 الفاظ: لِكُلِّ آيَةٍ ظَهْرٌ وَبَطْنٌ وَكُلٌّ حَيْثُ مَطْلَعٌ. کینے د ظاہر نہ مراد
 ظاہری معنی دے او د باطن نہ آئینہ مراد دی (روح المعانی جلد ۱ ص ۶)
 د صوفیہ و او باطنیہ و پہ معنو کینے د بیلٹون پہ عرض مؤربن یومثال پیش
 کو چہ د بیلٹون بینہ بنکارہ شی، حدیث شریف کینے دی: إِنَّ الْمَلِكَةَ
 لَا تَدْخُلُ بَيْتًا فِيهِ كَلْبٌ وَ صُورَةٌ: یعنی پہ کوم کور کینے چہ سپے یا تصویر ی
 نو پہ ہغ کینے د رحمت فرشتے نہ داخلیری، دا خوا ظاہری معنی شوہ اس
 کچرے، خوگ دا معنی پہ چہل خاگے ہر دل سے داخل او بل یومناسب مطلب
 ہے دا ہم داخلی: چہ دکور نہ مطلب ذرہ
 او د سپی نہ مطلب د ذرندگانو خوگور نہ دی او تصویر نہ مطلب محبت دنیا
 دے نوچہ پہ کوم ذرہ کینے محبت د دنیا او د سپی پشان اخلاق وی،
 نو ہغے کینے ملکی نور نہ داخلیری، اوسہ ددے حدیث د ظاہری الفاظ
 پہ جو رہے ضرورتہ سپے او د سناہ والہ خیز تصویر پہ کور کینے حرام گنوی
 دامثال د صوفیہ و د باطنی تفسیر دے، لیکن کچرے اس خوگ ددے دا
 مطلب بیان کوی، چہ دے نہ ظاہری کور ظاہری سپے او ظاہری تصویر
 مراد نہ دے او نہ ہغہ پہ شریعت کینے منع دے، بلکہ ددے مطلب پہ حدیث
 کینے د سپو خوگور نہ دی، او د تصویر نہ مطلب یواغے محبت د دنیا دے نو دے نہ
 بہ مؤربن ہغہ باطنی تفسیر رالو کوم چہ الحداد و تحریف دے، دغہ رنگ
 پہ سورت بقرہ کینے د بنی اسرائیلو پہ سلسلہ کینے دا غل دی، إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ
 أَنْ تَذُجُوا بَقْرَةَ: سورۃ بقرہ آیة ۷۱ د بنی اسرائیلو دیکو

مقتول سہی د قاتل معلوم نہ ہو د پاره دوی تہ حکم اُترچہ غواذ کبری
 اویا د هغه یوجز مقتول سرہ اُ مبنی نو مقتول بہ ژوند ہ شی او خیل
 قاتل بہ اُ بنائی، اُس ددے ایت داسے تفسیر کول چہ د بقرة تہ غوا یا
 غوے تہ دے مَواد بلکہ نفس بہیمیہ تر مَواد دے بنکارہ مطلب ہرے دا
 وی، چہ خیل نفس بہیمیہ د عبادت او ذریعہ صنت پہ چارہ ذبح کبری
 یعنی مرے کبری ہر گلہ چہ نفسا سو پہ عبادت اور یا صنت سرہ د نفس سہی
 ختمہ شی نذر و حانی ژوند بہ نصیب شی، او اصل قاتل یعنی خواہشات
 نفسانی بہ پہ گو تہ کبری، د مطلب د اچہ د خواہشات نو مغلوب انسان
 مرے دے، د غوا/ غوی تہ مطلب هغه نفس بہیمیہ دے، ا کوم چہ د
 خواہشات نو مرکز دے، ددے ذبح کول پہ ریاضت او عبادت سرہ ددہ
 خواہشات مغلوب کول دی، چہ هغه قاتل بولی، د ژوندی کید و مطلب
 جسمانی تہ، بلکہ روحانی ژوند مَواد دے، (مترجم)

د تفسیر کول چہ غوا/ غوے تہ دے ذبح شوے او تہ خولے
 مقتول بیبا ژوند ہ شیخ او خیل قاتل تہ اُ بنودلو، نو دا تفسیر بالرائے
 دے چہ چوہب الحاد او زندیقیت دے،

کہ اصل واقعہ او ذابیت ظاہری معنی پہ خیل حائے صحیح اگری اویا
 د غے باطنی تفسیر اگری نوخہ بدیت تہ نشتنہ لکہ خنگہ چہ قاضی
 بیضاوی پہ خیل تفسیر کجے دغہ ذکر شوے اشارے د معرفت الہی د
 نکتو پہ درجہ کجے نقل کبری دی:-

د تفسیر بالرائے قسمونہ امام سلو طی رح پہ اتقان کجے د ابن
 النقیب رح نہ نقل کر چتہ دی:-

مَا تَحْصِلُ فِي مَعْنَى حَدِيثِ التَّفْسِيرِ: بِه شریعت کجے د منع شوی تفسیر پنچہ
 بِالرَّأْيِ حَسَنَةً أَوْ إِلَى أَحَدٍ هَا، صور تہ دی

التَّفْسِيرُ مِنْ غَيْرِ حُضُورِ الْعُلُومِ
 الَّتِي يُجُورُ مَعَهَا التَّفْسِيرُ وَالثَّانِي
 تَفْسِيرُ الْمُتَشَابِهِ الَّذِي لَا يَعْلَمُ
 إِلَّا اللَّهَ وَالثَّلَاثُ التَّفْسِيرُ الْمَقْرُونُ
 لِلْمَذْهَبِ الْفَاسِدِ بِأَنْ يَجْعَلَ
 الْمَذْهَبُ أَصْلًا وَالتَّفْسِيرُ تَابِعًا
 فَيُرَدُّ إِلَيْهِ بِأَيِّ طَرِيقٍ أَمَكَّنَ
 وَإِنْ كَانَ ضَعِيفًا الرَّابِعُ أَنْ
 مَرَادَ اللَّهِ كَذَا بِالنَّقْطِ مِنْ غَيْرِ
 دَلِيلٍ، أَلْحَاسِ التَّفْسِيرِ
 بِالِاسْتِحْسَانِ وَلَهُوِي الرِّبَاطِ

جلد ۷ ص ۱۳۳
 او خواہش اگری:-

د ابول صور تہ تہ تفسیر بالرائے کجے داخل دی اپہ کوموچہ د
 دوزخ د سزا و عید را غلے دے، د لوی رنگ پہ تفسیر و لؤ کجے بہ ویر
 کم دا بھوی، چہ پہ دے پنجو صور تہ لؤ کجے بہ پہ خہ طریقہ داخل تہ
 وی، العیاذ باللہ:-

اقسام تفسیر:- ابن عباس رضی اللہ د تفسیر خلو ر قسمہ بنودلی دی
 دا چہ صرف د عربی ژبے پہ خاص مہارت او د

هغه پہ قواعد و پیژند و معلومیدے شی، هغه اعتقادی او عملی بنکارہ
 احکام چہ د تراوی الفاظو بہ آوری د سرہ معلومیدے شی، لکہ چہ
 فَأَعْلَمُ أَنَّكَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ سوره همدایہ ع:، ہو شہ چہ بغیر د اللہ بل معبود نشتنہ
 أَنْبِئُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ رالبقرہ آیت ۱۱۰، نوح قائموی او زکوٰۃ و رکوی

چہ داد عربو عوام ہم معلومونے شی اودے د پاره د عربی دباریکو ضرورت نہ وی اونہ پہ دے بانڈے دنہ پوہید و خہ عذر قبول دے، (۳۳) چہ صرف مجتہدین علماء پر پوہیزی او عموماً دے تہ تاویل و تیلے شی مثلاً د فقہی احکاموا استنباط بیان د مجمل تخصیص د عام او تقید د مطلق حقیقت لغویہ بانڈے حقیقت شرعیہ تہ ترجیح ورکول او حقیقت عرفیہ تہ پہ حقیقت لغویہ بانڈے ترجیح ورکول خوہلہ چہ پہ خلافے دلیل قائم نہ وی، لکہ وصل علیہم ط ان صلواتکے سکن لهن: چہ دلیل پہ معنی لغوی ستہ نو معنی عرفی بہ تر مطلب نشی اغتہ :-

(۳۴) غلور مرہغہ چہ د هغه علم الله سرہ خاص دے، لکہ د متشابہاتو د وخت د قیامت او درروح وغیرہ علم رالاتقان جلد ۷ ص ۱۱۷) وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ كَيْتَمَدَّ كُورَهٗ آسَانِي نَه مَطْلَبِ دویم قسم دے لفظ د ذکر دے قرینہ دہ چہ یولخے هغه قرآنی مضامین آسان کرے شوی دی چہ وعظ او نصیحت سرہ تروون لوی او هغه هم دغه دویم قسم دی امام زرکشی د التفسیر خوبن کریدے، او پہ دے تقسیم کینے علماء سرہ چہ کوم قسم خاص شوے دے هغه پہ عامہ اصطلاح کینے تاویل بللے شی خون تاویل محمود پہ دے لاندینی شہا طوف مشروط دے کہ دا سے نہ وی نو بیات تاویل مذموم او مخریف دے :-

(۳۵) د کومر ایت تاویل چہ کییزی هغه بہ دوپا ندینی آیت سرہ جوہر خوری (۳۶) دُر ستنی آیت سرہ بہ هم جوہر خوری (۳۷) دلغت پہ اعتبار سرہ د آیت پہ مطلب کینے د دے خائے وی (۳۸) د کتاب الله او سنت رسول نہ بہ خلاف نہ وی :- الاتقان جلد ۷ ص ۳۱۱ کینے وی :-

قَالَ قَوْمٌ مِّنْهُمْ الْبَغْوِيُّ وَالْكَرَائِيُّ التَّوِيلُ صَرَفُ الْآيَةِ إِلَى مَعْنَى مُوَافِقٍ لِمَا قَبْلَهَا وَمَا بَعْدَهَا تَحْتَمِلُهُ الْآيَةُ غَيْرَ مُخَالِفٍ لِلْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ

د تاویل د صحت بغوی او کرایشی د شرطونہ نقل کریدی را، د ترومی ایت سرہ جوہر بنت (۳۶) دُر ستنی آیت سرہ جوہر بنت (۳۷) د کتاب الله او سنت سرہ مخالف

کیدل امام زرکشی د علامہ زمخشری نہ دانچم شرط ہم نقل کرے دے، چہ د دے تاویل او تفسیر نہ د قرآن پہ معجزا نہ بلاغت کینے خہ نقصان نہ پیدیزی، بلکہ اعجازی بلاغت پہ خیل خائے باقوی قال الزمخشری مِنْ حَقِّ مُفسِرِ كِتَابِ اللَّهِ الْبَاهِرِ وَكَلَامِهِ الْمُعْجَزِ أَنْ يَتَعَاهَدَ فِي مَدَائِهِ بَقَاءَ التَّعْظِيمِ عَلَى حُسْنِهِ وَالْبَلَاغَةَ عَلَى كَمَالِهَا ر البرهان جلد ۷ ص ۳۱۱

(۳۸) د مفسر قرآن د پاره د اضروری دہ، چہ هغه د تفسیر پہ یولو لارو کینے دا خبرہ پہ نظر کینے ساقی چہ د قرآن د نظم ر عبارت خوبی او د قرآن د بلاغت کمال پچھل خائے پلے وی، دے نہ پنجم بشرط ہم معلوم شود علامہ زمخشری رائے بالکل صحیح دہ د قرآنی ایت اصلی مقصد د پاره پہ قرآنی تفسیر کینے اعجازی شان موجود دے کچرے معنی بدلہ شی او د خیلے خوبنے معنی اکرے شی نو د قرآنی تفسیر اعجازی شان پختہ شی او پہ قرآنی الفاظ کینے د نظم قرآنی او د سیاق سباق د ارتباط او د دلالت شان د دغه خانی معنی را ہو مبلو پہ ر جہ کمزورے شی، (۳۹) کتاب او سنت کینے چہ کوم بیان شوے دے هغه یونا قابل تقسیم آسانی حق دے نو د قرآن د کوم ایت چہ تفسیر کییزی نو دا بہ کتل بکاروی، چہ د تفسیر یا مطلب پہ بل خائے کتاد قرآن یا سنت نبوی د مطالبوسرہ خو تکرہ نہ وی

x

کہ نگرا وہی نوداہہ ددے خبرے دلیل وی چہ ڈا تفسیرخپل خانی او تحریف
 دے حتی یو د بل سرہ نہ تگرا ویری نو تفسیربہ ہم ہفہ صحیح دی چہ
 پہ ہفہ کنے یو بل سرہ تگرا و تعارض نہ وی خو تعارض نہ مطلب حقیقی
 تعارض دے ہسے خو ظاہری تعارض مضر حکم ندے چہ ہفہ پہ قرآن
 کنے غور کولو سہ ختمیری، ہم دغہ وجہ دچہ ڈھرایت پہ تفسیر کنے
 ڈہ مفیسر نظر دپہ ہتول کتاب او سنت وی دے ڈپارہ چہ ڈہفہ تفسیر
 ڈ مجموعی کتاب او سنت نہ خلاف نشی، دارنگ ڈ خیر القرون (یعنی صحابہ
 تابعین او تبع تابعین چہ ڈ قرآن ڈ پوہے یوغنہ او ممتاز، برخ لری) ڈ
 تفسیرونو ڈ مجموعی روح پچہر ستنے کوم تفسیرخلاف وی نو ہفہ بہ
 تحریف وی او ڈ قبکو لو قابل بہ نہ وی، البت کچرے یوما ہر مفیسر دتفسیر
 ڈ شراطلو پہ رہنرا کنے داسے مطالب قرآنی بیان کبری، چہ سلفونہ وی
 بیان کبری خود ہفہ خلاف کے ہم نہ وی کہے، نو ڈ داسے معارف
 قرآنیہ و دروازہ ڈر سٹو خلقو ڈ پارہ بندہ ہم ندہ او پہ قرآن
 ڈ صحیح غور او فکر پہ زور ڈ معارف و اسرار و استخراج کار بہ تزیامتہ
 جاری وی، پہ حدیث شریف کنے راجی، لا یثلمہی عجا بئہ؛ ڈ قرآن
 عجیبہ مضامین نہ ختمیری ڈ دے متعلق ڈ امام شافعی رح ارشاد دے
 جَمِيعُ مَا تَقُولُهُ الْأُمَّةُ شَرْحٌ لِلسُّنَّةِ
 وَ جَمِيعُ السُّنَّةِ شَرْحٌ لِلْقُرْآنِ وَ
 جَمِيعُ الْقُرْآنِ شَرْحٌ لِأَسْمَاءِ الْحُسْنَى
 وَ صِفَاتِهِ الْعُلْيَا : یا شرح دہ او قدآن ڈ اللہ تعالی ڈ اسماء
 حسنی او ڈ صفات عالیہ و شرح دہ : او ددے اسرار و متعلق ڈ حضرت
 ابن مسعود رض ارشاد دے :
 قَالَ ابْنُ مَسْعُودٍ مَنْ أَرَادَ الْعِلْمَ : خُوكَ چہ علم غواری نو ڈ قرآن

فَيْشُورُ الْقُرْآنَ فَإِنَّ فِيهِ عِلْمٌ : ڈ مضامینو لبثون ڈ ان کبری حکہ
 اکا و لاین و الآخرین رر و اہ : چہ پہ دے کنے ڈ اولینو و آخرینو
 البیہقی فی المدخل : علم دے مراد اصول دعلم دی
 او ہر پہ دے بارہ دار شادات ڈ باری تعالی دی، تَبَيَّنَتْ لِكُلِّ شَيْءٍ
 تَفْصِيلاً لِكُلِّ شَيْءٍ، غرض داچہ ڈ دین ہتول اصول پہ قرآن حکیم
 کنے موجود دی او پہ فیضان الہی سہ ڈ اللہ تعالی پہ خاص بند کا نو ڈ
 قرآن نہ ددین اسرار پرانے کیزی ددے فیضان ڈ کر پہ روح المعانی
 جلد علی گوری، دے قسم فیوضاتو تہ تفسیر اشاری و بیلے شی
 ڈ باطنیہ و پہ تفسیر اشاری کنے چونکہ ڈ ظاہری معنی انکار دے پہ دے
 وجر ہفہ مردود دے، ڈ اهل السنة صوفیہ و چہ کوم اشاری تفسیری
 کبری دی پہ ہفہ کنے آہم خلود دی، تفسیر نیشا پوری، تفسیر الا لوسی،
 المتوفی سنہ ۱۲۰۰ھ تفسیر التستری سہل بن عبد اللہ التستری المتوفی
 سنہ ۳۱۳ھ و لم یتیم (یعنی پورہ نہ دے) او تفسیر ڈ محی الدین بن
 عربی المتوفی بد صنف سنہ ۵۰۰ھ دا ہتول صاحبان د قرآن ظاہری
 معنی تسلیم کولو نہ، پس اشاری تفسیر و نہ کوی چہ ڈ ہفہ متعلق ڈ رکھی
 پہ برہان کنے لیکھی:
 كَلَامُ الصُّوفِيَّةِ فِي تَفْسِيرِ الْقُرْآنِ : ڈ صوفیہ و کلام تفسیر نہ دے بلکہ
 قِيلَ لَيْسَ بِتَفْسِيرٍ وَ إِنَّمَا هُوَ مَعَانٍ : ہفہ واردات او وجدانیات دی
 وَ مَوَاجِدًا يَجِدُونَ عِنْدَ التَّلَاوَةِ : چہ ہفوی ڈ تلاوت پہ وخت
 محسوسوی بن الصلاح پہ خیلہ فتاوی کنے لیکھی :
 وَ جَدْتُ عِنْدَ الْأَمَامِ أَبِي الْحَسَنِ الْوَاحِدِيِّ : ما ڈ ابو الحسن الواحدی
 أَنَّهُ قَالَ صَنَّفَ أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّلْمِيُّ : نہ معلومہ کرہ ہفہ او بیلے
 حَقَائِقَ التَّفْسِيرِ فَإِنْ كَانَ اعْتَقَدَ أَنَّهُ تَفْسِيرٌ : چہ عبد الرحمن السلمی

فَقَدْ كَفَرَ قَالَ ابْنُ الصَّلَاحِ أَنَّهُ لَمْ
 يَذْكُرْهُ تَفْسِيرًا أَوْ لَا ذَهَبَ بِهِ
 مَذْهَبُ الشَّرْحِ لِلْكَلِمَةِ فَإِنَّهُ لَوْ
 كَانَ كَذَا لَكَ كَانُوا قَدْ سَلَكُوا مَسَلَكَ
 الْبَاطِنِيَّةِ وَإِنَّمَا ذَلِكَ مِنْهُمْ ذِكْرُ
 نَظِيرٍ لِيَأْوِدَ بِهِ الْقُرْآنُ فَإِنَّ النَّظِيرَ
 يُذَكَّرُ بِالنَّظِيرِ

حقائق التفسیر لیکلے دے کچرے
 ہغہ دا تفسیر گنری نوکا فردے
 ابن الصلاح فرمائی چہ ہغوی دا
 ک تفسیر پہ توگہ نہ دے ذکر کرے او
 نہ تے دغہ لفظ تشریح گنری، کچرے
 دا بے نو دا باطنیت دے،
 دا خو یو لگے د قرآنی مدلول نظیرے

ذکر کرے دے، حکم چہ یونظیر نہ بل نظیر یا دپزی:

دے اقوالو نہ معلومہ شوہ چہ صوفیہ دا سے قسم تفسیر نہ بولی بلکہ د
 قرآنی مقاصد و نظیر بیا: ہغوی او دے سرے د باطنیہ و او د صوفیہ و
 د تفسیر بیلتون دا علو اول د قرآن د ظاہر نہ انکار کوی لیکن صوفیہ
 د قرآن ظاہری معنی مفلونہ بعد دا سے قسم بیان کوی، پہ منا اهل

العرفان جلد ۱ ص ۵۵۵ کہنے دی:

وَمِنْ هُنَا يُعْلَمُ الْفَرْقُ بَيْنَ
 تَفْسِيرِ الصُّوفِيَّةِ الْمُسَمَّى بِالتَّفْسِيرِ
 الْإِشَارِيِّ وَبَيْنَ تَفْسِيرِ الْبَاطِنِيَّةِ
 الْمَلَاحِدَةِ فَالصُّوفِيَّةُ لَا يَمْتَعُونَ
 إِرَادَةَ الظَّاهِرِ بَلْ يُحْضِرُونَ عَلَيْهِ
 وَيَقُولُونَ لَا بَدَمْنَهُ أَوْ لَا ذَمَّنْ
 إِذْ عُلِيَ فِيهِمْ أَسْرَارُ الْقُرْآنِ وَ
 وَلَمْ يُحْكِمِ الظَّاهِرُ كَمَنْ إِذْ عُلِيَ
 بَلُوغَ سَطْحِ الْبَيْتِ قَبْلَ أَنْ
 يَجَاوِزَ الْبَابَ

دے خاکے نہ د صوفیہ و د تفسیر اشاری
 او د باطنی ملحدینو د تفسیر فرق
 معلوم شو، صوفیہ د ظاہری معنی
 انکار نہ کوی، بلکہ د ہغے ترغیب و رکوی
 او وائی چہ دا دیرہ ضروری دے، حکم
 چہ د ظاہری مراد د پختگی نہ بغیر
 د قرآن پہ اسرار و د پوہ دعو
 دا بے دے لک چہ خوک د طوی ا لری
 چہ پہ دروازہ د ننو تو بغیر حما
 د نمنہ کورتہ لارم

صاحب د منا اهل د تفسیر اشاری قبلو لو د پار لا پنچہ شرطو نہ بیا کریدی
 (۱) ظاہری معنی د قرآن خلاف نہ وی۔

(۲) دادعوئی د ہر نہ وی چہ معنی مراد کا یولگے معنی اشاری دہ نہ چہ
 معنی ظاہری۔

(۳) د قرآنی الفاظو د پیر لے تاویل د نہ وی چہ د الفاظو عربی حیثیت
 د ہغے خلاف وی۔

(۴) تفسیر اشاری د د شرع او عقل مقابل او معارض نہ وی۔
 (۵) اشاری مضمون د پہ شرعی دلیل مضبوط او مؤید وی۔

مناهل العرفان جلد ۱ ص ۵۴۵ بانڈے امام ابن تیمیہ رح د قرآن
 ہر ہغہ تفسیر غلط بنودے دے چہ د صحابہ و او د تابعینو د تفسیر نہ
 خلاف وی، اصول التفسیر کہنے لیکي:

وَفِي الْجُمْلَةِ مَنْ عَدَلَ عَنْ مَذَاهِبِ
 الصَّاهِبَةِ وَالتَّابِعِينَ وَتَفْسِيرِهِمْ
 إِلَى مَا يَجَالِفُ ذَلِكَ كَانَ مُحْطًا فِي
 ذَلِكَ بَلْ مَبْتَدَأَ عَالِمًا لَيْسَ لَهُمْ
 بِتَفْسِيرِهِ وَمَعَانِيهِ كَمَا أَنَّهُمْ أَهْلُهُمْ
 بِالْحَقِّ الَّذِي بَعَثَ اللَّهُ بِهِ رَسُولَهُ
 أَنْتَهَى :-

ہر ہغہ تفسیر چہ د صحابہ و
 او تابعینو د تفسیر نہ خلاف وی
 نو دے مفسر پہ غلطہ دے
 بلکہ بد معنی دے، حکم چہ د قرآن
 پہ تفسیر او د ہغے پہ معنودوی دیر
 بنہ پوہ وونکہ خنکہ چہ ہغوی د
 حضور علیہ السلام د را وری شوی حق

دیر زیات عالمان و:

امام سیوطی رح پدا نقان جلد ۱ ص ۵۵۵ کہنے ہم دے پہ بار کہنے لیکي
 وَهُوَ نَفِيسٌ جِدًّا چہ د ادیرہ قیمتی او اعلیٰ خبرہ دے لیکن دے سرے
 لیکي چہ د صحابہ و او تابعینو د سند د صحت تحقیق پکار دے حکم
 چہ دے قسم روا یا تو کہنے ضعیف او موضوعی ہر موجودی ہر دغہ

يَا اِلٰهَ عُلَمٰرٍ فِيْ خَفَاٍ رَفَعَ الْبَارِيْ اِبْتَدَا جِلْدَاوَلِ يَعْنِيْ بَلْ نَهَيْتَ خَدَّ
بنودل، دادوحي لغوی معنی دی، اود دے شرعی معنی اِلَّا عُلَمٰرٍ بِالْشَّرْعِ
یعنے صرف شرعی احکام بنودل وحی دے۔ دوحی لغوی، درے قسم دی

۱) فِطْرِي ۲) اِيْجَادِي ۳) عِرْفَانِي

فِطْرِي لکہ د خدائے پاک پہ الہام د تورو مجوگین جوہر ول
اوپہ ہنہ کئے شہد جمع کول د غہ رنگے د نورو حیوانان
کارنئے خود اقسام وحی صرف حیوانان تو رخنارو و خارو د پارہ وی، پہ
قرآن کو پیر کئے دی :

وَاَوْحِيْ رَبُّكَ اِلَى النَّحْلِ اِنِ اتَّخَذِيْ مَوْبِنًا شَهِدًا وَمُجَوِّدًا بِهٖ وَحِي
مِنَ الْجِبَالِ بَيُّوْتًا رَّسُوْلًا اِيْتَا فِطْرِيْ سِرَّةً اُبْنُوْدَلْ چہ تاسو

پہ غرو نو کئے گبیونہ جوہر کپری

اِيْجَادِي لکہ دیورپ سائنسدان چہ یوآرخ تہ مخہ کپری او
ہنہ دیارہ کوشش کوی نو دد غہ مطلوب خیز صورت

اونقشہ اللہ پاک ددہ پہ ذہن کئے راوی اودغہ خیز بیا جوہر شی، مثلاً
ہر وہمی سری ہوئی جہاز جوہر بول غو بننہ ہنہ اول ڈالوئیکے شکل نورو
لید لے دیوآلو توئوئکی خیز شکل لے پہ خیال کئے راو سنوا و کارئے پر
شروع کرو بخرجے لے کولے او تکلیفونہ اوتاوا نوئے برداشت کول نورو
چہ قدرت ڈالوئیکے مکملہ نقشہ ددہ پہ ذہن کئے واچولہ، ڈموجڈ
کارخپل ذہن متوجہ کول وواو د خدائے کار ڈمطلب خیز نقشہ اچول
داہنہ وحی او الہام دے چہ عاموانسانانوئہ کپری ہنہ د کافرولے
نہوی:

كَلَّا تَتَذَكَّرُ اِنَّ هُوَ لَآءٍ وَّ هُوَ لَآءٍ مِّنْ عَطَاٍ : یعنی مؤمن او کافر دو اپہ کوشش
رَبِّكَ وَاَمَّا كَانَ عَطَاٍ رَبِّكَ لِحُطُوٰتِكُمْ كوی نومونہ ہنہ مدد کو وستا

سورہ بنی اسرائیل آیت ۹۱ | د خدائے بخشش او فیض پہ چا بند دے
دا قسم وحی عاموانسانانوئہ پارہ خاص دہ اگرچہ ہنہ کافر ہم وی:

عِرْفَانِي دریم قسم وحی عرفانی دہ چہ اولیا و سرہ خاص دہ
ہلہ چہ یوولی ڈ شریعت پہ تابعداری او پہ ریاضت سرہ

ڈ ذرہ صفائی بیاموی نو پہ، دہ بانڈے خاص علوم د الہام پہ ذریعہ
ڈ اللہ ڈ طرفہ وار دیوری چہ ہنہ تہ قرآن اشارہ کوی:

وَالَّذِيْنَ جَاءَهُدُوْا فَاِنَّا لَتَهْدِيْهُمْ : خوک چہ ددین پہ لارہ کئے او
سُبَلْنَا رَّسُوْلًا عَنْكِبُوْتِ اِيْتَا عِلْمٍ : اللہ پہ فرمانبرداری کئے محنت کوی
نومونہ پہ ہغوی ڈ ہدایت خاص لارے پرا نیجو:

د دے ہدایت مطلب الہامی معارف دی چہ ڈ ہدایت ایسانی زیوا
دی، خکہ چہ ایسانی ہدایت خود محنت کولونہ ورا نڈ ہم حاصل ڈ
دادرے وارہ قسم الہام پہ لغت او پہ معنی عامہ کبی وحی دہ دا حیوان
انسان اولیا و کراموتہ کیدے شی اگرچہ دمر تہ فرقت پکتن ہنہ دے
چہ کور ماورپانڈے بیان کرو او دا وحی یوئے ڈ پیغمبرانونہ دہ
بلکہ ڈ پیغمبرانوحی خاص وحی شرعی دہ :

وحی شرعی

خلورم قسم شرعی دہ چہ انبیاء علیہم السلام سرہ خاص دہ
خوہر نبی ولی ہم وی نو ہنہ ترو حی عرفانی ہم کپری چہ ڈ ہنہ نو
حیت دوحی شرعی دے، چہ ڈ قانون او احکامو حیثیت لری، بخلاف ڈ
ولی دوحی عرفانی چہ ہنہ قانونی حیثیت نہ لری او دا ڈ علم کلام یو
عامہ مسئلہ دہ: وَاللّٰهَامُ لَيْسَ بِحُجَّةٍ عِنْدَ الشَّرْعِ : یعنے ڈ ولی
الہام قانون شرعی نشی جوہر ہے : دوحی شرعی حقیقت دادے
چہ دا اللہ ڈ جانبہ ڈ فرشتے پہ واسطہ یا بیغ پہ نیغہ پہ خوبیا پہ

۱) د یو جسم په یو مکان کښه ککاو کیدل لکه
 نَزَلَ الْأَمِيرُ الْمَدِينَةَ : (امیر په مکه کښه ککاو شو)
 رَبِّ أَنْزِلْنِي مُنْزَلًا مُّبَارَكًا : ترجمه : اے خدایه ما د بركت
 سورة مؤمنون آیه ۷۵ : وَاللَّهُ خَالِعٌ يُكْفِيكَ كَرْمًا :
 ۲) د یو جسم باندې نه لاندې را تلل، لکه
 وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً مُّبَارَكًا : موبز د آسمانه د بركت اوبه راكوتې
 كرمې دی :

د قرآن حكيم الفاظ د جسميت او مكانيت نه بهر د پاك (دې په دې وجه
 د نزول قرآن مطلب اعلام رښودل) دې مطلب دا چه قرآن په نږدې
 د فرېښتې رسول عليه السلام نه ښودل، دا نزول قرآن دې او په
 دې تعبير نزول، كښې د قرآن د شان لوی ښكاره كول مقصود دی
 (مناهل العرفان جلد ۱ ص ۳۳) چه انسان ته د لوړ مقامه پر خیز
 را غلې دې، یا قرآن باندې د نزول اطلاق په دې اعتبار دې چه
 جبریل عليه السلام د لوړ مقامه په زمكه راكوتې شوی او خواقفت
 دې نو په دې واسطه قرآن ته هم نزول منسوب شو.

(۳) د رېمه معنی د نزول دا هم ده چه پخپله خویو خیز راكوتې نه شو
 خوا سباب ته د عالم بالا سره تړون لری چه اراده الهی هم كيدايشی
 یا آسمانی تاثيرات او هم په دې اعتبار سره اُسپنه خاروواو انسانی
 لباس د پارچه هم قرآن د نزول لفظ استعمال كړيدې.

وَأَنْزَلْنَا الْحَدِيدَ فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ : موبز اُسپنه راكوتې كړه چه د هغه
 وَصَلَفٌ لِلنَّاسِ : سورة الحديد آیه ۲۵ : نږدې جنگ سامان هم جوړېږی
 وَأَنْزَلْ لَكُمْ مِنَ الْأَنْعَامِ تَمَكُّنًا : موبز ستاسو د فائده د پارچه
 اَشْرَاحٌ وَأَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا يُوَارِي سَرَابِقَ الْجَبَلِ : خاروواو ته جوړې راكوتې كړيدې

سَوَاءٌ تَكْمُرُ، سورة الاعراف آیه ۷۰ : موبز لباس راكوتې كړه چه د هغه
 په اغوستو ستاسو د حيا حايونه پرده شي،
 د دې درې وارو خیزونو اسباب آسمانی وی تودې د پارچه هم د
 (نزول) لفظ استعمال شو :-
 نزول نه بیا دوه نور لفظونه، انزال او تنزیل جوړېږی، (۱) تنزیل
 په وار وار راكوتيدو ته وائی، او انزال په وار وار او په یوځل راكوتيدو
 د پارچه استعمالېږی، لکه چه عذاب د پارچه هم د دې استعمال شوې
 دې :-

إِنَّمَا نُنزِلُكَ عَلَىٰ أَهْلِ الْقُرَيَّةِ : موبز په دې کلی د آسمان نه عذاب
 مِنْ السَّمَاءِ : سورة منكبوت : نازلوونكي یو
 آیه ۸۳ : : : :

ښكاره خبره ده چه عذاب په یوځل نازل شويدې. او قرآن په
 وار وار دې د وار وار د پارچه د انزال) لفظ استعمال شو، نورمانی
 الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَىٰ عَبْدِهِ : تودې خوبې د هغه الله دی، چه په
 الْكِتَابِ (سورة كهف آیه ۱) : خپل بند د تې د كتاب نازل كړو
 د مفردات امام مراعې ص ۳۰ :-

د قرآن درې تنزلات

۱) نزول اول : د بارگانه خداوی نه لوح محفوظ نه نزول، چه هغه
 دې آیت كښې ذكر دې :- بَلْ هُوَ قُرْآنٌ مَّجِيدٌ فِي
 لَوْحٍ مَّحْفُوظٍ : سورة البروج آیه ۲۲، ۲۱ :-

۲) دویم نزول : د لوح محفوظ نه د لاندیني آسمان د بیت العزة
 مقامه نه نزول چه په سورت د خلك سورت
 قدر او سورت بقره كښې ذكر دې :-

اودویم کرت دَرُومبی آسمان پہ بیت العزت مقام کئے اودریم کرت
 نزول سے پہ واروار پہ حضور علیہ السلام اُشو، نور آسمانی کتابوں
 پہ یوخل پہ کتابی صورت کئے نازل شوی دی دَقْران دوارہ قسمہ ریپو
 خل، پہ واروار نزول دابنائی چہ دَحْدائے حکمت فرستوتہ را
 بنود و، چہ دا آخری کتاب دے، یارُومبی آسمان تہ دَنازِلوومطلب
 ذہبی علیہ السلام شوق زیاتنول وور، حکمہ چہ دَحْوَجے شے رانزدہ کیدل
 شوق نُورہم زیاتنوی، یاد احکمت دوچہ دَقْران د مکمل حفاظت
 یقین راشی اوشک شبہ بالکل خترشی (مناہل العرفان جلد
 ص ۳۶ تا ۴۰)

دَاحقرداخیال دے، چہ دَقْران دحفاظت مکمل انتظام کول پہ دے
 وجہ مقصود ووجہ دا آخری کتاب دے، یوخل دَعومی انتظام پہ صوت
 کئے قُرآن پہ لوج محفوظ کئے محفوظ کرے شوچہ د حکومت الہیہ
 مرکزی محافظ خانہ دہ - دویم خل پہ بیت العزت کئے د آسمانی حفاظت
 انتظام اُشو اودریم خل دہبی م پہ زرہ نازلیدسرہ د زمینی حفاظت
 انتظام اُشو، پہ خلورم خل دامت پہ سینو دے دحفاظت انتظام اُشو
 لکہ فرمائی: اِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَ اِنَّا لَءِ لْحٰفِظُوْنَ رِسُوْرَةُ الْحِجْرٰتِ
 وَ نَحْمُ خُلْدَ حَضْرَتِ اَبُو بکر عَمْرُو عَثْمٰن رَضِيَ اللهُ عَنْهُم اجمعین پہ ذریعہ
 تحویر پہ صورت کئے دے دحفاظت انتظام اُکرے شو پہ زرہ وور
 بے خبرہ اچوونکے اوپہ سینو کئے محفوظ کوونکے یوائے اللہ دے،
 جبرائیل علیہ السلام قُرآنی الفاظ خٹکے حاصل کرل،
 صحیح خبر دَا دہ چہ جبرائیل علیہ السلام اللہ نہ قُرآن واوردید اود
 دے الفاظ پئے حاصل کرل، لکہ خٹکے چہ بیہقی د (اِنَّا نَزَّلْنَا الذِّكْرَ) پہ تفسیر
 لیکلی دی اود دے تاہید د طبرانی ہفہ حدیث شریف دے چہ د

اِنَّا نَزَّلْنَاهُ فِي لَيْلَةٍ مُّبَارَكَةٍ ۝ ہم موبن داپہ مبارکہ شبہ کئے نازل
 سورہ دُخَان ایتہ ع) : کرے دے۔

اِنَّا نَزَّلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ ۝ ہم موبن داپہ شبہ دقدر کئے
 سورہ القدر ایتہ ع : نازل کرے دے۔

شَهْرَ رَمَضَانَ الَّذِي اُنزِلَ فِيْهِ ۝ دَرَمضان میاشت ہفہ دہ پہ کومہ
 الْقُرْآنُ (سورہ البقرہ ایتہ ع) : کئے چہ داقُرآن نازل کرے شوہ دے
 دے دے دوارہ ورنزل و مطلب پہ یوخل نازلیدل دی، شبہ دقدر اوشبہ
 مبارکہ دوارہ لودی اویہ رمضان شریف کئے دی نوایتونو کئے ہیج تعارض
 نشہ لکہ خٹکے چہ مستدرک، حاکم اونسائی اوبیہقی ہم داہن عباس
 نہ نقل کرے دی۔

(۳) دریم نزول د جبریل علیہ السلام پہ واسطہ
 د نبی علیہ السلام پہ زرہ مبارک شویدے، لکہ

فرمائی اللہ جل شانہ

نَزَلَ بِرُوحِ الْاَمِيْنِ سَتَا پَرِ زِرَّة رَا كُوْرِكِي
 لَتَكُوْنُ مِنَ الْمُنذِرِيْنَ ۝ بَلِيْسَان
 عَرَبِيّ مُبِيْن ۝ سورہ الشعراء
 آیتہ ۱۹۳ تا ۱۹۵

دانزل تقریباً پہ دروئیت کالہ کئے مکمل شو، دلته داشبہ کول بے خایہ
 دی چہ د نبی علیہ السلام پہ زرہ مبارک دَقْران دنزل و مطلب د اچہ صرف
 معانی پہ نازل شوی وی الفاظ بہ نہ وی نازل خٹکے چہ دقرآن ر بَلِيْسَان عَرَبِيّ
 مُبِيْن ۝ الفاظ داکواھی و رکوی، چہ دَقْران الفاظ ہم نازل شوی وو،
 حکمہ چہ الفاظ د زبان ر ژبے م وی،

قُرآن دوا کرتہ پہ یوخل نازل شویدے اول کرت پہ لوج محفوظ کئے او

نوا س بن سمان رضی اللہ نہ تے مرفوعاً نقل کرے دے :-
 اِذَا تَكَلَّمَ اللهُ بِالْوَحْيِ اخَذَتِ السَّمَاءُ
 رَجْفَةً شَدِيدَةً مِّنْ خَوْفِ اللهِ فَاِذَا
 سَمِعَ اَهْلُ السَّمَاءِ صَفِقُوا وَخَرُّوا
 سُجَّدًا فَيَكُوْنُ اَوَّلُهُمْ يَرْفَعُ رَاْسَهُ
 حَتَّىٰ يَنْبِئَ فِي كَلِمَةٍ اللهُ بِوَجْهِهٖ مَا رَاَدَ
 فَيَنْتَهِي بِهٖ حَيْثُ اَمَرَ : : :
 راہ چت کرمی نوا اللہ تعالیٰ دوحی کلام ہفہ سرہ اگری چہ کوم خائے نہ
 ورتہ حکم اشی ہلتہ د خدا تے وحی ارسوی :-

د جبرئیل علیہ السلام دوحی حاصلو یوغیبی معاملہ دہ بہ ہفہ
 کئے درائے خہ خدے نشتہ لہذا ادا صورت د تلو نہ نہایات غور
 دے ، پہ مناہل العرفان جلد ۱ ص ۱۱۱ کئے اللہ تعالیٰ نہ د جبرئیل
 بیغ پہ بیغہ رو حانی حصول او دلوح محفوظ نہ حاصل ہر ذکر دی
 دقران تازل شوی الفاظ کلام د انسان پہ ذہن کئے وی بیائے
 پہ ثبہ د الفاظو پہ شکل کئے ادا کو
 داکلام کہ کرو پونہ خلق ہروائی نو دغہ رومی کس کلام بہ بلے شی
 مثلاً کو امر و القیس قصیدہ یا د حریری مقامات چہ خوک ہم لول
 اووائ نو دابہ ہم د امر و القیس او د حریری کلام گنر لے شی ، دغہ کہ
 اللہ تعالیٰ خپل کلام د قرآنی الفاظ پہ شکل کئے ظاہر کرو بی جبرائیل
 علیہ السلام اوستو حضور علیہ السلام اوستو پہ اربونز انسانا
 اوستو اولوی بہ تے مگر کلام بہ د اللہ گنر لے شی نہ چہ د جبرئیل علیہ
 یا د محمد علیہ السلام پہ قرآن کئے دی رحتی یسمع کلام
 اللہ اوبلسان عربی مبین دہنہ بنکارہ ثابت پری چہ د

لفاظ د اللہ د جانبہ دی ، او د اذ اللہ کلام دے ، کچرے مضمون دیوزید
 وی او د دغے مضمون اذاپہ الفاظو د بل (عمر و) وی نو دے نہ بہ د زید
 کلام نہ بلکہ د عمر و کلام و بیٹے شی پہ دے ، وجہ د قرآن الفاظ او معنی
 دوارہ د اللہ د جانبہ دی او قرآن لہ ہم دے ذات ترتیب
 کچرے دے ، موبز نور زیات د خبرو پہ و لو نو کئے خان نہ تسکو و حکہ
 چہ خہ دیرہ فائدہ تے نشتہ ، پہ مناہل العرفان کئے داپور اتہ ذکر
 مضمون شبتہ دے :-

دقران ، سدت او د حدیث قدسی بیلتون

مام سیوطی رحمہ اللہ د امام جوینی نہ نقل کریدی ، چہ د قرآن
 لفاظ او معنی دوارہ د جبرائیل علیہ السلام پہ واسطہ د اللہ تعالیٰ
 د جانبہ نازل دی او د حدیث مضمون د اللہ د جانبہ دے مگر الفاظی
 د رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم دی ، اتفاق جلد ۱ ص ۱۱۱ او حدیث
 قدسی بہ ہفہ وی چہ الفاظ تے ہم د اللہ د جانبہ وی لیکن معجز نہ وی
 ونہ د ہفہ د الفاظو پہ تلاوت ہفہ ثواب حاصل پری کوم چہ د قرآنی
 الفاظو پہ تلاوت حاصل پری او نہ پے منحج کئے د دے لوستہ کیدیشی
 مناہل العرفان فی علوم القرآن جلد ۱ ص ۱۱۱

د آحقر پہ رائے کئے د حدیث نبوی او حدیث قدسی دوا لہر مضمون
 د اللہ د جانبہ دے لیکن د حدیث نبوی نسبت اللہ تعالیٰ نہ کول
 معنوی دی ، مطلب د جانبہ د اللہ خو مضمون دے لیکن پہ بنکارہ
 الفاظو کئے تے نسبت اللہ تعالیٰ نہ نہ دے شوے مگر د حدیث قدسی
 نسبت پہ بنکارہ الفاظو کئے اللہ تعالیٰ نہ کول حکہ ضروری دی چہ دا
 د اللہ تعالیٰ حکم او امر دے او ہم پہ دے وجہ د حدیث قدسی الفاظ
 بل لول اوروایت بالمعنی جائز نہ دے او د حدیث نبوی جائز دے

خوبہ شرط دے چہ اصل معنوی کے فرق را نشی ہمدغم
 وجہ دہ چہ حدیث قدسی تہ کے حدیث اوتیل چہ الفاظ نبوی د
 پارہ دار حدیث خاص دے (قدسی) لفظ زیاتے د بکارہ نسبت پر
 وجہ شوے دے چہ حدیث نبوی نہ د دے زیات اہیت او
 خصوصیت ثابت شی، واللہ اعلم :-

دوہی دنازید و قسمونہ

دوہی نازلیدل بہ یا پتہ ذریعہ د فرینتے دی یا بیغ بہ نیغہ د اللہ د
 جانبہ

دروہی قسم بیادریے قسمہ دی

۱۲) وحی متصلی ۱۲) وحی تمثلی ۱۳) وحی روعی
 ۱۲) وحی متصلی کہے جبرئیل علیہ السلام پہ خیل اصل حقیقت (ملکیت)
 باندے قائم وی اور وحی راوری چہ پہ حدیث د بخاری کہے دے تہ دیوار
 سختہ وحی ویلے شوے دہی فرمائی (وہو اشدک علی) داشتات پر دے
 وجہ دے چہ بشریت اوملکیت دوارہ یوحائے کیدل دیروے پیتے حکہ
 دے چہ فرینتہ اوانسان یوجنس نہ دے اوبلہ وجہ دے دادہ چہ
 نبی علیہ السلام د بشریت نہ ملکیت تہ عروج اگری گویا کن دوارہ
 حضرت جبریل اوحضور علیہما السلام فرشتے خیل منیع کہے یو
 جائے شی اودا حکہ پیتے دے چہ گویا کہے د حضور علیہ السلام جنس
 بدل شی د بشریت نہ ملکیت تہ اودا خہ آسان خبرہ نہ د :-

۱۳) دوہی وحی تمثلی دہ چہ جبرئیل علیہ السلام د انسان پہ شکل کہے
 راوری پر دے صورت کہے حضرت جبرئیل علیہ السلام د ملکیت
 بشریت نہ تنزل اگری اود د وہم جنس یوحائے کیدل خہ پیتے نہ جنس
 دادوارہ قسمہ وحی - اودر وہی قسم وحی شدت د بخاری پہ ابتدا کہے د

او قرآنی وحی عموماً پہ دے دو طریقہ غلط دہ :-

۱) دریم قسم وحی روعی دہ : چہ جبرئیل علیہ السلام وحی پہ خراسا
 مبارک د نبی علیہ السلام د اللہ پہ حکم نازل لہ کہی اود حضور علیہ
 السلام د اورید و رہ غوب و مبارک ہن سہا خہ تعلق نہ وی :-
 (اخرجہ انحرکم)

د بالذات رنیغ پہ نیغہ) وحی دوہی قسمہ دی

۱) پہ ویسہ لکہ د معراج پہ شپہ د اللہ د جانبہ بیغ پہ نیغہ (بلا واسطہ)
 پہ وحی شوے دہ :-

۲) یا پہ خوب کہے لکہ د حضرت معاذ رض پہ حدیث کہے دی :- آتانی رنیغ نقال
 نیمی یخصی الملائک الا علی ، یعنی خوب کہے ماتہ اللہ تعالیٰ راغے اووے
 رومائیل چہ د عالم بالا فرینتے پہا خہ کہے بحث کوی راتقان جلد رات

پنجم فصل

د قرآن جمع کول اود ہنغ تدوین

قرآن د خالق کائنات اخری کتاب دے، حکم اللہ تعالیٰ د دے د
 محفوظ ساتلومکمل انتظام اگری و عالم بالا کہے تے پہ لوح محفوظ
 بیت العزت کہے محفوظ کروا وہ زمکہ تی د دے د حفاظت دوہی قسمہ
 نظام اگری، یوحفاظت صداری، چہ د نبی علیہ السلام اود امت پر زبونو
 د ماعون کہے تے محفوظ کرو، چہ د قرآن پخیلہ ذکر کہیدی پہ بخاری
 د ابن عباس رض نہ منقول دی، چہ د قرآن د نازلید و پہ وخت بہ
 جبریل علیہ السلام سہ سہ حضور علیہ السلام لوستہ اوتلاوت کولو
 قرآنی وحی محفوظہ شی نو د آیت نازل شو :-

شوے دے چہ پہ ہنخہ صحابہ کرامو ایمان او کامل یقین و وتردے حد
چہ پہ قرآن عمل کولو بانڈے بہ ہغوی پچپل حائونو قربانوںو فخر
اوویار کولو، اوکلہ بہ چہ صحابہ کرامو د ترغیب الہی آیتونہ و او ریدل
نود ہغوی د شوق اور بہ نور زیات پہ لمبو شو مثلاً دا آیتونہ۔

وَأَنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ
سِرًّا وَعَلَانِيَةً يَرْجُونَ تِجَارَةً لَّنْ تَبُورَهُ سوره فاطر آیت ۷۷
۲۳) كِتَابٌ أَنزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ أُولُو الْأَلْبَابِ
د صحیح مسلم پہ روایت د حضرت عثمان رض یوحنا پت شریف دے
خَيْرُكُمْ مَن تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَعَلَّمَهُ؛ پہ تاسو کینے دے تلوونہ زیات بنہ
ہنخہ کس دے چہ قرآن زدہ کری او بلتہ تے اذدہ کری۔

او بل حدیث د عبد اللہ بن مسعود رض پہ روایت د ترمذی دے
مَنْ قَرَأَ حَرْفًا مِّنَ الْقُرْآنِ فَلَهُ بِهِ حَسَنَةٌ وَ الْحَسَنَةُ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا
لَا الْقَوْلُ الْم حَرْفٌ بَلْ أَلِفٌ حَرْفٌ وَلَا م حَرْفٌ وَمِثْرٌ حَرْفٌ ؛
پہ دے حدیث کئی د قرآن پہ یدر یو لفظ د سولسونیکو د بدے او ثواب
موند لو وعدہ شوے دہ نو داسے قسیم ترغیباً تو او تشویقاً تو نہ بہ پہ
صحابہ کرامو دیر غنبا اثر غور کید و کوم نہ چہ قرآن او حدیث
چک دے، ہمدغہ و جدوہ چہ صحابہ کرامو خپل نول ژوند د قرآن
پہ حفظ کولو کینے نیکو و۔

پنجم محرک

د صحابہ کرامو د دین د نجات راگی یوہ ذریعہ
ہم دا قرآن وودوی بہ خپلہ بتولہ کتہ او کامیابی
ہم قرآن سرہ تر لہ او دا عشق جد بہ او یقین د دے باعث شو چہ ہنخہ
بہ قرآن ددے د عاشق پہ توگیہ یا دولو۔

شپنم محرک

صحابہ کرامو بہ قرآن حکیم پہ نما خنہ کینے پہ

تراویح کینے لوستلو د ژوند پہ تلو کارونو کینے بہ تے ہم پہ دے فیصلہ
کولے پہ عقائد و عباداتو، اخلاقو او اعمالو کینے بہ ددے پہ ہدایت
تلا غرض دا چہ اسلامی ماحول او معاشرہ کینے د قرآن حفظ د پیر
عزت او شرافت ذریعہ وہ نوحکہ ددے باعث شو چہ قرآن حفظ
یاد کرے شی۔

د قرآن یا د اول او صحابہ کرام

ددے تیرو شوو محمدا تو اثر و وجہ صحابہ کرامو خپلہ بتولہ ہنخہ قرآن
یا د ولونہ کرے وہ۔ د عربو قبائلو د پیر لہ لہے مزلونہ کول او د
قرآن د یا د لود پارہ بہ ملوینے منورے تہ راتلا او بتی علیہ السلام بہ
ہم قاریان او حافظان د قرآن، قبائلوتہ پہ دے غرض لیزل چہ
قرآن ہغوی تہ و زیاد کری پہ صبر سکھ د ابو براء پہ در خوا
نجد یا نوتہ د قرآن د تعلیم او تبلیغ بہ غرض د حضرت منذر بن عمرو ساعدی
پہ مشرئ کینے داویا د قاریانو یوتولے حضور علیہ السلام ورا لیزلو
خود عامر بن طفیل پہ تکی سواد د و صحابہ کرامو منذر بن محمد رض
او عمرو بن أمیہ رض بتول شہیدان کرے شو د شہید کید و پہ وخت
چہ حرام بن ملحان رض نہ نیزہ پورے را پورے او تہ نو ہغوی افریابیل
اللہ اکبر فزت وکبت الکعبۃ را اللہ اکبر حجاب د کعبہ پہ پروردگار قسم
وی چہ خد کامیاب شو م۔

ددے بتول نوم د سیرتہ القرآن (ط) و او ہم د دینہ پہ دغہ دخت کینے
د قاریانوا و حافظانوا د گنبر الی پتہ لگی د فتح الباری جلد ۱ ص ۲۹۶
علامہ ذہبی پہ طبقات القراء کینے دا و مشہور حافظانوا و قاریانوا
نومونہ بنودلی دی کومونہ چہ د قاریانوا د قرات سند سیری،
ہنخہ دادی، (۱) عثمان بن عفان رض (۲) علی بن ابی طالب رض (۳) ابی بن

کعب رضی (۱۸) عبد اللہ بن مسعود رضی (۵) سالم مولیٰ رضی (۱۶) ابی حذیفہ
 (۷) معاذ بن جبل رضی چہ پہ دے کئے ابی بن کعب رضی قاریا نوسہ داردے
 پہ مفتاح السعادات جلد علی کتبہ وی چہ ابو موسیٰ الاشعری پورہ قرآن
 یاد کرے ووا و حضور علیہ السلام تے واورولو پہ صحابہ کرام کیتے سن زہ
 حافظان صحابہ کرام دیر مشہور ووجہ پہ ہغوی کیتے اوہ دیر شوتہ اعلیٰ
 مقام حاصل وود ہغوی نومونہ دادی رب ابو بکر صدیق رضی اللہ تعالیٰ عنہ
 عمر فاروق رضی اللہ تعالیٰ عنہ عثمان بن عفان رضی اللہ تعالیٰ عنہ علی بن
 ابی طالب رضی اللہ تعالیٰ عنہ عبد اللہ بن مسعود رضی اللہ تعالیٰ عنہ طلحہ رضی
 اللہ تعالیٰ عنہ سعد بن ابی وقاص رضی اللہ تعالیٰ عنہ حذیفہ بن الیمان
 رضی اللہ تعالیٰ عنہ ابو ہریرہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ عبادہ بن الصامت رضی اللہ
 عنہ معاذ بن جبل رضی اللہ تعالیٰ عنہ مجمع بن حارثہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ (۱۳)
 فضالہ بن عبید رضی اللہ تعالیٰ عنہ (۱۲) ابو موسیٰ اشعری رضی اللہ تعالیٰ
 عنہ (۵) عمرو بن العاص رضی اللہ تعالیٰ عنہ (۱۶) سعد بن عبادہ رضی اللہ تعالیٰ
 عنہ (۱۷) عبد اللہ بن عباس رضی (۱۸) ابویوب انصاری رضی اللہ (۱۹) عبد بن ذو
 ذوالحارث رضی اللہ تعالیٰ (۲۰) عبید بن معاویہ بن زید بن ثابت رضی اللہ
 تعالیٰ عنہ (۲۱) ابو زید رضی اللہ تعالیٰ (۲۲) سالم مولیٰ ابی حذیفہ رضی اللہ
 تعالیٰ عنہ (۲۳) سلمہ بن مخلد بن الصامت رضی اللہ تعالیٰ عنہ سعد بن عبید
 بن نعمان الانصاری رضی اللہ تعالیٰ عنہ (۲۵) زید بن ثابت رضی اللہ تعالیٰ عنہ (۲۶)
 ابی بن کعب رضی اللہ تعالیٰ عنہ (۲۷) عبد اللہ بن السائب رضی اللہ تعالیٰ عنہ (۲۸)
 سلیمان بن ابی حشمتہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ (۲۹) تمیم الداری رضی اللہ تعالیٰ عنہ
 معاذ بن الحارث رضی اللہ تعالیٰ (۳۱) ابوالدرداء رضی اللہ تعالیٰ (۳۲) عقبہ
 بن عامر الجعفی رضی اللہ تعالیٰ (۳۳) عبد اللہ بن عمر بن الخطاب رضی اللہ
 (۳۴) سعد بن المنذر بن اوس رضی اللہ تعالیٰ (۳۵) قیس بن صعصعہ رضی

(۳۶) عبد اللہ بن عمرو بن العاص رضی اللہ (۳۷) ابو حلیمہ معاذ (۳۸)
 بحوالہ تہذیب، طبقات بن سعد، تذکرۃ الحفاظ ذہبی، مفتاح
 السعادات، اتقان، صحیح البخاری) دا خود پورہ قرآن د حافظان
 لندیان دے اوچا تہ چہ نیمگرے قرآن یاد وود ہغوی خوشمیر
 نشی کیدے اودا د قرآن د حافظان، رومیہ دور و نو اسلام چہ خورہ
 بہ خرید و ہومرہ بہ ورسہ حافظان د قرآن
 ہم زیاتیدل، سرولیم میور غونہ دا سلام د شمن ہم خیل
 کتاب "لائف آف محمد" کیتے اقرار اکر وچہ صحابہ کرام حافظہ
 زیاداشت) بے مثالہ وہ لکچہ لیکچہ ددوی حافظہ دیرہ اوچتہ
 وہ خود قرآن د پارہ بہ لی دا دیرہ زیاتہ استغیا لولہ، ددوی حافظہ
 دومرہ مضبوط واد مجتہدے ہم دومرہ قوی ووجہ لکچہ صحابہ و د پیغمبر
 علیہ السلام بہ حیات مبارک کیتے بہ وحی صحیح لوستہ او یاد وود، پہ شپیر
 صدی عیسوی کیتے عرب چہ ہولہ د نیا کیتے د لیکو لکولوستو لکولوستو
 شیر زدو کیتے یونہ ہم کم وود پریس اوچاپ خانے انتظام نہ ووپہ دتے
 ددوی نیات کار بہ پہ یاد وود روان و و گوندی پہ یو خوشخبری و نو کیتے خو
 زیاتے کیتے را و ستل چہ پرا سان وود ہم دغہ وجہ دہ چہ د نیا ہولو
 مذہبی کتابونو کیتے تحریف اشو۔ قرآن حکیم پہ زمانہ د پیغمبری
 کیتے پزرگونو سینو کیتے پورہ محفوظ ووا لکھونو سینو کیتے نیمگرے محفوظ و
 دا بیان پہ سورہ عنکبوت کیتے شویدے،
 بَلْ هُوَ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ فِي صُدُورِ الَّذِينَ: قرآن د واضح آیتونو مجموعہ دہ چہ
 اَوْ نُؤْتِيهِمْ (سورہ عنکبوت آیت ۷) : ذاهل علویہ سینو کیتے محفوظ دی؛
 د قرآن د یاد وود وود تلاوت کار تلو و مسلمانا ناو جاری ساتلو، مسلمانا نو بہ
 حکم قرآن پہ نونج کیتے لوستو چہ ددے لوستہ پہ نونج کیتے فرض و

تُرَدِّعُ جِهَ عُمَانَ غَنِي رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى أَوْ تَمِيمَ دَارِي رَضِيَ بِهِ يَهْ يُولُورِ كَعْت
 كَيْتَ بُولُ قُرْآنَ خَتْمُولُورِ تَهْذِيْبِ التَهْذِيْبِ وَاسْتِيْعَابِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍ
 أَوْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍ وَالْعَاصِمِ بِهِ يَهْ يَوْشِيْبِهِ كَيْتَ قُرْآنَ خَتْمُولُورِ نَفْحِ الْبَارِي
 سَعْدِ بْنِ الْمُنْذَرِ بِهِ يَهْ دَرِّعُ وَرَحُو كَيْتَ قُرْآنَ خَتْمُولُورِ (اسد الغابۃ) دَسَلْفُو
 دَقُرْآنَ دَتِلَاوَتِ دَا حَالِ وَوَجْهَ بِهِ بَعْضُ شَوَارِوَزِ كَيْتَ آتَهْ كَرْتَهْ قُرْآنَ
 شَرِيْفِ خَتْمُولُورِ، يَعْْنِي خَلُوْرَ خَتْمَهْ دَوْرَعُ وَخَلُوْرَ خَتْمَهْ دَشِيْبِ، بَعْضُ بِهِ دَوْرَعُ
 دَرِّعُ كَرْتَهْ أَوْ بَعْضُ بِهِ دَوْرَهْ حَلَهْ حَالًا نَكَّ حَضُوْرَ عَلَيْهِ السَّلَامُ دَرِّعُ وَرَحُوْنَهْ
 كَمِ وَخَتِ كَيْتَ دَقُرْآنَ شَرِيْفِ دَخْتَمُولُوْنَهْ مَنَعُ كَهْ مَيُوْرَهْ، چَهْ دَقُرْآنَ دَمَطَالِبِ
 بِهِ يَوْهَهْ كَيْتَ خَهْ نَقْصَانِ رَانَشِي، تَرْمِذِي كَيْتَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍ مَرْفُوْعًا
 رَوَايَتِ كَهْ دَعِيْ-

لَا يَفْقَهُ مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ فِي أَقَلِّ مِنْ ثَلَاثٍ (اتقان جلد ۱ ص ۱۰۰)
 پہ سینو کین د حفاظت د انتظام ہیچ یو انسانی کتاب نہ نصیب شوے
 نہ دے کو م کتاب چہ د مسلمان پہ غریبہ خرمین خہ چہ پہ رگ رگ
 او پہ زہرہ او د ماغون کینے نئوتے وی او مشرق او مغرب دواہو کین ددے داسے
 حافظان موجود وی چہ د هغوی الفاظ او حروف بالکل یوشان وی، خہ
 کینے زیا تے پکینے نہ وی، ددے بيمثله انتظام باوجود د قرآن پہ حفاظت کینے
 بیا هم د چاشک سبب کیدے شی۔

ذَقُرْآنِ حَكِيمِ تَحْرِيرِي حِفَاظَتِ

پہ اتقان کینے د مستدرک حاکم پہ حوالہ نقل دی چہ قرآن پہ تحریری صورت
 کینے دے کہ نہ جمع شوے دے (۱) د پیغمبر علیہ السلام پہ زمانہ کینے (۲)
 د ابو بکر صدیق رضی اللہ پہ زمانہ کینے (۳) د حضرت عثمان رضی اللہ تعالیٰ عنہ
 پہ زمانہ کینے د اہومبی د وہ جمع پہ بخاری وغیرہ کینے د خرید بن ثابت الانصاری
 د روایت نہ ثابتنے دی (اتقان جلد ۱ ص ۱۰۹ تا ۱۰۵) او د اہم جمع،

یعنی عثمانی جمع د حضرت حذیفہ بن الیمانی د روایت نہ منقولہ دہ ددے
 دکر دوارہ و جمعوہ نہ نوعیت کینے فرق وو، د رومی قسم ربنوی جمع مقصد
 دا و چہ قرآن ضائع نشی نو حکم قرآن پہ مختلفو شیرو نو ایلکے شو۔
 خہ خود سپینو کانرونہ جو رہے کرو تختوبان دے، خہ د سپینو خرمینو پہ
 تکرر و او خہ د کرگی پہ ہوار و تختوبان دے، نو د جمع دیو کتاب پہ
 شکل کینے نہ وہ د صدیقی رض جمع مطلب قرآن د کتاب پہ شکل یو خٹلے
 کول و و چہ د خان خانان لہ تکرر و ضائع کیدو ہیچ خہ خطرہ پاتے
 نشی د جمع پہ کاغذ شتوے وہ چہ د نبی علیہ السلام پہ زمانہ کینے نہ وو
 (کاغذ) او د ابو بکر صدیق رضی اللہ پہ زمانہ کینے د شام نہ مدینہ منورہ
 تہ دارسید لے وو۔ موطا امام مالک د کینے د سالم بن عبد اللہ نہ
 روایت دے۔

جَمَعَ أَبُو بَكْرٍ الْقُرْآنَ فِي الْقُرْآنِ طَيْبِ، أَبُو بَكْرٍ صَدِيقُ قُرْآنِ پَهْ كَاغِذِ
 جَمَعَ كَهْ يُوْرُ) مَغَازِي مَوْسَى بْنِ عَقِيْبَةَ كَيْتَ دِي :-
 حَتَّى جَمَعَ عَلِيٌّ عَهْدَ أَبِي بَكْرٍ فِي الْوَرَقِ (اتقان جلد ۱ ص ۱۰۹) د ابو بکر
 پہ زمانہ کینے قرآن پہ کاغذ ایلکے شوا جمع شوی :-
 د حضرت عثمان رضی اللہ تعالیٰ عنہ پہ زمانہ کینے د قرآن جمع کولو مطلب دا و
 چہ د مختلف قسمہ تلفظ نہ دا محفوظ کرے شی، چہ دے نہ فساد
 پیدا نشی، دا فرق امام سیوطی پہ اتقان کینے د ابن تین نہ نقل کریدے
 (اتقان جلد ۱ ص ۱۰۰)۔

صَدِيقِي جَمَعَ

ددے جمع صحیح فاروق اعظم رضی اللہ عنہ و بخاری کینے د خرید بن ثابت نہ
 روایت دے، چہ کلہ پہ جنگ یمامہ کینے او یارہ، حافظان شہیدان
 شول نو ابو بکر صدیق د اہلکم خہ چہ لایم نو ہلنتہ حضرت عمر رضی

ہم موجود ہو، حضرت صدیق رضی اللہ تعالیٰ فرمایا یہ ہے:

۱) مَا تَعْمُرُونَ رَاغِلًا وَاوَعَىٰ وَيَسِيلُ
 قَدْ اسْتَحْرَ يَوْمَ الْيَمَامَةِ بِقُرْآنِهِ
 الْقُرْآنَ وَإِنِّي بِنَ أَخْشَىٰ أَنْ
 تَسْتَحْرَ الْقَتْلَ بِالْقُرْآنِ فِي الْمَوَاطِنِ
 ذَهَبَ كَثِيرٌ مِنَ الْقُرْآنِ وَإِنِّي
 أَرَهُ، (۳) أَنْ يَأْمُرَ بِجَمْعِ الْقُرْآنِ
 فَقُلْتُ كَيْفَ تَفْعَلُ شَيْئًا لَمْ يَفْعَلْهُ
 رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
 نَهَ أَوْ بِيْلَ جِهَ مَوْبِنَ خَنِكَ هَعَهَ كَارًا كَرًا كَوْمَ جِهَ بِيغِيْرَ عَلَيْهِ السَّلَامُ تَا كَرًا
 ۴) فَقَالَ عُمَرُ بْنُ هَذَا وَاللَّهِ خَيْرٌ قَلَمٌ يَزِيلُ: حضرت عمر رضی اللہ تعالیٰ
 ۵) بِيْرًا جَعْنِي حَتَّىٰ شَرَحَ اللَّهُ صُدْرِي لِذَلِكَ: أُوَيْلَ جِهَ خَدَائِعِمْ دَقَسْمِ وَي
 جِهَ دَعَىٰ كَيْفَ خَيْرِ دَعَىٰ، نُو هَمِيْشَهَ بَهَمَ: ۵) مَا تَهَ هَمَ دَا سَعَىٰ وَيَسِيلُ تَرَدَعَىٰ جِهَ
 جِهَ خُأَسِيْنَهَ اللّٰهَ دَعَىٰ كَارًا دَا رَا عَ پَرَا نَسْتَه:

مؤید ہو جسے لیکل دی ہے نبی علیہ السلام بچیلہ زمانہ کہنے د قرآن لیکلو
 حکم ور کرے وو، لیکن ہعہ پہ کتابی شکل کہنے نہ وو خود حضرت عمر رضی
 مطالبہ داوہ جہ دا د کتابی صورت کہنے جمع شی، حکم خو حضرت ابو بکر رضی
 ا فرمایا یہ جہ مؤید خنکہ دا سے کار کو لے شو کومر جہ حضور علیہ السلام
 نہ دے کرے لیکن حضرت عمر رضی اللہ تعالیٰ دے ہعہ ضرورت پہ
 ابو بکر رضی ا منلو کومر جہ دے وخت کہنے را پین وو د نبی علیہ السلام پہ زمانہ
 کہنے نہ وو پین شہ، د نبی علیہ السلام زمانہ کہنے قرآن جہ کتابی شکل کہنے
 جمع نہ وو د ہعہ و جہ دا سے لا د نبی علیہ السلام پہ زمانہ کہنے ہعہ
 حالات نہ وو کومر جہ صدیق رضی پہ زمانہ کہنے را پین شو او د ہعہ پہ وجہ

قرآن تہ کتابی شکل ور کرے شو، (۲) د نبی علیہ السلام پہ زمانہ کہنے
 ہعہ خیز و نہ نہ مؤندے کیدہ کومر جہ د صدیق رضی پہ زمانہ کہنے ا صوتا
 شوہ ر لکہ کاغذا اونوز د لیکلو سامان وغیرہ :-

۳) د نبی علیہ السلام پہ زمانہ کہنے لا د تلاوت منسوخ کیدو احتمال او
 کچرے دغہ وخت د کتاب پہ شکل کہنے قرآن لیکلے شوے وے، نویابہ د
 بعضے تلاوت منسوخ کیدو پہ وجہ ہعہ ہول کتاب بد کو لے شو جہ ہعہ
 پیر گمان کار وو۔

۴) قرآن بہ د احوال او وافتاؤ پہ ترتیب ناز لیدو او ایتنوز او سورتوں
 بہ د مضا میںو پہ ترتیب لکیدل کچرے د نبی علیہ السلام پہ زمانہ کہنے
 قرآن د کتاب پہ شکل جمع شوے وے، نو د نوی ایتنو نویو خاکے کول بہ
 مناسبو ایتنو او سورتوں نو سہ بیام پر گمان وو، دا صورت د حضرت
 ابو بکر صدیق پہ زمانہ کہنے ختم شو، حکم جہ وحی راتل بند شو، کاغذا و
 نو سامان د لیکلو بیامونہ دے، شر حافظان د پیر شہیدان شول، نو
 حکم قرآن تہ کتابی شکل ور کرل ضروری شول:

د صدیقی جمع دستور

حضرت صدیق رضی د قرآن پہ جمع کہنے پورہ احتیاط کرے وو او دا سے انتظام
 لے کرے وو، جہ د قرآن پہ کتابی جمع کہنے د ہیرے یا دبے غلطی خہ احتمال
 ہم پاتے نشی ہعہوی پہ جمع کو لو د قرآن کہنے صرف پہ دے اکتفا نکرے، جہ
 ہعہ یا تونہ د را جمع کرے کرے شی کومر جہ چا نہ یاد وی، یا پہ خہ خیز لیکلی
 وی، یا د حضور علیہ السلام نہ آوری دلی شوی وی، بلکہ دے بار لاکتے
 پہ دوہ قاعدو عمل ا کر و:-

۱) ہعہ لیکلی شوی آیتونہ د جمع کرے شی، چہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ
 السلام د خیل ورا تہ پہ چالیکی وی او د دو عا د لا نو گواہانو پہ

ذریعہ دے ثبوتاً مؤندے شی، پہ ابوداؤد کہتے حضرت عروہ بن نہ
روایت دے،

إِنَّ أَبَا بَكْرٍ قَالَ لِعُمَرَ وَزَيْدٍ أَقْعَدَا
عَلِيَّ بَابِ الْمَسْجِدِ فَمَنْ جَاءَ كَمَا
بِشَاهِدَيْنِ عَلَى شَيْءٍ مِّنْ كِتَابِ اللَّهِ
فَاكْتَبَاهُ:

حضرت ابوبکر رحمہ حضرت عمر رحمہ اور زید
دواہوتہ اوسیل چہ تاسود جماعت پہ
دروازہ کہتے کینی چہ دکتاب اللہ پہ کوم
لیکلی شوی ایبتونو دہ کسان گواہان

تیسر شول نوہغہ ایبتونو ا لیکئی،

دویم داچہ دغہ لیکلی آبتونہ دے دیرو صحابہ کراموہ پہ سینو محفوظ
ہم وی ہوناہل العرفان جلد ۲ ص ۲۳۵

دغہ رنگ ابن ابی داؤد پہ کتاب المصاحف کہتے سندسہ بیان کریدے چ
وَمَا كَانُوا يَكْتُبُونَ فِي الصُّحُفِ وَالْأَلْوِاجِ : صحابہ ورمہ پہ چہ کوم قرآن پھصحیفہ
وَالْعَصَبِ وَكَانَ لَا يَقْبَلُ مِنْ أَحَدٍ حَتَّى : پہ تختو او دے جورو پہ، خا گولیکلی و
بِشْهَادِ شَاهِدَيْنِ : : : : : نوہغہ بہ دے و کسانو دگواہئی نہ

پس قبلوے شو

عثمانی جمع

د اسلام دائرہ ہرکلہ چہ لویہ شو نو کومو مسلمانا نو
قرآنی آبتونہ د کومر استاذ نہ پہ کوم تلفظ او قرآن

کہتے چہ زدہ کپی وو، نو پہ ہغوی کہتے او پہ نورو ہغہ مسلما نا نو اختلاف پیدا
شو کوموتہ چہ پہ بل قرأت کہتے تعلیم ور کہتے شوے وو، لکہ خنکہ چہ مجازہ
کہتے د حدیف بن الہالی داؤد کو شوے خبر دے قسہ فتنے دلیل دے کوم چہ
دارمینیا او د آذربائیجان د فتح کولونہ پس مدینے منورے تہ واپستی کہتے
د حضرت عثمان رض پہ خدمت کہتے د اعرض و ہا نندے کہو،

أَدْرِكُ هَذِهِ الْأُمَّةَ قَبْلَ أَنْ يَخْتَلِفُوا : پہ دے امت کہتے دیہود دا و انصاف
اخْتِلَافِ الْيَهُودِ وَالنَّصَارَةِ : : : : : پشان اختلاف پیدا کید و نہ و ہا

تاسود اسنبال کرئی:

تردے چہ پہ مدینہ منورہ کہتے ہر د استاذانو او شاگردانو پہ مینخ کہتے د
قرأت د اختلاف فتنہ پیدا شوہ، نو خکہ خو حضرت عثمان رضی اللہ
پہ خطبہ کہتے ا فرسہ ل حہ ہرکلہ تاسو کہتے دا اختلاف دے رچہ پہ مدینہ
کہتے یئی) نو لہ بنارو نو کہتے خود دے نہ ہر د نیات اختلاف پیدا
کیدر خطرہ دہ ہغوی خیل الفاظ دادی،

أَنْتُمْ عِنْدِي تَخْتَلِفُونَ فَمَنْ نَأَى مِنَ الْأَمْصَارِ أَشَدَّ اخْتِلَافًا.
رناہل العرفان جلد ۲ ص ۲۳۵ واتقان ص ۱۷

نوبیا ہغوی دا قضیہ صحابہ کراموتہ و ہا نہ و ہا نہ کپہ او د ہغوی پہ
اتفاق سرہ حضرت عثمان رض د حضرت حفصہ رض نہ د قرآن ہغہ
نسخہ را ا بللہ کومہ چہ د حضرت صدیق رض پہ زمانہ کن لیکلے شوے وہ
او د ہغہ نویر نقلونہ وے واغستل دے د بارہ چہ ہغہ مشہور و
بنارو نو تہ ا کیری او ہر د ہغہ پہ مطابق دے قرآن ذکر کپہ
او بنو د نہ جاری وی او د دے نہ علاوہ د نورو قرآ نو بنڈیزے

ا کرو، د دے عثمانی مجموعے نوام، امام، حکم کینو دے شو چہ ہغہ د قولو
قرآنی نسخو پدشو او امام دے، پہ اجماع د صحابہ کرامو سرہ د دے لیکل
چہ د کوم مجلس (کیتقی) پہ حوالہ شو، ہغہ خلور تہ وو، دے تیش
اویو انصاری وو د قریشو صاحبان داوو،

(۱) عبداللہ بن زبیر رض (۲) سعد بن العاص رض (۳) عبدالرحمان بن
الحارث رض (۴) اور زید بن ثابت انصاری وو۔

عثمانی جمع دستور رائین

پہ عثمانی جمع کہتے د دے خبر و خیال ا سائلے شو۔

(۱) پہ مصحف کہتے ہم ہغہ خیز درج دی کوم چہ یقینی قرآن منے شی،

۲) داہم معلومہ وی چہ حضور علیہ السلام پہ آخری دور کہنے دے سے تلاوت باقی وو۔۔

۳) ذکر صحیح والے چہ حضور علیہ السلام نہ ثابت وی او دہے تلاوت منسوخ نہ وی (مناہل العرفان جلد ۱ ص ۲۵) : امام سیوطی رح نقل کریدی چہ دے نسخہ شہیرا وہ و وجہ او و بنا و نوسرہ تہرون لری، یوہ نسخہ حضرت عثمان رضیہ مدینہ منورہ کہنے اساتلہ اونورے مے مکہ مکرمے، شام، یمن، بحرین، بصرے، او کوفے تہ البین لے راتقان جلد ۱ ص ۲) بیاد دے نسخہ نہ مسلماً نانو پیشیرہ نسخے نقل کرپہ او حضرت عثمان رضیہ حکم اکرہ، چہ دے نہ سیاہ کومو نور و نسخہ کہنے چہ دقرات اختلاف وی نوہغہ ضائع کرپی، دحارث مجالسی تہ پہ اتقان کہنے نقل دی چہ مشہورہ دادہ چہ حضرت عثمان رضیہ جامع قرآن دے مگر پہ اصل کہنے جامع قرآن حضرت ابو بکر رضیہ دے، حضرت عثمان رضیہ خلق دے تلفظ (قرآت) پہ یوہ طریقہ راجع کرل اٹکھ چہ پہ ویراند بیو نسخہ کہنے پہ قرآن تو نہ موجود و و خو پہ اصل مضمون دقرآن کہنے تہرنہ ہیخ فرق نہ را تلو، حضرت علی رضیہ فرمائی کچرے خہ پہ دغہ و خت کہنے امیر المؤمنین دے، نو ما بہ ہم ہغہ کول چہ کوم حضرت عثمان اکرل (راتقان جلد ۱ ص ۲)

دقران آیتونہ او سورتو نہ

عثمانی جمع پہ سہنہ م کہنے اشوہ امام زرکشی اونور و علما و اجماع پہ دے خبرہ نقل کریدی چہ دقرآن دایتو نہ ترتیب توقیفی دے مطلب دا چہ داللہ پہ حکم شوے دے کہ کہن دچارلہ او خیال کارنہ دے کہے دہر ایت پہ بارہ کہنے بہ جبریل علیہ السلام دا حکم را و روجہ فلانے ایت دفلانی ایت سرہ بوخائے اگلوئی، امام احمد دعثمان بن

العاص نہ پہ اسناد حسن سورا نقل کریدی، حضور علیہ السلام رضیہ نقل کریدی چہ فلانے ایت پہ فلانی سورت کہنے شامل کرئی ہمدغہ رنگ ابو داؤد

ترمذی اونسانی کہنے دا بن عباس رضی اللہ تعالیٰ نہ نقل شویدی، کان اذ نزل علیہ الشیء دعا بعض : یعنی پہ حضور علیہ السلام بہ چہ من کان یکتب فیکتب فیکول ضعوا ہذیہ : خدوخت خہ ایتونہ نازل شو نو الایات فی السورۃ التی یدکر : لیکونکے بہ فی را بلوا و وے بہ نے فیہا کذا و کذا : فرمایل چہ دا ایتونہ پہ ہغہ سورت کہنے شامل کرہ پہ کوم کہنے چہ دا دا مضمون دے،

دسورتو نو پہ ترتیب کہنے غور یزہ خبرہ دادا چہ ہغہ ہم توقیفی دے، مطلب دا چہ دا ہم داللہ پہ حکم شویدی، امام جلال الدین سیوطی رح دکر مانی رح دکتاب البرہان نہ نقل کریدی،

ترتیب السور ہکذا ہوعند اللہ فی اللوح المحفوظ : دسورتو نہ ترتیب ہم دفعہ شان د اعلیٰ ہذا الترتیب و علیہ کان صلی اللہ بعرض : اللہ پہ نزد پہ لوح محفوظ کہنے دے علی جبریل کل سنۃ : او ہم پہ دفعہ ترتیب پہ حضور علیہ السلام ہکالجبیریل ۳۳ لہ آورلو:

دغہ شان د امام یحییٰ نہ ہم منقول دے امام بیہقی پہ المدخل کہنے ہم لیکلی دی،

کان القرآن علی عہد رسول اللہ : د نبی صلی اللہ علیہ وسلم پہ زمانہ صلی اللہ علیہ وسلم مرتباً سورۃ کہنے دقرآن سکورتو نو او آیتو نہ وایتہ علی ہذا الترتیب الا البراءۃ : ہم پہ دے ترتیب و و، سوا د سورۃ براءۃ او سورۃ انفال،

ابوجعفر نجاس نہ ہم دغہ منقول دی، امام سیوطی رح پہ اتقان

جلد ۶۳ کتبہ دَحْدِيفَه تَفْقِي رَضِ پَه رَوَايَتِ يُوْحَدِيْثِ دَا سَعِ
نَقْلِ كِرْپَه دَعِ كَوْمِ چَه پَه مَسْنَدِ اَحْمَدِ اَوْ پَه سُنَنِ اَبِي دَاؤُدِ كَيْسَه مِ
مَوْجُوْد دَعِ اَوْ دَا بِنِ رُشْدِ دَكْتَابِ المَصَاحِفِ نَه مِ پَه تَايِيْدِ كَيْسَه
دَا سَعِ رَوَايَتِ نَقْلِ كِه يَدَا سَعِ چَه دَقْرَانِ دَا اَيْتُوْنَوِ اَوْ سُوْرَتُو نُو تَرْتِيْبِ
هُمَّ دَا اللّٰهَ پَه حُكْمِ شُوْبِدَه رَتُو قِيْقِي دَعِ ،

اِمَامِ زُرْكَشِي رَجِ پَه رِبْرَهَانِ كَيْسَه لِيكَلِي دِي چَه حُوكِ دَسُوْرَتُو نُو
تَرْتِيْبِ نَه اِجْتِهَادِي وَا ئِي نُو هَغْرِي تَه هُمَّ تَوَقِيْقِي مَنِي جِكْرَه يُوْلَه
دَلْفُو تُوْدَه ، حُكْمَه چَه تَوَقِيْفِ عَامِ دَعِ كَه قَوْلِي اَوْ كَه فِعْلِي ، بَهْرِ حَالِ
دَحْدِيْشُوْدِ ذَخِيْرَه نَه تَابِتَه دَه چَه دَسُوْرَتُو نُو مَوْزُو نَه پَه زَمَانِ
دَنْبُوْتِ كَيْسَه مَشْهُوْرِ اَوْ مَعْرُوْفِ هُوْ كَوْمِ چَه پَه اِتْقَانِ كَيْسَه شِئْتَه اَوْ دَا
دَعِ خَبِرَه ثَبُوْتِ دَعِ چَه دَسُوْرَتُو نُو تَرْتِيْبِ تَوَقِيْقِي دَعِ ،

دَعْمَانِي رَضِ مَصْحُوفُو نُو تَارِيْحِ

مصحف مدنی

دَعْمَانِي مَصْحُوفُو نُو كَوْمَه نَسْخَه چَه پَه مَدِيْنَه
مَقْرُوْرَه كَيْسَه اَيْنُوْدَه شُوْءَه وَه نُو هَغَه دَشَاهَاتِ
تَرُوْحْتَه حَضْرَتِ عَثْمَانِ رَضِ سِرَه وَه دَهغُوِي نَه پَسِ حَضْرَتِ عَلِي رَضِ سِرَه
اَوْ بِيَا دَا خِلَافَتِ مِيْلَاوِيْدِ اَوْ سِرَه حَضْرَتِ مَعَاوِيَه رَضِ تَه اَسْپَا لَه شُوْءَه
بِيَا دَا اَنْدَلَسِ تَه اُرْسِيْدَه بِيَا دَا مَرَاكَشِ دَا رِالسُلْمَنْتِ مَفَاسِ اَنْدَا رْسِيْدَه
رِ تَارِيْحِ اِدْرَايْسِي تَذَكْرَه المَصَاحِفِ بِيَا پَه خَه طَرِيْقَه مَدِيْنَه مَنُوْرَه تَه
اُرْسِيْدَه پَه رُوْمِي جِكْ عَظِيْمِ كَيْسَه دَمَدِيْنَه كَوْمِ نَزْفَخْرِي پَا شَا نُوْرُو تَبْرَاكَاتِ
سِرَه قِسْطَنْطِيْنِيَه تَه يُوْرَه اَوْ تَرَا سَه هَلْتَرِ پَرْتَه دَه ،

مكي مصحف

مَكِّي نَسْخَه سَنَه ۶۵۴ هَجْرِي پُوْرَه پَه مَكَّه مَعْظَمَه كَيْسَه پَرْتَه وَه مُحَمَّدِ بِنِ
جَبْرِ اَنْدَلَسِي پَه سَنَه ۵۹۸ هَجْرِي دَغْلَتَه دَهغَه زِيَاْرَتِ كِرْپَه دَوَا

مَوْلَانَا شَيْبَلِي نَعْمَانِي لِيكَلِي دِي چَه دَهغَه دَا سِيَاْحَتِ پَه وَخْتِ دَهغَه نَسْخَه
پَه جَامِعِ دَمَشَقِ كَيْسَه پَرْتَه وَه اَوْ هَغُوِي تَه غَالِبَاْدِ نُو لَيْسَه صَدِي پَه اَخِرِ كَيْسَه
زِيَاْرَتِ كِرْپُوْرَه اَكْشَافِ المَهْدِي صَنَه ۱۵۰۰ كَيْسَه لِيكَلِي دِي ، چَه سُلْطَانِ عَبْدِ
الْحَمِيْدِ خَانِ سَنَه ۱۸۰۰ هَجْرِي تَرْدِيْرِ شُوْكَا لُو بُوْرَه حُكُوْمَتِ كِرْپُوْرَه وَه
زَمَانَه كَيْسَه جَامِعِ دَمَشَقِ كَيْسَه اَوْ رَا لِكِيْدِ اَوْ دَهغَه نَسْخَه بَكِيْنِ اَوْ سُوْحَيْدَه

شامي مصحف

مُوْرِيْحِ اَحْمَدِ مَقْرِي سَنَه ۳۰۰ هَجْرِي دَعِ نَسْخَه زِيَاْرَتِ كِرْپُوْرَه دَا كُوْفَه
نَه دَا اَنْدَلَسِ دَبَا دِ شَا هَا نُو بِيَا دَا سُلْطَانِ مَوْحَدِيْنُو بِيَا دَا سُلْطَانِيْنُو
بَنِي مَرِيْنِ پَه قَبْضَه كَيْسَه رَا غَلَه اَوْ جَامِعِ قَرْطَبَه كَيْسَه پَرْتَه وَه ، قَرْطَبَه وَه
سُلْطَانِ عَبْدِ المَوْمِنِ نَه وَرْكَرَه اَوْ هَمَّ دَعِ اَوْ پَه حُكْمِ اَبْنِ الشُّكُوَالِ دَمَرَاكَشِ
دَا رِالسُلْطَنْتِ تَه پَه شَوْلِ سَنَه ۵۰۰ هَجْرِي سَنَه ۵۰۰ هَجْرِي كَيْسَه خَلِيْفَه مَعْظَمَه
عَلِي بِنِ مَامُوْنِ سِرَه وَه اَوْ هَمَّ پَه دَهغَه كَالِ دَه هَرِ كَلَه چَه پَه تَلْمَسَانِ
حَمْلَه اَكْرَه نُوْدَه پَه كَيْسَه مَرِ شُوْبَه دَعِ هَلَه كَلَه كَيْسَه دَهغَه نَسْخَه وَرْكَرَه شُوْءَه
خُوْبِيَا دَا تَلْمَسَانِ بَا دِ شَاهِي خَزَانَه تَه رَا اُرْسِيْدَه دَهغَه خَا تَه
يُوْسُوْدِ اَكْرَه پَه بِيْعَه وَا غَسْتَه اَوْ فَا سِ تَه رَا وِرَه چَه تَرَا وِسَه هَلْتَرِ پَرْتَه دَه

بصري مصحف

دَا نَسْخَه دَا مِصْرِ پَه كُتُبِ خَانَه خَدِيُوْ كِيْنِ پَرْتَه وَه ، دَا سُلْطَانِ
صَلَاْحِ الدِيْنِ اِيُوْبِي يُوُوْزِيْرِ پَه سَنَه ۵۰۰ هَجْرِي دَا پَه دِيْرِيْشِ زِدَه
اَشْرَفُوْ وَا غَسْتَه .

يماني مصحف

يَمَانِي مَصْحُوفِ دَا مِصْرِ جَامِعِ اَزْ هَرِ پَه كُتُبِ خَانَه كَيْسَه اُسْ هَمَّ شِئْتَه
دَا دَفْرَانِسِ پَه يُوْ كُتُبِ خَانَه كَيْسَه پَرُوْتِ دَعِ .

گوئی مصحف

ذاد قسطنطنیہ پہ کتب خانہ کچنے شتہ دے، حضرت عثمان رضی اللہ عنہ درے نور مصحفونہ ہم دی پہ دے کچنے دویم مصحف عثمانی دقاہرہ پہ جامع سیدنا حسین رضی اللہ عنہ کچنے شتہ۔ دریم مصحف عثمانی دینہ جامعہ ملیہ ملی کچنے ووا کچرے د تفسیر پہ ہلک کچنے کلا و د شوعے نہ وی نو ہلتہ بہ پروت وی، غلور مصحف عثمانی د لندن پہ اندیا آفس کتب خانہ کچنے شتہ پہ دے لیکل دی، کتبہ عثمان بن عفان، دا د مغلوباد شامانوسرہ و، د اکبر یا چامہر ہم پر شتہ پہ شتہ کچنے دا مہجر راؤنس لہ گو تونہ و، غلو ہغہ د ایست اندیا یا کتب خانہ تہ ور کرو۔ د دے یوسل یواتیا صفحے دی او پہ یوصفہ کچنے شادس کرینے دی

د قرآن محفوظو الے یو داسے حقیقت ہے، د ہغہ اقرار بحدہ اسلام مخالفینو ہم کرے دے لیکن بعضے مستشرقینو مثلاً گولڈ لیٹر وغیرہ دمسلمانانو د یقین او عقیدے کمزورے کولو د پارا دے سولہ سکو نو پیدا کولو کو شش کریدے، نومونز اس ددے نہ تا سو خبرور ددے خلقو اصلی غرض پہ قرآن کچنے گپون او بدلون راوستل دی دغہ گولڈ لیسٹریہودی مستشرق خوبیا پہ دے د یوزور کولے دے پہ نقسیری مذاہب کچن ہغہ د بیشیرہ اسلامی کتابونو مطالعہ کریدے او دا خیل کتاب کے د علمی تحقیق پہ نومرا لیکلو لیکن بیا ہم د مستشرقین د عادت پہ تو گد ددوی ہر کتاب تحقیقی او علمی شان کہ لری خو سیاسی شان د یوزریات لری ددوی یقین دے، چہ مسلمانان د خیل مرکز و نور قرآن او صاحب قرآن نہ د تیکارہ سیاسی طاقت پہ ذریعہ لریے سائل ممکن نہ دی نو د خیل اصلی مقصد د تکمیل د پارہے د جنگ

او سیاست د میدان پہ خائے علمی میدان فوراً کر و او داستنار پہ زہر جنہ وسلہ دے دمسلمانانو د یقین کمزوری کولو او پہ دو کچنے لے د شک د زہر و خور لولو د پارہ د اسلامی تحقیق پہ نوم کرورونہ روپئی لگو لے او کتابونہ لیکل لے دکامیابی پہ امید شروع کر ددوی دکامیابی امید نہ دای را، د مغربی طاقتونو سیاسی ترقی او دمسلمانانو سیاسی تنزل چہ دے نہ ہغوی دا پر شتونی نتیجہ را ا بنگلہ چہ پریوتی قومونہ د غالب قومونو ہر قسم ر غلطہ ہم خبرہ منی او پریقین کوی:

۱) انگریزی دان یوازے نہ بلکہ یو مغرب زدہ خلق (چہ احساس کھتری کچنے مبتلا دی) دیورپ ہر مصنف محقق گنری او د خیل دینی عالمانو نہ کر کہ لری، خونوز نوی تعلیم یافتہ خلق ددینی تعلیم نہ خیرہ د یورپی مصنفینو ہر یو خبرہ ہے تحقیقہ منی او دینی علما و تکرک پہ وجہ ہد و گوری نہ چنا چہ دمسلمانانو دا قسم کمزوری دستشرقینو دکامیابی باعث شوعے، او مسلمانان پچھلہ ددے نہ پہ شکوک او شبہاتو کچنے را کیر شوعہ قرآن د محفوظیت پہ بارہ کچنے ددوی شیعہ اصولاً دای

- ① بعضے آیتونو اور وایتونو د قرآن د غیر محفوظ کیدو دلیلونہ نیول د
- ② د اختلاف قرأت او سبعا احرافونہ دلیل نیول د
- ③ د شیعہ و د روایتونو نہ حجت نیول د

موزیہ دایتول پہ لند و نقل کو او ددے جوا بونہ بہ ورا کو د بعضے آیتونو اور وایتونو نہ دلیل نیول د
 سورة اعلیٰ آیت سنقرک فلا تنسی الا ماشاء اللہ: البتہ موزیہ تا تہ ا لوو نو تہ بہ ہیر کرے خوچہ کو م اللہ ا خوار ی،
 دد آیت نہ مستشرقینو دا نتیجہ را ا بنگلہ د چہ د قرآن خوا آیتونہ ہیر کرے

خودا غلط حکمہ دے (ا) چہ دا استثناء صوری دہ حقیقی نہ دہ، پہ علی اصطلاح کہنے دا قسم استثناء دخیل فضل یا قدرت د اظہار د بارہ استعمالی بی دے نہ دیو خیز مستثنیٰ کول مطلب نہ وی بلکہ مطلب دا دے چہ مؤنذ بہ تا تہ قرآن دا سے ا لو لو وچہ تہ بہ تہ ہیر نکری نو دا د اللہ فضل او احسان اکثرہ د دے مثال دا سے دے، لکہ د قرآن کریم پہ بل یو خائے کہنے پہ جنت کہنے د جنیا نو د ہمیشہ پاتے کید و بیان نو نہ پس الاما شاء اللہ چہ ذکر دی، او مطلب تے دا دے چہ جنت کہنے ہمیشہ لے د اللہ فضل دے، مگوندی اللہ تعالیٰ خود اھیٹوالے د جنتی ژوند واپس ہم اغتے شی خود اللہ وعدا دہ چہ واپس تے نہ اخلی رہ دہ تہ علا و کہ د امضاب ہر و اغتے شی چہ تہ بہ تہ نہ ہیر دے خوہلہ کہ مؤنذہ تے ہم نہ ہیر د ل اغوار، یعنی داستا نہ ہیر د ل د اللہ پہ مرضی موقوف۔ نو بیا ہم ہیر د ل حکمہ ثابت نہ دی چہ قرآن کریم پہ بل خائے کہنے صفا فرمائی لی دی، چہ مؤنذہ تے تا نہ ہیر د ل نہ غوار و بلکہ مؤنذہ دا خوبنہ دہ چہ قرآن دستاسینہ کہنے محفوظ وی، لکہ چہ سورہ قیامتہ کہنے دی۔

انّ علینا جمعہ وقرآنہ : سورہ القیامتہ (رستا پہ سینہ کہنے د قرآن جمع کول د ہر محفوظ کول او ستا پہ ڈ بہ د ہر د لو ستلو ذمہ واری مؤنذہ دہ پہ دے سورت کہنے دا استثنائی صورت جو رہ تے ہد و پریکرا اُس خوہلہ د ہیر د لو بیا ہیرید لو سوال نہ پیدا کیوی۔

(۳) دہیم جواب دا دے کچرے خہ آیتونہ ہیر کرے شی نو دا بہ د ہر د مسوخ کید و یو شکل وی پہ دے د قرآن پہ محفوظیت کہنے ہد و خیر فرق نہ راخی یعنی کوم آیتونہ چہ د حضور علیہ السلام پہ سینہ مبارکہ کہن اللہ تعالیٰ محفوظ اُسا تل او ہغوی اُمت تہ اُ د ستول نو ہم دا

قرآن دے او کہ د حکمت پہ وجہ د حضور علیہ السلام نہ ہیر کرے شونو ہغہ قرآن پاتے نشو، بلکہ خالق کائنات پچیلہ ہغہ د قرآن برخہ جو رہ نکرہ، لکہ خنکہ چہ ہر حاکم تہ اختیار وی چہ خیل فرمان کہنے خہ تکی او جیلے لیکی او خہ تکی او جیلے تر لرے کوی دا کار د فرمان د محفوظیت نہ خلاف نہ دے، دا خود صاحب فرمان خیل کار دے د بل چا کار خونہ دے، چہ فرمان پر بیکارہ کیوی د قرآن کریم ارشاد دے،

قُلْ مَا يَكُونُ لِيْ اَنْ اُبَدِّلَهٗ مِنْ اَمْرِ بَعْضِہٖۤ اِنْ اَعْلٰنَ اُكْرِهٖۤ اَمْ اَمْرًا لِّمَنْ اَنْ يَّجْعَلَ لِكُلِّ شَيْءٍ مِّثْلًا ۚ وَلَیْسَ لَہٗ اَنْ یَّجْعَلَ لِكُلِّ شَيْءٍ مِّثْلًا ۚ وَلَیْسَ لَہٗ اَنْ یَّجْعَلَ لِكُلِّ شَيْءٍ مِّثْلًا ۚ وَلَیْسَ لَہٗ اَنْ یَّجْعَلَ لِكُلِّ شَيْءٍ مِّثْلًا ۚ

ای پیغمبر! اے پیغمبر! اعلان اکر کہ چہ خہ تلقاؤ نفسی، ان اتبع الاما یوحی: خیلہ حاد پہ وحی الہی کہنے دے د ای: د سورہ یونس آیتہ عا: بدل نشم کولے خہ خو صیرف دوحی تا بعد اری کوم:

حضرت عائشہ حدیث

عَنْ عَائِشَةَ اَنَّہٗ عَلَیْہِہِ السَّلَامُ سَمِعَتْ رَجُلًا یَقْرَأُ مِنَ اللَّیْلِ قَالُ یَرْحِمُہٗ اللّٰہُ لَقَدْ کَرَّمَنِیْ کَذَا وَکَذَا اٰیۃً کُنْتُ اَسْمَعُہَا مِنْ سُرُرٍ وَکَذَا وَکَذَا رواہ مسلم

حضور علیہ السلام دیشے دیوسری قرآن واوری د و نو وے فرمایل چہ اللہ دہ پہ دہ رحم اکر دی دہ ماتہ فلا فی فلا فی آیتونہ د فلا فی فلا فی سور تو نو

دایا د کبری دو

دے روایت نہ دا ثنا بتیزی چہ د قرآن دغہ آیتونہ بالکل بیکارہ اوضائع شول بلکہ دے سری د لو ستلو ذمہ وارا نداے حضور علیہ السلام نہ دا یاد و، صحابہ کرامونہ ہم یاد و۔ لیکلے شوی ہم ورا صحابہ کرام پہ یوستل لکہ خنکہ چہ دغہ سری ا لوستل، نو پہ دے وجہ دے آیتونہ د ضائع کید و خو خہ احتمال پاتے نشویرف دومرہ خبرہ دہ چہ د نبی علیہ السلام توجہ ورتہ نہ دہ او دغہ سری پہ لوستو د نبی علیہ السلام

تَوْجُّهٌ بِيَاوَرْتَهُ أُشْوَهٌ دَلَسَ نَهَ چہ حضور علیہ السلام نیا کل ہیر و
دا خوب عامہ محاورہ دہ خودے سرہ ہر کلہ چہ قرآن د لیک پہ شکل
کینے موجود دو، لکھو توتہ یاد و، نوبیا خوکسانو نہ کہ ہیر ہم شی نو دے
سرہ د قرآن پہ محفوظیت ہیخ اثر نہ پریوخی ۔

یوعامہ ضابطہ یوعامہ قاعدہ دادہ چہ داسے قسم ہر جائے
کینے بکار دخی، ہغہ دادہ چہ قرآن یہ تو اترا و
قطعی اجتماع سرہ ثابت دے د اعتراض دیارہ کوم روایتونہ چہ پیش کولے
شی ہغہ خویا ضعیف وی او یاریات نہ زیات خبر واحدی، خبر واحد
ظنی وی، او ظنی د قطعی پہ مقابله کینے بیکارہ دے، نو حکم داسے بقول قسم
اعتراضونہ بالکل بے حایہ وی۔

روایت مسعودی

مسند احمد او طبرانی او ابن حبان کینے د حضرت عبد اللہ بن مسعود
نہ منقول دہ، چہ ہغوی بہ قرآن کینے معوذتین یعنی قُلْ اَعُوذُ بِرَبِّ
الْفَلَقِ اَوْ قُلْ اَعُوذُ بِرَبِّ السَّمٰوٰتِ درارہ سورہ تونہ نہ لیکل، دغہ
شان ابو عبیدہ رح پہ روایت د ابن سیرین رح د ابن مسعود رح نہ نقل
کوی چہ ہغوی بہ سورت فاتحہ پہ قرآن کینے نہ لیکلہ او حافظ
بن حجر د بخاری پہ شرح کینے دے روایتونو نہ صحیح و ثبلی دی خود دے
خوجوابونہ دی۔

د سورہ فاتحہ او د دوار و معوذتین و قرأت پہ یقینی تواتر سورہ
ثابت دے نو ظنی خبر دے مقابله کینے ہیغ نہ دے او کچے د ابن مسعود
دا انکار ثابت ہم شی نواجماع او تواتر دیو کس پہ مخالفت نہ ماتہزی کہ
داسے کیدے ہاشوے نوبیا خوب متواتر ہر ج نہ و پاتے او دین بقول کار
بہ بیارنگ و، قاضی ابو بکر رح د ابن مسعود د انکار جواب داور کینے

چہ داد ہغہ د قرآنیت نہ انکار ندے، بلکہ پہ مصحف کینے دنہ
د لیکلونہ انکار دے، حکہ چہ لیکل د ہغہ خیز ضروری دی چہ د کومود
ہیر یقین ویرہ وی او سورہ فاتحہ او معوذتین داسے سورہ تونہ دی
چہ د دے د ہیرید و ہد و خہ امکان نہ وو، ہر دا جواب ابن قتیبہ پہ
مشکلات القرآن، کینے و رکری دے اگر چہ پہ روایت کینے اَللّٰهُمَّ
لَيْسَتْ مِنْ كِتَابِ اللّٰهِ رَدَادِ واره د کتاب اللہ نہ نہ دی راغی دے خو د کتاب
اللہ: مطلب مصحف وی او پورہ مطلب بہ بی د اشی چہ د دے دوارو پہ
مصحف کینے د لیکلو ضرورت نشہ۔

(۳) ابن الصباغ رح جواب و رکری دے، چہ دا سورہ تونہ د ابن مسعود رح
پہ زمانہ کینے متواتر و مگر ہغوی تہ د تواتر علم نہ وور سید لے
پہ دے وجہ لے احتیاط کولو خہ وقت چہ دوی تہ د تواتر علم اشنو نو د
خپل قول نہ دے رجوع اکبر، لکہ چہ عاصم رح پہ واسطہ د ر د ابن
مسعود نہ قرأت نقل کریدے چہ دادرے وارہ سورہ تونہ کینے ثابت دی
نو دا د خپل رومی قول نہ دے د رجوع کولو دلیل دے

د دے ہولو جوابونو ضرورت ہلہ پینیزی چہ د ابن مسعود رح نہ دے
انکار ثابت شی، لیکن دیرو محققینو د ابن مسعود رح د انکار تردید کریدے
او دے روایت تہ فی موضوع، باطل او غلط و ثبلی دی۔

قَالَ النَّوَوِيُّ فِي تَرْجِيحِ الْمَهْدَبِ اَجْمَعِ امام نووی رح پہ شرح مہذب کینے
المُسْلِمُونَ عَلَيْهِمْ اَنَّ الْمُعْذَاتَيْنِ وَ لیکلی دی چہ د مسلمانانو پہ دے
الْفَاتِحَةِ مِنَ الْقُرْآنِ وَ اَنَّ مَنْ اتفاق دے چہ معوذتین او فاتحہ
تَحَدَّثَ شَيْئًا مِنْهَا كَفَرُوا مَا نَقَلَ عَنْ ابْنِ د قرآن حصہ د کہ چہ خوک دے
مَسْعُودٍ رَضِيَ بَاطِلٌ لَيْسَ بِصَحِيحٍ وَقَالَ نہ انکار کوی ہغہ کافر دے او کوم
ابْنُ حَزْمٍ فِي تَدْوِجِ الْمُعَلِّ الْمَجْلِيِّ چہ د ابن مسعود رح نہ نقل دے

هَذَا كَذِبٌ عَلَى ابْنِ مَسْعُودٍ وَإِنَّمَا
 صَحَّ عَنْهُ قِرَاءَةُ عَاصِمٍ عَنْ زَيْدٍ
 عَنَّهُ وَفِيهَا الْمَعْوَدَةُ تَانِ وَالْفَاتِحَةُ
 رَاتِقَانِ جِلْدًا صَدْرًا : :
 روایت دزد در عاصم قرأت دے، چہ دے بکن ما درے و بارہ
 سورتونہ دی

دغہ رنگ امام رازی پہ تفسیر کبیر کین لیکلی دی پہ اتقان جلد عا مشہور کین
 تفصیل شتہ، چہ دا بن مسعود الکاکر لو تہ نووی باطل ویشلی دی او ابن حن
 ور تہ دروغ او مہر ضوغ ویتلی دی

دَقِرَاتِ اِخْتِلَافِ اَوَاذِ اَحْرَافِ

مُسْتَشْرِقِينَ دَقِرَانَ دَخْرِيْفِ يُوْدَادِ لِيْلِ هَمْ وَر كُوِي چِه دے كِنے كِنر
 قِرَاءَتُونَه وَي رِيْعِي يُوْقِرَاتُ عْ نَه دے نو د ا د ل ل خكه غلط دے چہ
 تخریف هغه دے چہ پہ باد شاهی دستا ویز كِنے د ا ص ل م ت ك ل م ا و د
 دستا ویز جو ر و ن ك ی ن ه ب غ ی ر ب ل خ و ك ز ی ا تے كے ا ك ر ی ك ه ب ا د ش ا ه
 پچله دے كے ز ی ا تے كے ا ك ر ی ن و ه ی خ ع ق ل م س د دے ت ه ت خ ر ی ف ن ه و ا ق ا
 د ق ر ا ن پ ا ك ق ر ا ت د و ك ق س م ه دے ر ا م ت و ا ت ر ه ا و ر ه غ ی ر م ت و ا ت ر ه د ا
 د و ی م ق ر ا ت د ق ر ا ن خ ك ه ن ه دے چ ه د ا ص و ل ا م ا م ا ن پ ه دے م ت ق ی د ی
 چ ه ق ر ا ئ ی ت د ب ا ر ه ت و ا ت ر ش ر ط دے ا و ه م ق ر ا ت م ت و ا ت ر ه ق ر ا ن د ه
 د دے ن ه ت خ ر ی ف ن ه ث ا ب ت ی ر ی ت خ ر ی ف دے ت ه و ی ل ی ش ی چ ه غ ی ر ق ر ا ن
 پ ه ق ر ا ن كِنے د ا خ ل ك ر ی ن ی ا و ی ا د ق ر ا ن خ ه ب ر خ ه د ق ر ا ن ن ه ب ه ر ك ر ی ش ی
 ن و د ق ر ا ت ا خ ت ل ا ف پ ه دے د و ا ر و كِنے ی و ه م ن ه دے ل ا ن و ر د ا چ ر ا م
 ز ر ك ش ی پ ه ب ر ه ا ن كِنے ی ك ی چ ه ق ر ا ن د ا ل ف ا ظ ن و م د ه ا و د ق ر ا ن
 ق ر ا ت د ا ل ف a ظ و د ت ل ف ظ ا و د ا ط ر ز د ه ن و د دے پ ه ز ی ا ت و ا ل ی د

دَقِرَانَ بِه اَلْفَاظِ كِنے ه ت خ كے ز ی ا تے ن ه ر ا ح ی (ا ت ق ا ن ج ل د ع ا ص ن ه)
 اَوْه قِرَاءَتُونَه

پ ه ب ر ه ا ن كِنے ا م ا م ز ر ك ش ی ل ی ك ل ی د ی چ ه ق ر ا ن د و ح ی ه و ا ل ف a ظ و ن ه
 و ی ل ی ش ی چ ه ح ض و ر ع ل ی ه ا ل م ل و ت ه و ا ل س ل ا م ت ه د ا ح ك ا م و ی ی ا ن و ل و د ب ا ر ه
 ك و م چ ه پ ه م ع ج ز ا ن ه ا ن د ا ز ن ا ز ل ش و ی د ی ا و ق ر ا ت د دے ت ل ف ظ ا و
 د ا د ا ط ر ن ر ت ه و ی ل ی ش ی ا و ه ق ر ا ن ه ت ر ا و و ق ا ر ی ا ن و ی ه ت و ا ت ر ث ا ب ت
 د ی ا و ی ی ا د د غ ه ا و ا م a م a ن و ن ه ت ر ح ض و ر ع ل ی ه ا ل س ل a م پ و ر ه س ن د
 د ق ر ا ت پ ه ك ت a ب و ن و كِنے م و ج و د دے چ ه ی و ر ا و ی د ب ل ن ه ن ق ل ك ر ی د ی
 ل ی ك ن پ ه ا ت ق ا ن كِنے د ا ب ن ج ز ر ی ن ه ن ق ل دے چ ه ح ض و ر ع ل ی ه a ل S ل a م پ و ر ه
 ه م د ا ا و ه ق ر ا ت ه م ت و ا ت ر د ی

وَقَدْ نَصَّ عَلَي تَوَاتُرِ ذَلِكَ كَلِمَةً : دَا ص و ل و ا م a م a ن و ی ن ك ا ر ه ب ی ا ن ك ر ی د ه
 ا ن م ه a ل ا ص و ل K ق ا ض ی ا ن ی ب ك ر و : چ ه ا و ه ق ر ا ت و ن ه س ر a س ر و ح ض و ر
 غ ی ر ه و ه و a ل ص و ا ب ل ا ن ه ا د ا : ع ل ی ه a ل S ل a م پ و ر ه م ت و ا ت ر د ی
 ث ب ت ت و ا ت ر a ل ل ف ظ ث ب ت ت و ا ت ر : ن و ه ر K ل ه چ ه a ل ف a ظ م ت و ا ت ر ش و ن و د
 ه ی ب ت ه ا د ا ب ه ل ا ن a ل ل ف ظ ل ا ی ق و م : ه غ ت ل ف ظ ا و ا د ا ه م م ت و ا ت ر ه ش ر ه
 a ل a ب ه و ل a ی ص ی ح a l a ب و ج و د ه : خ ك ه چ ه ت ل ف ظ a و a د a l f a ظ و س ر ت ر ی
 ر ا ت ق a ن ج ل د ع a ص ن ه : : د ی ر ح ا ن ل ه د د ه و ج و د ن ش ت ه

صَحَابَهُ رِيقَارِيَانِ

هغه قاریان اوه دی کومو چہ نیخ پہ نیغہ د حضور علیہ الصلوٰۃ والسلام
 نہ قرأت زدہ کرو۔ د قاریان نو پہ نوم مشہور شول، د دوست قاریان
 اُستادان او شیوخ دی او د دی قرأت پہ ہتو لو مسلمان ملکونو کین
 خور شوخت چہ تزاؤ سہ داشتہ را حضرت عثمان رضی حضرت
 علی رضی ابی بن کعب رضی زید بن ثابت رضی عبد اللہ بن مسعود

(۶) ابوالدرداء رضی عنہ ابو موسیٰ اشعری رضی عنہما اهل العرفان جلد

ص ۱۰۰
اُوه قرأتونہ

زل ابن عامر رحمہ چہ نومئی عبد اللہ بحصبی دے
 بحصب دحبیر قبیلے دیو شاخ نوم دے دا ہفتہ
 منسوب دے، ابو نعیم و ابو عمران نے کنیت دے، تابعی دے، ذہ
 د مغیرہ بن ابی شہاب المخزومی نہ قرأت حاصل کرے و واو ہفتہ
 د حضرت عثمان رضی عنہ او ہغوی د رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم نہ، دا
 عامر بہ ستلنہ ہ کتے پہ دمشق کوفات شو۔

(۷) ابن کثیر۔ نومئی عبد اللہ بن کثیر دارمی، ابو محمد یا ابو عبدی
 کنیت دے، دا د مکہ معظمہ د قرأت امام و دوی د مجاہدانہ قرأت
 حاصل کرے و ہغوی د ابن عباس رضی عنہما دوی د ابی بن کعب نہ او ابی
 بن کعب د رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم نہ حاصل کرے و، دا ابن
 عامر دہ بالواسطہ شاگردان ہشام او ابن ذکوان مشہور دی او
 دا ابن کثیر دہ بالواسطہ شاگردان النبزی او قبیل مشہور و، دا
 ابن کثیر رحمہ پہ ستلنہ ہ کتے پہ مکہ مکرمہ کتے وفات شو۔

(۸) عاصم، عاصم بن ابی النجود نے نوم، پہ قرأت، فصاحت او خوش
 آواز نے کتے مشہور و۔ دوی د زکریا بن حبیب او ہغوی د عبد اللہ بن
 مسعود رضی عنہما او ہغوی د رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم نہ قرأت حاصل
 کرے و۔ پہ ستلنہ ہ کتے پہ کوفہ کتے وفات شو د دوی پہ خاصو
 (بلواسطہ) شاگردان کتے شعبہ بن عباس رحمہ او حفص بن سلیمان رحمہ
 زیان مشہور دی۔

(۹) ابو عمرو مازنی بن العلاء عمار البصری، دوی د سعید بن جبیر رضی
 او مجاہد رضی عنہما د دوا و دا ابن عباس رضی عنہما او ہغوی، دا ابی بن کعب

او ہغوی د رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم نہ قرأت حاصل کرے و
 د یزیدی پہ واسطہ د ہغوی مشہور شاگردان د وہ ذی راع، د کوری
 ابو عمر حفص بن عمر المقری العزیز البغدادی المتوفی ستلنہ ہ
 ابو شعیب صالح بن زیاد المتوفی ستلنہ ہ

(۱۰) حمزہ بن حبیب بن الزیات الکوفی مولیٰ د عمر بہ بن ربیع البتھی دوی دا عیش د ہغوی رضی
 و ثاب نہ ہغوی د زکریا بن حبیب نہ او ہغوی د عثمان، حضرت علی رضی
 عبد اللہ بن مسعود رضی عنہ او بیا دوی د رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
 نہ قرأت حاصل کرے و۔ دے د عربیت د علم قرآن و د علم حدیث
 ماہر و و پہ ستلنہ ہ کتے پہ حلوان کتے وفات شو، دا ابو عیسیٰ و واسطہ
 د دوی د وہ مشہور شاگردان سلیم بن عیسیٰ الکوفی خلف المتوفی ستلنہ ہ
 او خلا د المتوفی ستلنہ ہ و واو د دوی د قرأت سلسلہ پہ د دوا و دروانہ
 شوے و۔

(۱۱) نافع بن عبد الرحمن بن ابی نعیم المدنی، دوی د ابو جعفر القاری
 او دنور و یا و تا بعینونہ قرأت حاصل کرے و، کومو چہ دا ابن عباس
 او د ابو ہریرہ رضی عنہما د دوا و د ابی بن کعب نہ او ہغوی د رسول اللہ
 علیہ وسلم نہ قرأت حاصل کرے و، د نافع ہم کنیت ابو ریم دے د دوی
 دا قالون ابو موسیٰ، عیسیٰ بن منیا النخوی، د قالون معنی گرا دہ قرأت
 دیر گرا و و حکم و رتہ قالون و یلی شی المتوفی ستلنہ ہ او رس و مرش
 نوم نے عثمان سعید المصری دہ، پہ قرأت او خوش آواز نے کتے بیتالہ
 و و پہ مصر کتے ستلنہ ہ کتے وفات شو د وہ د وہ مشہور شاگردان دی و
 کومو چہ د دہ د قرأت سلسلہ چلیدے د۔

(۱۲) الکسائی، ابو الحسن علی بن حمزہ الکسائی النخوی پہ احرام کتے بی
 کساء (خادر) رنگ) آغوستو حکم پہ کسائی مشہور شو، پہ نوم بیت

اوپہ قرآن کتے بمثالہ دو سئہ ۸۶ م کتے وفات شو۔
پہ لشوقاریا نو کتے نور درے دادی۔

۱۰ ابو جعفر یزید بن القعقاع ددوی دقرات سند د ابن عباس
او ابی ہریرہ رض ددے دواپو د ابی بن کعب رض نہ او دگرسول اللہ
علیہ وسلم نہ دے المتوفی سئہ ۳۰ م۔

۱۱ روح یعقوب بن اسحاق الحصری دوی د عاصم ابو عمر بن الملاء
قرات حاصل کرے وو المتوفی سئہ ۲۰۵ م۔

۱۲ ابن خلف بن ہشام بن ثعلب، کنیت ابو محمد دے د عاصم بالواس
شاگرد وو المتوفی سئہ ۳۳۹ م رطبقات القراء لابن الجزری و

منہل العرفان جلد ۱ ص ۲۶ تا ۴۵

أحرف سبعة | پہ آو و آحرفو د نزول قرآن حدیث د بولین
صحابونہ روایت شوے دے ابو عبید بنکارس کرے

چہ دامتواتردی، اتقان جلد ۱ ص ۳۶ پہ صحیحینو کتے د ابن عباس رض درو
الفاظ دادی چہ حضور علیہ السلام انما نزل چہ جبرئیل علیہ السلام ماتہ

یوحرف اولو لولو مانور ہم غریبتہ نوھغوی بہا نریا نول
نزدے چہ او تہ را ارسیدل ددے حدیث پہ شرح کتے امام سیوم

پہ اتقان جلد ۱ ص ۳۵ کتے خلونیت اقوال او علامہ آلوسی
المعانی کتے اوہ اقوال نقل کریدی، غوریزہ خیرہ دادہ چہ د او

مطلب د عربو قبیلو او لغتہ دی، گوہر د دیر و فیض او و قبیلو و
دادی راج قوش ۷۲، ہذیل، ۷۳، تیسر د اردو ۷۴، ربیعہ ۷۵، ہوازن

سعد بن بکر دا غورہ قول دے حکم چہ ابو عبید، ثعلب، زہری او
علم او بلکہ عطیہ ہم دے تہ مختار د غورہ و ییل دے او بیہقی پہ شہ

الایمان کتے د سئہ صحیح و ییلی دی، اتقان جلد ۱ ص ۳۶ و روح المعانی

پہ دے قول امام سیوطی دے اعتراض کرے دے، چہ دا اولہ قرأتہ
یوازے د قریشو وو، حکم چہ د عمر او د ہشام دقرات پہ جکرے کتے حضو

علیہ السلام دواپو تہ صحیح او ییل حالانکہ دا دواپو قریشیان وو، دا
ابوقتیبہ او ابو علی الاہوازی ہروائی، خو حو بنز پہ خیال کتے دا اعتراض

صحیح نہ بنکاری، حکم چہ کیدیشی چہ د نبی علیہ السلام زہغہ یو
صاحب دیوے قبیلے پہ قرات او دویم صاحب د بیلے قبیلے پہ قرات او ییل

وی نہ دا چہ کیوازے۔ د قریشو د اولہ قرأتہ لغاتہ وو۔
د او و آخر فوحکت | پہ شروع کتے د او و او رولغاتو قرات

او بیاصرف دیولغت قرات مقرر و لو حکمت
دادے روا اللہ اعلم د قرآن بنکارہ بیان دے بلسان عربی مبین

چہ قرآن پہ عربی تہ بہ کتے نازل شوے دے، خو پہ بعض مخصوص الفاظ
کتے د عربو قبیلو اختلاف و ولکہ خنگہ چہ کوی او لکنو پہ اردو کتے

یا د پینور او د قندھار پہ پستو کتے۔
وما از سلنا من رسول الا بلسان قومہ، موبن زہر، سول د ہغہ دووم

پہ شہ کتے جو کرے وو
بنکارہ خبرہ دہ چہ د حضور علیہ السلام خاص قوم قریش و وانعام

قوم تے عرب وو د عربو قبیلے پہ تعصب کتے دو مراد ریاتے وے چہ
ڑبے پہ خاصو تکو پہ خاص طرز او تلفظ بانہے بہتہ مرکو نہ کول

نود اللہ تعالیٰ حکمت دا و وجہ اسلام پہ ابتداء کتے کچرے دوی تہ
یوازے د قریشو لغت مخصوص او مقرر کریشی، نو کیدے شی چہ

ددے تعصب پہ وجہ د عربو ہغہ نورے قبیلے د قرآن تہ فیض
وا نخلی نوھریو قبیلے تہ پہ دے غرض پہ خپل لغت کتے دقرات

اجازت حکم و کرے شو چہ یو خو بہ د قرآن تہ فیض یاب شی

او بل بہ ذخیل محرومی پہ سبب د تعقب اوضد بنکار نشی د
 عثمانی رض جمیع قرآن پہ وخت کئے ہر کلمہ چہ اسلام دیر خور شود
 قبیلو خصوصیتو نہ او حان حانی ختمہ شوقہ تول مسلمانان یورونہ
 شول کوربے وغیرہ ہیچ فرق بہ دوی اثر نشو غور زولے نو پہ مصحف
 عثمانی کئے صرف د قریشو پہ لغت د نبی علیہ السلام پہ ہومی حکم
 او یا د مذکور علت او سبب ختمید و پہ وجہ انکفا کپے شوہ لکھنگہ
 چہ مؤلفۃ القلوب پہ زمانہ د نبوت کئے د زکوٰۃ مصرف وو لیکن فاروقی
 زمانہ کن د اسلام د طاقت اغستو پہ وجہ د علت او سبب پاتے نشو
 حکمہ دوی بیام مصرف د زکوٰۃ نہ خارج کپے شود اسے نور ہم دیر
 احکام امام زرکشی پہ برہان کئے نقل کپیدی چہ د علت او سبب
 ختمید و پہ وجہ ہغہ ختم کپے شوی دی ۔

د قرآن تحریف نا بتولو د پارہ مستشرقینو دا وہ حرفو نہ یا اودہ
 لغثونہ ہم دلیل جو کپیدے ، خود ا حکمہ صحیح نہ دے لکھنگہ
 موبن و ہاندے ذکر کپل چہ تحریف د بل چا زیاتی کمی نہ ویلی شی
 کچرے متکلم د ملتہ اللہ پاک پخپلہ پہ خپل کلام کئے کے زیاتے خہ
 مصلحت د پارہ ا کپی نو دے نہ تحریف نشی ویلے لکھنگہ چہ د
 باد شاہانوا و دنور و حاکمانو پہ حکمونو کئے د ایو عام معمول دے او
 دغہ رنگ د تیر شوی مصلحت پہ بئیا دا ول پہ او و قرآنو نو د قرآن
 دلوسے اجازت او بیاداموقوق کول او پہ یو خاص لغت (د قریشو) د
 قرآن قرأت تحریف نہ دے بلکہ دا تصرف الہی پہ خپل کلام رقرآن
 کئے دے چہ پہ دے حق د بتولور و غوغو خلفوا اتفاق دے چہ پخپلہ خبرہ
 یا حکو کئے متکلم زیاتے کم کولے شی ، دغہ رنگ منسوخ التلاوتہ
 د د رجم ایت ہم ا گلرہ چہ اول د قرآن برخوہ او بیاد قرآن

نہ ددے تلاوت ا بشکل شو ، نو دا تصرف پہ قرآن کئے د قرآن دنازلو ککر
 پخپلہ وو نہ چہ د بل چا لکچہ فرمائی ۔
 قبل ما یکنون لی ان ایدیکہ من تلقائی نفسی ان اتبع الامایوی
 الخ (یونس آیتہ عطا)
 دہغے تا بعداری کوم کوم چہ ماتہ
 وحی کیزی ۔

دغہ رنگ د خلغ سورت چہ ا بی پہ مصحف کئے وو او بیام نسوخ
 التلاوت شو نو دا تصرف الہی وو د بل چا نہ بے سرہ سرہ دا ہم
 حقیقت دے چہ پہ اعجاز کئے منسوخ التلاوت آیتونہ د قرآن حکم
 مستقل آیتونو سرہ ہرگز برابر نہ دی بلکہ کم دی حکمہ خو معلومیزی
 چہ د رو جے نہ ددغے آیتونو د مستقل پریندو اللہ تعالی ارادہ نہ
 وک ا وک قرأتونہ

دا و و حرفونو د حدیث دویمہ تشریح ا وک متواتر قرأتونہ دی ، د
 تحریف اعتراض پہ دے ہم حکمہ نشی کیدے چہ د ا وک و ا ر ا قرأتونہ
 ہم قرآن دے پہ قرآن کئے دے سرہ ہیچ کئے زیاتے نہ راجی ، پہ دے
 صورت کئے دا و و حرفونو مطلب د تلفظ ا وہ طرڈونہ دی ، د حرف ، مجزی
 معنی ، مطلب نہ دے بلکہ لغوی معنی مطلب دہ ، چہ معنی ا وک
 قرأتونہ دی ، قرأتونہ خود ا و و نہ زیات دی او پہ حدیث کئے ا وک
 یادیزی ، دا و لے ،

د دے جواب یو ہغہ دے کوم چہ اتقان د جزری نہ نقل کپیدے
 ہغہ وائی چہ ما د صحیحو ، شاذ او د ضعیفو بتولو قرأتونہ چانہ
 ا کرونو معلومہ شوہ چہ آخر کین دا بتول د ا و و نہ بھرنہ دی ر اتقان
 جلد ع ص ۱۱ کچرے د ا و و نہ زیاتی ہم وی ، نو د دے ہم خہ پروا

حکے نشہ چہ داؤ نہ مطلب مشہور قرأتوں دی اوبل داچہ لفظ
 داؤور (سبح) دحصر د پارہ نہ دے، دویم دا حدیث د نبی علیہ السلام
 رومیہ دے، او اؤ قرأتوںہ بیار ستو ظاہر شوی او تصنیف شوی
 دی داخنکہ چل دے، نو د دے جواب دادے چہ اؤ واپہ قرأتوںہ
 د نبی علیہ السلام پہ وخت بکنے وو، حکم خود ہغوی نہ دا تول داؤو
 مشہور و قاریانور پہ ذریعہ روایت شوی دی، صرف د دے
 کتابوںہ رستو جو رہ شوی دی۔

دریم اعتراض دادے چہ ہر ایت بکنے خواؤ قرأتوںہ نہ جاری
 کیزی، نو جواب دے دادے چہ پہ ہ تول قرآن بکنے داؤو قرأتوںہ
 وجود بنود لے بنو دے نہ چہ پہ ہر ایت بکنے۔

د اسلام مخالفینو پہ مصحف عثمانی خوا اعتراضونہ کریدی
 چہ پہ ہغے بکن مشرقین پیش پیشی دی۔ مرنبر اس ہغہ نقل کو وادوار
 پہ وار بہ د ہغے جواب ور کوو۔

۱) رومیہ اعتراض دادے چہ خہ وخت حضرت عثمان رضی اللہ
 تعالیٰ نہ مصحفونہ ورا ندے کریشونو ہغوی افرمائیل۔ اِنّ فی
 القرآن کُنَّا سَتَقِيمُهُ الْعَرَبُ بِالسِّنْتِهِمْ رُوح المعانی جلد ۱ ص ۲۵
 پہ مصحف عثمانی بکنے دا سے غلطی دی چہ عرب بہ تی پہ خپلوڑ بودرے کرے
 ہم داشان پہ فوز الکبیر بکنے دی، نو اول جواب دے دادے لکہ چہ علامہ
 آلوسی یکی، کم یصح عن عثمان أصلاً، رچہ داروایت د حضرت
 عثمان رضی اللہ عنہ بالکل ثابت نہ دے۔

۲) دویم جواب دادے چہ پہ مصحف عثمانی د صحابہ و اجماع دہ
 اور رسم عثمانی ہم وحی سرکہ ثابت دے، نو پہ غلطہ خنکہ اجماع کیدے
 شی، (۳) دریم جواب دادے، چہ حضرت عثمان د مصحف عثمانی

کاتبانوتہ پہ جمع شابا سے ور کر وے فرمائیل، احسنتم و اجنتم
 ناسو دیر بنہ او بنا شتہ کارا کر وئو صحابی پہ غلط کار خنکہ شایسے ور
 کو لے شی، بل داچہ ابو عبیدہ د عبد الرحمن بن ہانی تہ نقل کریدے
 وائی چہ خہ حضرت عثمان رضی اللہ تعالیٰ سہ اؤم کاتبانو چہ دغہ
 مصحف حضرت عثمان تہ ورا ندے کر وئو ہغوی قلم دوات طلب
 کر و، او د دے غلطیا نے دے در سے کہے (۱) کم یتسن تے کم یتسنہ
 کر و (۲) لا تبدیل للخلق تے لا تبدیل للخلق اللہ کر و، اور (۳)
 امھل الکفرین تے مھل الکفرین کر و، ر تفصیل ورا ندے ہم ذکر
 شوے دے (۴) دا سے ورے د کتابت غلطی ہر کلمہ چہ حضرت عثمان

در سے کرے نو نور سے غتے غلطی بہ تے پہ بکنے خنکہ پرینوے ۴۰
 خلوڑم داچہ دل تہ د لحن "معنی غلطی نہ دہ بلکہ د قرآن ہغہ صحیح
 الفاظ دی پہ کوموچہ دغہ وخت د عربوڑ بہ نہ چلیدہ او د ہغوی
 د خبرو پہ طرنا نہ وو، نو حضرت عثمان رضی اللہ افرمائیل چہ عرب
 بہ تے پہ بیابیانلاوت قابو کرے اوڑ بہ نہ تے پروا ڈری، دے کینے
 نشہ چہ د لحن دوہ معنی دی، (۱) غلطی (۲) طرز کلام د حضرت عثمان
 پہ روایت بکنے دا ددیہ معنی مرادہ د کومہ چہ امام د لغت راعب رچہ
 مفردات القرآن بکنے لیکلے دہ خود تہ لحن محمود و یلے شی لکہ د
 عربو شاعروائی: خیر الحدیث ما کان کخاربتہ خبرہ ہغہ وی
 چہ پہ بنہ طرز او یلے شی) ہ او ہم دغہ معنی د قرآن پہ
 و لکن فتنهم فی د لحن القول " بکنے استعمال دہ لعل بعصم لحن
 بحجبتہ د دے مطلب دادے، چہ د مقدمے یو فریق د فصیح طرز کلام
 ماہروی، نو خہ د ہغوی پہ خبرہ فیصلہ کوم کچرے داخبر واقعی
 د ہغہ حق نہ وی نو دا دگری بہ د ہغہ پہ حق بکنے دا اور یو کچر وی

دے حوالہ، مطلب داچہ د لحن نہ یوازے غلطی نہ مرادہ
بلکہ یو خاص طرز تلفظ مراد دے :-

پنجم داچہ د لحن مطلب درسم الخط لحن دے مزید تشریح نے
داد کاچہ پہ مصحف عثمانی کئے خہ رسم الخط د تلفظ سرہ مطابق
نہوی، لیکن د ژبے (عربی) والا پہ نے پچھلہ درسنہ کری، لکھ خٹکہ
چہ پہ انگریزی کئے دیر داسے لیکل دی، چہ د تلفظ مطابق نہ دی خو
دے ژبے والا نے پچھلہ درست کوی :-

د تحریف پہ بارہ کئے دابن عباس رضی اللہ عنہما

مستشرقینو دابن
عباس رضی اللہ

خہ روایتونہ نقل کریدی بلکہ روقضی رَبُّكَ پہ حائے ووصی رَبُّكَ
او د مثل نُورٍ پہ حائے مثل نُورِ الْمُؤْمِنِ : دد اسے روایاتونہ
نہ خود قرآن پہ معنی خہ خاص فرق نہ پرپووی خوبیا ہم صاحب
د مباحل العرفان دے خو جوابہ ورکری دی :-

رَبُّكَ هَذِهِ رَوَايَاتٌ ضَعِيفَةٌ : داضعیف روایتونہ دحضرت عبداللہ
لَمْ يَصِحَّ شَيْءٌ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ : بن عباس رضی اللہ تعالیٰ نہ ثابت نہوی
روایتونہ دقرآن دقراء متواترہ نہ خلاف دی حکہ پیکارہ دی
عام جواب ادابن عباس رض نہ داسلام مخالفینو خومرہ روایتونہ چہ نقل
کریدی دھے بتولو عامر جواب دادے چہ ابن عباس رض پہ قرآن
اوپہ قراءت کئے دزید بن ثابت او دابی بن کعب شاکر ددے اودادوار
حضرت دھے کمیٹی ارکان دی کوہ چہ حضرت عثمان رض دقرآن دجمع
دبارہ مقررہ کرے وہ، نو ددہ دے دوار و استاذانوا نو رولویو صحابہ
چہ د کوموا الفاظو دقرآن سرہ اتفاق کرپوی، نو ابن عباس رض دھے
ہیچرے مخالف کیدے نشی نو داروایتونہ اول خوضعیف او بے اعتبارہ

دی کہ ثابت ہم نشی نو دقرآن دمتواتر و الفاظو مقابله دیوکسی بیان
نشی کو لے لکھ چہ بغداد بنا زپہ تواتر ثابت دے کہ یوکسی ددے خلاف
بیان ورکری نو ہفہ اعتباری او دمنلو نہ دے، اصلی خبرہ دارہ
چہ خوگ صحابہ کرامونہ دا سے کچہ خبرہ منسوب کوی نو دا ددے
دلیل دے چہ دانسبت کوونکے کچہ سرے دے او ددہ خبرہ د اعتبار
کولو او دمنلو جو کہ نہ دہ :-

شیعہ او دقرآن تحریف

مستشرقین پچھلہ دقرآن پہ تحریف ثابت لوکئے پاتے راغلہ نو دا ہونہ
نے خوشی کرل چہ دمسلمانانو یوغتہ فرقہ (شیعہ) دقرآن دتحریف
قابلہ دی اواندا زے و دلہ ہفہ کینو د کومچہ دا بنائی چہ د شیعہ و
منلے عقیدہ دہ چہ قرآن کئے تحریف ستہ خودا حکہ غلط دی چہ د
شیعہ و ہم ہفہ عقیدہ دہ کومہ چہ د سنیانو دہ ہفہ داچہ قرآن
پورہ او مکمل محفوظ دے پہ دے کئے دیو حرف کئے زیاتے نشتہ د
شیعہ و ددیروکتا ہونو حوالے دا دی :-

۱) شیخ صلوق ابو جعفر محمد بن علی ہابویہ پہ رسالہ اعتقاد یہ کتیبکی
مَابَيْنَ الدُّفْتَيْنِ لَيْسَ بِأَكْثَرَ مِنْ كَوْمِ قُرْآنٍ چہ ددے ددو دقاویہ
ذَلِكَ وَمَنْ نَسَبَ الْيَتِيمَ أَكْثَرُ مِنْ مَنَعِ ددے نہ نورزیات
فَهُوَ كَاذِبٌ : : : : : نشتہ او خوگ چہ موبز نہ دے

نہ دزبات منلو نسبت کوی نو ہفہ ددو غٹن دے،

۲) پہ تفسیر مجمع البیان دابوالقاسم علی بن الحسین الموسوی کئے دی
إِنَّ الْقُرْآنَ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ : قرآن د نبی علیہ السلام پہ زمانہ
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَتْ مَجْمُوعًا : : : : : کئے ہمد غسے جمع و لکھ چہ
مَوْلَانَا عَلَى مَا هُوَ الْأَنْ وَذَكَرَ أَنْ مَنْ : اس دے او کوم امامیہ یا حشویہ

خَالَفَ مِنَ الْإِمَامِيَّةِ وَالْحَشَوِيَّةِ لَا؛ چه دے خلاف کوی نوپہ هغه
يُعْتَبَرُ بِخِلَافِهِمْ لِأَنَّهُمْ قَبِلُوا الْأَخْبَارَ؛ حکم اعتبار نشتہ چه هغوی
الضَّعِيفَةَ؛ ؛ ضعیف خبرونہ قبول کریدی :-

سید مرتضے شیعہ لیکي

إِنَّ الْعِلْمَ بِصِحَّةِ الْقُرْآنِ كَالْعِلْمِ؛ داسی قرآن دصحت علم داسے
بِالْبَلَدَانِ وَالْوَقَائِعِ الْكِبَارِ؛ ؛ یقینی دے لکہ دشہوور بنارونو
د موجودگئی اویاد لویو لویو تادیخی واقعاتو علم :-

قاضی نور اللہ الشوستری شیعہ پہ مماثلہ النواصب کن لیکي

مَا نَسِبَ إِلَى الشَّيْعَةِ الْإِمَامِيَّةِ؛ ؛ کومہ خبرہ چه امامیہ شیعہ قوتہ
يُوقُوْعُ التَّغْيِيرِ فِي الْقُرْآنِ لَيْسَ؛ ؛ منسوب شوے دہ چه هغوی پہ
يَمَا قَالَ بِهِ جُمُوهُورُ الْإِمَامِيَّةِ وَأَمَّا؛ ؛ قرآن کینے تحریف متی دادہ لولوا امامیہ
قَالَ بِشَرِّ ذِمَّةٍ قَلِيلَةٍ مِّنْهُمْ لَا؛ ؛ قول نہ دے بلکہ ددوی دیورڈوکی
اعْتَدَا دِيَهُمْ، وَقَالَ الْمَلْأَصَادِقُ؛ ؛ تولی قول دے کوم چه بے اعتبارہ وی
فِي شَرْحِ الْكَلْبِيِّ يَبْطُحُ الْقُرْآنُ؛ ؛ او ملا صادق پہ شرح کلینی کن لیکي
بِحَدِّ التَّرْتِيبِ عِنْدَ ظُهُورِ الْإِمَامِ؛ ؛ چه قرآن بہ ہر بہ دے ترتیب دولہم
الثَّانِي هَسَمًا؛ ؛ امام مظاہر دی :-

محمد بن حسن البحر العاملي د امامیہ شیعہ ولوئے محدث پہ خیلہ رسالہ کن
لیکی کومہ لے چه د خط زلفے دیو عالم پہ رد کن لیکلہ دہ چه
ہر کہے کہ تتبع اخبار و فحوص تواریخ و آثارہ چاہم چہرہ اخبارو، آثارو اونوار یخولتو
نہورہ بعلم یقینی میداند کہ قرآن درغایت؛ ؛ اگر و هغه یقینا پوہیہی چه موجودہ
درجہ نواثر بودہ و آلاں صحابہ ضبط؛ ؛ قرآن پہ انتہائی نواثر سرہ ثابت دے او پہ
ونقل کردہ و آن درعمر رسول اللہ مجروح و؛ ؛ زرگونو صحابہ کہرا مو هغه نقل کرے او
مؤلف بودہ، ؛ ضبط کریندے او هغه د حضور علیہ السلام پہ زمانہ کن یوحثے شوے او جمع شوے

فروع کافی کتاب الروضة مشکن حضرت علی رضی نہ روایت دے

هُوَ كِتَابٌ كَرِيمٌ فَضْلُهُ وَفَضْلُهُ وَ قُرْآنٌ يُوْعَزُّمَنْدَ كِتَابٍ دے کوم لہر
بَيْتُهُ وَأَوْضَحُهُ وَأَعَزُّهُ وَحَفِظَهُ اللهُ تَعَالَى فَضِيلَتِ أَوْ بَزْدِ كِي وَر كَرِيدَهُ
مِنْ أَنْ يَأْتِيَهُ الْبَاطِلُ بَيْنَ يَدَيْهِ أَوْ هَفْدُهُ دَبَاطِلُ دَكُونِ نَحْفُوظُ كَرِيمِ

شیخ صدوق دسالہ عقائد کینے لیکي،

الْقُرْآنُ الْمُنْتَرَلُ وَمَا بِيَدِي التَّاسِ؛ ؛ نازل شوے او د خلقو پہ لاسرونو
وَاحِدًا لِأَنَّ زِيَادَةَ فِيهِ وَلَا نَقْصَانَ؛ ؛ کینے موجود قرآن یودے چه پہ
هغه کن کے زیاتے نشتہ

د شیعہ و ددے مستند وحوالونہ پس د احقیقت بناکارہ کیری چه دیوخو
بے اعتبارہ خلقو نہ سواپہ شیعہ وکن ہم پہ قرآن کن د تحریف یادگی زیاتی قائل ددی
نور تفصیل دنعمان آلوسی پہ کتاب الجواب التیسج لیمآ لفقہ عبد المسیح،
کینے اگوری قرآن حکیمہ د مخیر او دماغ پہ دولہو اہ خونو محفوظ دے او د
قرآن الفاظ او مطالب دوارہ معجز دی :-

د بائبیل تحریف

د دے پہ عکس د بائبیل نہ تاریخی بنیاد شتہ او نہ علی د انجیلونو خو
داحال دے چه د اصل انجیل یوو و او اُس خلوردی، او بخار پہ قصص
الانبیاء کینے لیکلی دی چه دیورپ محققین دامنی چه روم بودے
صدور کینے د سکو نہ زیات انجیلونو، چه خہ مؤدہ پس د هغه نہ خلور
انجیلونہ د۔ نائسیا پہ کلیسا کینے دیو فال پہ بنا چور کرے شو و نورا انجیلو
پرینوے شو،

د ۲۱ د پورپ سگتس د ذرے کتب خانے نورا انجیل برنا بازا او توجہ دسورت
صریم پہ مطابق د حضرت مسیح پیدائش اوزیرے پہ پیغبر اسلام مشتمل

د یو پ خاص شاگرد (فرا مرشو) چه دا ایدو نوملمان شو دا
 انجیل المنار، پریس کئے چاپ شو دے دے د یورپ محققین په دے متفق دی
 چه په دے انجیلونو کئے یو هم د حضرت عیسیٰ علیه السلام نه دے او
 نه د هغه ترجمه ده او نه د دے هغه سند شته، د مسیحیت مشهور
 دشمن پولوس دامشهوره کړه چه ماته صیح علیه السلام لاس
 را اړه دے، حکم چه هغه غور زید لے و ونه هغه او و نیل چه اُس بد
 صیح په هدایت د مسیحیت د دشمنی په خائے د هغه د تبلیغ کوشش
 کوم هغه او سینت پال مسیحیت گپ و د کړه د آثره المعارف مسیحی
 مصنف البستانی لیکي چه لوقا خود مسیحیت یو خراب دشمن سینت پال
 نه مسیحیت راغیته دے او ابنت، کفار، شراب، مردار او خنزیر
 حلالوالے په مسیحیت کئے شامل کړو او د ائ د خرابو یو مجموعو
 جوړه کړه

انجیل متی د زرو نصاری و اتفاق دے چه دا اصلی انجیل نه دے
 او نه د هغه ترجمه ده کچرے ترجمه لے وی نو د ترجمه
 زمانه او د مترجم نوم نه دے معلوم، متی دا انجیل سنه ۳۰ کئی په بیت
 المقدس کئے کینا ستراو و لیکلو دے خود حضرت عیسیٰ علیه السلام
 صحابی هم ندے، زوین بغانی دا لیکلی دی:

مرقس پطرس گوانا کو په مروج الاخبار کئے لیکي چه مرقس یهودی
 و و د رومیانو په غوښتنه هغه دا انجیل غالباً سنه ۴۰
 کئی لیکلو :-
لوقا مستر کمال په رساله الهام کئی لیکي چه د لوقا انجیل الهامی
 حکم ندے چه د پخپله د دے په سر کئے لیکلی دی چه هغه
 دا انجیل شاه فیلس سره د خط و کتابت په پنا لیکل دے، لوقا په انطاکیه

کئے طیب وو، د مسیحیت یو خراب دشمن سینت پال نه مسیحیت راغیته
 دے او ابنت، کفار، شراب، مردار او د خنزیر حلالوالے په مسیحیت
 کئے داخل کړو،
انجیل یوحنا کیتھولک هیرالد جلد ۷ کئے پرو فیسریق نمونقول
 دے چه انجیل یوحنا د سر نه تر یخه د اسکندر لیکلی دی

طالب علم تصنیف دے (الفاروق باجه زاده ص ۳۲۲)
تثلیث د دائرة المعارف مسیحی مصنف البستانی لیکي چه مسیحیانو
 د تثلیث لفظ د یو لونیرو و چه د سینت پال او پولوس ندوا
 وړید و کوم چه متعصب یهودی و او هغه مسیحی تو حید پر بشک کنده
 کړو او د کامیابئی سائے واغیسته په دے صنم پرستانه عقیده کئی
 مسیحی صداقت ورک شو :-

ختنه او د جنابت غسل نصاری منی چه ختنه ټولو پنیغرانو
 علیم السلام کړیده، علیه علیه السلام
 سنت و پولوس یهودی د کتاب په مخالف سنن ټول بند کړه چنانچه
 (۱) وَلْيَحْتَضِرْ كَلًّا ذَكَرًا رَهْنًا رَيْنًا د سنت کړیشتی) توبت تکرین
 (۲) قُلْ لَهُمْ فِي يَوْمِ الثَّامِنِ يُحْتَنُّ الصَّبِيُّ رَدْوِي تَرَاوَا يَهْ چه په اتمه
 ورځ د ماشوم سنن ټولے شئی رسفر الاخبار باب ۱۷۱) او حضرت صیح
 فرمائی چه لَا أُغَيِّرُ شَيْئًا فِي التَّوْرَانَةِ رچه هه به په تورات
 کئے هېڅ تبدیلی لکوم (متنی باب ۷)

(۳) کوم سری نه چه منی اوری تو ټول بدن د په ابرو دینجی او
 حائضه د هم دا لیکلی دی
 (۴) خنزیر حرام د کسفر الاخبار (باب ۷۱) د دے ټولو حوالو ند
 معلومه شوه چه دا انجیلونو او د هغوی د احکامو تحریف تر کوم حد شو دے

دبا ئیبل دتخریف داخلی شہادت
 کچرے تاریخی شہادتونہ او د یورپ د محققینوا اقترا و نہ شانہ اُتو لے
 شی نو بیا ہم بائبل کن چو نہ نہ دا سے مضامین موجود دی چه د هغه نہ
 د دے تحریف پے بنکاره دول ظاہر بیزی حکم چه دین مذہب کنے
 بنیادی مسہ تل درے دی :-

① د اوهیت تصور ⑦ د نبوت تصور ③ د عملونو د بدلو تصور یا
 آخرت د ہر مذہب دا بنیادی اصول دی :-

① د اوهیت پر تصور کن د الله تعالیٰ عظمت، پاکی او تزییہ ضروری ده
 خکہ چه انسان د هغه صحیح معرفت بیا موندے شی او زرا د هغه د
 جلال او جمال پہ شان درنوا او آباد کړی شی،

② د نبوت تصور په دل سے یواند از کن پیش کړی شی چه د انسان زړه
 او دماغ د نبی د عظمت او عصمت په وړاندے ہیبت شی او د هغه د
 فرمانبرداری عشق و د هغه په ذرہ کس پیدا شی :-

③ د بدلو تصور او د عملونو د جزا نقشه د دا سے جوره وی چه انسان
 د نیکی نه بلی او بدی نه و ور له کرکه او ویره پیدا کوی او د عملونو د
 نتیجو دینی تصور د هغه په فرمانبرداری کولو تیاروی او د گناه نه وضع
 کوی، خکہ چه د نیکی د نتیجو زیرے او د بدی د نتیجو نه ویر کولو مقصد د
 انسانی شخصیت اصلاح او د جماعتی ژوند پاکي وکړه، په دے تلہ اُس
 مؤبذ د بائبل تعلیمات او هدایات تلو چه هغه د درے وار تصور
 مقصد ونه تر کومے پوره کوی :-

د اوهیت تصور او بائبل د خداوند، په زمکه د انسان په
 پیدا کولو پشیمانہ او د لکیر شو

(نورات پیدا ائشی درس ۴۵) (۳) پشیمانہ پشیمانہ کیدو

سترے شو (کتاب پر سیا باب ۷ درس ۷) د خط کشیدہ الفاظ
 نه د خدائے تعالیٰ جاہل کیدل - غمزن کیدل او ستری کیدل ثابت بیزی
 چه هچرے د الله د شان سره سمون نخوری :-

(۳) نه به بیشکه هغه زمکه ته اُ نه دے، د کومے په بابت چه ما قسم
 خو رے دے، چه خه به هلته ستا د استوگنے بند و بست کوم رتولیت
 گنتی باب ۷ آیت ۷ بیا په آیت ۷ کن دی) تا ته به حما وعدا
 ما تکل معلومه شی، د قسم وعدا ما تکل یو شریف انسان سره
 نه بنائی تو خالق کا منات سره به خنکه اُ بنائی،

(۴) تر صبا صادق پورے یعقوب خدائے سره پر زو نے کولے او سحر
 چه خه وخت تلونو یعقوب پڑ هغه نه پریشو تر خو چه برکت ئے تیز
 وانغستور پیدا ائش باب ۷ آیت ۷ :-

(۵) خدائے پاک به د هغه پلان د سمان د بیخه را اُ یاسی ر کتاب یسعیا
 باب ۷ آیت ۷ :-

(۶) خدائے د خیمے په دروازه ولا د هغه د خله نه اور او سپیر مونه
 لو رے را اُ تو او سور شو او مندا کړه - خلق موسیٰ او هارون ۴ سره
 خدائے په گرسی ناست اُ لید او خو رل سبیل ئے اُ کړه، د هغه جاے
 د وارے پشان سپینے او د هغه د سرو لیسته ستره او د هغه پشان وولول
 سلاطین باب ۲۲

(۷) خو بنو خدائے یهودا پیدا شو (عبرانیون باب ۷ آیت ۷)

(۸) د خدائے کم عقلی د خلقو د عقلمندی نه او د خدائے کم زوری
 د خلقو د زور نه زیات ده، اته خما خو ئے اُ ومانه نن پیدا شوے،
 اعمال باب ۷ آیت ۷

د دے خوالو نه تا سو د خدائے بائیلی تصور اندازہ کړی، د دینه

نوره زیاتہ د خدائے بیعزتی خہ کیدیشی، بیاد قرآن دا حکم چہ ،
لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ اَوْ لَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا اَحَدٌ بنہ اگورئی چہ د خدائے هستی
د خہ پہ شان ندہ او نہ د هغه خوک سیال شتہ ،

با ئیبل او د نبوت تصور

۱۶) نوح شراب اُخنبیل او بد مسته شو، د هغه ستر بر بند شو خود
هغه خامنوپت کپور پیدائش باب ۷۱

۱۷) لوط علیہ السلام شراب اُخنبیل او خپلو لوئو نپروسره ئے زنا کپره
او معامله دوه کرتہ اُشوہ ، ر پیدائش باب ۷۲

۱۸) حضرت یعقوب علیہ السلام د بزے د پچو خرمن د لاسه تاؤ کپره
او دروغ ئے او ئیل او خپل پلار ته دوک و د کولو د پارہ ئے خپل نوم
عیص اُبنودور پیدائش باب ۷۳

۱۹) د حور خو ئے سکم د حضرت یعقوب لور و ساسره زنا کپره ،
ر پیدائش باب ۷۴

۲۰) د موبئی علیہ السلام په غائبید و هارون علیہ السلام د خلقو په وینا
د کالو پت جو پ کپرو او په خلقو ئے د عبادت اُکپرو او د هغه د پارہ
د قربانی و د کولو حکم و کپرو او وے و ئیل چہ داستاسو معبود ئے
چہ د مصر د مکہ ته ئے تا سورا اُویستی د خروج باب ۷۵

۲۱) داؤد علیہ السلام په چت اُختود حتی اور یا بنجہ ئے په لمبا اُلیده
لو پیر عاشق شورا وے بلله او زنا ئے و د سره اُکپره چہ د هغه خیتہ
شوہ لو د هغه خاوند ئے په مکر او ژور د سمو ئیل دویم کتاب باب ۷۶
۲۲) حضرت سلیمان علیہ السلام د ممانعت باوجود موابی او عمومی
بت پرستہ خپلے نیکے جو رے کپرے او نفسانی خواهش ئے دومره په
چپو شو چہ او د سرو بیگمو او درے سو و خر مو ته ئے خبره اُرسیده

بیا په دی دومره عاشق اوزن مُرید شو چہ بتولی ته مایل شوا و په
آخری عمر کبے اُ بیان ته هم سلام اُکرو و اول سلاطین باب ۷۷

۲۳) یوحنا باب ۷۸ آیت ۷

۲۴) یسوع اُوییل چہ د آسان اوز مکے ټول اختیار مالہ را کپیشو
د متی باب ۲۳ آیت ۷

۲۵) مانہ چہ خومره و راندے راغلی دی هغه ټول غله او پاکوان
دی، ر یوحنا باب ۷ آیت ۷

۲۶) امت د پارہ نبی د عمل نمونه وی آید نبیا نو د اشان د نبوت
مقصد پوره کولے شی

با ئیبل او د عیالو نو بدله

۲۷) خومره خلق چہ په شریعت تکیه کوی، هغه ټول لعنت لاندے
دی (کلیتون باب ۷ آیت ۷)

۲۸) د خدا ئے د چا عدا لئونه نه کوی هغه د عدالت ټول کار خپل خو ئے
ته اُسیار لور (یوحنا باب ۷ آیت ۷)

۲۹) کوم مسیح چہ خوبز د پارہ لعنتی جو ر شو هغه موبز په بیوه
اغسینوا و د شریعت د لعنت نه ئے خلاص کپرو ، ر کلیتون باب ۷
آیت ۷

۳۰) هغه یوازے خوبز د گنا هونو گفاره نه ده بلکه د ټولے د دنیا
گنا هونو هم ر د یوحنا و جی عام خط باب ۷ آیت ۷

۳۱) یاد ریا نونه د گناه مجبستلو اختیار دے د چا گنا هونو چہ تا سو
بخشئی نو هغوی اُبخیلے شو او د چا گنا هونو چہ قلکے پریر دئی نو
لکے اُساکلے شوے ر یوحنا باب ۷ آیت ۷

آیاد بدے داسے تصوّر نہ پس دنیکی کولو اوڈ گناہ نہ بچ کید جڈن بہ پاتے کیدے شی، دے نہ معلومہ شکرہ، چہ دا توتل تخریفات دی،

شپیزم فصل

مکی او مدنی سورتونہ اوڈ ہفے شمیر اوڈ آیتونو کلو اوڈ حروف نو شمیر پہ بیان کینے

د مکی او مدنی متعلق درے اصطلاحات دی

راں کوم سورتونہ چہ د ہجرت شروع کید وڈ زمانے نہ ورا ندے نازل شوی دی، ہفہ مکی دی او کوم چہ دے نہ رستون نازل دی ہفہ مدنی دی (را) کوم سورتونہ چہ پہ مکہ کینے نازل شویدی ہفہ مکی دی، خود مکہ نہ مطلب خود مکہ اوڈ ہفے خواؤ شا علاقہ دہ، لکہ مثنی، عرفات او حدیبیہ او کوم چہ مدینہ کین نازل شوی دی، نو ہفہ مدنی دی خود دلتہ ہم خود مدینہ اوڈ ہفے خواؤ شا علاقہ مراد دہ لکہ بدر، احد، سلح، رس کومو آیتونو کین چہ خطاب اہل مکہ نہ دے ہفہ مکی او کومو کینے چہ اہل مدینہ نہ خطاب دے، ہفہ مدنی دی، خو مشہور ہڈو قول دے، د مکی او مدنی پیژندل د صحابہ کرامولہ اقوالو معلومیری لکہ چہ ابو بکر بن عربی پہ «انتصار» کین لیکلی دی پہ دے بار کڈ نی علیہ السلام شیخ قول نہ دے نقل شوے پہ مکی او مدنی معلومو کینے دا فائدہ دہ چہ پہ نزول کین د ورا ندے رستو سورتونو پتہ لگی او دے سہ، د شیخ او تخصیص مسئلہ پہ آسانہ حل کیدے شی ابو بکر بن الحصار نہ منقول دی چہ شل خو پہ اتفاق سرے مدنی سورتونہ دی د ولسو سورتونو کینے اختلاف دے، اونور توتل بیا مکی دی، لیکن ابی بن کعب اوہ ویشٹ سورتونہ مدنی بنائی اونور توتل مکی، زیان تفصل اتقان جلد ۱ ص ۹۱ کتے شی،

قرآن د سورتونو شمیر د قرآن د سورتونو پہ شمیر کینے دوا مشہور اقوال دی،

د قرآن سورتونہ یوسل خوا رس دی، مطلب دا چہ انفال او براءۃ خان لہ خانلہ سورتونہ دی،

دویم دا چہ سورتونہ یوسل او دیارلس دی مطلب مے داشو چہ انفال او براءۃ دوارہ پہ یوسل حسابیری،

د قرآن پہ سورتونو کین د تقسیمولو یوشو حکمتونہ دی، ہر یوسل سورت مستقل معجزے پہ شکل کینے ورا ندے کول،

د یوسل سورتونو او یا دو و نکوتہ یوقسم تسلی خوشحالی او ہمت ورکول پہ پہ یوسل سورتہ ختمولو سہ ہفوی د قرآن یو مستقلہ برہنہ ختم کپہ

متناسب مضمونونہ یو خاتمے کول (اتقان جلد ۱ ص ۶۶) نت کار یوہ فائدہ د مکی مدنی سورتونو پیژندل یوشو ضابطے،

د کوم سورت کینے چہ «کلا»، لفظ راغلی دے ہفہ مکی دی، د رکلا غظ درے دیرش خایہ پہ پختل سورتونو کینے راغلی دے چہ توتل د

رات پہ آخری نیمہ حصہ کین دی کو آخری نیمہ حصہ زیانہ مکی خو استیات پین مدنی دی،

پہ کوم سورت کین چہ سجدا د تلاوت دہ ہفہ مکی دے، سواد سورت بقرة او آل عمران دنور کو مو سورتونو پہ سر

چہ حروف لقیجی دی ہفہ مکی دی، مفصل یعنی د قرآن آخری او مہ زیانہ برخہ مکی دہ رطلاق،

دویم او سورت نصر مدنی دی، پہ کوم سورت کینے چہ حدود او فرائض دی، ہفہ مدنی دی، پہ کوم سورتونو کینے چہ د جہاد بیان دے ہفہ مدنی دی،

۱۷۰) پہ کومو سورتونو کینے چہ دے مُنافقانو بیان دے ہخہ مدنی دی
رناهل العرفان جلد ۱ ص ۱۹۰-۱۹۱۔

دَقْرَان دَا ایتونو شمیر

د حضرت عائشہ رضہ د شمیر مطابق د
قرآن ایتونہ شیرزہ شمیر سوہ او

شیر شیبہ دی،

دقرآن د کلمو شمیر

د حضرت مجاہد رضہ د شمیر مطابق د شمیر
زرہ او دوہ نیم سوہ دی

دقرآن د حروفو شمیر

د حضرت ابن مسعود رضہ د شمیر مطابق
د ادرے لک دوہ ویشتر زرہ شمیر سوہ یوازی

زورونہ پنچہ خلویبیت زرہ دوہ شیوہ او درے خلویبیت دی (۲۳۳ ۲۳۵)
زیرونہ یو کم خلویبیت زرہ پنچہ سوہ او دوہ اتیار (۳۹۵ ۳۹۵) دی :-

پیشونہ آتہ زرہ آتہ سوہ او خلور (۱۱۰ ۱۱۰) دی :-

نقطے (۲) یو لک پنچہ زرہ شمیر سوہ او خلور آتہ دی

رتاریخ القرآن ص ۱۱۹ او فنون الافنان م د ابن الجوزی

د مختلفو سورتونو مختلف نومونہ

سبع طوال اده ابدہ سورتونہ (۱) بقرہ (۲) ال عمران (۳) نساء (۴)

سورہ مائدہ (۵) سورہ انعام (۶) سورہ اعراف (۷)

سورہ انفال سورہ د سورہ توبہ :-

صیین

داہغہ سورتونہ دی، پہ کومو کینے چہ سل یا بزریات آیتہ وی
سورہ یونس نہ تر سورہ فاطر پورے :-

المثانی

داہغہ سورتونہ دی پہ کومو کینے چہ د سلونہ کما ایتونہ وی
د سورت یسین نہ تر سورت قی پورے :-

مفصل : د ذرو بیلو بیلو سورتونو نوم دے د سورت قی نہ داخل د

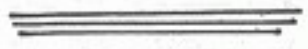
قرآن ترا خردہ پورے، یعنی د شیر ویشتمے سپارے د دریم پاؤ نہ رستو
واخلہ ترا خردہ قرآنہ پورے :-

طوال مفصل : بیادرے قسمہ دی :-

اوساط مفصل : د سورت بروج نہ تر سورت لم یکن ربینہ پورے
بصار مفصل : د سورت ربینہ) لم یکن نہ تر والناس پورے،

بعضو علماؤ پہ نزد طول مفصل د سورت قی نہ تر والمرسلت) پورے
واو ساط مفصل د سورت نبأ نہ تر لکنی پورے، او قصار مفصل

ذالم نشرح نہ تر والناس پورے :-

دَقْرَانِ مَهْمَات

اول فصل: دباری تعالیٰ جل مجدہ ہستی

انسانی تاریخ سرہ دباری تعالیٰ جل مجدہ دثبوت عقیدہ راوا نہ
تول قومونہ او ملکونہ پہ اکثریت پہ دے مسئلہ کنس اتفاق لری
اگرچہ پہ نور و خیز و نو کینے اختلاف شتہ پہ ہرہ ذمہ نہ کنس خص
پہ دے زمانہ کینے د خدا گے نہ منکر خلق ہر وی، خود اپہ شہ دلہ
یا علم ارا نرہ نہ لری بلکہ د بے علمی نتیجہ دہ، د ملحدانود اورو کے
تولے وائی چہ موبز د سائنس او د محسو ساتو پہ احاطہ کنس خدا
ا نہ موندو بعضہ کم عقل خلق دے تہ علم بالعدم وائی خود اسے
بلکہ داعدم علم دے۔

دباری تعالیٰ ہستی ہر کلمہ چہ د محسو ساتونہ بھزدہ نو پہ دے کن
خدائے خنکہ بیاموندے شی خود دے دامطلب ہر نہ دے چہ خدا
ہدو شتہ نہ او کہ خوک بے عقل گے دامطلب واخلی نویا بہ دے
شی لکہ خوک وائی ہر کلمہ چہ پہ او چہ مھے نشی موندے، نو پہ
دریاب کینے بہ ہر نہ وی، یا پہ دریاب کینے سمسره ا نہ دینی نو وائی
چہ پہ او چہ ہم سمسره نشتہ، موبز چہ خنکہ ا لیکل ملحدان پخیلہ
ہم دے اقرار کوی پروفیسر لیٹیر (CETAE) چہ د ملحدانوسر
پینچ دے او ددی غت عالم دے لیک، چہ موبز دکائنات تو د اول
اخرتہ ناخبرہ یونو موبز دکا رندے چہ دیوانلی یا ابدی ہے
انکار ا کرو لکہ خنکہ چہ موبز دکا کار ہر نہ دے چہ دا ہستی ثابت
مادی مذہب خپل خان د عقل اول وجود د بحث نہ جگہ

ساتی، خنکہ چہ ہغوی تہ ددے شیخ علم نشتہ۔ موبز د حکمت الہی خو
منکریو ا ونہ گے تا بتوونکی موبز کار بالکل ذنفی او اثبات نہ میل وی
لیکن د سائنسدانانو اکثریت د خدائے د ہستی قائل دے را کلام
حصہ دوم ص ۱۱

۱) ایزک نیوتن لیک چہ دکائنات پہ بر خو کنس کوم جو رخت او تناسب
چہ سرہ د زرگونو انقلاباتو د زمان او مکان دے دا بغیر دیو ذات نہ
قائم ساتل مکن بندی کوم ذات چہ اول دے او د علم او اختیار
خاوند دے،

۲) ددے زمانے د یونونہ لو گے ہو بنیاس سائنسدان ہر برت پسند
وائی، دکومورازونو او پتو خیزونو چہ دا حال وی چہ موبز پر خومرہ
زیات غورا و فکر کو و ہومرہ ہغہ نور ہمداسے پتیز وی، دینہ یقینی
ثابتیز وی چہ انسان نہ پور تہ یوانلی او ابدی دا سے یو طاقت شتہ
چہ ہغہ نہ یول خیزونہ صا دریز وی،

۳) دفرانس یو فاضل کیمل فلا مریاں وائی، چہ یول ا ستاذان پہ دے
خبر پو ہید و نہ عاجز دی چہ جو د موجود کیدل خنکہ ا شو او خنکہ
جاری دے پہ دے پنا دداسے یو خالق خا مخا اقرار کول دی چہ ہروخت
د ہغہ موثر کیدل ہیشہ قائم دی۔

۴) پروفیسر لینی لیک چہ قادرا و دان ا خدائی خما پہ ورا ندے خپلو عجیب
غریبہ کار یگر و سرہ دل سے جلوہ گر کیزی، چہ خما ستر بے وازے
پاتے شی او خہ پاکل شم ہر خیز کینے خواہ ہغہ خومرہ وروکے وی
د ہغہ خومرہ عجیبہ قدرت، خومرہ عجیبہ حکمت او خومرہ عجیبہ
ایجاد موندے شی،

۵) فونٹسل پہ انسا ٹیکلور پیڈیا کینے لیک، چہ د علوم طبعیا تو مقصد

یوازے دانہ دے، چہ خمونبزہ عقل تندہ دمانہ کبری بلکہ دہنے
لوئے مقصد دادے چہ مؤنبزہ دخل عقل نظر خالق کائنات ته و پروردہ
کرو، او دہغه په جلال و عظمت عاشقان شو،

۔۔۔ ر الکلام ص ۳۹۰

د نوي فکر په رنډا کښ د باري تعالی ثبوت

دنوی فکر خاوندانوته د معرفت الهی په لار کښه دهره شیخ
خندان جوړ شوی دی، د خدای دانکار سر، پیښ د امریکه یومشهور
ملحد دا شېبه پلش کوی،

① د یقیني علم ذریعہ یا جس دے او یا وجدان یعنی جس باطنی (خو
په دے دواړه ولاړو د باری تعالی وجود نه ثابتیږی،

② د باری تعالی ذات او حقیقت د تصور نه پورته دے او د کوم چیز
چہ حقیقت نامعلوم وی، نو هغه به څنگه ثابت ا منلشی،

③ کچرے د خدائے هستی ا منلشی، نو په د نیا کښه موجود شر
د هغه د حکمت نه خلاف دے لهدا داسے کائنات چہ هغه کښه شر

هم شامل دے دغه ذات ته نشی منسوب کیدے،

د دریمې شېبه جواب | د دریمې شېبه جواب داسے چہ باری
تعالی په وجدان رحسی باطنی سره

ځکه ثابت دے چہ انسانی اکثریت د وجود د خدائے اقرار کوی کچرے
دیوڅوکسا نوله دے انکار دے نو د هغه وجه داده چہ د هغه وجدان

صیح ندے، لکه څنگه چہ ظاهری حواسو کښه نقصان راتلے شی دغه
رنگ په وجدان یعنی باطنی حواسو کښه هم نقصان راتلے شی کچرے

د ستریزو نظر درست نه وی نو څه ورته نه ښکاری دغه رنگ کچرے
وجدانی بینائی خرابه شی نو د وجدانی امور و احساس ورته نه کښی
مؤنبزې بویس هم ویلی دی چہ ظاهری جس سره خدائے څکه نشی
معلومیدے چہ هغه د دے احاطه نه بکړ دے، که بیا هر څوک
خاتمًا زور لگوی، نو د هغه به د مطلب وی، چہ هغه خوب او ترخچ په
ستریزو معلومول غواری، حالانکه هغه د دے احاطه نه بهر د مبصرانو
په ځای د مدد و قاتو په احاطه کښ داخل دے، نو د باری تعالی ذات
د ظاهری محسوساتو نه بالاتر د وجدانیو او معقولو نو په احاطه
کښه راځی،

د دویمې شېبه جواب

د دویمې شېبه جواب دادے چہ د دریمې
شېبه و نو حقیقت معلوم نه وی مؤنبرزې

مؤنبرزې نو د خدای په منلو کښه د الاشکال و لے وی، لکه چہ شیخ ندیم الحبر د
خپل کتاب رقتة الایمان بین الفلسفۃ و العلم و القرآن په ص ۳۰ کښ

لیکی چہ سانس دانان ماده، روح او حیات منی او حقیقت لے ورنه معلوم
نه دے، دغه رنگ د عقل حقیقت او ادراک جسی سره د هغه جوړخت

هم معلوم نه دے، لیکن سر د دے، داخو منی نو د خدائے له هستی په
دے بڼاء انکار کول و لے ځی،

د دریمې شېبه جواب

د دریمې شېبه جواب دادے، چہ
دا کچرے کائنا تو کښه د شر داسے

واقعات شته کوم چہ حکمت خد او ندی سره اُس خمونبز په علم
کښه سمون نه خوړی، خو کیدے شی چہ ر ستوڅه وخت د دے سمون

خمونبز په علم کښه راشی، په دے خبره اُس خمونبز علم نه ساتل د دے
دلیل نه دے، چہ بل وخت به هم علم نه راځی، لکه څنگه چہ د ابو حقیقت

دے چہ زکوٰۃ کالہ ویراندے انسان تہ ذہر و قوانین قدرت
 علم نہ و واوڑ ستور تہ دے علم شو،
 (۲) د عالی واقعات کو کرمی چہ موبز تہ شر بنکاری دھے وجہ
 داد چہ موبز تہ کہتولو واقعاتو در تخریر علم نشستہ کچرے داسے
 کیدے شوے، نودا بنکاری و نکے شر بہ موبز تہ خیر معلومیدو،
 (۳) ابن سینا پہ شفا، کئے جواب و رکھے دے، چہ د دنیا درے حالت
 فرض کو لے شی، (۱) خالص خیر (ب) خالص شر (ج) پر خیر او
 بز شر، د قدرت پہ ویراندے داد ریوارہ صور تونہ وو، پر ہومی
 صورت عمل کیدے شو، دویم صورت حکم نشو کیدے، چہ قلات
 داسے دنیا نہ پیدا کرے چہ تہول و شر شروی، دریم صورت
 کئے خبرے شتہ لکہ دا خبرہ چہ قدرت لہ داسے عالم پیدا کول،
 مناسب و وجہ پہ ہھے کئے خیر زیات او شر کم وے، کہ د شے
 بالکل کت کرے وے، نو تہول بہ خیر خیر پانے شوے وو، خود اسے حکم
 نشی کیدے چہ د دغہ بز شرکت کو لو پہ وجہ بہ دنیا کہ پر خیر نہ
 محرومہ وے، لکہ چہ اور د سوخو لو پہ وجہ شر دے بدن، جامے آبادی
 سوخوی، کہ د بز شان شر نہ وے، نو پچھے کرمول او نور، پیرہ فائدے
 کارونہ بہ ہرور سرہ ختم وو دنیا بہ خنکہ چلیدہ، یا لکہ او پہ چہ د
 شر اہخے (سلیب وغیرہ) پیر کم دے مگر د خیر اہخے د پیر زیات
 دے د دنیا د پیر و خیزو نوژو ند دے سرہ ترے دے او نور بیشہ پیرہ
 خیرونہ پکینی دی، یا لکہ ہوا چہ د شر اہخے (طوفان او بیابان
 اُونے د بیخہ را گزاریدل) کم او د فائدے اہخے د پیر زیات دے
 پہ دے د اُونہ زیات د پیر و خیزو نوژو ند و لا دے، او نور
 پیر خیرونہ پکینی، نو قدرت داسے اکرہ چہ بز شرے د پیر

خیر د پارہ پکن پرینو، اور بہ بیا اور نہ و وجہ پچھے کولے شوے
 او جماعتے نشوے سبز لے دے خوبہ بیا پچھے ہم نشوے کولے اونہ
 بہ پکینے داسے گرمی و کہ چہ پہ پچھنی کینے پیر خان کرم کرے وے
 (۴) ابن رشد دے شرے دا جواب و رکھے دے، چہ دنیا کئے
 تہول شر و نہ خان لہ ندی بلکہ خیر سرہ د تابع پہ وول تہدی
 لکہ غصہ بدہ خودہ لیکن کہ دانہ وے، نو چاہہ ہمہ د قابل مقابله
 نشوے کولے اونہ بہ شے د خپل مال او عزت حفاظت پہ ہغہ وخت
 کئے کولے شو کو م وخت چہ چاہہ دے حملہ کولے، شہوت خراب
 دے خوبنکارہ غنہ فائدے داہم دہ چہ دنیا تیرا یاد دہ او تہول
 السانی نسل ہم پہ دے قائم دے د ملحدانود شبہو لریے کولونہ
 پس موبز د نوی فکر پہ نہرا کئے د باری جل مجدہ د اثبات دلائل
 پیش کو،

اول دلیل

د عالم وجود بہ یاری تعالیٰ تہ منسوب وی یا بہ مادے او دھجرت
 تہ بے لہ قصد او ارا دے او یا بہ مادے او ارادے تہ منسوب وی خو
 سرہ د قصد او ارادے، د دے دریم صورت ہجرت قائل نشستہ نہ د
 خدائے منونکی او نہ ناصونکی حکم چہ مادے تہ پہ دے متفق دی چہ مادہ
 ارادہ نہ لری اُس صرف دویم صورت د بحث د پارہ پانے شو چہ عالم
 د مادے تہ بے لہ قصد او ارادے اتفاق طور منسوب وی، لیکن داصر
 ہم قطعاً باطل دے حکم چہ عالم کس حکیم نہ ترتیب موجود دے
 او پہ دے د قدرت قوانین دلیل دے، پہ عناصر و امرکیا تو کئے تہ
 شتہ، د پتاتاتو او حیواناتو پہ تخلیق کئے مرتب نظام شتہ د موسونو
 او د شے ورٹے پہ تبدیلی کوئی د سیارو پہ حرکات کوئی یو خاص ترتیب
 دے، چہ د مادے یا دھے د حرکت مسادفہ یا اتفاقہ نتیجہ نشی

کیدے حکم کچرے کاغذ پہ لسو جڈا جڈا تکرود تونہ ترلسو ہند سے
 ا لیکلے شی بیباہ یونہیلہ کنس واچولے شی او یونا بیباہ ما شوم تہ او نیلے
 شی چہ دے نہ یو یو تکرہ را ابا سہ نوکہ ہغہ کرو رو نہ وارہ دا پرچے
 بیباہ ابا سی ہجرے بہ پہ ترتیب را او کئی، دغہ رنگ کہ دیو قسیدہ
 پیلے پیلے جیلے او تکی پہ یو بوجنگئی کینے واچولے شی او بیبا دغسے یو
 اشوم نا بیبا نہ دھنے د را و ستوا او نیلے شی نو ہجرے بہ د قسیدے
 پہ اصل ترتیب را او کئی اگرچہ پہ کرو رو نو وارہ دغہ پیلے پیلے پرچے
 را ابا سی نو د د نیبا د امر تبہ سلسلہ بہ دیونا بیبا او بے شعورہ ماڈ نہ
 بے لہ قصد او ارادے خنکہ ظاہرہ شی، ددے نہ د معلومہ شوہ
 چہ د عالم متعلق رو مے صورت د چہ داد یو حکیم خدا مے پہ قصد
 او ارادہ ظاہر شوے دے، صحیح او معقول دے (قصۃ الایمان بین
 الفلسفۃ و العلم و القرآن لابن ندیم المبرص ۲۶۷ ح)
دویم دلیل توے اوزرہ فلسفہ پہ د متفقہ دہ چہ د عالم مادہ
 علم، شعور او ژوند نہ لری او پہ کائنا تو کن دادر
 وارہ خیزو نہ موجودی، پہ ژوندی خیزو نو کن ژوند شتہ انسان
 علم او شعور لری پہ خنا و رو کن شعور شنہ نوے تحقیق خوداوائی
 چہ بعض اونیو بو توجنہ ہم شعور شتہ، نو دا خنکہ کیدے شی چہ دا
 خیزو نہ خود د ما دے یا د ہغہ د حرکت نہ پیداوی او پچیلہ د مادہ
 د علم، ژوند او شعور درے وارہ و نہ تشہ وی، حالانکہ د نفی محض
 نہ د اثبات، وجود ناممکن دے، لہذا کائنا تو سر چشمہ ہغہ ذات
 کیدے شی چہ ہغہ کینے ذاتی ژوند او علم وی داسے ذات صرف ہغہ
 خدا مے کیدے شی چہ اصل ژوند دے علم او حکیم دے،
دسایم دلیل دانسانیت جوہر فکر او ادراک دے ہغہ چہ پہ

ا نیو بو توجنہ اودہ و و پہ خنا و رو کن دے رخ و اہر لو او پہ انسان
 کنس را وین شو او یو اوچت مقصدے ا غو بنس تو اس د خا عفا د دے ترقی
 سبب وی د علم الحیات مشہور ماہر د اکثر لائیڈ مارکن لیکلے چہ دے
 ترقی ظہور د دے خبرے دلیل دے چہ د کائنا تو د تخلیق اصل
 او بیبا د شتہ چہ خدا مے دے حکم چہ ارتقاء ترقی، د پارہ
 د منزل وجود ضروری دے، د علم تقاضا دادہ چہ د کوزنی علم
 رازو نہ پہ برنی علم کنس حل شوی وی، د طبعیا تو د پتورا اہر و نو کن بہ علم
 الحیات کینے او د دے د پتورا زونو حل بیبا پہ علم النفسیات کنس د دے
 د پتورا زونو حل بیبا پہ علم تحلیل او تعلیل منطقی کینے او بیبا د دے علم
 د پتورا زونو حل پہ مقاصد روحانی کنس وی۔

خلوہم دلیل

دانسانی عقل دا خصوصیت دے چہ ہغہ فیڈیت
 نہ کلیت را آخلی او تجر بیڈت او تصوریت پیدا کوی
 مثلا انسانی اشخاصونہ نفس انسانی، حیوانا تونہ نفس نبائی او بیبا د
 عالی کنروالی نہ د عالم نفس کئی را آخلی، د انفس کئی روحیت اللہ
 دے چہ ہنول کنروالی ہم پہ دہ ختمیزی د مطلب دا چہ دا آخری
 وحدت دے دے نہ پس بل وحدت نشتہ مترجم

د باری تعالیٰ ثبوت د سلفی دلائلوہم رنرا کن

دویم دلیل

دے رومی دلیل نہ مونبر دلیل غرق، حکمہ و ایو چہ
 امام جعفر صادق رح نہ چا د اللہ د وجود دلیل اکتونہ
 نو ہغہ ورتہ افرمائیل چہ دریا ب کنس ستا کشتی د و بہ شی تاسہ د ہغہ
 تختہ قدرے نہ وی اولامبو ہم نہ د سخی نو ستا بہ د بیج کید و خہ امیدای
 نو سائل او نیل چہ و لے نہ، ایبا امام موصوف او نیل چہ د بیج کید و
 ظاہری اسباب نشتہ بیبا ہم د دے امید لرل د چا پہ آ سراخو بہ وی

دغه آسرا خدا دے، نو داد باری تعالیٰ کہ هستی نفسیاتی دلیل دے
دویم دلیل دے دویم دلیل تہ مؤنبر دلیل ٹلکی حکمہ و ایوچہ امام
 ابوحنیفہ رحمہ یوسائل تہ بہ ثبوت باری تعالیٰ دادلیل
 پیش کرے وو، چہ بو بیروی پخبلہ دیوے غارے نہ کہ دریا ببلے غارے
 تہ نشی راتے نو کہ تول عالم دادومرہ غتہ بیروی بہ پخبلہ خنگہ چلیزی
 درے عالم کہ غتہ بیروی پہ انتظام چلیدل کہ دے دلیل دے چہ دے
 چلوونکے شتہ چہ ہنہ خدا دے دے،

دریم دلیل دے دریم دلیل تہ مؤنبر دلیل ثوقی حکمہ و ایو
 چہ امام شافعی رحمہ اللہ کہ اثبات باری تعالیٰ دیارہ
 پہ دے طرہ پیش کرے وو چہ کہ ثوت پانہے چہ بزہ اُخوری نو پچے
 کوی چہ کہ رینمو چینیجے اُخوری نو دینیم تر جوری شی او کہ شہد و
 چنی چہ اُخوری نو شات تر جوری شی نو دیوخیزہ درے مختلف خیزونہ
 جو ریدل دے اقرار تہ مؤنبر مجبور وی چہ داد ہنہ قادس مطلق کار
 دے کوم تہ چہ مؤنبر خدا دے و ایو :-

خلورم دلیل دے تہ مؤنبر دلیل صوتی و ایو، حکمہ چہ امام مالک
 دادلیل داسے ورکپے وو چہ ہرکلمہ کیو انسان
 آواز بل سہ نہ ویلاویزی اودغہ رنگ شکل ہمہ نو معلومیزی چہ دا
 اختلاف دیو عظیم قوت کار دے کوم تہ چہ مؤنبر خدا دے و ایو :-

پنجم دلیل دے تہ مؤنبر دلیل بیضی داسے و ایو چہ کہ چرکے
 آگئی نہ پچے را اوچی او کہ آگئی ہنہ مضبوطہ قلعہ
 ماتہ کرمی او کہ پچی کہ را و تو تروختہ چرکہ ہمہ داسے پہ آگونا ستہ وی،
 چرکہ کہ دے کینا ستو پابند و ل کہ پچی کہ جو رید و وخت معلومول
 کہ آگئی کہ ماتول وخت معلومید دا بتول الہامی کارونہ دی چہ خداوند

تعالیٰ پہ الہام چرکے او پچو تہ اُبنودل، دے نہ کہ اللہ هستی ثابتہ نشوہ
شپنم دلیل دے تہ مؤنبر دلیل بنیاتی و ایو اُبنو نواس کہ سما قسم
 اُونو بو تود ہنہ کہ سما قسم پانہرو میو و او کلو تونہ
 کہ اللہ تعالیٰ پہ هستی داسے دلیل بنوے دے چہ دے ہو لوما دہ
 یوہ دہ یعنی اوبہ او خاورہ) ادبیا دے نہ عجیبہ مختلف قسمہ خبرونہ
 پیدا کیدل دا بنیاتی چہ کہ دیو عظیم قوت کار نامہ دہ کہ چہ
 خدا دے و بیلی شی،

دا قول دلیلونہ امام رازی رحمہ تفسیر کبیر جلد اول کین نقل کپیدی
 مؤنبر نور ہنہ واضح بیان کرہ : سعدی رحمہ فرمائی :-

برگ درختان سبز در نظر ہوشیار	ہر ورقے دفترست معرفت کبر دگار
------------------------------	-------------------------------

اوم دلیل دے تہ مؤنبر لسانی داسے و ایو، چہ پہ دنیا کینہ
 دے وخت گزے ژ بے شتہ دا ژ بے اولاد کہ مو
 پلا سربا دخیل ماحول کہ خلقونہ از دہ کوری دی او دا سلسلہ تراخو
 تلے دہ تردے چہ کہ اول انسان کہ دنیا پہ بارہ کین دا جواب ختم
 شی چہ آخر ہنہ کہ چانہ ژ بہ زدہ کہ چہ بغیر کہ دہ نہ بل ہیشوک
 دغہ وخت کین نہ وو، نو دا بہ مجبوراً منلے شی، چہ دہ ژ بہ الہامی
 وہ او کہ دغے الہام کوونکی نو مر خدا دے دے، اُس مؤنبر باری تعالیٰ
 پہ ثبوت فلسفی او کلاسی دلیلونہ پیش کوو :-

دبازی تعالیٰ کہ ثبوت کلامی او فلسفی دلیلونہ
 ا: دلیل حدوتی : کائنات او عالم دد و و خیز و نوم دے، یا بہ
 جسم وی یا بہ پہ جسم اہلثرہ بل خیز داد و اہلثرہ خیزونہ

بالذات وی، او کہ بالواسطہ لہ دوو حالتو بہ خالی نہ وی حرکت
 او سکون، کچرے جسم یا پہ دے ادا نرہ نور خیز و نہ پہ دوو
 وختو کین پہ دوو خایو کین وی نو دامتحرک دے، او کچرے پہ دوو
 وختو کین پہ یو خائے وی نو ساکن دے بیاداد وارہ دیو بل ضدی
 چہ حرکت راشی نو سکون ختم او سکون چہ راشی نو حرکت ختم
 شی معلومہ شوہ چہ دو وارہ حادث (نو پیدا) دی، دغہ رنگے جسم
 او جسم سرہ تری نور خیز و نہ لہ دے دوو حادث حالتو نو خالی
 نہ وی بلکہ دا بہ ور سرہ نسبتی وی نو جسم او جسم سرہ تری خیز و نہ
 ہم دے پہ وجہ حادث شو، حادث دپارہ محدث رپیدا کوونکے
 ضروری دے کچرے ہغہ پخیلہ ہم حادث وی نو ہغہ دپارہ بہ بل محدث
 ضروری وی او دے نہ بہ تسلسل رد پندانی قصہ جور شی داسے
 کیدے نشی نو ضرور دالمحدث بہ قدیم وی چہ ہغہ خدائے دے او
 دے نہ د خدائے وجود ثابت شوہ

۲: دلیل امکانی

دھر خیز درے حالتہ فرض کو لے شی مستح
 الوجود چہ دکید و جو کہ نہ وی لکہ دوہ پہ دوو
 کین پنٹہ واجب الوجود چہ دہغہ وجود ضروری وی، یا ممکن الوجود
 چہ کیدل او نہ کیدل لے دو وارہ ضروری نہ وی لکہ ا بہ چہ رنگ دارے
 ہم کیدے شی او بے رنگ ہم اُس عالم مستح الوجود ٹھک نہ دے
 چہ داموجود دے، او واجب الوجود ہم ٹھک ندے چہ دیر خیز و نہ
 پکین ختم شی او اخر بہ بتول ہم ختم شی دا خوشہ موبز بہ ستریز و
 او پینواوخر پہ قیاس معلومو، نو عالم بیامکین الوجود شو دے
 وجود ہم ضروری ندے او عدم وجود ہم ضروری نہ دے لکہ ا بہ
 چہ دہغہ رنگ ضروری ندے کہ راغلو پکینے نو دہغہ وجہ بہ

بہرئی وی حکہ چہ دا خیل ہنچ رنگ نہ لری داشتن دعالم وجود
 ضروری نہ وو، کہ موجود شو، نو د اد بہرئی علت نتیجہ دہ دا
 علت کہ ممکن وی، نو ہغہ دپارہ بہ بل علت پکار وی او داسے بہ
 تسلسل (دپندانی قصہ) جور شی، چہ محال دے نو فیصلہ دا
 نوہ چہ داعلت بہ ممکن الوجود نہ بلکہ واجب الوجود وی چہ دا
 نور د خدائے دے چہ دہغہ وجود داسے ضروری وی چہ د
 بہرئی علت نتیجہ نہ بلکہ ہم دہغہ دککات داسے تقاضا دہ چہ د
 عقل دکرک پکین نہ لگی :-

دلیل قاسمی

دیو خیز بل تہ چہ نسبت اشی نو دادوہ
 قسمہ دے یا بہ دادویم ترے خیز اصل خیز سرہ
 درخت وی تریہ نہ جد اگیری، لکہ داور نہ گری او تاؤ دے تہ پہ
 بالذات، ویلے شی مطلب بہ لے دا وی چہ دا و ذات دا غواری
 گری او تاؤ دو رسہ خامخاوی، یا یا بہ دویم دگرومی خیز لازم نسبتہ
 وی کلہ بہ وی او کلہ بہ نہ وی دے تہ رما بالعرض) ویلے شی لکہ
 دوسرہ گری چہ کلہ پکین پہ بہرئی علت (اور، ضرور غیرہ) راخی
 لکہ پکین نہ راخی پہ دے رما بالعرض) خیز کین دعلت تپوس
 لکہ بہ و لے گری وی او پہ ما بالذات کین دعلت داسے تپوس نشی کیدے چہ اور و لے کرم دے
 قاعدے مطابق دکائنا تو وجود او پہ ما بالعرض) ٹھکے کچکے پکین یو خیز وی کلہ پکین نہ وی کلہ ریک
 پہ وی کلہ نہ وی، نو دلتمہ اسوال خامخا گیری، چہ دکائنات
 موجود دی دے جواب بہ دا و کو لے شی چہ د اد داسے ذات
 نامہ دہ چہ ہغہ واجب الوجود دے وجود دہغہ ذاتی او ضروری
 دے، او ہغہ تہ رب العالمین ویلے شی دلتمہ بیابل سوال رچہ اللہ
 موجود دے) داسے ختم شی لکہ دا سوال ختم شی چہ اور و لے

اور تہ لکھو

گرم دے، نوپہ دے دلیل د باری تعالیٰ ک ذات اوصفات د وارو
ثبوت کیزی، مثلاً انسان او ک انسان ژوند، علم، لیدل، آوسا یدل،
قدرات، کلام او ارادہ بتول "ما بالعرض" دی، چہ ک دے فیضان ک
پارہ درما بالذات م او ذاتی سر جسٹے ضرورت وی، نو ک انسان بلکہ
ک بتول عالم ک وجود ک پارہ وجود ک باری تعالیٰ او ک صفا تو ک پارہ صفا
د باری تعالیٰ سر چشمہ او خزانہ ک چہ ہفہ "ما بالذات" او واجب
الوجود ک

۴ دلیل اتقانی

پہ کائنا تو کینے حکیمانہ قوانین شتہ، چہ ک
ہفہ پہ زور علنو نو نہ ک معلول اتوا و اسبابونہ
ک مسیبا نو علم مراحی، دا حکیمانہ قوانین دومرہ و سبع دی چہ ک مان
نہ تراوسہ ک سائنسی پہ ذریعہ خممرہ قوانین معلومہ شوی و
ک ا د ہفوقا نینوپہ نسبت چہ تراوسہ لا معلومہ ہم نہ دی دیرک
دی، بلکہ ک دے معلومہ قوا نینو نسبت نا معلوم قوا نینو سرہ ک
دہ کہ دیو خا خکی چہ سمند سرہ دے ہمدغہ وجہ دہ چہ پہ
سائنسی قوانینو کین ترقی لا ترا نہ دہ کچرے دا حکیمانہ قوانین کم و
نو سائنسی ترقی پہ تپہ ولارہ کہ حکمہ چہ سائنسی ک قدرت ک قوا
معلومول او بنکارہ کولو نو م دے، دا بنکارہ خبرہ دہ چہ د
حدہ او بیجسا بہ حکیمانہ قوانین ک قادر مطلق حکیم کیدے شی
ہفہ خدائے دے، ک ا ہچرے ک مادے کار حکمہ نشی جو پیدے چہ
پچلہ ک علم، شعور، حیات او حکمت نہ نشہ دہ،

۵ دلیل حبئی

د شاہ رفیع الدین نور اللہ مرقدہ، ک آس
الحبۃ، نوے رسالے مطابق ک بتولو کائنا
پہ خہیرا کین محبت آخلے شوے دے؛ او خصوصاً پہ انسان کین

دیر خریات محبت شتہ بیا ک دے محبت دوہ قسمہ دی :-

۱) یوم محبت ناقصہ :- (۷) دویم محبت کاملہ :-

دویم قسم کمال اولاد محبت دے، او دویم قسم ک اللہ محبت دے
بتول مذہبونہ ک اللہ پہ محبت قائم دی دے نہ معلومیزی چہ محبت
الہی پہ فطرت کین داخل دے، محبت ک موجود سرہ کیزی، مثلاً
مؤنبر خیل ذات یا مال اولاد سرہ محبت حکمہ کوو چہ دا موجود دی
نیشٹ سرہ محبت خرمعنی نہ لری ک محبت ناقصہ دا حال شو
چہ ک ہفہ محبوب د موجود وی نو ک محبت کاملہ د لے محبوب
موجود نہ وی؛ ضرور موجود دے دا ہم دو وجود باری تعالیٰ دلیل
شو، او ک اللہ محبت تہ کامل حکمہ و پیلہ شی چہ د محبت ناقصہ بتول
محبوبات لکہ مال اولاد وغیرہ پہ محبت الہی قریا نو لے شی :-

۲: دلیل التجائی

د دنیا ظلم نہ ک دہ، او پہ ہرہ زمانہ کینے ک
مظلوما نو شیر ک ظالما نو نہ دیر خریات
وی، نو انسانی فطرت ک ظاہری بتولو اسباب او ذریعہ نا امیدئی کینے
د خیل زرہ مضبوط لو ک پارہ او دغنا امیدئی پہ امید کین بد کو لو پارہ
یوغیبی قوت سرہ ک رابطے او ترون پید او لو کوشش کوی چہ ہفہ و
ک بتولو نہ بالا اوقادیر مطلق وی او حالات بد لول و ک ہفہ پہ قابو
کین وی دا سے قسم التجا کانے ک ما کانے اوزاری پہ بتولو مذہبونو
کینے شتہ چہ ک ذات الہی ک وجود دلیل دے :-

۳: دلیل ترقیبی

بتول کائنات پہ ترتیب دی، یخنی گرمی
شپہ و رخ، سپر لے او خزان، دستر
حرکت ک حیوانا تو اونباتا تو نشو کما بتول پہ ترتیب دی، دا بتول ک
یوحکیم ذات ک موجودیت حکمہ دلیل دے چہ ک ہر ترتیب

ترتیب و رکوع کے وی، ادیوان حافظ کالفاظ ترتیب دابنا ئی چہ
 دے ترتیب و رکوع کے شتہ الفاظ پچیلہ یوہل سرہ ترتیب نحو
 ہمد عیہ دکائناتو داغت او حیران کن ترتیب دکواہی و رکوی چہ
 دلترتیبو عظیم ترتیب و رکوع کے شتہ چہ اللہ دے اوہم داد اللہ
 تعالیٰ دہستی دلیل دے،

۸: دلیل شعوری

دا جہان یولوئے عمارت دے چہ دے
 ہرہ پُرزہ د حکمت دکہ دہ اودا دلیل
 دے چہ دے بائی او معمار عقل او شعور خاوند دے نویا
 دے نسبت بے شعورہ مادے کو دا سے نامعقولہ دے لکہ درہ
 کسان پہ یو بیابان کینے یو بنا سستہ کوتہ ہیاموی ہفتہ دوارہ و
 نوئی ہر شے پکینے موجود پہ ترتیب پروت وی اُس دا دوارہ
 کسان پہ دے خیل خیال بنکارہ کوی یووائی چہ دا ہر خہ پچیلہ
 شوی دی کچہ خستہ پچیلہ جورے شوے بی پچیلہ پچے شوے اوس
 پچیلہ ماغلو، بل شو خستہ پچیلہ ورفلے پچے شوے پچیلہ بی یوحائے
 شوے دیوالو نہ چتو نہ وغیرہ پچیلہ جورے شوے قالینو نہ پچیلہ جورے
 شوے دکند و بزور نہ پچیلہ وری را او تہ یوحائے شوے پچیلہ رنگ اوتہ
 رائے دا پکینے پچیلہ رنگ شوے اوبوتی کلونو پر پچیلہ اُشو او
 قالین تریار شو، اوبل وائی چہ دا سے نہ دہ دا تبول پچیلہ نہ دی شو
 کا دماہر انجنیئر او کار یگر دپوہے او فکر نتیجہ دکہ دے چہ د عمارت
 نقشہ کے پہ ذہن کن تیارہ کرہ، بیائے ضروری خیزونہ اوسامان
 راجع کر و او پہ ماہرانو او کار یگرانو کے نقشے پہ مطابق جو رکڑ
 اُس دے دوارو بیان چہ عقل پہ عدالت کینے پیش شی نو فیصلہ
 بہ دا وی چہ ر و عیہ سرے لیونے دماغ خرابہ دے اودویم

سرے عقل مند دے دُرُومبی بیان چوت غلط اودروغ او کدویم بیان
 بالکل رشتیا او صحیح دے دغہ رنلی د جہان د عمارت بارہ کینے د مادہ
 پرستو بیان دُرُومبی کس پہ شان دروغ او غلط و کدویم اودمومن او خدا
 پرست بیان بالکل صحیح اورشتیا حکیمانہ او عقلا نہ دے، لہذا عقل
 پہ موجب د جہان د عمارت د پارہ د خدائے وجود چہ ضروری
 دے او پچیلہ د جہان د عمارت د خدائے ذات، صفات او کما لُونو د
 ثبوت یوغت دلیل دے

۹: حیاتی دلیل

پہ دُنیا کین ژوند مؤنر وینو کور، وچہ شتہ
 مؤنر ژوندی یو دیر نور خیزونہ ژوندی
 دی، نو دا دلیل دے خبرے دے چہ دیک عالمی حیات رٹاوند
 د پارہ یو د ژوند سرچشہ او بنیاد شتہ چہ دا حقیقی او اصلی
 ژوندے ذات ہم د رب العالمین دے،

۱۰: ذکری دلیل

دا اللہ پہ ذکر کن کامل خوندا، د انجذاب
 انبساط او ذرہ د اصلاح بننے شتہ، د
 نیشٹ پہ ذکر کن خوندا خولا خہ کوے د سرہ ذکرے وی نہ، نو
 دینہ معلومیری چہ د اللہ ذات موجود دے

۱۱: د اطلاق دلیل

دا قانون دے چہ د ہر مفید د پارہ د مطلق
 وجود ضروری دے محکمہ چہ د تقیید او
 تحدید مطلب د وسیع او مطلق خیزونہ یو محدود او مفید خیز حاصل
 دی، مثلاً د مکہ حد بندی ہلہ کیری چہ وسیع زمکہ موجود وی
 نو دکائناتو یولو وجود محدود دے چہ زمان او مکان پہ حدود کینے
 مند اورا کیر دے دے د پارہ د حدود، قبود او مکان او زمان
 نہ بالاترہ یو ہستی ضرورت دے او دا صرف در رب العالمین ذات دے

وجودِ باری تعالیٰ اور قرآن مجید

قرآن دہشتائی چہ د خدا اقرار د انسان پہ فطرت کن داخل دے
 د علم الانسان د ماهرانود ا متفقہ فیصلہ دہ، چہ کوم وخت د علم
 فٹونواوتھذیب ووجود نہ وواوالسان پہ فطری حالت کینے وونو
 ہفہ دا سے وخت کین ہم د خدائے عبادت کربدے، دیوم مشہور
 مکتس مولر، پہ کتاب "الکلام" کین دا خبرہ نقل دہ چہ "خونبزا اسلاف
 د خدائے پاک پہ ورا ندے ہفہ وخت سرتبت کربھو وچہ د خدائے
 پاک نوم لے ہم نہ ووزدہ، د جسمانی خدائے یعنی د بت عبادت
 دیکھ پس دا سے پیدا شو چہ اصلی انسانی فطرت د مثالی صورت
 پہ پردہ کین پت شہر اہم دغہ وجہ دہ چہ د دنیا د تاریخ معلوم
 سرہ د دنیا پہ ہرہ برخہ کین د خدائے عقیدہ موجودہ وہ۔ اٹوری
 مصری، کلدانی، یہود، اہل فینیشہ بقول د خدائے قائل وو،
 پلو تارک وائی چہ د دنیا تہ اگورائی، پہ دیروخا یونون کین قلا کلا
 کارخانے، سیاست، علم، فن، کارکسب، دولت بہ نہ وی لیک
 خدائے بہ ہر خائے کین موجود وی، دوحی او الہام متبرک د فرانس
 یوم مشہور فاضل ر فولتیر، وائی چہ زردشت منوسون، سقراط
 بولود یوسردار، یومنصف او یو خدائے عبودت کولو، ہمدغہ

فطرت دے، چہ قرآن لے دا سے بیا اتوی:

وَإِذْ أَخَذْنَا مِنْ بُنَيِّ أَدَمَ مِنْ ذَهَابِ خَدَائِهِ دَنِي
 ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَأَشْهَدَهُمْ، دملانہ د ہفہ نسل دا ابکو
 عَلَىٰ نَفْسِهِمْ، أَلَسْتُمْ بِرَبِّكُمْ قَالُوا، او پچیلے ہغوی پہ دے گو
 بلی شہد ناج سورہ الاعراف اتہن کرل چہ آیا حہ ستا سو خد
 یم نو بولوا وئیل چہ اوئے مونزگوا ہان یو،

لیکن د خارجی اسباب او اثراتونہ کله د فطری احساس د باؤشی نو
 فکہ قرآن خائے پہ خائے د فطرت خیر دارہ کرو،

آی اللہ شک فاطر السموت و الارض القرآن را یا د خدائے پہ بارہ
 کین ہم خہ شک کید بیتی، کوم چہ د آسان او منکے موجد دے
 کہ خود خارجی اسبابونہ دا فطری احساس دومرہ د باؤشی چہ
 بوازے د خبر دارئی اشارہ و رلہ کافی نہ وی پہ دے وجہ قرآن د
 تجربہ او د جس پہ بنیاد د خدائے پہ وجود استدلال اگرو، دانسانی
 تمیز او پوھے د شروع نہ، انسان تہ چتہ کوموبیدی بھی او حیسی !!
 مقدماتو علم وی ہفہ دا دے، چہ کله ہفہ خہ خیز پہ ترتیب او
 تنظیم بیا مومی نو د ہفہ یقین راشی چہ چا عقلند ذات د ترتیب
 و تنظیم ور کریدے او د بے ترتیبہ خیزونو دا اندازہ آخلی چہ
 دا خیزونہ پچیلے را یو خائے شوی دی د حافظ یا نظامی د شعر بے
 ترتیبہ الفاظ یومعمولی انسان تہ ور کرہ ہفہ چہ لے سل وارہ وارہ
 ارا و اروی نو ہم بہ تربہ اہکل د دوی ہفہ شعر پچیلے جور نشی
 حالانکہ ہر ہفہ الفاظ د شعروی خو صرف د ترتیب ور کولو کسر
 پکینے باقی وی نو دا بہ کله اشی چہ د دنیا دا پہ ترتیب نظام د
 پچیلے جور شوے وی، قرآن مجید د خدائے پہ وجود د اسے استدلال
 کرے دے :-

- ① صُوعَ اللّٰهِ الَّذِي اتَّقَنَ كُلَّ شَيْءٍ | دا د خدائے کاریکری دہ چہ
- ② مَا تَرَىٰ فِي خَلْقِ الرَّحْمٰنِ مِن تَفْوِٓتٍ | ہر شے لے پہ پچہ جور کریدے
- ③ فَارْجِعِ الْبَصَرَ هَل تَرَىٰ مِن فُطُوْرٍ | د رحمن پہ پیدا او بنت کین بتناسو
- سورہ ملک آیت ع | خہ فرق ان وینئی بیا بیا ہر گوری
- چہ درز پکین چرتہ بنکاری ہ

رَسْمٌ خَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدْ دَرَكَهُ تَقْدِيرًا
 لَا تَبْدِيلَ لِمَخْلُوقِ اللَّهِ ط
 كُنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ تَبْدِيلًا ۝

ہیج تبدیلی نشی کیدے د خداے پہ طریقہ کس بہ تہ ہیج تبدیلی نہ
 موے

خداے پاک ہر یوخیز جو
 کرو، اویاے د ہنے یواند ازہ منہ
 کرے د خداے پہ پیدا او بنت کئے

پہ دے آیتو لو کس قرآن د جہان د دے صفتہ بیان کریدی را کامل
 او بے نقصانہ دے (۲) پہ ترتیب او مناسب دے (۳) دد سے اصولو
 اوضوا بطو پای بند دے چہ خو ک ئے ما تہوے نشی ۔
 ن چہ تحقیقات آخری حد تہ سیدلی دی او دکا ثنا تو پہ سو نورالو
 بنکارہ شو، لوئے لوئے فلسفیان او حکیمان پہ دیر شور او فکر سرہ د
 خداے د ثبوت ہم دا اسناد لال پیش کوی :-
 ارسطو د خداے د وجود، د ہغہ د توحید او د تیامت قائل وور ملل
 و نخل د شہرستانی جلد ۷ ص ۳۹

را مللین ایڈ و ردوائی چہ انسان ہغہ وخت حق دق شی چہ دا سے
 خلق او بینی چہ ہغوی داوائی چہ د ناطق او مکرم مشاہد انوغو
 عجائب تو پہ لیدو ہم داوائی چہ دا صرف د بخت او اتفاق رچپلہ د پیدا
 کیدو نتیجہ دہ، د افرضی احکام لو نہ او عقلی گمراہئی کو مولہ چہ خاند
 د علم محسوسات، تو مریبے دے دے لورہ علم حقیقی یا لکل باطل کوی
 دے پہ فزیکل سائنس پوہیدونکی ہیچرے پہ دے یقین نشی کولے،
 (۲) ہر برت اسپنس لیکر دارازونہ چہ ورخ پہ ورخ نودم پاریک، کیرہ
 ہر کلہ چہ موبز پہ ہنے زیات بحث کرو، نودا بہ خامنیا منلے شی چہ
 انسان د پاسہ دا سے یوازی او ابدی قوت موجود دے چہ د ہغہ
 موجب دا ہول خیزو نہ موجو دینی :-

۳) پروفیسر لینہ وائی، کومر لوئے خداے چہ آزی دے، د تلو
 خیزو نو عالم دے پہ ہرخیز قادی دے، د خیلو کار یگرو پہ ذریعہ
 حیا پہ ویراندے دا شان جلوہ گردے چہ حیران او بیخودہ شم
 (الکلام جلد ۲ ص ۵۶ و ۵۷)

دیاری تعالیٰ توحید

پہ کومر لاٹلو چہ د خداے د وجود یقین را محی ہم ہغہ د خداے
 دیوالی دلائل ہم دی، عالم دیرے برنے بنکاری خو حقیقت کس ہغہ
 یوخیز دے، لکہ خنگہ چہ د انسان اندامونہ مثلاً ستریزے غویرونہ
 خو پہ لیدو دیر بنکاری لیکن ہغہ حقیقت کس یوخیز را انسان دے
 اس ددے پیدا کوونکے او چلوونکے ہم یوزات دے دودہ ندی نودر کو
 نہ بہ زیات خنگہ وی، حکمہ چہ یو خداے انتظام چلوے شی، نوبل خدا
 بیابکارہ شو او بیکارہ خداے کیدے نشی او کچرے دوارو ہم انتظام
 نہ شو چلو لے نودوارہ خدا یا ن حکمہ نہ شوچہ دوارہ بہ ہے دسوی
 او بے وسہ خداے موبز چر نہ نہ دے لیدے، کچرے دوارہ مختلف
 نظامونہ چلوی، نو عالم بہ تس تس شی او کچرے دوارہ یونظام
 چلوی نوبیا ہم عالم حکمہ بہ گما و د او ختم شی چہ د عالم حقیقت
 یودے او چلوونکی د یو حقیقت دودہ یازیات حکمہ نشی کیدے چہ د
 وجود او دات پہ مینخ کس دا سے نسبت وی، لکہ د ظرف او مظروف مثلاً
 پنرہ اونچہ، اس کچرے یو خداے یوزات تہ یو وجود و رکوی او بل
 خداے ہم دغہ ذات تہ بل وجود و رکوی، نودغہ یوزات پہ دینچہ
 ختم شی، لکہ چہ یو پنرہ کس دودہ خیرے ورا منڈے نو ہغہ شلیزی
 او پنرہ پاتے نشی، دغہ رنگ ددوارو خدا یا نو پہ دخل و رکولو د
 عالم تباہی دہ او کچرے بل خدائی پکین دخل نہ و رکوی نودا سے بیکارہ

او عاجز خدائی نہ وی بل داچہ د اتفاق ضرورت ہلتہ وی کوم خائے
 کین چہ د اختلاف نہ ضرر پیدا کیری کچرے دواپہ خدا یان وی نو
 ضرورت او حاجت د اتفاق بہ ورتہ نہ وی
 نہ بہ ورتہ د ضرر ویرہ وی، حکمہ چہ دادواپہ کمزورئی د خدائی
 خلاف دی، نو دواپہ خدا یان بہ خائفا پورہ تصرف کوی او کامل
 دخل بہ ورکوی، نو اس موبز و نیلی دی چہ کچرے دوی دواپہ مخالف
 تصرف کوی نو ہم عالم نس اس او کچرے موافق کوی نو ہم عالم
 تباہ بریاد لکہ چہ دواہ منیزہ بوجئی کین دواہ نتہ خان خان لہ
 دواہ دومنہ غلہ آجوی نو ہفتہ بہ پرق اشلیزی، دادلیل قرآن

داسے بیان کرے دے :-
 لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلِهَةٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَا ۖ كَچرے زمکہ آسمان کینے دیر
 سُورَةُ انْبِيَاءِ آيَةُ ٢٢ ۖ : : خدایان وے، نو دواپہ بہ بریاد
 شوی وو
 ہم دغہ وجہ دہ چہ دعوی د توحید پہ ہتو لومذہب نو کین شتہ مشرک
 قومونہ ہم یو ذات فادر مطلق منی :-
 وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ ۖ كَچرے د مشرکانونہ تپوس
 وَالْأَرْضِ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ طر سورہہ : ا کہے، چہ آسمانونہ اوزمکہ
 لقمن آیہ ۲۲ : چا پیداکری دی نو خائفا بہ داوائی چہ اللہ پیداکری
 عیسیان رمشرکان منی درے خدایان خووائی، چہ دادرے واپہ یودی
 خبرہ غلطہ دہ خوبیاہم حقیقی گنروالے ہغوی ہر نشی برداشت
 کوے، باری تعالی سرہ پہ صفتونو فعلونو او عبادت کین دوی نور شیونہ
 ہم شریک کرلے : حکمہ د کامل توحید نہ محروم شول، پہ ہتو لومذہب نو
 کینے بوازے اسلام داسے مذہب دے چہ ہفتہ د باری تعالی توحید

دہر قسم شرک د بوئینونہ پاک کرو :-
د شرک مذمت

① شِرْكٌ دَمَغْفَرَاتٌ جَوْكُهُ نَهْ دَعَى، اِنَّ اللّٰهَ لَا يَغْفِرُ اَنْ يُشْرَكَ بِهٖ
 وَيَغْفِرُ مَا دُوْنَ ذٰلِكَ لِمَنْ يَّشَاءُ سوره النساء آیہ ۴۸
 ② پہ مشرکانونجنت حرام دے، اِنَّهُ مَنۢ يُّشْرِكۡ بِاللّٰهِ فَقَدْ حَرَّمَ
 عَلَیْہِ الْجَنَّةَ وَمَا وُجِہُ النَّارُ ط
 ③ د مشرکانونو لے نیکی بر باد دی: وَلَقَدْ اُوْحِیَ اِلَیْکَ وَاِلَی الَّذِیْنَ
 مِنْ قَبْلِکَ ۚ لَکِنۡ اَشْرَکْتَ لَیَحْبَطَنَّ عَمَلُکَ وَلَتَلُوْنَنَّ مِنَ الْخٰسِرِیْنَ
 سوره الزمر آیت ۲۵ :-

④ د مشرک د پارہ د بھیننے د عاجزانہ دہ، مَا کَانَ لِلنَّبِیِّ وَالَّذِیْنَ
 اٰمَنُوْا اَنْ یَّسْتَعْفِفُوْا وَاَلِیْمُ الشِّرْکِیْنَ وَکَلُوْا کَاوَدًا اُوْلٰی فُرُجٰی مِنْۢ بَعْدِ مَا
 تَبَیَّنَ لَهُمْ اَنْہُمْ اَصْحَابُ الْجَحِیْمِ سوره التوبہ آیہ ۳۷
 مشرکین ہم د اللہ پہ ذات او دعالم پہ خالقیت کین دہ سرہ پہ شریک
 نہ منلو متفق دی، لکہ چہ شاہ ولی اللہ رم بنکارہ فرما نیلی دی
 : مشرکانونو صفاتی، افعالی او عبادتی شرک کبیدے،
 مطلب داچہ د اللہ پہ صفاتو او پہ فوق الاسباب افعالو او عبادت کین
 تے ورسہ نورے مقصد سے ہستیانے شریکے کرے خود اسلام او
 قرآن کوئے خصوصیت دادے چہ دوی د باری تعالی توحید دہر
 قسم شرک د بوئینہ پاک کرے تزدے چہ دما فوق الاسباب نفع
 اوضر، مرکزے بوازے د رب العلمین ذات کرے، ولو، قُلْ لَا
 اَمْلِکُ لِنَفْسِیۡ نَفْعًا وَّلَا ضَرًّا ط سوره اعراف
 حاضر او ناظرے یو ذات خداوندی اگردہ ولو، وھو معکم
 اَیْمًا کُنْتُمْ سوره الحدید آیہ ۲۵ :-

علم غیب نے صرف ذات خداوندی سرہ خاص کرو، قُلْ لَا یَعْلَمُ
مَنْ فِی السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ الْغَیْبَ إِلَّا اللَّهُ طرسورۃ النمل آیت ۴۷
دھشکلا تو حَل کر لو د پاره ئے بلل هر هغه سره خاص کرکړه :-
فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا طرسورۃ الجن آیت ۱۰ :-

هر قسم عبادت او ما فوق الاسباب مدد دغو بنیتل ئے هم د الله
ذات سره خاص کرکړه :- اِيَّاكَ تَعْبُدُ وَاِيَّاكَ نَسْتَعِينُ طرسورۃ
الفاحه آیت ۱۰ :-

تر دے چه سجده تعظیمی ئے هم الله سره خاص کرکړه کومه چه
نور و دینو تو کین د غیر الله د پاره جائز وکړه اِنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ :-
سورۃ الجن آیت ۱۰ :-

نذار لغیر الله، قسم بغیر اسم الله، طواف لغیر بیت الله ئے بند کړو
او داسه د شاک توله دروازے بند کړه، حقیقت دا دے چه
د خدا ئے د اقرار نه په زړه چه کوم اخلاقی اثر غور زیزی هغه بغیر
د دے توحید کامل نه نشی کید دے، د اطاعت، النقیاد، اِحبات،
خشوع، استقلال، توکل او اِخلاص حالت په زړه هله طاری
کید کیشی چه دا خیال او اعتقاد ئے وی چه خمون بن د ټولو حاجتو نو،
ضرورتو نو، امیدو نو، غرضونو او مقصدونو هم یو مرکز دے،
دا شان د آزادئ، زړورتیا او بے نیازی صفتونه د دے توحید کامل
نه بغیر نشی پیدا کید دے کوم کس چه د یو ذات نه یو بل څوک
حاجت روا کړی د هغه سر په هره آستانه د تبتید و د پاره تیاروی

نبوت

د نبوت لغوی بنیاد کچرے (نبی) خبر وی، نو د نبی شرعی او عرفی
معنی په د الله له طرفه خبر و د کونکے وی، او کچرے د نبوة په معنی د

رفعة نه منقول وی نو د نبی معنی به د ټولونه لوړ او اوجت شان
والا وی، او کچرے د نبی بمعنی طریق، نه منقول وی، نو مطلب به ئے
دا وی چه پیغمبر عم الله ته د رسید و لار او وسیله ده، په رومبی
صورت کین مهموز اللام او په آخرو دوو صورتونو کین به معتل
اللام وی، د د آشاعره و نه د موافق، شارح د نبی، شرعی او اصطلاحی
تعریف د نقل کړه دے،

مَنْ قَالَ لَهُ اللَّهُ أَرْسَلْتُكَ إِلَى قَوْمٍ بِنِي هُفْه خُوكِ وَي، كَوْمِ تَه
أَوْ إِلَى النَّاسِ جَمِيعًا :- چه الله د افر ما ټیلی وی، چه
نه ما یو قوم یا ټولو خلقوته پیغمبر لیر لے ئے :-

د نبی رومبی دوه لغوی معنی امام راعب رحمه الله په مفردا تو کین
لیکلی دی، د نبی یو څو خصوصیات دی چه په هغه د غیر نبی نه جدا کړی
د نبوت خصوصیتونه

① یوانسان د نبوت د عهد د پاره چو نر کول د الله کار دے، د
عهد و هبی و کسبی نه ده، الله تعالی په ظاهر یا ظن په حال او مستقبل
پوره خبر دار دے چه هغه کوم انسان ته د نبوت فرض په غاړه کوی
نو د دغه فرضو د ا کولو په هغه کین کامل قابلیت او استعداد موجود وی
اللَّهُ أَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ رَسُلَهُ طرسورۃ الله بنه پوهیږی چه د پیغمبرئ
منصب چاله ور کول په کار دی :-

② د نبی علوم هم و هبی وی کسبی نه وی، هغه د زکے د کوم ا ستاذ نه
زد کړه نه وی کړی، بلکه د آسانی ا ستاذ نه به د آسانی علومو
زد کړه کړی وی، او د زکے په تعلیم کین هغه ا رمی ر نالو سته وی
امام غزالی رح د احیاء العلوم په رومبی جلد کین د عقل د مرتبو
د فرق دا یسے بیان کړه دے چه د خلقو د عقل مرتبے مختلف دی

بعضے دیر غبتی وی چه په بنود لوهم زد کړه نشی کولے، او بعضے
تیز د ماعنی وی چه په بنود نه زد کړه کولے شی او بعضے هغه
حضرات دی کومر چه د انسانی بنود لے نه بغیر د خپل زړه په رانوا
علومر حا صدوی، دا پیغمبران علیهم السلام دی،

۳) په شکل و شباهت او په خوئے خصصت کبش دنورو نه ممتاز وی
بخاری وغیره کبش دی :-

كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: نَبِيَّ عَلَيْهِ السَّلَامُ بِصُورَتِ
أَحْسَنِ النَّاسِ خَلْقًا وَخُلُقًا: ۱۰ اوسیرت کبش له یتولو خلقو
بهتر و :-

۴) په علم او عمل دواړو کبش کامل وی، د علم کمال ته د اده چه
کبش غلطی نه وی او د عمل کمال ته د اده، چه کنا ه توهمه کبش
او د عبادت الهمی د حد نه تیریدال دده په عمل کبش نه وی، نبی د امت
د پاره د عمل نمونه وی :-

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ: نوحکه د کنا ه نه پاک
وی او د خپل عمل غلطه نمونه نه ورکوی، لکه انسان چه د خپل کبش
د پاره درزی ته غلطه نمونه نه ورکوی، الله تعالی چه نبی د عمل نمونه
را لیر له نو په هغه کبش د غلطی او کنا ه څنگه امکان کبش شی :-

۵) نبی علیه السلام د علم او عمل تکمیل کوی، مطلب دا چه څوک
د هغه تربیت کبش راشی نو هغوی په علم او عمل کبش کامل جوړ شی
د هغوی د علم او عمل شان د نورو یتولو خلقونه بلند او ممتاز شی :-

۶) د نبی د تعلیم او عملی ژوند نه دا بشاره معلومبزی، چه دده
اصل مقصد عام مصالح دی یعنی دده په وړاندے، د یوکس یا د
بهر او یتولی د فائده په خائے به عمومی فائده وی :-

۷) د نبی اومر خصوصیت دادے، چه د نبی معاشی ژوند او اخلاقی
کړدار د بے مالئی او مالدارئی په دواړو صور تو نو کبش یو شان وی
کوم خورا ک سینا ک استوگنه او آغوستنه چه د بے مالئی په
حالت کبش ته وی هم هغه ته د مالدارئی په حالت کبش وی، کومه
عاجزی او خاکساری چه د بے مالئی په حالت کبش ته وی هم هغه ته
د مالدارئی په حالت کبش وی لکه چه د حضور علیه السلام او نورو
پیغمبرانو علیهم السلام، د انبوت د تاریخ په پا نرو کبش محفوظ دے
کویا ک پیغمبران علیهم السلام په عوامی مفاد و خپل ذاتی مفاد،
قربا نوی، او د غلبه او حکومت حاصلولو نه پس هم د هغوی د مجزو
نیاز د بندگئی د شان او د هغوی په تواضع هیڅ اثر نه پریوزی،
د پیغمبرانو علیهم السلام د زره ادر روح خدا داد پاکي او صفائی د
هیڅ ماحول نه خراببزی او کنا ه کبش نه دده مطلب دا شو چه
عامو انسانانو نه د هغوی فطرت مختلف دے :-

۸) د نبی په ژوند کبش د تصنع تکلف، نمائش، خپل لویئی او د خان
بشاره کولو هیڅ نېنه نه وی، او د هغه محبت او بغض د خپل ذات
د پاره نه بلکه د رب العلمین د ذات د پاره وی، هغه خود
خپل خان حق معاف کوی، لیکن د الله حق نه معاف کوی :-

۹) نبی د الله د فرمانبرداری عملی نمونه وی، هغه په بشاره او پته
په دننه او بهر دو ستانواو د شمنانو سره، په قهر او په خوشحالی
کبش بلکه په هر حالت کبش د رضائے الهمی د لارے نه یو دزه هم نه اوږی
د کبش حالات او خائی کیفیات د هغه په استقامت کبش څه نقص
نشی راو یته کویا کبش د الله رضا او د شرعے تابعداری د هغه په خبیر
آخله شوی وی،

۱۰) د نبی په ژوند کبش د تصنع تکلف، نمائش، خپل لویئی او د خان
بشاره کولو هیڅ نېنه نه وی، او د هغه محبت او بغض د خپل ذات
د پاره نه بلکه د رب العلمین د ذات د پاره وی، هغه خود
خپل خان حق معاف کوی، لیکن د الله حق نه معاف کوی :-

۱۱) نبی د الله د فرمانبرداری عملی نمونه وی، هغه په بشاره او پته
په دننه او بهر دو ستانواو د شمنانو سره، په قهر او په خوشحالی
کبش بلکه په هر حالت کبش د رضائے الهمی د لارے نه یو دزه هم نه اوږی
د کبش حالات او خائی کیفیات د هغه په استقامت کبش څه نقص
نشی راو یته کویا کبش د الله رضا او د شرعے تابعداری د هغه په خبیر
آخله شوی وی،

۱۲) د نبی د تعلیم او عملی ژوند نه دا بشاره معلومبزی، چه دده
اصل مقصد عام مصالح دی یعنی دده په وړاندے، د یوکس یا د
بهر او یتولی د فائده په خائے به عمومی فائده وی :-

۱۰) کہ غنہ پہ ذریعہ دے دے دپارہ عجائبات اور معجزات ظاہریزی
 چہ دہ غنہ د نبوت تائید پر اوشی . پہ شرح مواقف کینے د معجزے
 اوہ رہے شرطہ لیکلی دی ۔

راج دابہ د خدائے فعل وی رن د عادت خلاف بہ وی (۳۲) د ہفے مقابلہ
 بہ نشی کیدے (۳۳) د نبوت دعویدار نہ بہ ظاہریزی رہے د دعوی
 موافق بہ وی (۶۷) بل نبی تر بہ دروغون زدائی رہے د دعوی کولو نہ بہ ورنہ
 وی رطیع نو لکشور ۲۷۵ تا ۶۷۸

د معجزے اصولی قسمونہ دوہ دی راج معنوی معجزہ د خاصا نو د پارہ
 (۲۷) جسی معجزہ چہ عوامو د پارہ وی د حضور علیہ السلام معنوی
 معجزہ قرآن دے ، او جسی معجزہ شق القمر، تکثیر طعام و میا ہ
 ریغے خوراک خبناک زیبا تولع او د خار و خنار و آونو بو تو خبرے
 کول دی ۔

پہ معجزے ، کرامت اور کین پیلٹون

معجزہ او کرامت د وارہ د اللہ کارونہ دی ، معجزہ کہ پیغمبرانو
 او کرامت لہ ولی ، ظاہریزی د وارہ اختیار ہی نوی پہ اکتساب
 حاصلو لے نشی ، بنود نہ اوز د کپہ تے نوی ، د دے د وارو سبب
 صرف د اللہ الادہ وی ، پہ خلاف د سحر چہ د ہفے معنی دلغت امان
 او مفسرینورم دا بیان کریدے ، مَا دَقَّ مَا أَخَذَ وَ لَطَفَ ، یعنی کوم
 فعل او عمل چہ پہ مخفی اسبابو بناوی ہفہ سحر دے ، د سائنس
 بعضے موجودہ مصنوعات ہم د سحر پہ تعریف کین داخلیدے شی ، جکہ
 چہ دانسانی فعل دے ، دانسان پہ اختیار کین دے پہ بنود نہ اوز کرے ،
 کسب او اکتساب ، پہ مشق او تجربہ حاصلیری دے نہ علاوہ عادی
 اوردی د دے اسباب لکہ د عام کار کسب دا سے بشکارہ او ظاہری

چہ عام خلق پر ہم پوہیزی ، کچرے لہ د دروغون بنی یو خلاف
 عادت کار ظاہرشی نو دابہ معجزہ نہ وی ، بلکہ پہ استدراج او سحر
 کینے بہ جکہ داخل وی ، چہ د ہفے مخفی ہفہ اسباب موجودی کوم چہ
 مادی وی او کہ غیر مادی وی ، خو تعلیمیاتہ او مشق کوونکی خلق
 ئے استعا لوی ، عبد اللہ المقنع یا زردشت نہ کچرے دا سے کارونہ
 صادر شوی وی ، نو ہفہ ہم پہ دے قسم کین داخل دی ، لکہ چہ د شیخ
 الاشراف او سکاکی نہ ہمداسے امور بشکارہ شوی دی چہ د نبوت
 دعوی ئے نہ لولہ ز تاریخ کین شتہ د غدرنگ د ابوالطیب المتنبی او د نورو
 متنبیانو نہ ہمداسے کارونہ ظاہر شوی دی دا تہول سحر ، استدراج
 تجربو ، او تعلیم سہ تعلق لری مثلاً د شیونکی پہ لاس اچو لو د شیخ الاضر
 لاس دا ورنہ را بیکیدل او د شیونکی تک نہ پس بیالاس جو رہیدل چہ
 پہ حقیقت کینے لاس نہ ووبلکہ رومالو ، اولکہ د سکاکی چہ بحداد کین اورد
 دا سے بند کرو چہ یونغرے ہم نہ بگیدو ، د طاش کبری زادہ روحی نہ نقل
 دے رجمالہ مسلمانوں کا نظام تعلیم و تربیت گیلانی جلد ۱ ص ۱۱۸ عاشرم ابن سینا
 پہ آخر د اشارات پہ یو باب کین اگر چہ د خوارقو د خلاف عادت خیزونو
 طبعی اسباب ہم بیان کریدی او پہ تفہیمات کین شاہ ولی اللہ رح دار
 اِنَّمَا الْمُعْجَزَاتُ وَالْكَرَامَاتُ أُمُورٌ أَسْبَابِيَّةٌ غَلَبَ عَلَيْهَا السُّبُوحُ
 فَيَا بَنَاتُ سَائِرِ الْأَسْبَابِيَّاتِ ، او خوارق ئے پہ متازا سبایا تو کینے
 شمیر کریدی لیکن د ہفہ مقصد خوارق پوہے تہ تزدے کول اودانے
 مقصد تہ دے چہ د دے درجہ د عامو سبایا تو پہ شان کسبی او
 مشقی دے ۔

د نبوت حقیقت

د نبوت حقیقت خو اللہ تعالی پیژنی یا پخپلہ نبی لیکن د دے شکل

پہ ذہن کین را وستود پاره امام کا زوی رحمہ اللہ پر مطالب علم لید
 کچھ چہ خہ لیکلی دی دھے خُلاصہ دادہ . چہ انسان کین دودہ طاقت
 دی، (۱) دَخیراوشہ معلومصول (۲) اودویم دَخیرد عمل کولو اود شہ
 دمج کید و طاقت، درومی طاقت نوم قوت نظری دے اود دویم
 طاقت نوم قوت عملی دے دے دوار و قوتو نو پہ لحاظ د انسان
 دے قہ دی،

(۱) یو ہن خلق چہ پخپلہ پہ دے اوصافو کین ناقص وی :-
 (۲) بل ہن خلق چہ پخپلہ خو کامل وی لیکن د ناقصا نو تکیل نشی کو
 (۳) بل ہن خلق چہ پخپلہ ہم کامل وی اونا نقصان ہم کاملان کو لے
 دکمال بیہ مختلفہ درجے دی دے آخری حد دادے چہ قوت نظری
 دومرہ کامل وی چہ ددہ پہ خہ علم راشی نو ہن د بالکل صحیح وی اود
 غلطی امکان ہدیو پکین وی نہ اود قوت عملی دکمال آخری حد دادے
 چہ ہن تہ ددے قوی ملکہ حاصلہ وی چہ پخپلہ تر بنہ کارونہ صادر
 اود بدئی د صادرید و امکان تر بنہ وی، کوم یو انسان تہ چہ د نظری
 اوعملی کمال دا انتہائی درجہ حاصلہ وی ہم دغہ پیغمبر اونی وی
 (۴) امام غزالی رحمہ اللہ تعالیٰ، پہ (معاہج القدس) اور (المنقذ من
 الضلال) کین د نبوت پہ حقیقت د پوھے لہ پاره چہ کوم تقریر کو
 دے دھے خُلاصہ دادہ چہ انسان د پیدائش پہ وخت جاہل وی
 د بتولونہ رومیہ پہ ہن کینے دلس قوت پیدا کیری چہ پرگرم، بیخ
 اوسخت پیڑنی، بیہ پہ کہ کین قوت حاسہ اوباصرہ پیدا شی چہ پہ
 رنگ اومقدار پیڑنی بیہ دے آوریو اوخکو قوت پیدا شی چہ پہ
 ہن آوارونہ اومزے پیڑنی او پہ دے د محسوساتوحد ختم شی
 بیہ یوہ نوے د تیز دور شروع شی چہ پہ ہن دے دھے خیزونو علم

صادی، چہ پہ کوموددہ لاس نہ رسی دآدور پہ اومکال دغبر
 شروع کیری کپہ دے دور کین دے خپل، پردی دخوراک خکاک قابل
 بزونہ اوی پیڑنی، بیہ د عقل زمانہ راشی چہ پہ ہن انسان کین،
 مال، صحیح او غلط پیڑنی اُس ددے تہ ویراندے یو بلہ داسے دچہ
 د عقل رسائی ہغلنہ نشتہ لکہ خنگہ د حواسو چہ د عقل درجے تر سا
 نہ، ددے درجے نوم نبوت دے چہ دھے پہ وجہ دوحی پہ رہنما
 ہن ہن علم اومعلومات حاصلیری د کوموددہ کوندا ونہ چہ عقل

جز دے :-
 د نبوت تا بتولود پاره د امام غزالی رحمہ اللہ تعالیٰ، دویہ طریقہ
 دہ چہ نہ بول کارونہ د کولو دی، اونہ د نہ کولو، بلکہ بعضہ
 کولو دی او بعضہ د نہ کولو، اُس د سوال پیدا کیری چہ د کولو او
 نہ کولو د کارونو فرق ہر انسان کو لے شی، اویاٹے ہن شوک نشی
 لے یاٹے شوک کو لے شی او شوک لے نشی کو لے رومیہ دوارہ احتمالونہ
 راباطل دی، یوازے دریم احتمال داسے پانے کیری، چہ بعضہ انسانان
 چہ ہنوی دا حدونہ متعین کو لے شی چہ فلا فی عملونہ د کولو او فلا فی د
 اولو جو کہ دی دغہ حضرات پیغمبران اوصاحب شریعت دی :-
 (۱) د احقر پہ خیال کین د بعضہ لطیفو خیزونو مثلاً د ایمان، کفر د طلعت
 عصیت تا ثبات د عقل د حد نہ بہر دی، لکہ خنگہ چہ معقولات د حواس
 نہ بہر دی نو ددی علم د عقل پہ ذریعہ حکہ نشی حاصلیدے مگر د
 د تاثیراتو علم د یرنیات ضروری دے، حکہ چہ د کثیفو خیزونو
 د تریا قواوزہرو نفع نقصان معمولی دے لیکن روح سہ د
 پہ وجہ د لطیفو خیزونو اثر قوی وی، مادیا تو کینے لطیف اشیا
 الاثر وی، لکہ ستیم چہ دومرہ قوی الاثر دے چہ ریل کا دے

پر مہدے وہی، لہذا آدمی انسان فلاح دے خیزونو د نفع اور نقصان
 یوازے رب العلیین حکم کو لے شی چہ ہفہ پچیلہ لطیف او خیر دے
 انتہائی مشرف او عظیم دے او انسان بے حدہ کمزور ہے او ذلیل
 پہ دوارو کئے ہیچ جو رخت نشو نا تلے لہذا دے د پارہ یو واسطہ داسے
 چہ خہ قدرے نسبت لے د اللہ، ہ وی او خہ د انسان سرہ چہ پہ
 طریقہ د اللہ فیض انسانا نو پورے را ا ر سبوی اودا واسطہ د نبوت
 شی ددے واسطہ بہ داسے مثال وی لکہ داورا وا بو یو خائے کو لو د پارہ
 چہ د اور پشان گرم اولطیف ہم نہ دے او د ابو پشان یخ او بنید ویکے
 د اور فیض رگرمی) بیغ پہ بیغہ حکم ابو تر نشی منتقل کو لے چہ ددے
 سینخ کنی جو رخت نشہ ہر کلہ چہ د پچکے واسطہ شوہ نو دا اور فیض
 ہلہ ا د سی او ہفہ کرے شی، دغہ حال د محبت الہی اود نبوت د علوم
 چہ د نبی پہ ذریعہ امت او عامو انسانا نو نہ منتقل کو لے شی د روحا
 او ملکیت پہ اعتبار د نبی ذات اللہ سرہ نسبت لری اود بشریت
 انسانیت پہ اعتبار انسانا نو سرہ نسبت لری اودغہ رنگے دیو
 پہ تو کہ د نبی مناسبت مفیض د اللہ) او مستفیض د انسان) د
 سرہ دے :-

رہ) شاولی اللہ نور اللہ مرقدا، پہ حجتہ اللہ کنس د نبوت پہ انسا
 کوہ کلام کریدے د ہفہ خلاصہ حادہ چہ پہ نیاتا تو کنس دہر یو
 جڈا خاصیتونہ دی دغہ رنگ د حیوانا نو د ہر قسم خان خان لہ خہ
 دی، داہول خاصیتونہ ددوی د صور نوعیہ و فطری غوبنتنہ دہ
 نوعیہ پہ موجب حیوانا تو لہ چہ د ہغوی د ژوند د پارہ فطری او
 عنوی، نہ علاوہ بوبل قسم ادراک ہم در کرے شوے دے چہ ہفہ
 اکتسابی او نظری و پیلے شی اودا پہ تجربہ، غور، فکر او پہ ترتیب

بقدماتو حاصلیزی، ددے پہ ذریعہ انسان، تجارت، کار کسب او
 بلوم او فنون حاصلوی، خود اتول علمونہ د انسان بدنی حالت
 ترون لری، ددے نہ بغیر انسان نہ یوبل قسم ادراک ہم در کرے
 دے چہ د ہفہ د روحانیت فطری خصوصیت دے، او ہفہ نہ
 ملکیتہ ہم رو پیلے شی ہم ددے قوت پہ اثر ہفہ د کائناتو پہ کارخانہ
 کو ی چہ داخہ لہ جو رہ دہ، خہ چا پید ا کرے یم، شوک مالہ روزی
 ی، او خہ د پارہ لے پید ا کرے یم، او ددے سوا کو نو پہ جو ا بو یو کئے
 د یو دیر لو لے طاقت اقراری شی، او د ہفہ پہ ویراندے د زاری،
 زنی نہ توالی او د تا بعد اری آداب پہ خائے را ژبری خود مہ ا مود
 پہ یو قانون الہی موقوف دے، چہ د ہفہ د رضائو لے مقرر ہے
 ددے صورت د اجوز کری چہ لہ دیر و مود و پس خپل منظور نظر
 انسان پیدا کری کوم چہ ددے فطری غوبنتنہ (د فرما نبرداری
 نون) د ظہور سبب جو رہ شی دانی وی، پہ اصل مضمون موندے د پارہ
 ضافہ ا کرے، چہ عام فہم شی،

د قانونی دلیل د اللہ جل جلالہ، ددے صفتونہ نول قومونہ او

فیونہ منی، ① حاکمیت ② قدرت ③ حکمت
 او بار و صفتونو تقاضا د ادہ چہ خپل رعیت او انسانی مخلوق باندا
 قانون ا جلوی حکم چہ بے قانونہ حکومت ہسے شرم دے، قدرت
 حکمت ہم بے قانونی نہ منی، نو دا ضروری شوہ چہ د حاکم اعلیٰ او د
 العلیین د ذات یو قانون و موجودوی اودا ہم ضروری دہ چہ انسان
 قانونہ خبردار کریشی حکم چہ بے اعلانہ او بے خبرہ قانون بیکارہ

د قانون د اطلاع دوه صورت کید بيشی، یو عمومی او دویم انتخابی او عمومی داچه الله رب العلمین هر کس ته ځان ځان له په هر ملک زمانه کښ ددے خبر ورکوی، خودا د الله د شان او عظمت نه ځکه خلاف ده، چه یو حقیر انسان امیر یا بادشاه هم داسه نه کوی چه کور په کور دگرزی او هر هرتن ته د خبر ورکوی، نو دویم صورت اوس داسه مناسب دے چه الله تعالی یو غوره انسان اټاکي او د هغه په واسطه د خپل قانون خداوندی نه خبر کړی چه د خلقو دین دنیا بشی، او عدل او انصاف قائم شی، او د خیر او شر د عملونو د نتیجونه خبر شی د داسه منتخب او نمائنده حاکم اعلی هستی نوم د شرع په اصطلاح کښ ښی اور رسول دے :-

(۶) د جې د لیل د انسان په فطرت کښه د جسمانی ضروریاتو لکه خوراک، شیناک، نکاح وغیره) محبت هم پروت دے، او د روحانی ضروریاتو (د الله) محبت هم، په دنیا کښه د بتولو قومونو او مذاهبونو د ایشمیر، عبادت کا هونه ددے، صحیح یا غلط مظاہر دی، د عبادت طریقو وی او که غلطه خو مطلب ته الله سره د محبت ثبوت دے، هر که الله پاک د ټولو خلقو محبوب دے او د محبوب، ضالبتول هم فطری غوښتنه ده خودا رضایو پټ خیز دے چه د هغه اظهار به په کلام نه چه په قیاس او انکل دغه کلام د الله کوم پالک او اعتباری ذات چه بنکاره کیری هغه ته ښی اور رسول وینلے شی، او په دغه کلام د اخوښی او ناخوښی متعین حدود و د شریعت په اصطلاح کښ خو باطله عقیدے، بښه او خراب خوښونه او نارا و عملونه وینلے (۷) عدلی دلیل، انسانان د خپل ذات باقی ساتلو د پاره د خیزونو محتاج دی، خوراک، شیناک، او ځان خاییکه، او د

نوعه د باقی ساتلو د پاره ددنه علاوه د نکاح او د ښه هم محتاج وی دا خلوس ضروریات ټول انسانان غواری او طلب کوی، هر کله چه هر انسان پر خپل شهوانی او په نزوی قوت د ضروریات لټوی نو ځان ځان په جگر ښه او کشمکش پیدا کیری او هر یو به خپل غضبی قوت غوښتنه کوی، ددے جگر و او شر ختمولو د پاره د انصاف قانون په ښکار دے چه د هر انسان خپل خپل حق محفوظ کړی اوس به دا قانون د چا وی (۸) دیو انسان یا د کڼرو انسانانو ر پار لیمنت او یا به ته خدا ته جوړی، په رومبی د ژو صورتو کښه د عدل مقصد نه پوره کیری، ځکه چه د عدل قانون جوړولو د پاره دا خیزونه ضروری دی :-

- ۱) کامل علم او کامل حکمت چه د خیر و شر حد نوم تعین کولو کښه غلطی ا نشی :-
 - ۲) رحمت او شفقت چه د بعض او عناد په وجه د قانون په جوړولو کښه بے انصافی ا نشی :-
 - ۳) پیره داری به، پکښه نه وی چه د قانون په جوړولو کښه د خپل قوم د خپلو وطن دارو لحاظ ا نشی او د نور و حق ا نه و هله شی :-
- انسان کښه د درې واړه صفتونه نشته دده علم مکمل نه ددے د پوره شفقت شته او نه د پیره جڼبه نه پچ کیدے شی، خود خدا ته په ذات کښه د دريو واړه صفتونه پوره درل نشته، دده په علم کښه غلطی نشته د دنیا ټول انسانان دده پیدا شوی بندگان دی ددے د ټولو یوشان معبود دے، نور رحمت او شفقت ته هم په یوشان دے او پیره جنیه، پکښه هم ځکه نشی راتلے چه الله یو قوم قبیلے یا وطن سره هېڅ تعلق نه لری دده شان دے تصور نه هم اچت او بالادے، قانون جوړولو هم ددے ذات حق دے او دا قانون د کوم پرگزیده بنده، معتمد

اور منتخب نمائندہ پہ ذریعہ چہ لیری دابئی اور رسول عم دے ۔
 رہے تو وسطی دلیل ، بتول مذہبوں ، دا خبرہ مئی چہ انسان ہندہ
 خدائے پیرندگی اور عبادت کو لے شی چہ ورتہ دھندہ ہنمائی
 لیکن عامو انسانا نو او د خدائے پہ مینجہ کئے دمرتبہ پہ لحاظ ہیج مناسبہ
 نشستہ ، عامر انسان دیرلانداے او د دنیا خالق انتہائی بلند دے مزی
 شوہ چہ انسانانو کین کا اللہ د فیض حاصلو لو دا سے بزرگزی د واسطہ
 دی چہ بیا دغہ فیض عامو انسانانو تہ ہفہ اکر سوری ، یو طرف تہ
 د بشریت پہ واسطہ انسانا نو سرہ ترے وی او بل طرف نہ درو حانی
 پاکیزگی او بلندی پہ برکت اللہ جل جلالہ سرہ مناسبت لری دی
 پہ حقیقت کئے د فیضان الہی واسطہ وی چہ د دی پہ ذریعہ د خالق
 کائنات فیض انسانانو تہ ر سبزی مثلاً موز د اور فیض د گرمی او تو
 سر سول غوار و چہ د ہفہ نہ چائے یا پخکے جو رکرو ، خود او بو
 او اور جو رخت نہ راحی یو گرم دے بل بیج یو اوج دے بل گوند یو واسطہ
 دیکھے بکار دے چہ د ہفہ پہ ذریعہ د اور گرمی اُبو کئے نوزی او مقصد
 حاصل شی یا داسے لکہ شاہ ولی اللہ رحم فرمائی ، رُوح انسانی رچہ لطیفہ
 ربانی دے دیر لطیف دے او انسانی بدن کثیف دے دے دوار و جو رخت
 بنشور اتلے اللہ د جو رخت را وستو د پارہ چہ درو ح انسانی فیض بدن
 انسانی تہ اوسی واسطہ د رُوح طبعی ر ہفہ براس چہ وینے نہ پیدا کیری
 بے پیدا کرے چہ د انسان پہ بدن کئے خو زوی ، ہمدغہ رنگ پیغبران
 علیہم السلام د اللہ او د عامو بندگانو پہ مینجہ کین واسطہ دی ، د رُشد
 او ہدایت دا شکل د اللہ د عظمت سرہ بنائی لکہ د نصاری و د عقیدے
 مطابق اللہ پہ شکل د عیسی علیہ السلام یا د ہندوانو د عقیدے مطابق
 اللہ پہ شکل د رام بشن مہادیو او اتل غلط او د فطرت خلاف دی ۔

اول دا چہ لرمجدود خدائے د انسان پہ شکل کئے محد و کیدل د عقل
 خلاف دی ، دویم :- خدائی د انسان پہ شکل کیدلو سرہ خیلہ خدائی
 قائمہ نشی سالتے او بل دا محمدائے پاٹ کین بہ ہم د بشریت حاجتوںہ
 او ضرورتوںہ راشی ، بیا بہ خدائے پاتے نشی ، دریم :- دا چہ د انسان
 پہ شکل سہی خو خدائے پخیلہ ہادی شو اُس بہ چہ دے کوم عمل
 کوی ہفہ بہ د خدائے عمل گنرے شی ، نو انسان بہ د ہفہ تابعدار
 پہ دے عمل کین خاکہ نشی کو لے چہ ہفہ بہ دا عذر لری چہ انسان
 د انسان پشان عمل خو کو لے شی مگر د خیل خالق او خدائے پشان
 عمل کو ل ناممکن دی ،

خلو رم :- دا چہ پہ انسانی جامہ کین د خدائے را تلل مفید نہ دی
 خاکہ ہفہ د چار عیسی یا رام چندس پہ شکل کئے چہ را شی نو بتول
 تعلق بہ ئے ہم دے سرہ براہ راست وی ، او نورو انسانا نو سرہ بہ ئے
 بالواسطہ وی ، خاکہ چہ ہر انسان کین خوبہ د دغہ عقیدے مطابق
 خدائے نشی نتوتے ، لہذا پہ خائے دے چہ خدائے تعالی د انسانی
 تشکل ذلت پہ سر واخلی ، او پخیلہ د فیض واسطہ شی دا خبرہ دیرہ
 معقولہ دے چہ یو غورہ کرے انسان د فیض واسطہ جو رہ کیری
 چہ د ہفہ عمل د انسانیت ر بشریت پہ وجہ د نورو انسانانو د پاسرہ
 نمونہ جو رہ شی یو انسان بادشاہ پخیلہ کو خہ پہ کو خہ نہ گری او نہ
 د بل چاہہ شکل کین گری ، صرف خیل ہونمائندہ وزیر وغیرہ مقرر کیری
 چہ ہفہ د نہ احکام او قوانین نورو تہ ر سوری :- د اسلام د نبوت تصور
 د ہولونہ زیات معقول دے ہفہ د فطرت سلیمہ او د دنیا د روش
 بالکل مطابق دے ،
 پنجم :- دا چہ پہ شکل د بل ر عیسی یا رام چندس کین د را تلو مطلب دادہ

چہ پہ ہننے ظاہر شوے دے نو دا خبرہ حکم غلطہ دہ چہ د خدا
 جلوت گاہ او مظہر د دنیا ہر یو خیز دے :-
 ذرا نقدیسی دلیل : خداوندی احکام پیڑند دل د ہننے منل او گول
 دہرے وارہ ضروری، دا حکامو پیڑند لو او پوہ د پارہ د معلّم د ہننے
 منلود پارہ د تقدّس رپا کئی، او د گولو د پارہ د مقدّسے رپا کے،
 نونے ضرورت ری، چہ د تعلیم، تسلیم، او تعیلل پہ ذریعہ دین
 الہی باقی پاتے شی، کہ دا سے نہ وی د دین سلسیلہ بہ کت شی او د
 دین جاری سانلو د پارہ د دے ربط او ترو ن دا سے یو محسوس شخصیت
 سرہ ضروری دے چہ د ہننے عظمت، تقدّس، محبوبیت، پہ زہرو
 کتے دا سے مضبوط وی، چہ کلہ ہم تر جہ اوزی او د احیثیت ہم د بنی
 کیدے شی، حکم د بنی تصور دین د پارہ ضروری دے چہ د ہننے
 محبت او تقدّس د دین د شیعو رو بنائے سانلو د پارہ د تیلو کارو کئی

ختم نبوت

د ختم نبوت مسئلہ د اسلامی تاریخ پہ یو دور کین ہم د شک شیے
 جو کہ نہ دہ پاتے شوے او نہ پہ ہننے د بحث کولو خہ ضرورت گنرے
 شوے دے، لیکن د پاک او ہند پہ برصغیر کین انگریزی حکومت
 د خپلو مفاد او د تاریخی اسلام د شنئی د تکیل د پارہ د اسلام پہ
 دے مرکزی عقیدہ گذار کول ضروری اگنرل د پارہ د دے چہ د مسلمانانو
 یوولے ختم شی د دے سازش پورہ کولو د پارہ د پنجاب د ضلع کور،
 داسپور نہ انگریزانونتہ دا سے یو سرے پہ گوتوراضے چہ د دے
 مقصد پورہ کولو د پارہ د مناسبت وو، ہننے د انگریزانونتہ حمایت

خپل یو امت جو رکرو او د نوی نبوت بنیا دے اگنرلو دیر کتا بونہ
 اےکل چہ د ہننے بنیا دی مقصد ونہ درے دی :-
 ① پہ خپل شخصیت او دعو و زور د رکول :-
 ② د قرآن تحریفونونہ معارف و تیل :-
 ③ د مسلمانانو پہ د شنئی او د انگریزانونتہ دوستی زور لگول :-
 د دہ بتولہ کاروائی ہم د غہ خلاصہ لری، لکہ اقبال مرحوم وائی :-

سلطنت اغیار را رحمت شمر د	رقصہائے گرو کلیسا کرو مرد
---------------------------	---------------------------

ترجمہ د غیر قومونو د انگریزانونتہ حکومت نے رحمت اگنرلو د گریے خوالک
 گدا کھانے اکرے او مر شو :-

د نا خبرہ مسلمانانو د ایمان بیچ کولو د پارہ پہ ختم نبوت خہ بیان کول
 ضروری دی، د اسلام مثال د یو عمارت دے او د اہم عمارت درے
 نقشے وی چہ انجنیر نے جوڑی :-

- ① ذہنی او فکری نقشہ ② تحریری او کتابتی نقشہ ③ خارجی نقشہ
- اسلام د عقائد و اخلاقیات دا تو یو عمارت دے د ہننے پورہ نقشہ پہ
 علم الہی کین محفوظ دہ، بیاد انفسہ د کتاب او سنت پہ شکل کین جوڑی
 شوہ چہ دا د عمارت اسلام یو تحریری نقشہ اگنرہ، بیباخوار لس سورہ
 کالہ د مسلمانانو جاری عمل د دے نقشے او عمارت اسلام یو بہرے
 وجود و د ادر عوارہ یو بل سرہ گدی یو خائے واغلی دی د اللہ پہ علم
 کینے د اسلام حقیقت ہو بہو د قرآن او حدیث پہ شکل کین بناکارہ شو
 او قرآن و حدیث کین د اسلام چہ کوم حقیقت و وہم ہننے د مسلمانانو
 پہ ذہن او فکر کین پر لہ پسے نسل پہ نسل منتقل کیدو، د اسلام پہ

بنیادی امور و کتب مسلمانانوا اختلاف انکرو اگر چه په نور و امور و
 کینے اختلافا و، هم دغه وجه ده چه په اسلام کینے دیرے فرقی پیدا
 شوے خو ترینه هغوی د ختم نبوت په بنیادی حقیقت کین شمسیم
 اختلاف انکرو البته د کتاب الله او سنت نبوی نه دبهر و تو په چل
 انکار کیدے شو او همدغه ا شو، په دے مسئله په دوؤا بختونو، بخت کوو
 عقل (۱) نقل : په نقل کین به په درے خیزو نو بخت کیری
 (۲) کتاب یعنی قرآن او ختم نبوت (۳) حدیث او ختم نبوت (۳) اجماع
 او ختم نبوت، او د دے نه پس به د ختم نبوت په عقلی ارجح بیان کوو :-

ا: قرآن او ختم نبوت

د قرآن حکیم د سلو آیتونو نه زیاتو
 کینے د ختم نبوت مسئله بیان شوید
 خود کوتاه والی په خیال مونږ یو خوا یثونه را جو نر کوو، رو هه په سوت
 اجزاب کین دے :-

مَا كَانَ مُحَمَّدٌ ابًا أَحَدٍ مِّنْ رِّجَالِكُمْ : محمد صلی الله علیه و سلم ستا سو په سر و
 وَلَٰكِن رَّسُولَ اللَّهِ وَخَاتِمَ النَّبِيِّينَ ط وکان کینے د چاپلا نه دے لیکن د الله رسول
 اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ : او په ټولو نبیانو مهر دے، او الله په

هر خیز خبر دار دے :-

د آیت با بخصوص په ختم نبوت دلالت کوی، یعنی د نبی علیه السلام په
 تشریف آوری سره د ټولو نبیانو په سلسله مهر ا لگیدو، ا س به چاته
 هم نبوت نشی ور کولے، چاته چه ملاویدا و هغه ملاو شو او هغوی د
 نبوت دور د ټولو نه حکم ر ستو کیشودے شو چه دان نبوت به ترقیامته
 چلیری په آخره زمانه کین به حضرت مسیح علیه السلام د دوری د امتی په
 حیث ر اخی، ټول پیغمبران ا س هم په خپل خپل خاکه پیغمبران دی مگر
 د نیا کین صرف د محمد د نبوت عمل جاری او ساری دے، او الله ټول

خیزو نه پیژنی تر دے، چه دا هم پیژنی چه زمانه د ختم نبوت او
 خاکه د ختم نبوت کوم یود دے په «خاتم» کینے د دت، په زیر د و پرو
 قاریانو قدرت دے، او د دت، په زور د حسن او د عامم قرأت دے،
 د لړیومی قدرت یعنی خاتم د خاتم النبیین معنی د ټولو نبیانو
 ختم ویکله او د دت، په زور خاتم معنی د ټولو نبیانو مهر و خوک د و اړ و
 قرأ تونو مطلب یود دے هغه دا چه هغوی صلی الله علیه وسلم آخری
 نبی دے او د دوری نه پس د نبوت دروازه بنده شوه، حکم چه د مهر
 معنی د نبوت بندیز، دا یو بلیغ انداز دے، چه پر قرآن سنت او عربی
 لغت متفق دی، د کومو کافرانو په نصیب کین چه ایمان نه وو، د هغوی
 په باره کین د ایمان بندیز په لفظ د مهر بیان کرو، فرمائی.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ
 أَعَانَدَارْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنَادِرْهُمْ لَا
 يُؤْمِنُونَ ۝ ختم الله علی
 قلوبهم و علی سمعهم و سورا
 البقرة آية ۷۰) : : :
 یقینا خه خاص خلق د ا س کافر دی
 چه نه هغوی ویزو دے او که نه
 ویزو دے هغوی به ایمان نر ل وری
 حکم چه د هغوی په زړونو او غوږونو
 مهر لگیدلے دے

کچرے دلته د مهر معنی د ایمان دروازه بندیدل وی نو په خاتم
 النبیین کین هم د مهر معنی به خاتم د نبوت بندیز وی، لکه صاحب
 قرآن پخپله دا تفسیر کړې دے په مسلم کین د ابو هریره او په
 ترمذی او ابو داؤد کین د ثوبان رض نه مرفوعا روایت دے چه
 قیامت نه وړا ند دے به د جالان او دروغ ثر نان د نبوت دعوا کړی
 وَأَنَا خَاتِمُ النَّبِيِّينَ لَا نَبِيَّ بَعْدِي، حالانکه ده خاتم النبیین یم خا
 نه پس چاته نبوت نشی ملاویدے هم دا الفاظ د حدیث یفرض
 نه طبرانی او احمد مرفوعا نقل کړیدی په روایت د ابو هریره رض

پہ بخاری او مسلم کین د نبوت تشبیه داسے یو کورسره ورکریده
 چه د هغه تعمیر د نبوت د خستو شوه وی د هرنی د نبوت مثال
 بے دیو خسته ورکریده، او په دغه عبارت کین صرف دیو خسته
 خائے خالی وی نو حضور فرمائی چه هم هغتم، فَاَنَا هَذِهِ الْمَلِيَّةُ وَأَنَا
 خَاتَمُ النَّبِيِّينَ : د ابو هريره رض نه مرفوعاً حضور علیه السلام شپن
 خصوصیات ذکر دی چه په هغه کین شپن خصوصیت «وَحَتَمَ بِي
 النَّبِيُّونَ» یعنی په ما د پیغمبری سلسله ختمه شوه رداةً مُسْلِمٌ
 فِي الْفَضَائِلِ په فتنه الدجال کین د ابو امامه رض نه مرفوعاً روایت
 نقل ده، وَأَنَا خَيْرُ الْأَنْبِيَاءِ وَأَتَمُّ الْخَيْرِ الْأَمَمِ یعنی د آخری نبی
 یم اوتاسواخری اُمّت یمی، دغه رنگ په صحیحینو کین حضرت علی
 ته د حضور علیه السلام د فرمائیل «أَنْتَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ
 مِنْ مُوسَى إِلَّا أَنَّهُ لَا نَبِيَّ بَعْدِي» یعنی ستا تعلق ماسره هغه ده
 کوم چه د هارون علیه السلام د موسی علیه السلام سره ور سواد
 ده چه هارون علیه السلام پیغمبر و او خمانه پس پیغمبر نشی کیده
 دغه رنگ د صحیحینو د روایت چه رکنم یبق من النبوة الا انبئنا
 د نبوت هتج پاتے نشو سواد رشتینی خوبونو پاس تیر شوی د ختم
 آیت په باره کین پخپله صرنا په (انما الله او هام) ص ۲۵۲ ۲۵۳ کین داسه
 لیکي رمگردار سول ختم کونکے د نبیا نودے، دا آیت چه حمر بن نبی
 نه پس به بل نبی د نبیا کین نه لایحی په رحامة البشری ص ۱۱۱ کین لیکي،
 أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ الرَّبَّ الرَّحِيمَ الْمُتَفَضِّلَ سَمِعَ نَبِيَّنَا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
 خَاتَمَ الْأَنْبِيَاءِ بَعْدِي سَمِعْنَا فِي قَوْلِهِ لَا نَبِيَّ بَعْدِي
 بَيِّنَاتٍ وَأَضْحَجَ لِلظَّالِمِينَ : په ایام الصلح ص ۱۱۱ کین لیکي ر حمر بن نبی
 صلی الله علیه و سلم د خاتم النبیین تفسیر په لا نبی بعدی سره افرانیلو

چه خمانه پس به بل نبی نه وی او د حق طلب کوونکوله پاره دا
 خبره بنه بنکاره ده په حدیث (لَا نَبِيَّ بَعْدِي) کین رر لا، و لقی
 عام له پاره ده (کتاب البریه) ص ۱۱۱ کین لیکي آنحضرت صلی الله
 علیه وسلم بیا بیا فرمائیلی دی، چه خمانه پس به بل هتج یو نبی نه لایحی
 او حدیث (لَا نَبِيَّ بَعْدِي) داسه مشهور و وجه چاهم دده په
 صحت کین خبره نشوه کولے او قرآن شریف ر چه لفظ کین یقینی ده
 په خپل آیت کریمه (وَلَكِنْ رَّسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ) سره هم
 د دے تصدیق کوی، چه په حقیقت کین حمر بن نبی باندے نبوت
 ختم شویده، په تریاق القلوب ص ۳۴۵ کین لیکي :-

بست او خیر الرسل خیر الانام	هر نبوت را برود خداختام
-----------------------------	-------------------------

د دے تصریحاً تونه پس په دے خبره کین هتج شک شبه نه پاتے کیزی
 چه ذکر شوه آیت په ختم نبوت کین د قطعی الثبوت کید و نه
 علاوه قطعی الدالات هم ده،

د خاتم النبیین لفظ او د عربو لغت

- ① په رُوح المعانی کین دی چه ر خاتم (مَا يُخْتَمُ بِهِ) ته و ییل شی لکه
 خنکه رطایع (رَمَا يُطْبَعُ بِهِ) و ییل شی،
- ② په مفردات د امام راغب کین دی، وَخَاتَمُ النَّبِيِّينَ لِأَنَّهُ خَتَمَ النَّبُوَّةَ
- ③ وَفِي الْمُحْكَمِ لِابْنِ سَيِّدَةَ وَخَاتَمُ كُلِّ شَيْءٍ وَخَاتِمَةُ عَاقِبَةٍ وَآخِرَةٌ
- ④ وَفِي التَّهْدِيْبِ، لِأَنَّ هَدْيِي وَخَاتَمُ النَّبِيِّينَ أَي الْخَيْرُ هُمْ :-
- ⑤ وَفِي لِسَانِ الْعَرَبِ وَخَاتِمُهُمْ وَخَاتِمُهُمْ الْخَيْرُ هُمْ،
- ⑥ وَفِي تَاجِ الْعَرُوسِ، الْخَاتِمُ بِالْفَيْحِ وَالْكَسْرِ مِنْ أَسْمَائِهِ

عَلَيْهِ السَّلَامُ وَهُوَ الَّذِي خَتَمَ النَّبُوَّةَ بِمَجِيئِهِ :
 ﴿٤﴾ وَفِي مَجْمَعِ الْبَحَارِ، وَخَاتِمٌ بِالْفَتْحِ بِمَعْنَى الطَّالِبِ أَيْ شَيْءٍ يَدُلُّ عَلَى أَنَّهُ لَا نَبِيَّ بَعْدِي :
 ﴿٥﴾ وَفِي الْقَامُوسِ الْخَاتِمُ الْخَيْرُ الْقَوْمِ كَالْخَاتِمِ وَخَاتِمُ النَّبِيِّينَ أَيْ الْخَيْرُ مِنْهُمْ
 ﴿٦﴾ وَفِي كَلِمَاتِ أَبِي الْبَقَاءِ وَتَسْمِيَةُ نَبِيِّنَا خَاتِمَ الْأَنْبِيَاءِ لِأَنَّ خَاتِمَ الْقَوْمِ الْخَيْرُ الْقَوْمِ ثُمَّ قَالَ وَنَفِي الْأَعْمَ يَسْتَلْزِمُ نَفِي الْأَخْصِ :
 ﴿١٠﴾ وَفِي الْقَعَّاجِ وَخَاتِمٌ بِكسر التَّاءِ وَفَتْحُهَا كَلْمَةٌ بِمَعْنَى وَاحِدٍ وَالْمَجْمَعُ الْخَوَاتِمُ وَخَاتِمَةُ الشَّيْءِ الْخَيْرُ لَهُ وَ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَاتِمُ الْأَنْبِيَاءِ

دخاتم النبیین لفظ او مفسرین کرام

دا صحابہ کرامونہ دم مرزا تر زمانے پورے یا دہکنہ رستو پورے دقرآن حکیم چہ خومرہ تفاسیر یا ترجمے شویدی تولو دخاتم النبیین شرح دا کړیدہ چہ دخضور علیہ السلام نه پس بل چاته نبوت نشی ملاویدہ لیکن خه وخت چہ گوروا سبوری د نبی جورید وغم اُخوړ و نو په اول کینے خونہ بلکه په اخر کینے دختم نبوت خپله عقیدہ او خپله شرح دے د پاره بدله کړه چہ پخپله هم نبی جور شی او په دے کین د امید خلاف کامیابی ده ته اُشوه ،

د هغه خپل بیان دے چہ خما د اگمان هم نه و و چہ مسلمانان به د نبوت جاری پاتے کیدل قبول کړی، لیکن انگریزی تعلیم اودم نگریری حکومت حمایت اود دین د پوهے او عظمت ختمید و دانه کیدو کک کار کیدو وکک کړو، اِنَّا لِلّٰهِ وَاِنَّا اِلَيْهِ رٰجِعُوْنَ ۝ نردے چہ دے مصنوعی نبوت د یو کامیابے او فاکه منده فیکترئی شکل اختیار کړو او مردن سازئی له دے د تبلیغ اسلام په نوم د فیکترئی په آمدنئی کتے بنه زیاتے اُکړو،

او بل طرف ته د دے نبوت په منونکو د عهد وادتنخواگانو باران اودرین دا نو په دے دوی محسوسه کړه چہ دا ټول هرڅه په دے خود ساخته نبوت دایمان د اور و برکت دے، یا په نور د نکو کین د مرزا معجزه دلا د کومے د چہ اکثریت د مسلمانانو د سرور د دے، کچرے د حالاتو یا خو بند د غفلت دارفتار و نو عجیبه ندہ چہ د مسلمانانو په سر یو بل اسرا بیل سرور شی او دغه وخت به بیابھیغ تدابیر خه کار نشی کولے ع

دیده مردم شناسی با بدت	کشورے محکم اساسے با بدت
سیر مرگ و زندگی بر ما کشاد	مُرشد رومی حکیم پاک زاد

هر بلاک اُمت پیشین کے بود : زانکه بر جندل گمان بُردند عود :
 (اقبال مرحوم)

۱۰ امام المفسرین ابن جریر طبری په خپل تفسیر کین فرمائی :
 وَاللّٰهُ رَسُوْلُ اللهِ وَخَاتِمُ النَّبِيِّينَ
 الَّذِي خَتَمَ النَّبُوَّةَ فَطَبِعَ عَلَيْهَا فَلَا
 تَخْرُجُ لِاحِدٍ بَعْدَهُ اِلَى قِيَامِ السَّاعَةِ
 وَبِحَدِيثِ الَّذِي قُلْنَا قَالَ اَهْلُ التَّوْبِيلِ
 ۱۰ ص ۲۲ صلح

لک د تفسیر امامانو، صحابه کرام و اوتا بعینوا فرمائیل
 ۱۰ حضرت علی بن حسین نه ابن جریر نقل کوی
 کسر التَّاءِ مِنْ خَاتِمِ النَّبِيِّينَ بِمَعْنَى : خَاتِمِ النَّبِيِّينَ ذَاتِ، په زیر چہ معنی
 نَهْ خَتَمَ النَّبِيِّينَ اِلَى قَوْلِهِ وَقَرَأَ : په دے داوی چہ هغوی ټول انبیاء
 اِلَيْكَ فَيَمَّا يَذْكُرُ الْحَسَنُ وَالْعَاصِمُ : ختم کړل په قام یا نو کین د حسن ر

وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ بِفَتْحِ التَّاءِ مَعْنَى : او عاصمہ نہ درت پہ زور خانہ
 أَنَّهُ آخِرُ النَّبِيِّينَ رَجُلًا عَصَمًا : نقل دے پہ دے معنی چہ دے آخری
 پیغمبر دے،

(۳) تفسیر ابن کثیر کہن دی :-
 فَهَذِهِ الْآيَةُ نَصٌّ فِي أَنَّهُ لَا نَبِيَّ
 بَعْدَهُ وَإِذَا كَانَ لَا نَبِيَّ بَعْدَهُ فَلَا
 رَسُولَ بِالطَّرِيقِ الْأُولَى لِأَنَّ
 مَقَامَ الرِّسَالَةِ أَحْضُ مِنْ مَقَامِ
 النَّبُوَّةِ فَإِنَّ كُلَّ رَسُولٍ تَجِيَّ وَلَا
 يَنْعَكُسُ وَبِذَلِكَ وَرَدَتْ
 الْآحَادِيثُ الْمُتَوَاتِرَةُ
 مِنْ حَدِيثِ جَمَاعَةٍ
 مِنَ الصَّحَابَةِ (ابن کثیر جلد ۸ ص ۸۰)

یولوئے ہولی حضور علیہ السلام نہ نقل کریدی، ورنہ دے لیک :-
 لِيَعْلَمُوا أَنَّ كُلَّ مَنْ ادَّعَى هَذَا : دے کپارہ چہ امت پہ دے خبر
 الْمَقَامَ بَعْدَهُ هُوَ كَذَّابٌ أَفَّاكَ : شی چہ حضور علیہ السلام نہ پس
 دَجَالٌ (جلد ۸ ص ۸۰) : خوک چہ دے مقام نبوت (دعوے کوی ہفہ
 دروغ و غزن، دروغ تپوئکے اودجال دے،

(۴) تفسیر کشاف کہن دی :-
 خَاتَمَ بِفَتْحِ التَّاءِ بِمَعْنَى الطَّايِعِ : خاتم دے پہ زور معنی (مہر)
 وَبِكَسْرِهَا بِمَعْنَى الطَّايِعِ وَقَائِلٍ (پہ زیر معنی کے مہر لکونے
 الْحِجْمِ وَتَقْوِيهِ فِرَاةً عَبْدَ اللَّهِ بْنِ : اود دے معنی تقویت قرآن دے
 مَسْعُودٍ رَضُو لَكِنْ تَبَيَّخْتُمُ النَّبِيِّينَ : اللہ بن مسعود رضی اللہ را ولی چاہے

فَإِنْ قُلْتِ كَيْفَ يَكُونُ آخِرُ الْأَنْبِيَاءِ
 وَعَيْسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ يَنْزِلُ آخِرَ
 الزَّمَانِ قُلْتِ مَعْنَى كَوْنِهِ آخِرَ الْأَنْبِيَاءِ
 أَنَّهُ لَا نَبِيَّآ أَحَدًا بَعْدَهُ وَعَيْسَى مِّنْ
 نَّبِيِّ قَبْلِهِ - زمانہ کہن دے آسانہ ر کوزہ بیری نوجواب دے دادے چہ دے
 حضور علیہ السلام نہ پس بہ بل خوک نبی نشی جو رو لے اوعیسوی علیہ
 السلام خود ورنہ دے نہ نبی جو رو دے،

(۵) پہ تفسیر روح المعانی کہن دی :-
 وَالْمُرَادُ بِالنَّبِيِّ مَا هُوَ أَعَمُّ مِنَ الرَّسُولِ
 فَيَلْزَمُ مِنْ كَوْنِهِ خَاتَمَ النَّبِيِّينَ كَوْنُهُ
 خَاتَمَ الْمُرْسَلِينَ، وَالْمُرَادُ بِكَوْنِهِ
 خَاتَمَهُمْ انْقِطَاعُ حُدُوثِ وَصْفِ
 نَبُوَّةٍ فِي أَحَدٍ مِنَ الثَّقَلَيْنِ بَعْدَ
 عَلَيْهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ بِهَا فِي هَذِهِ النَّشْأَةِ
 لَا يَقْدَحُ فِي ذَلِكَ مَا جُمِعَتْ
 عَلَيْهِ الْأُمَّةُ وَاشْتَهَرَتْ فِيهِ
 الْأَخْبَارُ وَلَعَلَّهَا بَلَغَتْ مَبْلَغَ التَّوَاتُرِ
 مَعْنَوِيٍّ وَنَطَقَ بِهِ الْكِتَابُ عَلَى
 نَوْلٍ وَوَجِبَ الْإِيْمَانُ وَكُفْرُ مُنْكَرُهُ
 فَلَا سَفِيَةَ مِنْ نَزُولِ عَيْسَى عَلَيْهِ
 السَّلَامُ آخِرَ الزَّمَانِ لِأَنَّهُ كَانَتْ
 تَقْبَلُ لِحَاثِ تَبَيُّنِ النَّبُوَّةِ فِي هَذِهِ
 النَّشْأَةِ : ایمان پہ ہفہ واجب دے، اود دے منکر فلسفیان کا نرسول

دنی مطلب دے رسول نہ عام
 دے نوھر کلہ چہ حضور علیہ
 علیہ السلام خاتم النبیین شونو
 خاتم المرسلین خاتما شواو
 دختموونکی مطلب داچہ نوے
 نبوت پہ تقیثوور بیرون پیادہ
 کہنم شوھر کلہ چہ نبی علیہ السلام
 پیغمبر شواو اودختم نبوت دوسے
 عقیدے خلاف نہ دے پرکوسے
 چہ امت اجماع کریدہ اوپہ ہفہ
 کہن مشہور احادیث وار ددی
 اوکیدے شی چہ دے تواتر معنی
 درجے نہ رسیدلی وی اوپہ
 کوسے چہ قرآن تصریح کریدہ او
 اود دے منکر فلسفیان کا نرسول

(یعنی نزول د عیسیٰ علیہ السلام پہ آخرہ زمانہ کن) حکمچہ دے
حُبُونِز د نبی علیہ السلام نہ وہا ندے نبی شومے دے

(۷) پہ تفسیر مدارک کن دی،
خَاتَمَ النَّبِيِّينَ يَفْتَحُ السَّامِيَّ قِرَاةً
عَاصِمٍ بِمَعْنَى الطَّابِعِ أَيِ الْخَيْرِ هُمْ
لَا يُنْتَبَهُ أَحَدٌ بَعْدَهُ وَعَيْسَى مِنْ
نَسَبِ قَبْلَهُ وَغَيْرُهُ بِكَسْرِ السَّامِيَّ
بِمَعْنَى الطَّابِعِ فَأَعِيلَ الْخَيْرِ وَتَقْوِيَةٌ
قِرَاةُ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ

السلام نہ ورا ندے پیغمبر شومے دو: او د عاصم نہ بغیرد تلو قاریا نو
قرأت دہے پہ زبردے چہ معنی ہے ختم کورنگے او مہر لکونکے دے او
د ابن مسعود قرأت ددے تائید کوی

(۸) پہ ذرقانی شرح مواہب کن دی رخاتم النبیین، ای الخیر ہم
د خاتم النبیین معنی آخری نبی (جلد ۳ ص ۲۷۲) ہم دا پہ
تفسیر د بحر المحيط جلد ۱ ص ۱۳۳ او ابوالسعود پہ حاشیہ د تفسیر
کبیر جلد ۳ ص ۱۷۱ کن لیکے

(۹) شفاء قاضی عیاض رح پہ تفسیر د آیت رخاتم النبیین کن لیکے
رطبع بریلی ص ۳۷۲ :-

مِنْ أَدْعَى مِنْهُمْ أَنَّهُ يُوعَى إِلَيْهِ : چہ خوک د رحی لا تلو خیل خان نہ
وَأَنَّ لَمْ يَدْعَى النَّبِيُّوَةَ إِلَى أَنْ قَالَ : دعوی لری اگر چہ دعوی دے دینے
فَهُوَ لِأَعْيُنِهِمْ كَقَارٍ مُكِينٌ بُونَ : کے نہ وی خود اتول کا فردی نہ
النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِأَنَّهُ : علیہ السلام نہ ددو غو نسبت
أَخْبَرَ أَنَّ خَاتَمَ النَّبِيِّينَ وَلَا نَبِيَّ : کوونکی دی، حکمچہ ہفتہ خیر

بَعْدَهُ وَأَخْبَرَ عَنِ اللَّهِ أَنَّهُ خَاتَمُ
النَّبِيِّينَ وَأَنَّ أُرْسِلَ إِلَى كَافَّةِ
النَّاسِ وَأَجْمَعَتِ الْأُمَّةُ عَلَى حَيْلِ
هَذَا الْكَلَامِ عَلَى ظَاهِرِهِ وَأَنَّ مَقْبُومَهُ
الْمُرَادُ بِهِ دَرَنُ تَأْوِيلٍ وَلَا تَخْصِيصٍ
فَلَا شَكَّ فِي كُفْرِهِ هُوَ لِأَنَّ الطَّوَائِفَ
تَطَعًا جَمَاعًا وَسَعًا :

کفر کن ہیج شک نشته کور چہ بلہ معنی ددے خلات کوی :-
(۹) امام غزالی رحمہ اللہ لیکے :-

أَنَّهُ لَيْسَ فِيهِ تَأْوِيلٌ وَلَا تَخْصِيصٌ وَ
مَنْ أَوْلَهُ بِتَخْصِيصٍ فَكَلَامُهُ مِنْ
أَنْوَاعِ الْهَدْيِ يَأْتِي لَا يَنْتَعِ الْكُفْرَ
بِنَكْفِيهِ لِأَنَّهُ مُكَدِّبٌ لِهَذَا النَّصِّ
الَّذِي أَجْمَعَتِ الْأُمَّةُ أَنَّهُ غَيْرُ مَا وُلِّ
وَلَا تَخْصُوصِ (الاقْتِصَاد) :- :-
تأویل او تخصیص پداے کن نشته

دشہ رنگ د تفسیر وہ تلو کتا بونو کن د رخاتم النبیین ہم دامعے
بیان شویدے او پہ آنا روکن د غلور شپیتو صحی بہ کرامونہ د ختم نبوت
ہم دا معنی مغقول دہ :-

د سونہ زیاتوا یتونو د قرآن کن پہ عموی انداز د مسئلہ ثابتہ دہ چہ د
حضور علیہ السلام نہ پس بل چاتہ پیغمبری نشی و رکولے چہ ہفتہ موز

س د شعونا نا تو پہ ذیل کن بیا توو خود دے نہ ورا ندے د قادیانیا نو
بو شو تخریفونہ او شیطانی و سوسے لرے کول غوار و چہ د خاتم النبیین
آیت سرہ تعلق لری :-

رُومِے تخریف

کچرے د خاتم النبیین معنی آخری نبی وی نو
 د حضرت عیسیٰ علیہ السلام نزول د دے خلاف
 دے دے جواب تیر شوچه د ختم نبوت معنی دنوی نبوت کرور کیدو بندیز دے دے زور
 پیغمبر نہ پیغمبری واپس اغستل نہ دی، مراد، پہ دور محمد بنی د عیسیٰ
 علیہ السلام را تلل داسے دی لکه یوگور نو د صوبے د بل گور نو صوبے تہ
 پہ دے حیثیت را شی چه د دے صوبے دا حکام و دلاندا ہے وی، بلکه پہ
 غورا و زور کتوسره معلومیزی چه د عیسیٰ علیہ السلام را تلل
 د ختم نبوت دلیل دے، کچرے آئندہ کنی د نبوت سلسله ختمہ نرور
 نو د تیر شو و پیغمبر انونہ یوازے د حضرت عیسیٰ علیہ السلام د راوستو
 هیچ ضرورت نہ کو، د تیلونہ دیو پیغمبر عیسیٰ علیہ السلام راوستن
 د دے خبرے دلیل دے، چه د انبیاء علیہم السلام شمیر د حضور علیہ
 السلام پہ نبوت ختم شو، لہذا د تیلونہ ہم دغه یو پیغمبر حکم مخصوص کریشو
 دویم تخریف

د خاتم معنی مہر دے یعنی د حضور علیہ السلام
 نہ رُستو کچرے پیغمبر جو ریدار نو دودہ علیہ السلام
 پہ مہر او تصدیق سرہ بہ جو ریزی، نواول خود جن داتپوس کو دچر
 چه دامعنی د عربی لغت پہ کو مکتاب کنی لیکل دے او پہ کو م حدیث کنی
 دے او پہ کو م تفسیر کنی دا تشریح شویدہ؛
 پہ قرآن متواتر حدیثو او اجماع امت کنی خود مہر معنی بندیز راغلی د
 لکه ختم اللہ علی قلوبہم۔ او الیوم نختم علی اتواہیم۔ نو د دے
 تیلو پہ خلاف د مہر معنی جاری کول کله کید نشی، حکمہ چه بچیلہ
 ہم د مہر معنی بندیز کیدلا، او کچرے جاری کول مراد وی، نو پیغمبر
 د حضور علیہ السلام خہ خصوصیت شوچه دنور و پیغمبر انونہ پس نبوت او د حضور
 علیہ السلام نہ پس ہم جاری او کچرے دے نہ مطلب نبوت جاری ساتل وے نو پہ دے

خوارس سووکا لو کنی کم ناکم سئل نبیان خوبہ راغلی و وکتہ چه د
 حضور علیہ السلام کمال خوبینہ بنکارا شوے وے کتہ، او کچرے نبوت
 د حضور علیہ السلام پہ تا بعد ازنی ملاویدے، نو بیابہ دا کسبی
 وے وہبی بہ نئے دے، د دے نہ علاوہ پہ دے صورت کچے بہ دا ہم
 مثل پکاروی، چر پہ دے خوارس سوہ کالہ کنی د پیغمبر اسلام صلے
 اللہ علیہ وسلم، داسے یو کا مل متع پیدا اشوچه د هغه پہ بدل کنی
 مفر تہ نبوت ور کچے شوے وے، پہ دومرہ زمانہ کنی ہیله د
 نگریز پہ مہر بانئی یوازے پہ آدیہ ورت کنی ہم یو پیدا اشوچه د
 مفر تر آخرہ بچیل نبوت کنی شک وو، کله افرار او کله بہ انکار
 نر دے چه د هغه متونکی پہ دؤ تیلو کنی تقسیم شو۔

دسرایم تخریف

پہ آیت د خاتم النبیین کنی در النبیین
 الف لام ذہنی یا عہد خارجی دے
 چه مطلب ہے صرف تشریحی انبیاء دی گویا کہ حضور علیہ
 السلام د تشریحی انبیاء و خاتم دے، جواب دادے چه عہد
 خارجی د پارہ پہ تیر شوی کلام کنی د تشریحی انبیاء و علیہم السلام
 کو ضروری دے خود لتہ نشنہ او عہد ذہنی د پارہ دا ضروری
 ہ استغراق هلنہ میکن نہ وی لکہ آ کلہ الذیئب۔ او۔ اشتر اللحم
 منذ عامۃ اهل الاصول، والعربیۃ۔ لام التخریف سؤل و دخلت
 المفرد او اجمع نفید الاستغراق الا اذا كان معهودا
 فیات ابی البقاء ۳۷) و فی الکشف رجاصتہم و ان دخلت علی
 جمع و فی المرضی ج ۱۰ ص ۱۳ فاذا کم یکن للبعضیۃ لعدم دلیلیہا
 رجب گونہا لیل استغراق۔
 علوم تخریف خاتم النبیین کنی الف لام استغراق حقیقی

د پارہ نہ دے بلکہ دعرفی د پارہ دے، یعنی تشریحی انبیاء مراد دی
 نہ چہ مطلق انبیاء لکہ رَوِیْقُلُوْنَ النَّبِیِّیْنَ کِن چہ صرف بعضے ہف
 انبیاء مراد دی چہ کہ بنی اسرائیلو پد زمانہ کن و، جواب تے دا دے
 چہ استغراق عرفی ملتہ آغستے شی کوم خائے چہ استغراق حقیقی
 ممکن نہ وی لکہ رَجِعَ الْأَمِيرُ الصَّاعَةَ حکہ چہ دتوے دنیا د
 ندر کوا نورا جمع کول دعرف او عادت پہ لحاظ ممکن نہ دی، لیکن
 پہ رخاتم النبیین کن بے تکلفہ استغراق درست دے، او
 یَقْتُلُوْنَ النَّبِیِّیْنَ کن استغراق ممکن نہ دے، صوبز تپوس کو
 چہ وَلَکِنَّ الْبُرْمَنُ امْنٌ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَالْکِتَابِ وَالنَّبِیِّیْنَ
 دارنگ ووضوع الکتاب وچایتی بالنبیین، وَاِذْ أَخَذَ اللَّهُ
 مِيثَاقَ النَّبِيِّیْنَ کِن استغراق حقیقی مراد دے او کہ عرفی بہ

نِحْمٌ تَحْرِيفٌ د خاتم معنی دکوتے غم دے چہ مطلب
 تے زینت رہناشت) دے یعنی حضور علیہ

السلام د انبیاء علیہم السلام بناشت دے، جواب تے دا دے چہ حقیقی
 معنی مراد اغستل ترھے محال نہ دکا نزخوچہ مجازی معنی مراد اغستل
 صحیح نہ وی او دلته خو حقیقی معنی مراد اغستل صحیح دی اولغت
 حدیث، واجماع دامعنی متعین کہیدہ لہذا دلته مجازی معنی اغستل
 غلط دی کہ داسے نہ وی نوبیابہ د قرآن دیولفظ معنی ہم نشی
 متعین کیدے او هر لفظ بہ د مجازا نوانو ایلا تو کابہ جو رہ شی
 او حقیقت بہ ورک شی، د صوم، صلوة اور کوا تہو لومعنی بہ بدے شی
 د خانم النبیین آیت نہ پس مؤنبر د قرآن حکیم خونو دینو نہ پیش کوو
کمالی دلیل :- دویم آیت، اَلْیَوْمَ اَکْمَلْتُ لَکُمْ دِیْنَکُمْ وَارْتَمَعْتُ
 عَلَیْکُمْ نِعْمَتِیْ وَرَضِیْتُ لَکُمُ الْاِسْلَامَ دِیْنًا لِمَا نَدَاہَ آیة (ع)

پہ دے آیت کن د دین دکمال اعلان اُشود بخاری د حدیث پہ موجب
 ہفہ ورخ د عرفی و، مظہری کن دی چہ دے نہ پس حضور علیہ السلام
 یوا تیا ورخے ژوند دے دو، ابن کثیر د دے آیت پہ بارہ کن لیک، چہ دا آیت
 پہ امت دتولونہ لوئے نعمت دے، حَیْثُ اَکْمَلْتُ لَکُمُ دِیْنَکُمْ فَلَا
 یُخْتَلِفُ اِلَیَّ دِیْنٌ غَیْرَہُ وَلَا اِلَیَّ نَبِیٌّ غَیْرَ نَبِیِّہِمُ وَلِہَذَا جَعَلْنَا خَاتَمَ
 الْاَنْبِیَاءِ وَبَعَثْنَا اِلَی الْاِیْسِ وَالْحِجْرِ

امام رازی د دے آیت پہ تفسیر کن لیک، اِنَّ الدِّیْنَ مَا کَانَ تَاغِیًا
 اَلْبَتَّةَ بَلْ کَانَ اَبَدًا کَامِلًا کَانَ الشَّرَائِعُ النَّازِلَةُ کَافِیَةً فِی ذٰلِکَ
 الْوَقْتِ اِلَّا اِنَّہُ تَعَالٰی کَانَ عَالِمًا فِیْ اَوَّلِ وَقْتِ الْبَعْثَةِ بِاَنَّ مَا هُوَ
 کَامِلٌ فِیْ هٰذَا الْیَوْمِ لَیْسَ بِکَامِلٍ فِی الْغَدِ وَلَا یَصَالِحُ فِیْہِ لِاَجْرَمَ کَانَ
 یُسَبِّحُ بَعْدَ النَّبُوْتِ وَکَانَ یَزِیْلُ بَعْدَ التَّحْکِیْمِ وَامَّا فِی الْاٰخِرَةِ مَا یَنْ
 الْبَعْثَةِ فَاَنْزَلَ اللهُ شَیْءًا کَامِلًا وَحَکْمًا یَمْقَانِہَا اِلَی یَوْمِ الْقِیَامَةِ
 فَالْشَّرْعُ اَبَدًا کَانَ کَامِلًا اِلَّا اَنَّ الْاَوَّلَ کَمَا کَانَ اِلَی یَوْمٍ مُّخْصُوْصٍ وَ
 التَّانِیَ کَمَا کَانَ اِلَی یَوْمِ الْقِیَامَةِ فَلِاَجْلِ هٰذَا الْمَعْنٰی قَالَ الْیَوْمَ اَکْمَلْتُ
 لَکُمْ دِیْنَکُمْ :- دا آیت پہ لاندینو و جھوپہ خیرہ نبوت دلالت کوی
 (۱) د دین کمال پخپلہ د دے دلیل دے چہ د حضور علیہ السلام بعثت
 دتولونہ آخر کن ا شوچہ د نبوت پہ فہرست کن ہیٹوک سبی
 باقی پاتے نشو :-

(۲) د نبی ساتک پہ دین کن د پاتے نقص لرے کولو د پارہ، یا خروخت
 پورے د چلیدہ نکوا حکامو د تسخ د پارہ یا پہ دین کن د کرے شوی
 تحریف لرے کولو د پارہ وی لیکن قرآن او دین اسلام کمال دے
 پہ دے کن ترمیم او تسخ نشی کیدے او پہ (۱) اِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّکْرَ وَ
 اِنَّا لَہُ لَحٰفِظُوْنَ (ط) کن د قرآن د الفاظواو معنوبلکہ د تلفظ د

دَحْفَاظَتِ اِعْلَانِ دَعَى لِهَذَا اَدَّ تَحْرِيفِ لِرَعَى كَوْلِهِمْ ضَرُورَتِ نَشْتَه
 بَاقِي دَعَى تَجْدِيدِ اَوْتَبْلِيغِ كَارِ تَهْوُلِ اُمَّتِ نَهْ يَهْ جَمْعِ وَرَكِبِي شَوْبِدِي لَكِه
 فَرَمَائِي كُنْتُمْ خَيْرَ اُمَّةٍ اُخْرِجْتُ لِلنَّاسِ تَامُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَ
 تَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ ط. نُوْحُكِه دَعَى بِلِ نَبِي ضَرُورَتِ پَانِي نَشَوِي
 (رِس) كَجَرِي نَبُوْتِ جَارِي وَي نُو دِي نِ اِسْلَامِ بَه نَاقِصِ پَانِي شِي اَوْتَا سَلَامُ
 تَهْوُلِ اِحْكَامِ بَه فَضُولِ ثَابِتِ شِي حُكِه چِه خُو پُو رِي مَسْلِمَانِ نَهْ دَعَى
 نُو ي نَبِي اِيْمَانِ رَا وُ نَبِي نَبِي، نُو يَهْ قُرْآنِ، حَدِيثِ اَو يَهْ تَهْوُلِ اِسْلَامِي
 شَرِيْعَتِ دَاوُلِ نَهْ تَرَا خِرَا دَا اِيْمَانِ رَا وُ رُو بَا دُ جُو دِ بَه كَا فِرَا وُ هِمِيْشِه
 جِهَنْمِي وَي، نُو دِي نِ كَمَالِ بَه يَهْ دَعَى نَبِي اِيْمَانِ رَا وُ رُو بَا نَدَا مَضْمُرِي
 اَو يَهْ هَغِه بَه دَا اِيْمَانِ رَا وُ رُو نَهْ بَغِيْرِ دِي نِ نَا مَكْمَلِ بَلَكِه كَا لَعْدَامِ وَي،

مِيثَاقِي دَلِيلِ

اَيْتِ دَا وَا دَا اَخَذَا اللهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّنَ لَمَّا اَتَيْتُكُمْ مِنْ كِتَابٍ وَ
 حِكْمَةٍ ثُمَّ جَاءَكُمْ رَسُوْلٌ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهَا وَ
 لَتَنْصُرُنَّهَا: يَعْنِي خَه وَخَتِ چِه اللهُ تَعَالَى دَنْبِيَا نُو عَلِيْهِمُ السَّلَامِ نَه
 وَعَدِه وَاعْتَه چِه حُه بَه تَا سُو تَه كِتَابِ اَو حِكْمَتِ دَر كُو مِ اَو دِ هَغِه نَه
 رُسُو تُو دَا يِعِ رَسُوْلِ رَا شِي چِه سَتَا سُو دَا سَمَانِي كِتَابُو نُو تَصْدِيْقِ كُو ي
 نُو تَا سُو بَه يَه هَغِه اِيْمَانِ رَا وُ رُو ي اَو دِ هَغِه مَدَدِ بَه كُو ي — دَا دِ تَهْوُلِ
 اَنْبِيَا وُ عَلِيْهِمُ السَّلَامِ نَه يَه عَالِمِ اِرْوَا حِ كَبِي وَعَدِه اَعْتَه شَوِي وَه
 يَه دَعَى اَيْتِ كَبِي رُ ثُمَّ جَاءَكُمْ رَسُوْلٌ، نَه حَضْرَتِ نَبِي كَرِيْمِ صَلِي
 اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُرَادِ دَعَى اَو دَعْوِي دَعَى تَهْوُلِ اَنْبِيَا وُ نَه رُسُو تُو تَشْرِيفِ
 رَا وُ رُو لِ ثَابِتِيْرِي چِه دَعَى خَبَرِي دَلِيْلِ دَعَى چِه مَشِيْتِ اِلْهِي كَبِي
 خُو مَرَا اَنْبِيَا عَلِيْهِمُ السَّلَامِ چِه مَقْدَرَا وُ، نُو هَغِه تَهْوُلِ لِي دَعَى حَضْرُو
 عَلَيْهِ السَّلَامِ نَه وِرَا نَدَا مَبْعُوْتِ كَرَلِ اَو دَعْوِي عَلَيْهِ السَّلَامِ لِي دَعَى

نَه يَه اَخْرَكِنِ رَا لِيْرُو دَعَى نَه دَا هُمْ مَعْلُوْمِه شَوَا چِه دَعْوِي بَعْتِ دَعَى
 بِنْدِيْزِ بَاعْتِ نَه بَلَكِه دَعَى تَهْوُلِ يَه اَخْرَكِنِ دَعْوِي عَلَيْهِ السَّلَامِ مَبْعُوْتِ كُو ي
 دَعَى اللهُ يَه مَشِيْتِ كَبِي مَقْدَرَا وُ

دَعِبْتِ عَمُو ي دَلِيْلِ

قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُوْلُ اللهِ
 اَلْبَاءُ جَمِيْعًا اَلَّذِي لَهْ مُلْكُ
 السَّمَوَاتِ وَالأَرْضِ جِ دَلَا عِرَافِ آيَةِ عَمَلِ اَو تَبْرُكِ اَلَّذِي
 نَزَلَ الْفُرْقَانَ عَلَيَّ عَبْدِي لِيَكُوْنُ لِلْعٰلَمِيْنَ نَذِيْرًا (سُوْرَةُ الْفُرْقَانِ)
 آيَةِ عَمَلِ اَو وَمَا اَرْسَلْنَاكَ اِلَّا رَحْمَةً لِّلْعٰلَمِيْنَ (سُوْرَةُ الْاَنْبِيَا)
 آيَةِ عَمَلِ دَا تَهْوُلِ دَلَالَتِ كُو ي چِه دَعَى كَرِيْمِ صَلِي اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعْتِ تَهْوُلِ
 قُو مَرُو نُو اَو زَمَانُو دِ پَا سَرَا وُ نُو قِيَا مَتَه پُو رِي اِنْسَانِ دَعْوِي عَلَيْهِ السَّلَامِ
 يَه اُمَّتِ كَبِي شَامِلِ دِي، دَا دَلِيْلِ دَعَى چِه دَعْوِي عَلَيْهِ السَّلَامِ نَه يَسِ بَه بِلِ
 حُو كِ نَه مَبْعُوْتِ كَبِي رِي، اَو دَعْوِي عَلَيْهِ السَّلَامِ يَه مَوْجُو دِ مَشِي كَبِي دَعَى بِلِ
 نَبِي رَا نُو ضَرُورَتِ حُكِه نَشْتَه، چِه دَعْوِي عَلَيْهِ السَّلَامِ رَا كَمَلِ اَلْاَنْبِيَا
 دِي، لَكِه چِه نَهْرِ نَه يَسِ دَعَى يُو عِي بَلُو لُو اَو دَرِيَا بِ نَه يَسِ دَعَى بَرَزِي ضَرُورَتِ
 نَشْتَه، يَه مَا كَانِ مَعْمَدًا اَبَا اَحَدٍ مِنْ رِجَالِكُمْ كَبِي رُو جِهِي دَعَى حَضْرُو
 عَلَيْهِ السَّلَامِ دَنْسَبِي پَلَارُو اَلِي نَفِي اَشُو هَا، اَو يَه رُو لَكِنِ رَسُوْلُ اللهِ وَ
 خَاتَمُ النَّبِيِيْنَ) كَبِي لِي دَعَى رُو حَانِي اَو دِي نِي پَلَارُو اَلِي نَفِي ثَابِتِه مَعْلُوْمِه
 شَرِه چِه دَعَى حَضْرُو عَلَيْهِ السَّلَامِ يَه دِي نِي پَلَارُو اَلِي كَبِي دَعَى بِلِ چَا شَرَكِتِ
 نَشِي كَبِي دَعَى لَكِه حُكِه چِه يَه نَسَبِي پَلَارُو اَلِي كَبِي دَرِ سَرَا هِي حُو كِ شَرِي كَبِي
 نَشُو، حُكِه چِه دِي وَسَرِي هِي چَرِي دُو هَا نَسَبِي پَلَارَانِ نَشِي كَبِي دَعَى
 نُو دِي اُمَّتِ دُو هَا رُو حَانِي پَلَارَانِ حُكِه كَبِي دَعَى شِي، هِي چَرِي نَشِي كَبِي دَعَى
 دُو حِي قَبَلِي دَلِيْلِ: يَوْمِئِذٍ بِمَا اُنزِلَ اِلَيْكَ وَمَا اُنزِلَ مِنْ
 قَبْلِكَ (سُوْرَةُ الْبَقَرَةِ آيَةِ اِيَةِ عَمَلِ) وَمَا اَرْسَلْنَا مِنْ رَسُوْلٍ

إِلَّا نُوحِيَ إِلَيْهِ آيَاتُهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِ، رِسْوَةَ الْأَنْبِيَاءِ آيَةَ ۲۵
 رَسْمٌ وَلَقَدْ أُوحِيَ إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ لَئِنْ أَشْرَكْتَ
 لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ وَالزُّمَرِ آيَةَ ۲۳
 رَسْمٌ وَمَا آذَسْنَا قَبْلَكَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا أَنْهُمْ لِيَاكُلُوا الطَّعَامَ
 سُوْرَةُ الْفُرْقَانِ آيَةَ ۲۱

۲۵) وَلَقَدْ آذَسْنَا إِلَى أَنْ مِمِّ مِنْ قَبْلِكَ رِسْوَةَ الْأَنْعَامِ آيَةَ ۳۷
 ۷) قُلْ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ قَبْلِي بِالْبَيِّنَاتِ رِسْوَةَ آلِ عِمْرَانَ آيَةَ ۱۸۳
 ۲) وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ هُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ
 سُوْرَةُ فَاطِمَةَ آيَةَ ۳۱

یہ دے ایتونو مبارک کو کہنے اور یہ دے نور و آیتونو مبارک کو کہنے دوحی الہی
 کا سے ذکر دے چہ ہفتے پہ قید در قبلیت) سرہ مقید کرے شوے
 دے، کچرے ما بعد کن خرومی بانوت وے نودا قید) دکمراہ کولو
 سبب و، حکہ چہ بیابہ د "ما قبل" دوحی سرہ د "ما بعد" دوحی ہم
 ذکر کول ضروری و اور مَصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ سرہ بہ دَرْمِنْ خَلْفِهِ
 ذکر ہم ضروری وے او کم ناکم، وحی، خوبہ لی د "مطلوب" پرینے و
 چہ د "ما بعد" دوحی گجائش پکن ہم پانے وے،

وَعَدَى دَلِيلٍ | قَالَ الَّذِينَ آمَنُوا بِهِ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُوا
 النُّورَ الَّذِي أُنزِلَ مَعَهُ أُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

سُوْرَةُ الْأَعْرَافِ آيَةَ ۵۱
 داسے نول آیتونہ پہ کومو کین چہ صرف د الله اور سول پہ اطاعت د
 جنت او فلاح وعدا شوے دے، نودا دنوت د ختمید و دلیل دے وے
 کہ بل نبی را قی ظلی وے او کہ بُرُوزِي، نوجنت او فلاح بہ د ہفتہ پہ
 منلو ہم موقوف دے، نوبیا بہ د داسے آیتونو مضمون د رست نہ وے،

بہر کیف دے نہ ہم معلومیری چہ دوحی بندہ دے

حدیث او ختم نبوت

(۱)

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ دَاوُدُ هَرَبِيْرَةٌ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ مَرْفُوعًا
 مَرْفُوعًا أَنْ مَثَلِي وَمَثَلُ الْأَنْبِيَاءِ مِنْ قَبْلِي كَمَثَلِ رَجُلٍ بَنَى بَيْتًا فَأَحْسَنَهُ
 وَأَجْمَلَهُ إِلَّا مَوْضِعَ لَبْنَةٍ مِنْ زَاوِيَتِهِ چہ یوسرے، کور جو پر کوی او ہفتہ
 فَعَمِلَ النَّاسُ يَطْوِفُونَ بِهِ وَيُعْجَبُونَ لَهَا وَيَقُولُونَ هَذَا لَلنَّبِيِّ
 الْبَيْتِ قَالَ فَاِنَّا لِلنَّبِيِّ وَالنَّبِيِّ وَالنَّبِيِّ وَالنَّبِيِّ
 النَّبِيِّينَ؛ اونی چہ دا بوک خستہ تی وے نہ دے

النبیین یومہ؛ ایسے! نووے فرما نیل، چہ دغہ آخری خستہ حہ یم او حہ خاتم

(۲)

إِنَّ لِي أَسْمَاءً أَنَا مُحَمَّدٌ وَأَنَا أَحْمَدُ إِلَى؛ حُمَادِ يَرْتَمُونَهُ دِي زَا مُحَمَّدِيْم
 قَوْلِهِ وَأَنَا الْعَاقِبُ وَالْعَاقِبُ الْكِنْدِيُّ؛ اوزا احمدیم نزد وینا مبارک
 لَيْسَ بَعْدَكَ نَبِيٌّ رَجُلِي وَمُسْلِمٍ؛ ؛ چہ زہ عاقب یم او عاقب ہفتہ وی
 چہ د ہفتہ نہ پس بل بنی نہ وی رنجاری مشکوٰۃ شریف باب ۷

۳) لَوْ كَانَ بَعْدِي نَبِيٌّ لَكَانَ عَمْرُؤُا أَوْ عَمْرُؤُا بِنِ بِلْ نَبِيٍّ وَه
 نو ہفتہ بہ عمروہ وور مشکوٰۃ مناقب عمروہ انالہ او ہام مشکوٰۃ ۲۳۷

۴) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِعَلِيٍّ، حَضْرَةُ عَلَيْهِ السَّلَامُ نَزِيلٌ عَلَى
 آتِ مِيٍّ عَمْرُؤُا لِيَهُرُونَ مِنْ مُوسَى، إِلَّا أَنَّهُ؛ تہ آ فرما نیل چہ تہ حُمَادِ يَم
 لَا نَبِيَّ بَعْدِي رَجُلِي وَمُسْلِمٍ؛ لکہ ہرون علیہ السلام چہ د موسیٰ

باب مناقب علی؛ و و صرف دوصرہ دہ چہ حُمَادِ يَم پس بل نبی نشتہ

رہی گانت بنو اسرائیل تسوسہم
 الانبیاء کلما هلك نبي خلفه وانہ
 لانبي بعدی و يكون خلفاء فيكثرون
 بخاری شریف جلد ۱ ص ۴۱۹ و مسلم
 نہ پس بل نبی نشئت عنقریب کخلفاء
 کتاب الایمان

کرامو سلسلہ بہ شروع شی چہ کنو بہ وی

مرزا الیک چہ وحی اور سالت بہ ختروی مکرولایت، امامت او خلافت بہ کلہ
 نہ ختمیزی (مکتوب مرزا استشید الاذہان جلد اول ص ۷)

۷) ان الرساله و النبوة قد انقطعتا : سالت او نبوت ختم دے دے
 فلا رسول بعد ولا نبي (ترمذی و صحیح) : نہ پس نہ نبی نہ رسول وی

تحفہ بغداد مرزا ص ۱۰۷ و مرزا ازالہ اوہام کتب لیک چہ اسوہ نبی وحی اور سالت
 ترقیامتہ ختم دے، پہ آئینہ کمالات ص ۳۳ کن لیک ردا سے بہ ہجرے انشی

چہ اللہ تعالیٰ خمونہ نہ نبی علیہ السلام نہ پس بل خوک نبی کوی او وہ لیزی
 او دا بہ ہم انشی چہ سلسلہ نہ نبوت ختمیدو نہ پس بیا جاری کوی بہ

ہیامۃ البشری ص ۳۳ کن لیک، چہ نہ حضور علیہ السلام دو فالت نہ پس
 وحی ختمہ شوہ او اللہ تعالیٰ بہ دہ علیہ السلام نہ نبیا نوخاتہ کہ

حقیقہ ص ۳۳ ضمیمہ عربی کن لیک ان رسولنا خاتم النبیین و علیہ
 انقطع سلسلۃ المرسلین

۱) عن ابي موسى مرفوعا انا محمد وانا احمد وانا المفقى ردوہ مسلم
 جلد دوم ص ۲۶۱ قال النوروى المفقى العاقب، یعنی زہ آخر الانبیاء ہم

۲) ابو نعیر فی الحلیۃ عن ابي ذر مرفوعا : ہر وہی نبی آدم علیہ السلام
 یا اباد اول الانبیاء آدم و آخرہم محمد : او آخر محمد صلی اللہ علیہ
 و سلم دے ابن ہجر بہ فتح الباری کن دے حدیث نہ صحیح و بیلی وی

مرزا پہ حقیقۃ الوحی ص ۱ کن لیک، او کہ تولونہ آخرے محمد مصطفیٰ
 صلی اللہ علیہ وسلم پیدا کرو، چہ خانم الانبیاء او ختمہ الرسل دے
 ۱) عن ابي امامة مرفوعا انا آخر : یعنی زہ آخر الانبیاء او تا سو
 الانبیاء و انتمم اخرا الامم : آخر الامم یعنی (ابن ماجہ)
 ۲) عن ابي هريرة رضي الله تعالى

مرفوعا ليس يبقى بعدى من النبوة : یعنی خاتمہ پس بہ سوا کہ رہنیا بونو
 الا الرؤيا الصالحة (نسائی و ابوداؤد) : بلدیج برخہ پاتے نشی،

دارنگ رانا آخر الانبیاء و مسجدی آخر المساجد مسلم جلد
 اول ص ۳۳ و فی البراز و مسجدی آخر مساجد الانبیاء، یعنی زہ

آخری بنی یم او خاتمات انبیاء علیہم السلام کہ جمہا تو نوخاتہ دے
 دارنگ د دو سوو نہ زیات احادیث کہ ختم نبوت بارہ کن موجود کہ

او پہ دے عقیدہ قائمہ شویدا، کہ قرآن پہ ہجرت آیت او کہ احادیثو پہ
 ہجرت حدیث کن نہ نبوت کہ سلسلہ جاری کولو خبر نہ دے و رکبے شوے

نہ کہ صحابہ کرام و نہ کہ تابعین و تبع تابعین و نہ کہ دوی نہ پس زمانہ
 سوا کہ مرزا د چا کہ عقیدہ پاتے شویدا، پہ دا سے صورت کن بعض

قیاس نہ غلو او نوی تراشلی تا ویلوسہا کہ نبوت جاری کولو عقیدہ
 پیدا کول کہ عقل او دین نہ کہ محرومی خومرہ غت دلیل دے

اللهم احفظنا من هذه الشقاوة :
ختم نبوت او اجماع امت

ابن خلدون لیک، چہ پہ دے امت کن رو مبئی اجماع، نہ نبوت
 دعویہ کولو پہ وجہ کہ مسیلمہ کذاب پہ کفر او قتل انبیا او د ہفہ

نورے خرا بنی صحابہ کرام و نہ کہ ہفہ کہ قتل نہ پس معلومہ شوے
 او دفعہ رنگ بے اختلا فہ اجماع صدی پہ صدی کن نبوت د دعویہ

پہ کفر، ارتداد اور قتل باندے جاری دہ اوپہ دے کیں د تشریحی
 اوڈ غیر تشریحی نبوت ہیج تفصیل نہ دے پئستے شوے۔ خاتم النبیین
 للشیخ الأئود ص ۳۳ و ۳۴، علامہ قاری شرح فقہ اکبر مجتہباتی ص ۱۳
 کہنے لیکے دَعْوَى التَّبَوُّةِ بَعْدَ بَيِّنَاتِ الْكُفْرِ بِالْإِجْمَاعِ، دغہ رنگ د تفسیر پہ
 عاموکتا بونو، دحدیثو پہ شرحو اوڈ حلیمہ کلام پہ کتا بونو کیں د مدعی نبوت
 پہ کفر د اجماع امت نصیریم شویدا :-

ختم نبوت اور دلالت

د الله نه بغیر د هر خیز شروع او ختم بدل دواہ ہ وی د نبوت ہم
 شروع او ختم بدل ضروری دی، د انسانی ژوند د و مبی زمانہ د ماشوم والی
 وک، رور و انسانی عقل کینے اضافہ کیدلے لکہ خنک چہ د ماشوم والی دوخت
 لباس د ماشوم د بدن و دے پہ جو رہ بد لیزی۔ د خاتم الانبیاء علیہ
 السلام زمانے پورے د انسانی عقل او شعور دہ مکملہ شوہ نو د غروخت
 انسان تہ د کامل شریعت او نبوت غونداے نعت عطا کولو ضرورت وو
 چہ قرآن پہ الْيَوْمَ اكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ سرہ د شریعت کاملہ عطا
 کولو اعلان اکرو، اَوْ اَتَا مَخْرُجًا نَزَّلْنَا الذِّكْرَ كَرِيمًا تَالَهُ لِحَفِظُونَ سرہ
 د دین او شریعت د حفاظت ہم اعلان ا شودے لہ پارہ چہ انسان د بل
 نبی ڈرا تلو نہ پہ مستقبل کیں بالکل بے طبع شی، حکم چہ تکمیل دین او
 حفاظت دین دواہ شویدی د کوم د پارہ چہ د نبی ڈرا تلو ضرورت وی
 تبلیغ خود امت اوڈ علماء کرامو کار دے چہ د هف د پارہ د نبی ضرورت
 نشته لکہ قرآن کیں دی، كُنْتُمْ خَيْرَ اُمَّةٍ اُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ
 بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ، اَوْ لَتَكُنَّ مَشْكُورًا يَدْعُونَ اِلَى
 الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ او د مثال پہ دل
 امت د تبلیغ فریضہ پہ قول اکتر سمنید یوازے شیخ معین الدین

نوی (۹۰۰۰۰۰) لکہ هندوان مسلمانان کول، اد اکراہ نقش حیات
 تاریخ اسلام دے گواہ دے چہ حضور علیہ السلام د خپل وصال نہ پس
 تقریباً یوںک یا پاؤ باندے لگ مسلمانان پرینی و واون نوی کرورہ
 مسلمانان دی، چہ د امت پہ تبلیغ مسلمانان شول، نو داخو
 با معقول کار دے چہ امت پہ کوششونو او تبلیغ سرہ د نوی کرورہ مسلمانان
 پہ دنیا کینے موجود وی لا تبلیغ جاری دے او پیا د ہم د کوم یونبی تلل
 ضروری وی چہ دے کرورہ و نو مسلمانان نو تہ کافر اوائی او یوازے یوشو
 خریدانو او چیلہ کانو تہ مسلمانان اوائی گویا دہ راتقل د کافرانو
 سلما نانولو د پارہ نہ بلکہ د مسلمانانو کافر ولود پارہ دی فَيَقِيْمُوْهُمْ

د مرزائی و سوسو جواب

د نبوت مسئلہ د اسے بنیادی دہ چہ د کفر او ایمان پہ منح کینے د فوق
 او ستونکی پو لے کار و رگوی، هر کله چہ مرزا ایانو د نبوت جاری سانلو
 د مسئلہ د قرآن، حدیث، اجماع امت، صحابہ تابعین، فقہاء، متکلمین
 و د محمد ثبوتہ خلاف بیاموندہ نو خپلو پینورا تپنلو لود پارہ لے دیوشو
 کشفینور چہ مبہمو عبادانو نو دا نرہ اکر لہ اگر چہ پہ نور و حایونو کیں
 لے همدغه مصنفینور پہ خپلو صریحو عبارتونو د حقیقت صفا بنکارہ
 دے دے خوشودا پورہ کول ہم یولو لے مرض دے چہ هف نہ د خلاصیدا
 اس د چانه رسی نو دا و سوسے او دلیونہ مؤینو بنکارہ کور او رسرہ
 دے جو ابونہ ور کور :-

پہ حضرت عائشہ مرزائی افتراء

مرزبان وائی چہ حضرت عائشہ رض فرمایلی دی مَوْلُو اِنَّهٗ خَاتَم
 النَّبِيَّاءِ وَلَا تَقُولُوْا لِبَنِيّ بَعْدَ اِهٖ، د احادیث پہ د مرزبان کیں د خاتم
 نبیین د آیت تشریح د پارہ، او د مجمع البحار پہ قلمہ کیں پہ صفت

شسته خواصی عبارت بل شان دے چہ مرزا یا نو بکین ددو کے د پار
گپ گوت کرے دے، دالفظ صدیقہ رضہ حضرت عیسیٰ علیہ السلام یہ
سلسلہ کن ارشاد فرمایا دے رَا صُكَّهَا فِي حَدِيثِ عِيسَى اَنَّهُ يَقْتُلُ
الْحَيَّزَيْرَ وَيَكْسِرُ الصَّلِيبَ وَيَزِيدُ فِي الْحَلَالِ اَنْ يَنْزِيْدُ فِي حَلَالِ نَفْسِ
بَانَ يَتَزَوَّجُ وَيُوَلِّدُ لَهُ وَكَانَ كَمْ يَتَزَوَّجُ قَبْلَ رَفْعِهِ اِلَى السَّمَاءِ
فَزَادَ فِي الْهَبْطِ فِي الْحَلَالِ فَيَحْيِيْنَهُنَّ يَوْمَ مِنْ كُلِّ اَحَدٍ مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ
وَيَنْتَقِنُ اَنَّهُ بَشَرٌ وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا اَنَّهَا خَاتِمُ النَّبِيِّينَ وَ
تَقُولُوْنَ اِلَّا نَبِيٌّ بَعْدَكَ، ددے پورے عبارت نہ معلومہ شوے چہ
صدیقہ رضہ فرمایا چہ حضرت عیسیٰ علیہ السلام آسمان تہ خستہ
نہ ورا نہ دے نکاح نہ وو کرے آسمان نہ را کوزیدانہ پس بہ نکاح
اولاد بہ لے ہم کیسری او بہ حلالو کن د اضافے مطلب ہم دادے د
خورجی او صلیب پرستی خاتمہ بہ اگری او بتول اهل کتاب بہ ددہ بہ
او بشریت ایمان او یقین را وری نو پہ دے وجہ حضور علیہ السلام تہ
الا نبیاء وائی لیکن لا نبی بعدک پہ دے بنیاد دے وایٹی چہ حضرت
علیہ السلام د آسمان نہ دراکوزیدانہ انکار اگری، د هغوی، بنکار
مقصود د آو، چہ حضور علیہ السلام خاتم الانبیاء ہم دے او د هغه نہ
بل نوے نبی نشی جو رہے دے درومی جو رہی حضرت علیہ السلام د
رانلود انکار د پازہ دالفظ ماہ استعمالی، حکم چہ صدیقہ رضہ
د نوی نبوت د نفی قائلہ دے مسند احمد جلد ۱ ص ۱۲۹ کن صدیقہ
حضور علیہ السلام نہ مرفوعا روایت کریدے (لا یبقی بعدی من النبوة
اِلَّا الْمُبَشِّرَاتُ وَالرُّؤُیَا الصَّالِحَةُ، جو روایت د عائشہ رضہ مجهولہ
ہم دے

پہ حضرت علی دروغ تہرل

داچہ حضرت علی د حسیبوا استاد ابو عبد الرحمن السلی نے و تیلی روایت

روای تہ رخانہ، پہ زور لوگوہ۔ ددے جواب بنکار دے چہ حضرت علی
پہ یزد راجح قرأت د زور والہ و او مو بزوا ہا ندا ہے پہ دیلو نویان کہہ
دے چہ دے معنی پہ لحاظ د فحے او کسرے فرق نشتنہ پچیلہ حضرت علی رضہ
نبوت د بندیز د حدیث راوی دے، بخاری او مسلم کہنے شتہ چہ آنت
یٰبَنِي بَنِي لَه هُرُونَ مِنْ مُوسَى اِلَّا اَنَّهُ لَا بَنِي بَعْدِي
پہ شیخ اکبر دے دروغ تہرل
داچہ شیخ اکبر دے ولی د پازہ نبوت ثابت کریدے، جواب دادے چہ د
موفیاً ورم پہ اصطلاح کن د نبوت لغوی معنی اِبْنَاءٌ عَنِ الْغَيْبِ
مطلقاً و حياً اَوْ الْهَامَا، هغوی وحی تہ شرع او الہام تہ غیر شرع وائی
روندی ہے خوشی اکبر دے دامنی چہ د شرعی نبوت دروازہ بندہ دہ لکہ
پہ فتوحات مکیہ جلد ۲ ص ۲۵۶ کن لیکے: اِنَّ الرَّؤْيَا جَزْءٌ مِنْ اَجْزَاءِ
النُّبُوَّةِ فَبَقِيَ لِلنَّاسِ فِي النُّبُوَّةِ هَذَا وَغَيْرُهُ وَمَعَ هَذَا اِيْطَلَقَ اسْمُ
النُّبُوَّةِ وَلَا النَّبِيَّ اِلَّا عَلَى الْمَشْرِعِ رَاجِحٌ صَاحِبُ الْوَحْيِ خَاصَّةً اَوْ مَن
كُنِيَ لِيكِي، فَمَا تَطَلَّقَ النُّبُوَّةُ اِلَّا لِئِنْ اِنْتَصَفَ بِالْمَجْمُوعِ فَذَلِكَ النَّبِيُّ
تِلْكَ النُّبُوَّةُ حُجِرَتْ عَلَيْنَا وَانْقَطَعَتْ، او ہر ددہ نہ پہ البواقیت
جس ص ۱۲۹ طبع مصر کن نقل دی، هَذَا اَبَابٌ اُعْلِقَ بَعْدَ مَوْتِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ لَا يَفْخُحُ لِاَحَدٍ اِلَّا يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَكِنْ بَقِيَ لِلرُّؤْيَا وَحْيٌ اِلَّا لِهَامِ
لَّذِي لَا تَشْرِيْعَ فِيْهِ :

پہ امام غناب دروغ تہرل

داچہ پہ مجد المحيط جلد دریم ص ۲۱۴ امام غناب پہ حوالہ دا خبرہ
موجودہ دے چہ پہ ارباب اطاعت کن بہ نبی د نبیا نو سرہ شامل وی
جواب دادے چہ دے نہ مراد دے مبنی انبیاء علیہم السلام وی حکم
پہ امام موصوف د ختم نبوت نصیرم کریدے لکہ چہ د ختم نبوت مطلب

داسے بیا نبوی، اَنَّهُ خَاتَمُ النَّبِيِّينَ لِأَنَّهُ خَتَمَ النَّبُوَّةَ أَيْ تَمَّتْهَا بِمَجِيئِهِ
پہ جلال الدین رومی دروغ تزل: فرمای،

فکر کن در راہ نیکو خد متے | تا نبوت یا بی اندر امتے !

دے نبوت مقصد ہغہ قُربِ الہی دے چہ کہ نبوت دنیض نہ
حاصلیزی اصل نبوت تیر مطلب نہ دے حکہ چہ رومی پچپلہ کہ
ختم نبوت قائلہ دے، لکہ دفتر پنجم کبی بیکی: ع

با رسول اللہ رسالت تمام | تو نمودی پچو شمس بے غمام

اوپہ خلورم دفتر کبی لیکی ع

این ہسمہ افکار کفران زاد شان | چون در آمد سید آخر زمان

پہ علامہ قاری دروغ تزل

پہ موضوعات کبیر مشہ کبی دا حدیث، لَوْ عَاشَ إِبْرَاهِيمُ لَكَانَ
نَبِيًّا قُلْتُ مَعَ هَذَا أَيْ الضَّعْفُ لَوْ عَاشَ إِبْرَاهِيمُ وَصَارَ نَبِيًّا وَكَذَا
لَوْ صَارَ عُمَرُ نَبِيًّا لَكَانَ مِنْ أَنْبَاءِ عَلَيْهِ السَّلَامُ كَعِيسَى وَخُضْرَاءَ
وَالْيَاسِ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ فَلَا يَنْتَاقِضُ قَوْلُهُ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ إِذَا مَعْنَى
لَوْ يَأْتِي نَبِيٌّ بَعْدَهُ لَا يَنْسُخُ مِلَّتَهُ وَكَمْ يَكُنْ مِنْ أُمَّتِهِ،

دے جواب دادے چہ کہ ابراہیم او عمرہ نبوت کہ دے،
ہم نوہ حضور علیہ السلام پہ وخت کبی بہ وونہ چہ کہ حضور علیہ السلام

نہ دستور مانہ کبی کچرے عیسیٰ، خضر او الیاس علیہم السلام را حی
نوغہ پخوانی (روان دینی) پیغبران دی نوی ندی او چہ را حی نو کہ امتی
پہ حیثیت بہ را حی، پچپلہ علامہ قاری رحمہ اللہ تعالیٰ پہ شرح شمائل
باب اول ص ۳۳ کبی فرمائی دی،

أَنَّهُ خَتَمَهُمْ أَيْ جَاءَ الْخَيْرُ مِنْ بَعْدِهِ أَيْ لَا يَنْبَأُ أَحَدٌ بَعْدَ فَلَا
يُنَافِي نَزُولَ عِيسَى مُتَابِعًا لِشَرِّعَتِهِ مُتَمَدًّا مِنَ الْقُرْآنِ وَالسُّنَّةِ
رَوَقَالَ فِي الْمُرْقَاتِ جَلَدُهُ ص ۳۳ الْمُقْفَى مِنْ قَفَا شَرُّهُ إِذَا نَسَعَهُ
يَعْنِي أَنَّهُ أَخَذَ الْأَنْبِيَاءَ الْأُتَى عَلَى إِخْرِهِمْ لِأَنِّي بَعْدَهُ وَقَالَ
فِي شَرْحِ الْفِقْهِ الْأَكْبَرِ الْمُجْتَبَى ص ۳۳ وَدَعَا النَّبُوَّةَ بَعْدَ نَبِيِّنَا
كُفْرًا بِالْإِجْمَاعِ

دغہ رنگ حدیث در کوعاش ابراہیم لکان نبیًا دا بن ماجہ روایت
دے چہ یہ کبی ابو شیبہ ابراہیم بن عثمان ساقط راوی دے رتہذیب
التہذیب صحیح حدیث بخاری داسے دے کوقصی ان یکنون بعد
محمد نبی عاش ابنہ ولیکن لا نبی بعدہ

پہ امام ربانی مجدد الف ثانی باندروغ تزل

دا امام ربانی پہ مکتوبات جلد ۷ مکتوب ۷ کبی کیل
حصول کمالات نبوت مرتابان را بطریق تبعیت و دراشت بعد از بعثت خاتم المرسل
علیہ و علی جمیع الانبیاء و الرسل الصلوٰۃ و التحیات منافی فائیت اونیت،
لَا تَكُنْ مِنَ الْمُتَرَدِّينَ، مرزا یانود دے عبارت نہ دے تا بتولو کوشش کریں
چہ امام ربانی رح کہ نبوت جاری پاتے کید و قائل دے، خود اسے نہ دہ
مغوی مطلب کہ بعضوا جزاؤہ نبوت کمالات حاصلول دی، نہ چہ قول
کمالات کہ نبوت یعنی نبوت شرعی، حکہ چہ امام موصوف رح پچپلہ دویم دفتر
۱۳۳ اومہ حصہ مکتوب ۷ کبی دا اهل السنۃ و عقائد او پہ بارہ کبی بیکی

و خاتم الانبیاء محمد رسول است و عیسی علیه السلام که نزول خواهد نمود عمل بشریت او خواهد کرد و بعنوان اُمت او خواهد بود، او در نزوم حصه ششم ص ۳۵ و ۳۵ مطبوعه امرتسر تختی کلان کتبے یکی، اول انبیاء آرم علیه السلام و آخر ایشان خاتم نبوت نشان حضرت محمد رسول اللہ است و عیسی علیه السلام که از آسمان نزول خواهد فرمود متابعت شریعت خاتم الرسل خواهد نمود، دا بتول بیان دیمزنا ایت خلاصہ دے، د خاتم نبوت نہ علاوہ اپہ دے کن د حضرت عیسی علیه السلام نزول د آسمانہ ذکر دے، او د یوحنا د متعلق مرزا پچھلہ پہ "شہادۃ القرآن کن لیکے، داوینا چہ مجہد د بانندے ایمان را و پرل فرض نہ دی او پر بدل دی انحراف) حکمہ چہ اللہ تعالیٰ فرمائی،

وَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ فَأُولَئِكَ هُمُ الْفٰسِقُونَ
 پہ شاہ ولی اللہ د دروغ تزل

پہ تفہیمات الہیہ جلد دویم ص ۲۴۵ تفہیم شاہ صاحب لیکے ختم بہ النبیین آئے لایوجد من یا مرہ اللہ سبحانہ بالتشریح علی الناس، دے عبارت نہ مرزا یا نو دا مطلب را ا بنکلو چہ د علیہ السلام نہ پس صرف شرعی (تشریحی) نبوت بند دے، حالانکہ د تشریح شاہ صاحب د پچھلہ پہ تفہیمات جلد دوم ص ۲۴۵ کن کر یہ فرمائی، وَ صَارَ خَاتَمَ هَذِهِ الدَّوْرَةِ لَا يُسْكِنُ أَنْ يُوجَدَ بَعْدَ نَبِيِّ، اویا جلد ۱ تفہیم ص ۲۴۵ کن لیکے، مُحَمَّدٌ صَلَّى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَاتَمَ النَّبِيِّينَ لَا نَبِيَّ بَعْدَهُ وَ دَعْوَتُهُ عَامَّةٌ لِجَمِيعِ الْاِنْسِ وَالْجِنِّ وَ هُوَ اَفْضَلُ الْاَنْبِيَاءِ بِهَذِهِ الْخَاصَّةِ وَ بَعَثُوا اٰخَرَى وَقَالَ فِي حُجَّةِ اللّٰهِ فِي حَيْثُ بَدَأَ هَذَا الْاَمْرَ نُبُوَّةَ اَلْفِ اَلنَّبُوَّةِ اِنْقَضَتْ بِوفاة النبي عليه السلام وَ اَلْخِلاْفَةُ لَا سَيْفٌ فِيهَا يَمْتَلِئُ عُثْمَانُ وَ اَلْخِلاْفَةُ

بشهادتہ علی کرم اللہ وجہہ و خلیع الحسین، او پہ دے فارسی ترجمہ د خاتم النبیین کن بیالیکی، نیست محمد پدربیح کس از مردمان شما و لیکن پیغمبر خدا و محمد پیغمبران یعنی بعد از اوے هیچ پیغمبر نباشد،

پہ مولانا محمد قاسم د دروغ تزل

مرزا یا نو مولانا محمد قاسم رح نہ د ختم زمانی انکار منسوب کریدے حالانکہ ہغوی، پچھلہ فرمائی، کچرے اطلاق او عموم شتہ نو خاتمیت زمانی ثابت دے کچرے دا سے نہ وی نو د خاتمیت زمانی لزوم منل دلالت التزامی خاتمیت ثابت دی، بل خوا د نبی علیہ السلام دا قسم تصریحاً دانت متی بہتر لہ ہارون من موسی الا انک لا نبی بعدی، چہ پہ ذکر شوی، طرز د لفظ خاتم النبیین، نہ ما خود دی، پہ دے باب کن کافی دی، حکمہ چہ دامضمون تو اثر نہ رسیدے دے او پہ دے دامت اجماع ہم دے، اگرچہ الفاظہ "لا نبی بعدی"، پہ سند متواتر منقول نہ دی، نو د الفاظو دا عدم تواتر با وجود التواتر معنوی پہ دا سے دی، لکہ د فرضو د رکعاتو نو د شمیر تواتر چہ منکرے کا فرد دارنگ دے، "لا نبی بعدی"، منکرہم کا فردے، پہ تحذیر الناس ص ۲۴۵ کتب خانہ امداد یہ، او پہ مناظر عجیبہ ص ۳۵ کتبے لیکے خاتمیت زمانی خپل دین او ایمان دے البتہ د ناحق تہمت خہ علاج نشستہ

پہ مولانا عبدالحی د دروغ تزل

مولانا موصوف پہ "دا فع الوسواس فی اثر ابن عباس" ص ۳۲ کن لیکے دی، د اہل سنت علماء ہم دا خبرہ ہنکارہ کوی، چہ د نبی علیہ السلام پہ زمانہ کر، سالت کن ہیشوک نبی خاوند د نوی شریعت نشی کیدے کوم نبی چہ پہ د زمانہ کنس داعی، نو ہفہ بہ د شریعت محمدی تابع دی نو پہ ہر تقدیر بعثت محمدیہ عام دے، جواب دا دے چہ دا

مضمون دترمیکہ ک نور و طبقوا و ک هغوی د انبیاء متعلق دے لکہ کدے
وضاحت پہ «ر زجر الناس» صکتہ کن چہ دوی کرے دے، ختم نبینا
حقیقی بالنسبة الے انبیاء جمیع الطبقات یعنی آتہ لکم نعت النبوة
لاحد فی طبقہ، او مجموع الفتاوی جلد اول ص ۹۹ کن مولانا مصروف
لیکی «قال ابو سکر فی التمهید اعلم ان الواجب علی کل عاقل ان
یعتقد ان محمدا کان رسول الله والآن هو رسول الله وکان
خاتم الانبیاء ولا یجوز بعدہ ان یكون احدا نبیا ومن ادعی النبوة
فی زماننا یكون کافرا» دداسے بناکارہ خبر و کولو با وجود کور
داو تیلی شی، چہ دے دے د ختم نبوت منکر و !!!

ختم نبوت د علامہ اقبال رح پہ نظر کن

۱) لیکی چہ «قادیانیت د یہودی مذہب چر بہ دے، خما پہ
نزد بھائیٹ د قادیانیت نہ زیات مخلص دے، حکمہ چہ بھایان
بنکارہ د اسلام مخالف دی، لیکن قادیان د اسلام خواہم اصول
ظاہری طور قائم ساتی مگر پہ پتہ د اسلام د روح او مقاصد
مہلک دی، د قادیانی فرتے د خدا ئے داسے تصور چہ ہفہ حایس
دے، او ہفہ سرہ د دشمنانو د پارہ بيشمیرہ زلزے او بیماری
او دوی د نبی پہ بارہ کن دا تحیل چہ ہفہ مجومی وی او دوی
عقیدہ چہ ک مسیح روح کن تسلسل دے رہ ہرہ زمانہ کن بیل بیل
صبح راتے شی د آیونہ و وچہ بس ختم شو (العیاذ باللہ مترجم)
دا تو لے عقیدے داسے دی چہ د یہودیت عناصر لری گویا کہ دا تحریک
یہودیت طرف تہ واپس بوتلل دی، حرف اقبال رح ص ۲۲۳ مرتبہ
لطیف احمد شروانی
۱) پہ اسلامی ایران کن د مؤبدانہ اثر لاندے ملحدانہ تحریک

اوجت شول او هغوی د بروز، حلول او ظل وغیرہ اصطلاح کانے
دے لہ پارہ روانے کرے چہ پہ کن دتناسخ تصور پت کرے شی،
د دے اصطلاح کانورڈا نول، پہ دے وجہ ضروری و وجہ د مسلمانانو
پہ زرو نوا اول وارید انہ لگی تر دے چہ د مسیح موعود اصطلاح ہم
اسلامی نہ دہ بلکہ اجنبی دہ چہ شروع ئے ہم د دے مؤبدانہ تصور نہ
شویدہ، حکمہ چہ د اصطلاح کانے مؤبدانہ د اسلام د ہومی دور
پہ تاریخی او مذہبی کتابون کینے نہ ملاد پزی»

رحرف اقبال، ص ۱۲۳ و ۱۲۴

۳) قادیانی تو لے د اسلامی یووالی د دشمن دے مسلمانان د ہفہ تحریک
پہ معاملہ کن دیر حشاس دی، کور چہ د هغوی د یووالی د پارہ خطرناک
وی، چنانچہ ہر یودا سے مذہبی جماعت چہ پہ تاریخی طور، خود
اسلام سرہ تہری وی، لیکن خپل نبیاد پہ نوی نبوت ابردی، او دوی
پہ الہامو تو اعتقاد نہ لرونکی ہول مسلمانان دوی کافر یولی دا
خو مسلمانان د خپل یووالی د پارہ خطرہ کنری حکمہ چہ اسلامی یووالے
پہ ختم نبوت مضبوط پزی :- (رحرف اقبال ص ۲۲۳) مرنرا محمود
خلیفہ دوم پہ آئینہ صداقت ص ۳۵ کن لیکی، ہر ہفہ مسلمان چہ د
حضرت مسیح موعود پہ بیعت کن شامل ندے نو ہفہ کافر دے د اسلام
د دائرے نہ بھر دے، اگر چہ ہفہ د مسیح موعود نوم ہفہ نہ وی اور پتہ
(۲۴) خہ پہ دے ہفہ شک شبہ نہ لرم چہ دا احمدیان د اسلام
او د ملک دوار و غدا اراں وی رد اقبال رح خط د جواہر لال پہ نوم، خما
زارہ خطونہ، حصہ اول ص ۲۹۳ مرتبہ جواہر لال مطبوعہ جامعہ ملیت
نویں چیلے اندیاں
۵) خما پہ رائے کن د قادیانیا نو صرف دوا لارے دی چہ با خود

خیلو روبرو و تقلید اُکری او یا د ختم نبوت تا ویلونه پریزیدی او هغه د خپل پوره مفهوم سره قبول کړی، کدوی دانوی تا ویلونه صرف په دے غرض دی چه ددوی شپږ د اسلام په حلقه کښی وی چه سیاسی فائده واخلی ر حریف اقبال ص ۱۳۶-۱۳۷

۷) خما په رائے کښ حکومت د پاره بهترینه طریقه کار به دا وی چه هغه قادیانیا ن یو بیل بوتلے اُمینی چه دا به د قادیانیا نو د پالیسی عین مطابق وی او مسلمانان به هم دروا دارئ داسے معامله کوی که څنگه چه پورو مذهبونو سره کوی، اودا د قادیانیا نو د پالیسی مطابق څکه دی چه د دویم خلیفه مرزا بشیرالدین پخپله خطبه په حواله د الفضل اخبار ۲۱ اگست ۱۹۱۷ حضرت مسیح موعود فرمائی، چه د هغوی (د مسلمانانو) اسلام بیل او څهونیز اسلام بیل دے، د هغوی خدا ښه بل او څهونیز بل دے، د هغوی بل او څهونیز صحیح بل دے دغه رنگ څهونیز په هره خبره کښ اختلاف دے، :

۸) د علامه اقبال انگریزی حکومت ته مشوره، په نوی دستور کښ د اقلیتونو د تحفظ خیال ساتلے شوے، دے خما په خیال کښ قادیانیا ن به د حکومت نه د جدا کید و په مطالبه کښ وړاندے والے نه کوی خوملت اسلامیہ د دے مطالبے پوره حق لری چه قادیانیا ن د جدا کړے شی، کچرے حکومت دا مطالبه نه منله نو د مسلمانانو به شک وی چه حکومت د دے نوی مذهب په جدا کولو کښ ډیل کوی، حکومت په ۱۹۱۹ د سیکمانو د جدا کید و د مطالبے انتظار اُ نکرو اُس د قادیانیا نو د دے مطالبے ولے انتظار کوی حریف اقبال ص ۱۳۷ باندے علامه اقبال لیکي، په غوغ کښ قطع تعلق په نکاح او نورو معاملو کښ د مسلمانانو به بائیکاټ او د ټولونو ډیر زیات دا اعلان چه د نیائے اسلام کافر ده، اودا د اسلام نه دومر

زیات لری ده څومره چه سیکمان به د هند وانو نه لرے نه وی څکه چه سیکمان او هندوان خو خپل منیخ کښ و دونه کوی، هر کله چه قادیانیا ن په مذهبی، معاشرتی معاملو کښ څان جدا کړی، نو په سیاسی ډول مسلمانانو کښ د شامل پاتے کید و د پاره ولے پریشانوی ارفخرا اقبال ص ۱۳۷

۸) پابندی په باغی جماعت لگول پکاردی، علامه اقبال انگریزی حکومت نه لیکلی دی، کچرے دیو تو مریو والے په خطر ه کښ وی نو هغه د پاره سواد د بل علاج نشته چه هغه د عنادی ټولونو په خلاف مدافعت اُ کړی، اُس سوال دادے چه د مدافعت طریقه د څر وی! هغه دا ده چه اصل ټولی ته د دوا دارئ تلقین اُ کړی حالانکه د هغوی یو والے په خطر ه کښ وی او باغی ټولی ته د هغه تبلیغ پوره اجازت وی کوم چه دروغو کښ کښولونه پک پک وی ا ر حریف اقبال ص ۱۳۷

زلا وایم چه د مرزا دایو کښل د کورونو کښلونه زیات دی کوم چه هغه په ایښه کمالات ص ۱۳۷ کښ لیکلی دی چه څوک مانه مښی او خما د دعوے تصدیق نه کوی او ایمان پر نه را و لری نو هغه ټول د زنا اولاد دی،

قیامت، معاد او مجازات د اعمالو د قیامت نومونه

د کوم څیز نومونه چه کښ وی نو دا د هغه د لوڼے والی دلیل دے، دا لله تعالی نومونه کښ دی دا هم د الله تعالی د لوی شی دلیل دے، امام سیوطی رح پښه ورسا فرقة فی امور الاخره، کښ د قیامت آتیا نومونه ذکر کړیدی رصت مطبوعه کاشی رام لاهور) موبن په هغه کښه بنکاره مشهور نومونه ذکر کوو

۱- السَّاعَةُ

قیامت دانومله دُوُو و جهودے، یوله دے وجهے چه
قیامت به ناگهانہ لاجی، لکه چه یو کینتہ تیریدونہ
پس ناگهانہ چه دویمہ کینتہ لاجی، او دویمہ له دے وجهے چه قیامت
کبنی د اولینو آخرینو حساب به په لبز وخت مثلاً یو کینتہ کبنی ختم شی
او هم دامعنی دُرُسریع الحساب دے او هم دامعنی د حضرت علی رضی
منقول دے، إِنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ لَا رَيْبَ فِيهَا رَسُولُ اللَّهِ خَاتَمُ
الرُّسُلِ كَلَّمَ نَفْسٍ دَائِقَةً الْمَوْتِ وَإِنَّمَا تَرْفُونَ أَجُورَكُمْ
يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَ رَسُولُهُ الْإِمْرَان آية ۱۸۱ ع د دے
نوم وجه دادا چه د دے معنی ادریدل دی، او په دے ورخ به بتول خلق
ملائکے او روح به د الله په مخکبن تر هغه وخته ولا پروی تزکومے چه
الله تعالی جل شانہ اغوا ری۔

۲- الْقَارِعَةُ

قرع زبره درزدلواو پچولوته ویلے شی، د دے ورخ
دویره نه به هم زهرونه د کر زبیری او کر چیز ی
الْقَارِعَةُ مَا الْقَارِعَةُ

۳- الْحَاقَّةُ

دادحق، نه ماخوذ دے، د دے نوم مطلب د ا بنودل دی
چه دا ورخ حفرده او په دے کبن د شک شیبه خمر
کنجائش نشته، الْحَاقَّةُ مَا الْحَاقَّةُ

۴- الْوَاقِعَةُ

دادر وقوع، نه ماخوذ دے مطلب دا چه د دے بواقع
کیدو کبن شیخ شک نشته بلکه دا خائخا واقع کیدو نکه
حقیقت دے را د لَوْ قَعَتِ الْوَاقِعَةُ لَیْسَ یُوقَعُهَا کَاذِبَةٌ

۵- الْغَاشِيَةُ

د غشی، معنی پتپول دی، د دے ورخ له هیبت
به زهرونه پت شی او خلق به او ترشی هَلْ أَتَتْكَ
حَدِيثُ الْغَاشِيَةِ

۶- الزَّزْفَةُ

در آنرف معنی نژدے کیدل رَا زَفَ الثَّيْبِيُّ قَرَبَ،
او دا ورخ د حقیقت په اعتبار سه لا نژدے ده حکم چه
خائخا راتلونکے غیز نژدے وی او تلو نکه خیز لری وی، بله دا چه
مرگ د قیامت دروازه ده او مرگ نژدے دے رَا زَفَتِ الزَّزْفَةُ
لَیْسَ لَهَا مِنْ دُونِ اللَّهِ کَا شِفَاءُ

۷- یَوْمَ التَّغَابُنِ

غبن تکی او دو کے ته وائی، په دے ورخ به دا
بنکاره شی چه په د نیا کبن کوم خلق په دو که کبن
چه د عمر عزیز قیمتی برخه شی په کومو مفیرو خیزونو کبن تیره کرا او د
کومو قیمتی صلونونو محرومه وو، ذَلِکَ یَوْمَ التَّغَابُنِ

۸- خَافِضَةُ

ذلیله کوونکے ورخ چه دین نه او ری دالی خلق به په
دے ورخ په جهنم کبن په دیر لاندے ذلت کبن وی
ا- رَافِعَةٌ: اُجْتَوُوْا نِکَ وِرْخ کومو خلقو چه د دنیا په ژوند کبن د دین
غمنوری کربیده هغوی به په دے ورخ د جنت په لور و اچنور د شهنشاهیت
مقامونو کبن وی، خَافِضَةُ رَافِعَةٌ

۹- الظَّامَّةُ الْكُبْرَى

د دے معنی لویه هله کله ده او د قیامت
نه بله نریانه شی هله کله نشته چه په دے
کبن به د بتولوا انسانو د قسمت ابدی فیصله کیری، فَاِذَا جَاءَتْ
الظَّامَّةُ الْكُبْرَى، قیامت او حشر لشر د انسانی ژوند د بیره ضروری
خائکه ده چه په دے خائمی خوشحالی او تبا هئی دارومدار دے
او د قیامت په باره کبن درے خیزونه د غوسه فکر جو که دی۔
۱) د قیامت وجود چه دامو نژد قیامت صورت نه وایو۔
۲) د قیامت مقصد یعنی د عملونو بدل چه دامو نژد قیامت نوم ته وایو

رسد قیامت تفصیلات مثلاً قیامت کیفیت، وزن و اعمال، حوش کوثر، پل صراط، نور، جنت اور دوزخ اور اسے نور دیر،
 کہتے ہیں کہ قیامت اور معاد صورت ذکر کو
 اور دے عقلی اور نقلی دلیلوں سے پیش گوئی،

د معاد اور قیامت نقلی ثبوت

۱) بتوں آسمانی دینوں سے قیامت قائم اور وہ دوبارہ زندوں
 متفق دی اور بتوں آسمانی ملتوں سے دائمی، پہ شرح مواقف جلد ۱۹۸
 کتب داخل موجود ہے، اَجْمَعُ أَهْلَ الْمِلَّةِ وَالشَّرَائِعِ عَنْ آخِرِهِمْ عَلَى
 جَوَارِحِ وَرُؤُوسِهِمْ: یعنی بتوں ملتوں اور شریعتوں ملتوں کی خلق و حشر
 اجساد پہ جواز اور وقوع بانگ سے متفق دی۔

۲) بتوں پیغمبروں علیہم السلام قیامت خبر رکھ کریدی ذکر
 چند آیات رشتہ خلیق پہ بنیاد مومنین نشہ قرآن پورے تفصیل سرہ
 قیامت بیان کریدے اور یہاں دے پہ بارہ کتب، مَصْدِقًا لِمَا مَعَكُمْ
 فرمائیل دے ثبوت دے چہ قرآن کہ تیر شہود آسمانی کتابوں اور
 او عقائد تصدیق کوی نو حکمہ دا کہ نبوت، قیامت اور مجازات اعمال
 وغیرہ پہ بارہ کتب ذکر و مبنی آسمانی کتابوں ہم تصدیق کوی، قیامت
 نہیں کہ آخرت ژوند کی نیاد ژوند نہ دیر بیات اور پائیدار دے
 وَالْآخِرَةُ خَيْرٌ وَأَبْقَى، د آخرت ژوند بہتر اور پائیدار دے اور بیاتے
 اُفْرَمَائِيلَ، إِنَّ هَذَا لَفِي الصُّحُفِ الْأُولَى صُحُفِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى
 دامضمون کہ حضرت ابراہیم اور حضرت موسی علیہما السلام پہ صحیفوں
 موجود دے۔

د فلسفیانہ انکار تردید

فلسفیانہ حشر اجساد نہ انکار کریدے کہ عملوں تو بدلہ ہغوی ہم مہنی

خوبصورتی سعادت اور شقاوت روحانی اور بعضے دے تباہی پر صورت
 کہتے ہیں کہ بہ دے تر دید گوئی، خواہ اول اور اول چہ کہ فلسفہ قوانین
 پہ مطابق ہمہ انکار دے منلو جو کہ نہ دے، حکمہ چہ دوی ہر ممکن
 د قدرت اور طاقت لاندے مہنی اور اظاہرہ کہ چہ حشرہ اجساد
 ممکن حکمہ دے چہ کہ حشریوں جزع انسانی روح دے، دویم کہ بدن
 ذرے، اور دیم کہ بدن جو رہبت، دادرے واپرہ خیز و نہ ممکن دی چہ
 پر قدرت الہی شتہ دادرے واپرہ خیز و نہ کہ مرگ نہ واپرہ اندے
 دا اللہ پہ ایجاد موجود شوی وو، کچرے دا ناممکن اور متنع وے نو اول و خل
 بہ ہم نہ و موجود شوی دوبارہ ژوندی کیدل خواہ اس عقل نہ دیر
 نزد دے دی کہ منلو کہ بارہ دا قرآن بیان کریدی، «وَهُوَ أَعْلَمُ
 وَكَهَ الْمَثَلِ الْأَعْلَى» سورة الروم آیت ۱۰۱ یعنی انسانیت قدرت
 مطابق دوبارہ پیدا کول دے وہی خل پیدا کول نہ زیات آسان دی
 ہر کلمہ چہ اللہ دیر لوئے دے نو ہفتہ نہ دے دوارہ و تخلیق تو کتب ہفتہ
 فرق نشہ۔

د نیشہ دشتہ کولوشہ

فلسفیان بل انکار پہ دے قاعدہ کوی چہ نیشہ سرہ خیز و نہ
 بدلیزی مطلب دا چہ اول خیز یو واس ختر شئی نو دویم وار ہم ہفتہ
 شے بیانشی موجودیدے کہ وی نو ہفتہ بدلی خیزری، نو دا غلطہ دے چہ
 پہ قیامت کتب بہ ہو ہتھ ہم ہفتہ انسان بیاد دوبارہ ژوندے شے، داشہ
 بالکل باطلہ دے حکمہ چہ کہ اول وجود نہ مانہ یوہ او کہ بل وجود زمانہ بلہ نو
 د اولے زمانے وجود ختم شوا و پلے زمانے کتب بیاد موجود شتہ خور شے بدل نہ
 او ہم ہفتہ شے دے، کو مچہ رومی و مطلب دا شوچہ دلہ نشی کیدے
 چہ پہ یو زمانہ کتب یوشہ ختر شئی او ہر پہ دے زمانہ کہتے ہم دے اللہ بیاد

موجود شی نودہ کن ہیج اشکال پاتے نشو چہ پہلہ زمانہ کنے دیو خیز
 بعینہ وجود کیدی پشی او پور تہ ذکر قاعدہ ک فلسفیا نو غلطہ دہ، دا اعتراض
 خود خندا اور دے چہ اولہ زمانہ داول شخصیت جزو و، بلہ زمانہ بہ د
 بل شخصیت جزو وی ہم دہ و مہی شخصیت نہ حکمہ چہ زمانہ ک شخصیت
 جزو ہیچرے نشی کیدے ہفہ مُشخصہ نذا کہ داسے وہ نو دن سرے
 بہ ہفہ پڑونے حکمہ نہ وو چہ زمانہ بدلہ شویدا، دپوہ دپارہ یو آسان
 مثال، یوانسان پہ یوزمانہ (رڈ نیا)، کن موجود مر (معدوم) کیدو سرہ
 پہ برزخ (بلہ زمانہ) کن و رگ او پہ قیامت رپہ دریبہ زمانہ کن ہم دہ انسان
 دا سے مثال لوی لکہ چہ یو سرے دلاہور نہ کراچی تہ لا رشی، زمانہ بدلہ
 شوہ مقامات بدل شو او سرے ہم ہفہ دے اول وار لا ہو کت موجود وو
 رڈ نیا) چہ روان شو نو نہ لاہور کن وو او نہ کراچی کن وو معدوم شو
 (برزخ) او کراچی نہ چہ اُرسید و نولا ہو رکن نہ وو ر آخرت) دادے
 زمانے بکالے شوہ یوانسان معدوم شو او بیا موجود شو، خو ہمد غر
 انسان دے او بالکل بدل نشو، نو دا اعتراض بالکل غلط شو چہ زمانے
 پہ بدل لیدو سرہ، شخصیت بدل لیری کچرے داسے وہ نو مکان پہ بدل لیدو
 بہ شخصیت بدل لیدو کوم سرے چہ پہلا ہو رکن وی نو ملتان تہ پہ تلو
 آو ر سیدو بہ دہفہ شخصیت بدل شرے وو حالانکہ داسے نہ کیزی،
 دویم دا چہ دیو والی دار و مدار داصلی اجزا و او د رُوح پہ یو والی دے دے
 نہ بغیر کچرے بل چہ فرق راشی نو پہ شخصیت خہ اثر نہ غور زوی، مثلاً
 کچرے دیو سری رنگ محکب سپین وو بیا گرم ملک کن پہ ہر کن کار
 کولو سرہ ک ہفہ رنگ کہ تور ہر نشی نو سرے ہر ہفہ دے بدل نشو
 دغہ رنگ کہ د پنچلسو کالو یوسرے د ویر شو کالو شنی نورنگ او قد او
 غب والی کن فرق راتلو سرہ بہ ہم دا ہفہ سرے وی کوم چہ ورا نپا و

پو حکومت ہم دہفہ ک نو کروی تنخواہ ور کولونہ پہ دغہ بنیادا نکار نہ
 کوی او دغہ توالی او او بد والی پہ وجہ یو عدالت چرے
 دچامقدمہ نہ دہ خارجہ کچرے چہ تہ اُس بل سرے تے، دغہ رنگ
 کہ د نیک یا بد عمل پہ وجہ کچرے شکل اور نگ کن شہ فرق پہ آخرت کن
 ہم شی، اصلی اجزاء تے ہم ہفہ وی کوم چہ د نیا کن وو نو دا بہ ہم ہفہ
 سرے گنرے شی کوم چہ د نیا کن وو،

د معاد پہ بارہ کن مذہبونہ

د رُوح متعلق دوہ رائے دی، اول دا چہ جسم لطیف دے، دویم دا چہ
 مجرد غیر مادی دے دے اختلاف پہ بنیا د معاد پہ بارہ کن د شرح موافق
 مصری جلد آتم ص ۲۹۷ د نقل مطابق پنچہ اقوالہ دی :-

- ① معاد صرف جسمانی دے، حکمہ چہ بدن اور رُوح دوارہ جسمونہ دی
 (صرف دکثافت اولطافت فرق دے) نور عا دہ ہم ک جسم اُشوا د ا د اکثر و
 متکلیب نو د اسلام قول دے چہ رُوح جسم لطیف امنی :-
- ② معاد صرف رُوحانی حکمہ دے چہ ک جسم ا عا دہ ک نشترہ یوازہ پہ طرح
 د سعادت او شقاوت دار و مدار دے، د لؤ یونان د فلا سفٹر الہین قول دے
- ③ معاد جسمالی اور روحانی دوارہ دے، دنیا جسم اور رُوح دوارہ حویارہ موجود شتہ دا قول حنی، قول
 یو بد بوسا دا غیب، معمرہ دقاخرینو امام سید و لو کترو صوفیا و دے دا قول حضرت رُوح تہ مجرد غیر مادی
- ④ معاد بہ تہ جسمانی وی او تہ رُوحانی، دا قول د یونان تہ طب د حکیمان
 د معاد ک کیدو او نہ کیدو ہیج فیصلہ نذا ک شوہ توقف دے، چہ
- ⑤ دا قول د جالینوس دے دہ تہ د اشک پر یوتے دے چہ رُوح ک ہفہ
 مسزاج نوم دے کوم چہ پہ سر ہی ختم شو او کہ د ہفہ جوہر نو م دے چہ مرگ
 نہ پس ہم باقی وی دا پنچہ اقوالہ ک انسان ک بدن اور رُوح سرہ ترو ن لری خو
 یو شبکم قول د تناسخ ہم شتہ چہ ہفہ د حکماء ہندا و د یونان ک بعضے

حکما و اود بعض منسوب الی الاسلام خلقود ے مثلاً احمد بن حابط چہ
د ابراہیم نظام شاگرد ے ابو مسلم خراسانی ، محمد بن زکریا ، طیب
رازی او قرامطہ :

د مجازاة درے شکله

د آخروالے د پارہ د ابن حزم مثل مثل جلد ۱ ص ۱۸۱ کوری
د مجازاة اعمال درے شکله دی ۔

را د جثو حشر ے د بعث بعد الموت پہ شکل کینی اود مجازاة اعمال بہ د
جنت اود دوزخ پہ شکل کینی وی ، دانائے د اهل اسلام اود آسمانی
مذہبوں نو اولو دہ ۔

(۲) د جثو حشر نہ بغیر صرف روح د نیکی اوبدنی اثر (خوندا اود بدی)
محسوسوی ، د اقسام مجازاة د حکماء الہیین قول دے ،

(۳) د نیک اوبد عملونو پہ بدلہ کینی د یوانسان روح بل انسان تہ بداید
تناسخ بجانا اة اعمال دے بعض حکماء د یونان اواکثر حکماء د ہند د اقول
گوی ،

تتقید

د ادوارہ آخیری قولونہ د انبیاء علیہم السلام د اجماع اود آسمانی
کتا بونونہ خلاف دی اود عقل او فلسفہ پہ بنیاد ہر غلط دی ، یوازے روحانی
مجازات خو خک غلط دے چہ اعمالو کینی بدن اود روح دوارہ شریک دی او
بدلہ بہ یوازے روح تہ ملاویزی اددے مثال دلے اگنہی ، لکہ یوشل
اوبوند د انا روعلا گوی ، روت کچہ او پوخ انا رنہ پیژنی اوشل انا روتہ
رسیدے نشی دوی د اے مشورہ اگری چہ روت لاندے نشی او
شل پہ اوبزہ سور کوی انا ررا ا شو گوی د باغ مالک د ادوارہ عدالت تہ
وراندے کوی دوارہ د خان خلاصولو خپل خپل د لیلونہ اوائی پوند
وائی چہ زہ وینم نہ نوغلا خنک کولے شم پوخ او کچہ انا رنہ خنک ا پیژندل
اوشل بدوائی چہ خہ انا روتہ رسیدے نہ شوم ماغلا خنک اگری ا

نوشکارہ خبرہ دہ چہ غلا خوشوے دہ بلکہ دوارہ سرہ پہ موقع
پولے شوے دہ نو د علالت فیصلہ بہ ضرورتا وی چہ غلا دوارہ کوی
دوارہ پہ فلا کین شریک دی نو سزا بہ ہر دوارہ و تہ و کولے شی ، ہم
امثال د روح اوبدن دے ہر یو یوازے یوازے نیک اوبد عمل نشی
پہ ہر کھلہ چہ نیک اوبد عمل پہ شریک دوارہ کوی نو جزاء اوسزا دوارہ و تہ
شریک پکار دہ :

د علاوہ یوازے ، د روحانی مجازاة حقیقت د خوب دے چہ شوک تہ
د فائدے خوب اوبنی نو ہضہ تہ صرف پہ خوب کینی خوندا اوارام وی او کہ
پہ خراب خوب اوبنی نو پہ خوب کینی ورتہ بے خوندا او تکلیف محسوس
نودا قسم جزا سزا لو بے توتے دی د اعمالو پایدارہ او خو چندہ زیادہ
پکار دہ چہ انسان د ہضم پہ طمع خہ بنہ عمل اگری شی د خوب د مزد
طع ہچوک بنہ عمل نہ کوی اودے سرہ ہچرے د انسان اصلاح نشی
دے د بنہ عمل شوق پیدا کولو ، بدکہ دلے پکار دہ چہ د دنیا د فائدے
پہ خو چندہ زیادہ تہ فائدہ پہ آخرت کینی ملاؤ نشی اوبیا پایدارہ
وی ، لکہ یومر کید ویکے سرے خپل یتیم کید و نکی خوتے د پارہ
یوسری سرے لس زردہ (.....) روپی امانت کیزی دی ، د خوب دنا پایدارہ
رما صلولو پہ خاطر دغہ سرے کہ دغہ یتیم تہ دغہ خپل امانت پہ
یا کینی و کوی نو کور عقل او پائمل بہ خک بنکارہ شی چہ د لسوز و روپو
بقی فائدہ د خوب او تصور پہ فائدہ بیلل دھو بنیام اروع سری
دے اودا باہت د امانت سپار لو ہم نشی چوریدے د امانت سپار
د ہضم بد لہ کار و کولے شی کومہ چہ دے تہ پہ خو چندہ زیادہ توی
میدارہ او حقیقی وی لکہ پہ آخرت کینی د لسوز و روپو امانت سپار لو
نقہ صان کولو او قریبائی و کولو پہ بدلہ کینی چہ دہ تہ جنت یا د آخرت

نور لعنتونه و رکبیشی : دتناسخ رد

را دتناسخ په شکل کښ د عملونو بدله و رکول د عقل په موجب په دے وجهو درسته نه دے ،
 دا دتناسخ له انصافه خلاف حکم دے چه په عمل کښ بدن او روح دواړه شریک دی او دتناسخ په شکل کېدله صرف روح ته ورکولے شی مثلاً د یو جرم انسان روح د مرگ نه پس په یو ذلیل چوری کښ یا په ذلیل خاړوی او غنا ور کښ ولجوے شی نو سزا به یوازے روح ته ورکولے (بله د خندا خبره دا چه د بداسری د بدن په خائے به سزا د جوړ باد ذلیل خنا وراو د خاړوی بدن ته ورکولے شی ، نو دا خود خریه خائے کلونه دا غل شو بله دا چه دے خائے نه به دا روح د بدله دپاره خواغی او بل بدن ته چه لار شی ، نو دا بدله به دچا کښ په شی د ټولو نه که ورسره د نژدې ګډ خیال اګر څه نوده د غټ اړوند او جنجالی اشک جوړېږی نو ځکه دے بس کومر دتناسخ قائل کېدل په تصور خان یا دی مترجم دلته دا خیال هم غلط دے ، چه بدن صرف د عمل حکم داپه مجازة اعمال کښ بشریکول اټه ی پکار او دے ته سزا ورکول به دا یی لکه د یو قاتل ټوپک ته سزا ورکول او یا د یو مسافر او ټولګار تیشی او کښی نه جزا ورکول کومر چه جومات یا خانه کې جوړه کړی وی ، دا خیال ځکه غلط دے چه بدن آله نده بلکه پخپله او کونک دے آله خود فاعل نه جدا وی د هغه جزء نوی لکه یو نوره لیکن روح او بدن چه یو خائے شی نو هله څوک بڼه یا بدن به شی نو اصل فاعل بدن دے چه د روح په ادا نړه یو عمل کولے شی چه د روح د بدن په هراړخه کښ ننوتے وی نو ښکاره شوه چه آله ځکه دے چه دا د روح په غم او خوشحالی کښ خا غنا شریک

نو ټوپک د قاتل ، او تیشی کښی د خانه کې د معیار په غم او خوشحالی کښ هچرے نشی شریک دے .

د تناسخ د پاره دا دلیل باطل دے چه انسان د حیوانا تونه چه را آخلی یا د غریبه کورنی یو ذلیل انسان چه مصیبتونو کښ مبتلا شی ، دے بڼیا د د ا دے ، چه یو انسان بد عمل کړی وی ، نو د هغه روح په ذلیل فنا وریا ذلیل بل انسان کښ ننوی او دارنگ هغه وړاندی کس ته پخپل عمل بدله د خنا وریا د انسان د ذلت په صورت کښ ملاویشی باطل ځکه دے چه د خاړو و فطری تقاضا د ا دے چه انسان تر کار واخلی او د پاره د جرم سابق هېڅ ضرورت نشته ځکه چه د د نیا نظام چلو لو د ا دے د حکمت الهی تقاضا او ظهور دے ، کچرے انسان دے د کار نه ا ښه نو د خاړو وجود به لغو او بے فائده و د ا هم د حکمت الهی د شان خلاف دی ، دغه رنگ د بڼیا دمو خوشحالی او بد حالی د هغوی فطری تقاضا دے چه غنی د د فقیر نه کار واخلی ، فقیر د اجرت محتاج او غنی د هغه د کار محتاج دے په دے احتیاجونو د انسانی تمدن ربط قائم دے نو د نیا نظام پر چلیږی که دتناسخ تصور کېږی راغلو نو انسانی تمدن به بالکل د بے وړی شی د انسا قانونو معیبتونه او غمونه هم د حکمت الهی نه خالی دا یی نه دی چه د صحت او خوشحالی په حالت کښ د شکر د بڼه د مرض او د بد حالی په حالت کښ د صبر جذب به انسانی کمالات ښکاره وی او په دے د الله لږی او نژدے بندگان پیژند دے شی .

په تناسخی مجازات کښ د جرم علم نه وی

دتناسخ په نامینلی صورت کښ یو حیوان او انسان ته دا علم نه وی چه هغه د کوم جرم په بدله کښ عذابولے شی ، یو انسان عدالت کښ خو مجرم نوردے شی په هغه د تا بتولو خاړی اګر یشی هله پس ته سزا

ورکولے شی، لیکن تناسخ پہ صورت کنی دالله عدالت دلو بو تو قونبکال
 کولے شی کوم کنی چہ نہ تحقیق وی، نہ مقدمہ چنول وی اونہ مجرم نہ
 دخیل خیل جرم پتہ وی چہ داسزا ہفہ نہ کوم جرم پہ بدلہ کنی
 ورکولے شی العیا ذباللہ، نو حکمہ دتناسخ داعقیدہ د عقل نہم خیل
 دمرک او پیدائش شمیرکنی دجورخت نشولے دتناسخ تردید دے
 دتناسخیانو پہ خیال کچرے د حیوانانو پیدائش دانسانانو دبداعیلو
 د پارہ د بدلے پہ نتیجہ کنی وے نو پکارادہ چہ بدوانسانانو دمرک
 پہ مناسب شمیرکنی ہو مرہ خنا ورا و حیوانات پیدائش کولے خولے
 حکمہ نہ دہ چہ موئز وینو مثلاً یورخ کنی یولگ انسانان مری چہ پہ
 ہفہ کنی نیم خہ بلکہ نیات مجرمان او بدکار وی، خوبل خوانور حیوان
 ہم پہ دغہ ورخ کرور و نہ اوارگونہ پیدائش کنی نو معلومہ شوہ چہ دجور
 پیدائش د مجرم نو خونو دتناسخی جنجال نتیجہ نہ دہ بلکہ دابدائی تحقیق
 پہ دول دالله تعالیٰ د حکمت پہ جور پیدائش کنی حکمہ دتناسخ عقیدہ باطلہ
 دتناسخ د تردید یوہ غتبہ وجہ داہم دہ، چہ دتناسخ پہ صورت کنی پہ
 منل ضروری وی چہ د مجرمانو انسانانو د حیوانانو خونو یودی حال
 موئز وینو کورور چہ دجد اجدادی انسانانو خونو کنی عقل او نطق
 لیکن حیوانی روخو نہ داہم ندی یا مثلاً پہ پیشو کنی کچرے کر انسان روح داہ
 وے د انسان روحی پہ فطرت کنی د مری نہ کرکہ پر نہ دہ دا ہیچرے
 نشی کیدے چہ پیشو کنی رانوتو نہ فوراً پس فطرت داہم بدل شی چہ
 مریے پیسہ مندہ کوری داہم نیسی او پہ خوندے اُخوری ہرکلمہ چہ د فطرت
 فوراً بد کیدل نامعقول دی د انسان او حیوانی روخو فطرتو نہ جن
 جدادی پہ دے وجہ دتناسخ عقیدہ سر: تردیابہ نامعقولہ دہ
 ہرکلمہ چہ د مجازات اعمال دوہ صورتہ زیوارے د روح معاد دتناسخ

اونامعقولہ ثابت شو، نو دے جوف یوصورت باقی پاتے شو ہفہ داچہ
 د مری بدن اورکوح دوارہ ژوندی کریشی او د حساب کتاب نہ
 پس د جنت اودوزخ پہ شکل کنی پہ دہ قانون مجازات نافذ کریشی داخبرہ
 یوازے پہ آسمانی شریعتونو او د نبیائے کرامو علیہم السلام پہ تو اشتر
 ثابتہ نہ دہ بلکہ عقل او فلسفہ ہم داموزون نامعقول گنری، پہ ظاہر
 خودا دیرہ گرانہ بنکاری لیکن حقیقت کنی ہیچ گرانہ نہ دہ
 د معاد جسمانی حقیقت پہ دؤوقاعدہ مبہمی دے، یو داچہ دامرک دے
 او محال نہ دے، بل داچہ دا دتخریب اوتعمیر الہی نتیجہ دہ :-
د جسمانی معاد روچہ دلیل | د مجازات اعمال پہ خاطر روح
 سرکہ د جسم دویم بارہ ژوندی
 کیدل میکن دی او محال نہ دی، د محال دوہ معنی دی، یو غرضی چہ مطلب
 گران والے اوسخت والے وی لکہ یوسری نہ داو نیل چہ راخہ لاہوہاتہ خو
 ہفہ خدر اگری چہ ششم تے دا بل ورپورے اُبنلی چہ خانجاہ تے نو ہفہ
 اوائی چہ ناممکنہ (محالہ) دہ نو دے مطلب پہ داوی چہ تلل راتہ گران
 دی، خو کہ روان کرے تے وے پکت ہر خہ تے ورتہ برابر کرے وے د ہفہ
 ارادہ شوے وے نولا ہوہاتہ تلل ناممکن او محال نہ دور او بل د فلسفہ
 ناممکن او محال دے معنی تے داچہ نفی اثبات یو خانے کیدل چہ ہیچرے
 نشی کیدے لکہ یوسریے یو کمرہ کنی پہ یو وخت شتہ ہم اونشیتہ ہم بالکہ
 دوہ پہ دقو کئے پنچہ چہ تولہ دنیاد دے ضرب حاصل ہفہ خلو، بناائی
 چہ پنچہ نہ وی، نو خلاصہ مطلب پہ تے داوی چہ پنچہ نہ دی خو پنچہ دی
 نو قیامت او معاد پہ دے معنی محال نہ دے او کچرے محال پہ معنی دمشکل
 او د سخت واخلو نو ہفہ بہ وی خورا انسان د پارہ چہ د ہفہ بول کارونہ
 پراسبابو بنادی او اللہ تہ پہ دے معنی ہم محال حکمہ ندے چہ، اِنَّمَا امْرُؤُکَ

اذا اراد شيئاً ان يقول له كُنْ فيكون، اوله داچه متواتر خبر صادق ددے تصدیق کرے دے، نوخک دا صحیح دہ، چہ دیو ممکن تواتر سرہ تصدیق اُشی یا اعتباری ذریعہ سرہ دا ثابت شی نو دھنے پہ واقع کید وکین ہیج شک شبہ نہ پائے کیری، مثلاً تیرشوی وخت کنی دجا پان ہیرو۔ شیما پہ ایتر ہم تباہ کیدل یو ممکنہ معاملہ وہ ہرکھ چہ اعتباری ذریعہ سرہ ددے تصدیق اُشونو بتوے دُنیا اُمثلہ، دغہ رنگ د موجودہ دُنیا پہ شپیل کراسر نیل علیہ السلام رچہ ایتم ہم نہ پہ اربونو ددے زیاتہ قوی دے تباہ کیدل ممکن اُمر دے اور سرہ ددے تصدیق آسمانی کتا بو تو اود انبیاء علیہم السلام غوندے رشتینو هستو پہ پرلہ پے شہاد تو نو کرے دے نو بیاد دے یہ واقع کید وکین ہیج شک شبہ نشی کیدے۔

د جسمانی معاد دویم دلیل د معاد جسمانی حقیقت ورا نول او جبرہ ول دی مطلب

داچه دد نیا نظام ورا نہ دل او د آخرت نظام جوہ ول د معاد جسمانی حقیقت دے دا بہ اللہ کوی نرگوانہ خک نہہ کچرے انسان مے گرانہ گنری نو ہغہ کمان تگوری او پہ دے قیاس کوی لکچہ شل مند آتی اُچتوے، شی او میرے مے نشی اُچتوے حالانکہ دوارہ حیوانات دی خالق او مخلوق خوبرا کیدے ہم نشی اللہ داسے قوی دے چ نسبت مے د مخلوق سرہ کول ناممکن دی نو ہغہ نہہ دا ہچرے گرانہ نہ دہ چہ ہغہ خپل جوہ کرے تعمیر رز نبیا ورا ن کوی او دھنے پہ خائے بل تعمیر آخرت اُکری، حکم چہ داسے خور انسان لگیادے کوی یو عمارت ورا نوی او بل دھنے پہ خائے جوہ وی، نوخک اللہ تعالیٰ چ بے انتہا قوی دے، یقیناً داسے کولے شی چہ عمارت دد تبا ورا ن کوی

او عمارت د آخرت پیر آباد کوی، او ہمدغہ معاد جسمانی او قیامت دے چہ دھنے در ستولے اور شتی نوالے پہ عقل ثابت شرہ،
د قیامت او معاد جسمانی دریم دلیل خالق کائنات انسان

تہ روجہ ژوند ور کہور لیدلے کنط شی) پہ ہغہ وخت چہ ددہ نور و نشان ہم نہ وو، هل آتی علی الا نشان چین من اللہ ہر کم یکن شیباً صد کوراً، سورہ دہرآیہ علی او بیاب تی پہ قیامت کنی د مجازات اعمال د پارہ ژوندے کوی، انسان تہ روجہ حل بے نمونے پو شے جوہ کول دیر گردن دی نمونہ چہ پیدا شی نو بیاد ہغہ پشنہ فقہ ہم جوہ ولے شی، روجہ د انسان ہیج نمونہ نہ وہ خدائے بے تکلیفہ پیدا کرونو دے قوی ترین هستی نہ دوبارہ پیدا کول د انسان خک کہ گردن کیدیشی لکھ فرمائی:

لما بدأنا اول خلق نعبداه ووعدا، مؤمنون انسان روجہ حل جوہ کر و علینا اننا كنا فاعلین، سورہ انبیاء د دویم حل بے ہم داسے جوہ کر و ایة عسکال: دا کورن ہغہ وعدہ ددہ مؤمن بہ ضرور داسے کوہ، و ضرب لنا مثلاً ونسی خلقنا قال: ان انسان پہ مؤمن مثال خیر وی من نخی العظم وھی رمیترہ قل: چہ دا ورا ستہ ہدوکی بہ خوک یجیب ما الیدی انشاها اول مکرہ: ژوندی کوی، رھغہ چہ خپل سورہ یس ایة عسکرو: پیدا اشی ہیر کرونوم نہ ورتا اویہ چہ چار و جہ ورا پیدا کرے و رھغہ بے د دویم وار ہم ژوندے کوی، بلکہ دویم ایت شریف کنی دی:

وهو اھون علیہ: دد دویم بارہ پیدا کول د روجہ وی ورا پیدا کولونہ دیر آزیات آسان دی

دے خبر و سرہ قیامت پہ عقلی رنگ کب ثابت شود آسانی لے پہ انسانی نسبت ا خود
گوندی الله تہ دوارہ پیدا کول یوشان دی ،

وَلَهُ الْمَثَلُ الْأَعْلَى : (دالله دپارہ اعلی کمال دے)

دمعاد خلورم دلیل

یودرزی چہ کوبت او شیروانی جوہ ولے شی نوہغه بہ خادر پہ
چہ آسانہ شکہ جوہ ولے شی چہ دایوکار کندی (دے دغه رنگ
پیدا کول د آسان چہ الله کریدے نودویم بارہ پیدا کول دورکوی
غوندے رہہ نسبت د آسمان انسان پیدا کول خوبیا دیر آسانہ
شکہ چہ کار (پیدا کول) یوتے ،

ءَاَنْتُمْ اَسْنَدٌ خَلَقْنَا اَمَّ السَّمَاءِ بَنِيهَا : آسانہ سو پیدا کول گوزن دی کہ د
رَفَعَ سَمَكًا فَسَوَّاهَا سُرَّةَ النَّزْعَةِ اَيْتَمَّ آسمان چہ الله جوہ کر وادیر
پہ اوچت خائے هغه کیبشودو :

یعنی آسمان تہ چہ اگورے نوک هغه پہ نسبت انسان دیر وکو تے دے
هرکله چہ الله تہ د آسان پیدا کول کین هغه تکلیف تہ ورنو د انسان پہ
پیدا کول کین بہ ورتہ شکہ تکلیف وی ، پنا پہ دے د انسان دوبارہ ژوند
د عقل نہ خلاف تہ دے ،

دمعاد او مجازات اعمال پنجم دلیل

سواد انسانہ کل کائنات د انسان د خدمت او فائده لپارہ
پیدا شوی دی رَوَسَخَّرَ لَكُمْ مَّا فِي السَّمٰوٰتِ وَ اَلْاَرْضِ : د آسمان و نوا
د زکے کول کائنات الله تعالی ستا سو پہ کار او خدمت کین لگیا کریدی
خوانسان لے د طاعت او عبادت خداوندی لپارہ جوہ کریدی
وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْاِنْسَ اِلَّا لِيَعْبُدُوْنَهُ : مؤمنین پیریاں او بنیا دم د
خدا لے د عبادت د بارہ پیدا کول او د عبادت نتیجہ دے فائده دی

کچوے قیامت دوبارہ ژوند ، مجازات اعمال ، جنت او دوزخ هنج ندوی
نود عبادت هنج فائده بنکارہ نشوے ، له دے وجہ د انسان پیدا کول
عبث شو ، او پہ دے پنا د کائناتو پیدا کول هم عبث شو او پہ دے دول
بہ (العیاذ بالله) د الله د کول کار و نه عبث ثابت شی ، چہ د الله تع
د حکمت له شأنه خلاف دے د الله تعالی حکمت دادے چہ د انسان د
عبلو نو پورہ نتیجہ دے قیامت بنکارہ شی د حکم چہ د نیا کین دا هے نشی کیدے
رمونیز و رواندے تفصیل سرہ بیان کریدیے ، چہ د الله د عمل دا کارخانہ
عبث ثابت نشی او د دے او د انسان پہ پیدا کول کین د الله حکمت تہ هم
بنکارہ شی ، پہ دے خبر و د قیامت عقلی ثبوت راخی

دقیامت او مجازات اعمال شپنم دلیل

الله پاک انسان بیکاری د پارہ نہ دے پیدا کرے : اَيَحْسَبُ الْاِنْسَانُ
اَنْ يُّتْرَكَ سُدًى : (القیامة آیت عدد ۱) یاد انسان دا خیال دے چہ دے
پہ بکارہ برینودے شی دغه نشان ، اَلْحَسْبُ لَكُمْ اَمَّا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَّ
اَكْتُمْنَا لِيْنَّا لَا تَرْجِعُوْنَ ○ سورة المؤمنون آیت عدد ۱۲ آیاتاسو
گمان کوئی چہ تا سو مؤمنین عبث پیدا کری بیئ او د عملونو نتیجہ مؤمنونو د
پارہ بہ قیامت کین مؤمنین نہ بیر نہ راخی خود نیا کین بنه او بد دوارہ
قسم انسانان شته ، شوک ظالم شوک منصف ، شوک نا فرمانه شوک
فرمانبردار ، شوک متقی ، شوک فاجر و غیره ، د نیا کول قومر نہ د
الله د عدل او انصاف متنه کوی د دے پہ جوہ د الله تعالی سلوک د
تولو سرہ یوشان نہ دے بکار حکم چہ د الله عدل پہ بنکارہ نشی
لکه یوانسانی بادشاہ چہ د افریق کوی وفادار او باغی سرہ یوشان سلوک
نہ کوی وفادار له انعام و رکوی او باغی له سزا و رکوی پہ دنیا کین
دا هے نشو کیدے رو باغی تفصیل سرہ بیان شوے دے :

نوڈ انسان دویم ژوند دے الله دے قسم انصاف کولوک پارہ ضروری شو
 هدا قیامت دے اود مجازات اعمال ورخ ده چه دک عقل له ا کچه ضروری
 ثابته شوه او قرآن ددے بیان دلعه کپیده :
 اَمْ يَجْعَلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ۖ اَيُّهَا الَّذِيْنَ آمَنُوا اذْكُرْ نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ اِذْ هُوَ قَدْحًا
 كَانَفْسِيْداً يَنْفِيْ فِي الْاَرْضِ اَمْ يَجْعَلُ الْمُتَّقِيْنَ ۗ به الله بانده يقين كوونكي او
 كَالْفَجَّارِ ۝ نيكو كاره خلق مفسدانوسره برابر سائواوخدا ترسوسره
 بد بد كرداروپه شان سلوك كوودر هچرے نه

د قیامت او مجازات اومردلیل

داضا بطه شته چه هر مرکب لاصلي یا مصنوعی د باره مفرد ضروری
 دے لکه انسان چه دخا ورے ابره هوا اودنه اصل مرکب دے نوخان خان
 له ددے مفردات هم شته خالصه خاوره، خالص اوروغیره وصغری
 مرکب ر شربت شنجبین د اویور سه کے اوچینو نه جور دے ددره واره
 خالص خیزو نه خان خان له هم موجود دی داضا بطه په امیانو، اعراضو،
 جواهر و او صافو بنولوبانده حاوی ده. مثلاً د یوزر وک رنگ چه
 تور او سور رنگ نه مرکب وی، نودا دوا پره خان خان له خالص هم
 شته، د نیابکن غم او خوشحالی یومرکب دے چه هوانسان کنی دا
 دوا ره جمع وی، دا عه انسان په د نیابکن نشته چه مکمل و خوشحالی له وی
 او هیچ غم و درد سده نه وی، اودا عه هم نشته چه بتول دغم وی او خوشحالی
 همدوی نه نوک تیر شوے قاعدے په جوی د خوشحالی او غم نه مرکب
 د پاراه خالص مفردات خان خان له پکاری چه خوشحالی خان له یواکه
 موجود وی لکه جنت کینے د نیکانو د پاراه او غم و خان له یوازے موجود وی
 لکه دوزخ کنی د بدانو د پاراه، او هم ددے نه د قیامت مجازات اعمال
 اود جنت اودوزخ ثبوت کینکے ؟

د قیامت او مجازات اعمال اتم دلیل

په د نیابکن بنه خلق هم
 شته اوبدهم، دا عه
 اگنره لکه بتول انسان یودا عه مجموعه وی، چه
 پکته اعلی اوقیعتی اجزاء
 هم وی، خسیس او کله درجه والا اجزله پکته هم وی لکه د غنوبوتی
 کنی یواعلی جزء د غنودا نه ر غلم ده اوبل ادنی جزء د دوزخ اوبوس
 دی دان نه د بنیادم خوراک ده اوبوس د نگر و خوراک ده ددے بیلول
 پکاری چه هغه د پاراه په درمن کنی ددے غوبلول او لوزول پکاری
 غله به د انسان معدے نه حی اوبوس به د نگر و معدے نه حی، د غه
 رنگ میدان حشر درمن اگنره چه هغه کینے د نیکانو اوبدانو بیلول
 مقصد دی وامتازو الیومر ایها المجرمون ۝ سورہ یس آیه عه
 (دے مجرمانو د نیکو کارو نه بیل شی)

اِنَّ یَوْمَ الْقِیَامِ کَانَ مِیْقَاتًا لِّلنَّبَاِ اَیْة عِلَاح د نیکانو اوبدانو د بیلولو ورخ
 تکل شوه ده، نیکان به خپل فطری خالے جنت نه لاره شی گویا کنی جنت
 انسانی معدده شوه اوبدان به خپل فطری مقام دوزخ نه لاره شی گویا کینے
 دا دوزخ حیوانی معدده شوک، اودا عه شوه لکه نیکان غله او غم وی
 اوبدان لکه بوس او روحه چه د حیوانانو خوراک شی یا سوزله شی په
 شونو وغیره کنی

د قیامت او مجازات نهم دلیل

د انسان په فطرت کنی د خالص
 آرام او خوشحالی تقاضا پرته
 ده انسان د فرد په شکل کنی وی که د قوم یا د وطن په شکل کنی وی ارنوا
 تقاضا دده په فطرت کنی خا مخاوی اوس دا رزو پوره کیدل ممکن لکه
 وی چه مؤنر و رانده تفصیل سره بیان کریدے چه نامیکن شما هشت
 او اربو بانده بتول د نیامتیقه کیده نشی لکه د نسا ه غسٹونہ بقیرد

ژوندی پاتے کید و خواہش، هرکله چه دخالص راحت او خوشحالی
 د تمنا پوره کید و امکان ثابت شو نو په دنیا کین د دے پوره کولو انتظام
 یو خوله دے و چه نشو کیدے چه دنیا اوزمکه تنگه دایول انسانان
 پکین په یوخل نشو جمع کیدے او بل داچه خالصه خوشحالی او راحت پدینا
 کین شکله نشی کیدے چه یو بادشاه چه دیر خوشحاله او آرام کین بکاری خو
 ذرکود غمونه ورسره وی لکه د حکومت اوریو و ذرعیت بغاوت او مرض
 بیماری د خپلو خپلوانو مرگ د بل ملک حمله وغیره، اوس عقل رایتین
 لری چه قدرت د دخالص راحت او خوشحالی غوندے فطری خواهش
 پوره کولو انتظام کړی وی لکه چه د نور و ټولو فطری خواهشا تو انتظام د
 حکم کړیدے چه په فطرت کین د اغرنی خواهش د پوره کولو انتظام د
 قدرت ذمه داری دایه ده چه هغه حکیم او عادل دے دایه خواهش
 په فطرت کین نه ورختیوی کوم چه نه پوره کید و ښکته وی او انسان پرین
 تزیزی، اوس دے پوره کیدونکی خواهش د پاره د یولو د بل جهان ضرورت
 دے چه هغه پوره دیر وسیع اولو دے وی او دانسان د فطری خواهش د
 جنت په شکل کین پوره شی، لا خوف علیهم ولا هم یحزنون رسوره
 البقره آیه ۶۴ نه به (په جنت کین) د چاغم وی او نه به دویرے اندیشه
 و لکم فیها ما تشئونی انفسکم و لکم فیها ما تداعون سورة حم
 السجد آیه ۲۱ رتا سوکاملو انسانانو له پاره به په جنت کین هغه خیزونه
 دی کوم چه ستا سوزر، غواری یا دے تا سو په ښکاره اغوا لری هلته
 به خوانی وی لود او ب به نوری، صحت، غذا به وی او مرض او محتاجی به
 نوری، دے خبر ورسره قیامت او جنت خوعقلا ثابت شو مگر په دے
 بنیاد دوزخ د دے ثابتیدی چه دا د جنت ضد دے او معرف الاشیاء
 بأضدادها، هرکیز په خپل ضد پیژندے شی، شپه هله پیژندے شی چه

دوخ پیژنی، سپین به هله پیژندېشی، چه تورا پیژنی گرم به هله
 پیژندے شی چه یخ پیژنی په دے قاعده دوزخ هم ضروری شو چه هغه
 نه بدان یعنی د نیکانو ضد مجرمان لارشی، جنت به همیشه وی ټول
 آرام او راحت به وی دوزخ به هم همیشه وی، ټوله بے آرامی او تکلیف
 به وی د الله د انصاف تقاضا ده چه ټول جنت ته نه بوئی نوجهنم
 خکه ضروری شو، کوم قوم چه د جنت اقراری دے هغه دوزخ هم منی
 دے کینه خه اشکال نشته، خکه چه جنت او دوزخ د دنیاوی عملونو نتیجه
 ده د نیا کین بنه او بد عملونه او خلق و ونو قیامت کین هم د دے نتیجه
 په دغی فرق پکار وه چه د الله تعالی انصاف او عدل پوره ښکاره شی

د قیامت او مجازات اعمال لسم دلیل

د بشر اصلاح د نیا ټول قومونه دایه خوبنوی چه هغه د خدای
 او نذ بنیاد موصوف ضائع کوی چه انسان ژرند په اطمینان امن او خوشحال
 کین تیرشی هر پر دے او انچه هر قوم په هر دور کینه د بشری اصلاح د پاد
 انتظامونه کړیدی مختلفه ادارے جو په کړی مگر زه پوره اصلاح نشو
 د اصلاح عقلی اسباب در دے دی:

- ۱) تعلیم
- ۲) قانون حکومت
- ۳) او عقیده د مجازات اعمال
- ۱) په تعلیم خود نیک و بد عمل نه واقفیت راشی لیکن د عمل کولو باعث
 کیدے نشی،
- ۲) دویم سبب قانون هم په اصلاح بشری کین پوره کامیاب نشو خکه چه
 جرمونه روح کوی تزکومه چه روح کین پاکیزگی او انقلاب نه وی را غلبه
 نو د جرمونو سلسله نه ختمیدی قانون په دے د جهو مجرم نه په سزا و
 کولو کین، پوره کامیاب نه دے، هرکله کینه د قانون حکومت نشی کید
 په غیر علا تو کین نه قانون نشته او نه حکومت، کچونه قانون او

حکومت وی نوبیا هم مجرمان دا سے خائے او دل سے وخت کنی جرم
 کوی چه هلمتة خوک گواہ نه روی په ده بنا هغه که سزانه بیج شی او که
 اصلاح کارنا مکمله پاتے شی،
 بعضه خائے کنی گواہ خووی لیکن ربتیا گواهی نه کوی ده
 بعضه خائے کنی گواہ که اهی کول غواہی مگر مدعی علیه له ابره هغه
 ته غم مالی لالچ یا ویره ورکول هغه که گواهی نه بند کوی،
 بعضه خائے کنی ربتیا گواهی اشی لیکن که مخالف فریق دو کیل په جرحه
 ده که گواهی مستکو که اده اثره شی، او مجرم که سزانه بیج پاتے شی،
 کچرے جرح سره هم گواهی صحیح ثابته شی نو فیصله که حج په لاس کنی
 ده هغه غلط هم کولے شی بالخصوص هغه وخت چه په زپه کنی نه
 رحم او خدا ترسی نه روی، نورشوت او سفارش فیصله په بل مخ واپه روی او کچر
 سزانه بیج شی،
 کچرے سزا واپه کولے شی نو هغه به د جرم په جو به هومره سخت نه روی
 چه جرم سخت وی، دا شیو نه چه وی نو قانون جرمونه نشی بند کولے
 همدغه وجه ده چه قانون او سزاگانے خورشته مگر جرمونه زیاتیر
 او قیدیان ربتیا یان م ورخ په ورخ دیما د بیریزی، بنا په ده اصلاح
 بشری کار د زره ر ضیم نه ده اعه شروع کول پکاری چه اول خود کچر
 انشی او بیبا که اشی نو که سزانه بیج نشی، که ده صورت دادے چه
 په زره او صبر کچه که مجازات اعمال، او قیامت دایه پخه عقیده
 چه هغه نه سر یاسه که دا فکر پیدا شی چه هر که گناه او حق تلفی کول خیل
 خان په آخرت کنی تباه کول دی او که خور و خور فانی فانی و په بدل کنی
 آخرت هغه داسی فائده بیلا دی چه دیو عقلمند سزانه کار نه ده
 دا هغه عقیده ده که کولے چه غله او داکوان (عرب د جاهلیت) فربت

خوئی جو رکول او دده عقیده که پوخر والی په وجه که هغوی زرو نه او
 په ماغونه دایه رو بنانه شو چه که هغوی نه که جرمونه، ظلم او حق تلفی
 نوم نشان ورک شود بشری اصلاح همدغه یو کچر به نخه ده که کولے چه که
 جرمونه او مشاهد و په بنیاد خپلواصلحی اثراتو نه که بنیا واقف کره هم
 ده که یوه ادا که چه که بشر مکمل اصلاح پر کیده شی، هغه ده که
 مجازات اعمال، اقامت پخه عقیده او دارنگ قیامت او مجازات
 اعمال عقلا تا به بشر

دقیامت او مجازات یو لسم دلیل

انسان که کائناتو یو قیمتی جرم ده خور و ژوند ته لند ده آسمان
 نه مکه او غرونه که دیرے موده رایه دی لیکن که انسان ژوند لکه که
 یسے دمرگ په یو چپه ختم شی لکه که چا کور کچه که خاوره لوغے وی،
 او که سرور و هم نو خاورین په زر تر زره که ختم شی او دغه قیمتی که سرو
 لوغے به دیرے موده پاتے وی خکه چه قیمتی خیز خوک خان نه نه لریه
 کوی، که نه معلومیزی، چه که قیمتی انسان سره مناسب بل قیمتی
 او دژوند دے کوم کنی چه که نه به که عملو نو به له ملا ویزی او دا به
 تا بتول غواہی چه که حسبوس شیو نو په مقابله کنی که قیمتی انسان غیر
 بهم دیرزیات وی ورائی الدار الاخره لیه الحیوان، که انسان اصلی
 ژوند د آخرت دے، چه دے قاعده پناشوے فرق زده حسبیس، اذنه
 او که قیمتی اصلی پوره بشکاره شی، دغه دے قیامت دغه دے مجازات
 اعمال او دغه دے آخرت به

ده مجازات او قیامت دو لسم دلیل دنی سائین
 که اکثر خزاندا لیکي، چه که نوی دنوا په جو رکرا انسان شخصیت په
 دے خیزو نو به کاره کیزی: (۱) نیت (۲) قول (۳) فعل

را نیت د انسانی نفس لاندے پر شعور کن محفوظ دے چه هغه يو
 خيال هيركهي خوب كين ئے اگوري او بيا ورنه را يا د شي .
 ۲) او قول د هوا په چپو كچے محفوظ دے چه په ريدي يائي نظام بوخوا
 بل خوا نه وے را ابر وے شي ددے رفتار په يو سيكنه كين يولاك
 او شپك اتيا زره (۱۸۶۰۰) ميله دے ، ټول احوال په فضا كين محفوظ دي
 خو يوبل سره كچې وچې داسے آله لاندے پيدا كومه چه د يوبل نه را بيل
 كوي كيدے شي چه ر ستو پيدا شي ، په خلاف دريډ يائي نظام نه چه
 په اوكدالي دريډيو ستن په مختلفو لاندو نورو بوا برو لوسره مختلفو
 خايونونه آوازونه را كاري او يوبل سره كچې وچې كيزي نه حكه چه دكو
 چه په اوبد والي كين بيلے دې دغه رنگ هر فعل په فضا كين بو حرارت
 پريزي چه په نژدے وخت كين په نوي علمونو معلو موے شي ، ليكن
 په ډير وخت تيريد و سره داسے آله لاندے نه ده ايجاد چه
 هغه د فضا نه بيرته را واخلې كيدے شي چه ر ستو داسے آله هم پيدا شي
 دے تقريبنه د اخرت وجود درست ثابتيزي چه په هغه كين د نيت
 قول او فعل (چه محفوظ دي) نتيجه مرتبه شي ،
 دے نه علاوه د ماهرين ارضياتو د تحقيق مطابق د زكے په خيسته
 كين ديارلس سوه (۱۳۰) درجے كرمے شته حالانكه داو بويشكولو د پاره
 سل درجے كرمي كافي ده . ددے نه علاوه هر كال د زمكے نه په نژدگونو
 زلزله پيدا كيږي د بعضې پته اگي او د بعضې نه لگي داد هغه كرمي
 نتيجه ده كومه چه د زمكے په خيسته كين پرته ده ادا ټول او د سمندار
 دا بو تر مخو لے ددے خبرے دليل دے چه جهنم د زمكے او سمندار د
 لاندے اودا ټول د جهنم اثرات دي .

د قيامت تفصيلات

د قيامت كيفيت | د قيامت حقيقت دوه خيزونه را يو د دے
 جهان ورا ټول او د بل جهان را خرت جوړ
 دادا زه الله دود يو كوسه تړي دي ، اول ټوكل تخريب د پاره دي او
 دويم ټوكل د تعمير د پاره دي تخريب په حقيقت كين د د نيامرگ دے
 نامر عادت دا دے ، چه مرگ نه ورا نيدے هه مرض اورنخ وي هغه
 چه په علاج بنه نشي نودغه رنخ د طبيبانو په خيال كين لا علاج ده او
 هلاك وي ، نو هغه رنخور تر هلاك شي ، ټول انسانان مجموعه يو
 جسم اگنره هر كله چه هغه رنخور شي نو ددے قاعدے مطابق علاج
 ئے كوي شي كه علاج ئے ميكن نه وي نو لا علاج شي او هلاكت نه نژدے
 شي او بيا د الله قانون د هلاكت په ده ناند شي او هلاك شي ، د
 نسان د پاره نود ټول كائنات خادمان دي هر كله چه انسان نه وي نو
 ياد ددے ټولو نودو كائناتو هيڅ ضرورت پاتے نشونو حكه د انسان هلا
 سره دا ټول كائنات ا ترپے شي او هلاك شي نودغه قيامت ددے
 ددے نه ورا ندے حالت د د نيا ددے مرض موت اگنره چه د شريعت
 په اصطلاح كين دے ته ا شرائط الساعة يا د قيامت نشانے وييلے شي كه
 چه يو سړي كين د مرگ نه ورا ندے د مرگ نينا نې بنگاره شي تر مرگه
 بړه شان وقفه وي دا خور كو ئے انسان دے خود ټول عالم د مرگ
 حالت حكه مختلف دے چه دا د يو انسان په نسبت ډير لو ئے شے دے
 نو دده د مرگ او نينو د مرگ كين به ډيره وقفه وي ددے نينے د
 مرگ علامت كبري دي كوي چه شريعت بنود لي دي .

عالمی مرض موت یا قیامت نینے

د خلقو ایمان او هغه سہا تری ضروری خیزونه عالم د پارہ لکہ
 د ژوندکو روح مثال لوی، دے کن چہ ثومره کموت راجی هومره عالمی
 صحت د پارہ مرض دے د امرض چہ عالمگیر شکل اختیار کمری نودا
 بہد عالم هلاکت او د قیامت د پارہ بہ غتے نینے وی اودے ر نثر تبه
 مھلک وسیع شی لکہ چہ احادیثو کنی دی :-

(۱) د ابن مسعود رضی اللہ تعالیٰ عنہ روایت ہے چہ قیامت بہ پہ شریرو
 انسانا نواقعی دی (مسلم شریف)

(۲) حضرت انس رضی اللہ عنہ و حضور صلی اللہ علیہ وسلم بہ نقل کوی چہ خور
 پورے اللہ اللہ و کونکی مؤمنان دی، نو قیامت بہ نہ قائمی دی،

(۳) حضرت حذیفہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ حدیث شریف نقل کرے دے چہ قیامت
 بہ نہ هغه نہ قائمی دی خور پورے چہ د دنیا اقتدار د بدترینو خلقو لاس
 کنی رانشی رترمذی شریف)

د احادیث بنائی چہ هر کله بدی عالمگیره ندوی نو قیامت بہ نہ کیری او دا
 د هلاکت عالم نینہ ده او کچرے لہن ایماندا خلق پاتے وی نو یہ مسلم
 کنی د حضرت عائشہ رضی اللہ عنہا روایت مطابق اللہ بہ دیر بنائستہ هوارا الیزی
 او دے بہ د مؤمنانو د حورنہ قبض کمری او قیامت بہ یوازے بہ بد خلقو
 قائم شی بنا پہ دے قیامت قائم لو کنی پورپ چہ اہم کردار ادا کریدے
 ددوی تو لو علمونو ایمانی عقیدے او ایمانی عملو زخم کوی دیلونہ
 دادی :-

د کامیکہ دم جنسیت پرستانو یعنی د لواطت د حامیانو د انجمن
 د رپورٹ دروز نامہ جنگ ۲۰ اپریل ۱۹۶۶ سنہ کنی روح دے، بہ مطابق دامیکہ
 فوج کنی یو کور او یا لکہ (۱۷۰۰۰) ہم جنسیت پرستان یعنی لواطت

کوونکی دی او د امریکے پہ عامو خلقو کنی هر خلورم سہ پہ لواطت
 کینے بوخت دے :-

یوازے پہ برطانیہ کنی خوارس لکہ (۱۳۰۰۰) هغه حرامیان وارہ دی
 د کو موخمر ونہ چہ شپا رس یا اولس کالہ دے :-

هر کال د حرامیانو ورو پیدا نش او یازرہ دے د حمل غور د لو او د
 پیدا نش بند و نونہ علاوہ دی او سطا هر خوار لسم کس حرامی وی سنہ ۱۹۶۶
 د رپورٹ مطابق پہ سٹلو کنی نوی امریکنیا پہ زنا کنی او او یا پہ سٹلو کنی

یہ لواطت بوخت دی، ددوی اندازہ ده چہ سنہ ۱۹۶۶ پورے بہ هر پنجم
 پیچے حوامی وی د رپورٹ د ترجمان اسلام ۴۴ مئی سنہ ۱۹۶۶) مغربی

تہذیب چہ کومہ خونریزی کویده پہ هغه ورا ندینے جنگ عظیم
 موجوده جنگونہ او ایتمی د سلع استعما لوی، د خداکے او داخل
 نہ انکار دے سود او شراب ددوی د ژوند یوغتہ بر بنہ ده پہ ریدکا تو

او اخبار د نو دروغ خبرے خور ول د کامیاب سیاست نینہ گتے شی
 او تعجب دادے چہ د اگنا هم نشی گنہ لے، لکہ انگلستان او کنیدا چہ د
 لاسونو پہ پر قار کنی د لواطت د جواز قانون پاس کرو،

د شیلی پوک

د جمعے پہ ورخ بہ د سرافیل فرینتے پہ ذریعہ شیلی
 پوک وھلے شی پہ دے کینے بہ د جلالی تجلود و ممره

زیات طاقت وی چہ د هغه خدائی اثر نہ بہ د اتول عالم درے و رہے شی

دا پوکل بہ پہ حقیقت کنی د اللہ د مسمیت د صفت مظہری چہ هغه نہ
 بہ پہ هر چیز برنی او کوننی، باندے موت او فنا طاری شی، د قرآن بیان
 وَ نَبِّحْ فِي السَّمَوَاتِ فَاصْوِقْ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ بِأُكُلِ شَيْ نُودِ آسْمَانَ
 وَمَنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ مَسُورَه : او زکے کائنات بہ هلاک شی
 زم آیت ۶۷

سوا دهنو چہ اللہ نے ہلاکول تہ غواہی :

دہلاکت نہ داخیزونہ مستثنی دی رادد وزخ کارکونکی ضربتے رس
حبت اودہ ہنے حورے غلمان حکہ چہ ددوی، پیدائش د بقا د پارہ
دے فنا د پارہ نہ دے، (۳) خلود مقر بے فریبے (۴) اومد ثورات
الامر کومونہ چہ کارا غستل وی، د شہیدانودو حونہ چہ ہغوی سرہ
ہمیشہ ژوند و عودہ دہ ر بد و اللسا فرتہ فی امور الاخرتہ اکین - د
مستثنیات د حدیثونہ ثابت کپیدی، ہم پہ دے کتاب کین د بیہقی
پہ روایت دمقائل منقول دی چہ د شپیلئی د دائرے فراخی د
د آسمانونو اود زمکو د فراخی برابر دہ

دویم پوکل

قرآن شریف کین دی رکنم نفع فیہا اُخری فاذا ہل
قیام یتنظرون ہ سورۃ الزمر ایتہ ۷۷

دو بارہ شپیلئی پوک و ہلو سرہ بہ سرہ انسانان او حیوانات بتول
ژوندی شی ہم دا د ابن عباس رضی اللہ نہ پہ یدورالسافرہ "کین منقول
دی، طبرانی مقدم رض نہ پہ حسن سند نقل کپیدی چہ د بچی نہ تر بوم
پہ تول را ژوندی شی، کوم حمل چہ د وخت نہ ویا نندہ غورزیدے
وی کچرے د ہفہ اندامونہ پورہ وی اوسا ہ پکین داغلی وی، نوژوندے
کولے بہ شی کہ داسے نہ وی نونہ بہ شی ژوندے کولے، د بتولو بہ ع
درے دیرش کالہ وی،

د پوکل بہ د اللہ د "محمی" صفت مظهر وی، د قرآن د ذکر شوی، د
آیت ترجمہ دادہ چہ د دویم بارہ بہ، شپیلئی پوک و ہلے شی نونہ
صری بہ ولار وی او کوری بہ (پہ دوار و پوک و ہلو کین بہ د خلوینتی
وقفہ وی، د بخاری) پہ دے خلویشتو کالو کین بہ خلوینت ورتے دے
نہ د چکہ سپیناؤ بو باران کیزی چہ د مر و پہ خاورین قالب بہ ورین

اودا بہ پہ انسانی شکونو کین بدلیری، پہ بد و اللسا فرہ "کین د ابو الشیح د
روایت مطابق پہ شپیلئی کین د بتولو و حونو بہ شپیر سوری دی ہنے
کین بہ د غدر و حونہ وی پہ پوک و ہلو بہ بتول خپلو خپلو قالبونو،
داوالوژی او پکین بہ داخل شی، د بدن د ڈر و جمع کولو عمل بہ دزلزلے
پہ ذریعہ وی، لکہ قرآن وائی دران زلزلة الساعة شئی عظیمہ
د سورة الحج ایتہ علی ہرکله چہ ڈر و نہ د کالبوت شکل پخپلہ یا د
مدبرات الامر فریبنتو پہ ذریعہ جور شی، نو عرش بہ ہفہ سپین
آپ حیات خلوینتو ورتو پورے پیر و کیری،

پہ دے بہ دغہ خاورین قالب د کالبوت پہ غوہنیں قالب (کالبوت کین) بدل
شی، اوبیا بہ دا ہچرے نہ بدلیری او نہ فنا کیری، دانسان بوجہ وجر
درماء القناء اودر کے د اوبونہ وو، اودا وجود بہ درماء الحیات او
د عرش د اوبونہ وی،

او ابو ہریرہ رضی اللہ د حضور علیہ السلام نہ نقل کپیدے چہ دے تہ
(د ماء الحیات) حضور علیہ السلام فرمایلی دی، پہ دویم پوک بہ
دغہ تیار و قالبونو (کالبوتونو) کین د حونہ منتقل شی اور و حونہ بہ راپاسی

د پوک و حکمت بیان

د دنیا نظام پہ مادی اسبابوروان دے، نو پہ دنیا کین پیدا کیدل ہم
پہ وار وادی، اومرک ہم، نہ بتول خلق یوحائے پیدا کیری او نہ تول
خلق یوحائے مری، بلکہ پیدا و بست اومر کیدل پہ وار واد اور ووری،
لیکن د آخرت جہان د معنویا توارد جلال اود تدارت جہان دے دے تہ
عالم د فعیات ر پہ یوخل فوراً ہم وٹیلے شی، نو د دنیا بتول الہی
اور انسانی آبادی بہ پہ یوخل ختم کپیشی اور پہ دویم حل پوک و ہلو
باندے بہ پہ یوخل سمداستی بتول مری را ژوندی شی، لکہ چہ فوج پہ

پہ یوشیلی جمع کیری اوپہ یو خود بیزی، د انسان پہ رومی ژوند
رڈ نیابن د مور پہ خیمتہ د بنیاد صود قابونور کالبونور (برابن کولو
کار رمد بترات الامر، فرشتونوزوا غستواو دغه رنگ روح قبض
کول اوسره کول تے ہم ددغه فرشتو پہ ذریعہ اکرل

وَالْمَلَائِكَةُ بَاسِطُوْا اَيْدِيْهِمْ : فرشتے ذروح قبض کولو د پارہ لاس
قُلْ يَتَوَكَّلْ عَلَىٰ مَلِكِ الْمَوْتِ الَّذِي ذُوُّوْهُ اَنْتَ اَوْ اِيَّاهُ جِه ستاسور روح
وَكُلُّ بِيْكُمْ رَسُوْلًا سَجِدَآءَآءِةٌ عَنِ : هغه فرشتے قبض کوی کوے چترتاسو
مقردی

د دے آیتونو پہ صوجب د فرشتو پہ ذریعہ پہ ڈ نیابن الله تعالی انتظام
د ژوند اوسرگ اچلولو، دے نه د الله تعالی احتیاج او کمزوری نه بلکہ
خپله باد شاہی بنکاره کول وو، دواپه پوک وهل به حضرت اسرا قیل
علیه السلام کوی حکمچہ در اسجدا و الا دم، د تقاضا مطابق د مکی
قولونو خادمانه حیثیت پوره بنکاره شی، تردے پورے چه جنت اودوزخ
پورے قول انتظام اوجدمت د انسانو به فرشتے کوی، د جهنم انتظام
فرشتے چلوی او جنت کین د اسلام اچولو فرض به ہم د فرشتو پہ سپرد
وی قرآن کین ذکر دی، پہ رومی پوک وهل به الله تعالی تجلی د امانت
په کانا توور غور زوی اور په دویم پوک وهلوسه به د احیاء و ممرو
ور غور زولے شی، دورا نولو پہ پوک وهلوکین به هم نظمو اوباقاعدک دی
شروع به د علویانو ر آسمانوی نه کیری، لکه اِذَا السَّمَآءُ انشَقَّتْ
الانشقاق آیت علی و کومر تشقق السماء، بنا ئی چا آسمان به مات کد
شی کومر چه دد نیاجت دے دغه رنگ اِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ ه وَاِذَا
النَّجْمُ اَنكَدَرَتْ (التکویر آیت علی) په مطابق دکا نانو رو بنا نه
قول نسم ستوری به بیکاره او ختم کریشی رَاِذَا الْجِبَالُ سُجِرَتْ رَسُوْلًا

الانفطار آیه علی او اِذَا الْجِبَالُ سُجِرَتْ رَسُوْلًا التکویر آیه علی په
مطابق بتوے خوب دے او ترخه او په به یوحائے کریشی او په گرمی سره
به ختم کریشی ددغه گرمی نه به په او واورا لگی بیا به غرونه په گرد
او غبار کین بدل کریشی زمکه به خورده کریشی، لکه قرآن فرمائی، وَاِذَا
الْجِبَالُ سُفَّتْ رَوُبُسَاتِ الْجِبَالِ بَسَاءً فَكَانَتْ هَبَاءً مُّثَبَّتًا رَسُوْلًا
الواقعه آیه عصفی غرونه به والوزولے شی، اودره ذره به کریشی او تر به
خور وور گرد و غبار جوړ شی، بیا به دویم پوک وهلونه د تعمیر انتظام
کیری اوسری قول به را ژوندی شی او د الله په محبتن به په قطارونو کین
ا دریری،

دمحشرنر مک

دمحشرنر مک به، دد نیادنا مکه نه بکله وی،
يَوْمَ تُبَدَّلُ الْأَرْضُ غَيْرَ الْأَرْضِ) په دغه ورخ به د دنیا د زمکه
نه بکله کبه شی دویم داچه صفات به تے بدل شی اودریم داچه یوار به تے
صفات بدل شی اوبل وار به تے ذات بدل شی، غوره قول دادے چه
صرف صفات به ئی بدل شی، د بخاری اومسلم شریف کین د سهل بن سعد
نه مرفوع حدیث را غلے دے، يُحْشَرُ النَّاسُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَىٰ اَرْضٍ بِيضَاءَ
عَفْرَاءَ كَقَرْمَةِ النَّعِيِّ لَيْسَ فِيهَا عِلْمٌ لِالاحد، او په صحیحینو کین د ابوسعید
خدری رضی الله نه مرفوع حدیث را غلے دے،
تَكُوْنُ الْأَرْضُ حُبْرَةً وَاحِدَةً) معنی شه دادا چه خلق به په داسے زمکه
را پاسولے شی، چه سپینه غنم، لکه به وی لکه دمیدے د دومی پشان
چه په دے به هخ قسم نینه نه وی، د ابوسعید د حدیث ترجمه دادا
چه دازمکه به د یوم دومی په شان وی، بعضو روایتونو کین چه د چاندی
ذکر دے، نو د هغه مطلب صرف سپینوالے د چاندی پشان دے،

بیهقی کتب دابن مسعود رضی اللہ عنہ بہ صحیح سند الفاظ نقل دی ،
تَبْدَلُ الْأَرْضُ مَنْ أَرْضًا كَأَنَّهَا فِضَّةٌ ، یعنی دُنْدُ نِیاز مکہ بہ پہ دا سے نامکہ
بدلہ شی چرلکہ دچاندی بہ سپینہ وی ، ابن جریر د زید بن ثابت
نہ مرفوعاً حدیث نقل کریدے ۔

إِنَّهَا تَكُونُ يَوْمَئِذٍ بَيْضًا مِثْلَ الْفِضَّةِ ، نامکہ بہ پہ دغہ درخ لکہ د
چاندی سپینہ وی دغہ نہ معلومین چغورہ قول د صفا تو بدلید د دے ،

دمؤمن خوراک خبناک

پہ میدان حشر کتب بہ نامکہ د کیک پشان وی او مؤمنان بہ دے نہ
خوراک کوی ، بدور الشافریہ ص ۱۱۱ کتب منقول دی ، چہ مؤمنان بہ د
خلوقدا موئولہ طرفہ دغہ ز مکہ نہ خوراک کوی ، او دگوشر ہغہ او بہ پہ
شکی کوے چہ د پیونہ سپینہ ، وارے نہ بیخے او د شاتو نہ خورے وی ،

حافظ بن حجر فرمائی ، دا دے دیارہ چہ مؤمن تہ د حشر پہ او بردہ
مردہ کتب د لوڑے ، تندے خہ تکلیف نہ وی ، بدور السافریہ ص ۱۱۱ کتب د
طبرانی معجم اوسط نہ مرفوعاً حدیث منقول دے ، چہ د عرش دلالت
بہ د اللہ لہ طرفہ یود ستر خوان خورشئی ، چہ پہ دے نعمتو نہ او د خوراک
خبناک دا سے خیزو نہ او میوے وی ، چہ چاہ نہ وی لیدی ، نہ بہ تی پیر
خیال کتب راغلی وی خوپہ دغہ خوراجہ باندا سے پرورث تیان مسلمانان
خوراک کوی د هغوی پیژندگی بہ دا وی چہ د هغوی د خلونہ بہ دمشکو
او د کسٹوری د خوشبو نیو د کوزے خیزی ،

بیان د حوض کوثر

قرآن فرمائی ، اِنَّا اَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ ، ابن عباس رضی اللہ عنہما چہ دغہ نہ
حوض کوثر مراد دے ، پہ میدان حشر کتب بہ دھر پیغبر د هغہ د امت
پہ جوہر حوض وی او پہ هغے کتب د حضور علیہ السلام حوض دینولونہ

لوئے وی ، دامضمون ترمذی شریف کتب د سمرہ رضی اللہ عنہہ د مرفوع
حدیث پہ صورت کتب داخل دے ، د حضور علیہ السلام حوض کوثر
پہ میدان حشر کتب کیدل د شیر پنجو سورہی حصا بہ ونہ نقل دے چہ پہ
هغے کتب خلور خلفاء کرام رضی اللہ عنہم عشرہ مبشرہ هغے دی ، پہ ظا ہر بہ

هغہ حوض خلور گتیز وی ، او خلور وارہ غا پے بہ پہ یواننا ازہ وی
چہ خلور وارہ بہ یوازے یوازے د یو یومیاشت پہ منزل او بردے وی
د هغے لوئے او کلا سونہ بہ د آسمان د ستور د شیر نہ هغے نیاتے وی
خود هغہ ستور کوم چہ مؤمنان او عواموتہ پہ نظر بنکاری د او بورنگ بہ
د پیو پشان سپین د شاتو نہ زیات خوراک او د وارڈ نہ بہ بیخے وی دا
بہ هغہ خلق خبئی کوم چہ د مؤمن نہ علاوہ د سنت نبوی نابعدار
وی ، بدعتیا نونہ بہ دگے و رکولے او دے نہ بہ لرے کولے شی دا بدعت
لکہ د خوارجو ، روافضو او معتزلہ اعتقادی وی او کہ عملی وی ، ظالمان
بہ ہم دے نہ شرے شی دا بتول ، وایات د حدیثو د بدور السافریہ ص ۱۱۱
نہ ترمذی کتب شی ، حوض کوثر پہ حقیقت کتب د سنت نبوی یا د کتاب
اوسنت جسمانی صورت دے چہ دے نہ بہ یوازے پہ کتاب اوسنت عمل
کوونکی فائدہ اگتے شی حکم چہ آخرت کتب بتول اعمال بہ جسمانی صورت
اختیاری بد عملونہ بہ د مضر شیونوار نیک عملونہ بہ د فائدہ مند شیونوار
صورتونہ اختیاری وی ،

عمل نامے

پہ قرآن کریم کتب ذکر دے

كَامَّا مَنَ أُولَى كِتَابِكُمْ بِمِثْلِهِ فَسَوْفَ : چا تہ چہ پہ بنی لاس عملنا مہ
يَحَاسِبُ حَسَابًا يَسِيرًا وَيُنْقَلِبُ إِلَى وَرَكْرِ يَشِي نَوْهَغَ بِهَ آسَانَ حَسَابِ
أَهْلِهِ مَسْرُورًا ○ دَامَا : ورکوی او پہ خوشحالی بہ جنت کتب بچل

مَنْ أُوْتِيَ كِتَابَهُ وَرَأَى ظَهْرَهُ فَسَوَى: اهل وعیال تہ را اُرسی او چاہتہ
یَدْعُوا بُرَّاءَ اَوْ یَصَلُّوا سَعِیرًا سورۃ: چہ دے سالہ طرفہ عملنامہ ور
الانشقاق آیت۷۷: کہے شی نو ہغہ بہ ہلاکت ہلاکت چغہ
او پہ دوزخ کن بہ اغورزیری:

فَاَمَّا مَنْ اُوْتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ فَيَقُولُ: چاہتہ چہ بہ نبی لاس عمل نامہ
هَٰؤُلَاءِ مِرْاٰذِلٌ اَكْتَبْتُهُمْ لِيَّ: ور کہے شی، نو ہغہ بہ دوشما
مَلِقٌ حِسَابِيَهٗ: نہ نورد تہ بنائی چہ اگوری خما عمل نامہ خما پہ دنیا
یقین و وجہ پہ دے ورخ بہ اللہ تعالیٰ سر لا خما ملاقات وی:

رسورۃ الحاقۃ آیت۷۷

وَاَمَّا مَنْ اُوْتِيَ كِتَابَهُ بِشِمَالِهِ فَيَقُولُ: اوچا تچہ پہ چپ لاس کن عملنامہ
يَلْبِئْسَ نِيْلِي لَمْ اُوْتِكُ كِتَابِيَهٗ: ور کہی شی نو ہغہ بہ افسوس کوی
الحاقۃ آیت۷۷: چہ دا عملنامہ خوما تہ نہ دے واکرے شوس،
اِقْرَأْ كِتَابَكَ كَفَىٰ بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ: ہرکس تہ بہ دے خدائے تعالیٰ حکم
حَسِبَّ اَرْبِيًّا اِسْمًا بِيْلٍ اَيْتَا عَسَلٌ: وی چہ خپلہ عملنامہ اگولہ او تہ
پخپلہ دخیل حساب لہ پارہ کافی تہ:

بدورالسا فرہ صکتا تا ۱۰۹، کن د ا حاد یثو پہ بنیاد بیان کہے شوس دے
چہ تولے عملنامے بہ دے لوج محفوظ نہ عرش تہ را ورے شی کوم بہ چہ پہ دغہ
ورخ میدان محشر کن وی او جمع بہ کہی شی نو اللہ تعالیٰ بہ بیاد خاص ہوا
پہ ذریعہ ہرکس تہ خپلہ خپلہ عمل نامہ د ہغہ د عمل پہ مناسب لاس کن
ور کہی او د ہرے عملنامے رومی الفاظ اِقْرَأْ كِتَابَكَ: بہ ددہ او ددہ
دے پلار نو م سرہ آواز کو لے شی او حکم بہ ور تہ کو لے شی دا عمل نامہ پہ
لوسنی او نالوسنی بول لوسنی شی، پہ دے وجہ حدیث شریف کن دی چہ
د اولاد ہنہ نو موثر بند شی، چہ دے چا نسب ثابت نہ وی نو ہغہ بہ دے

د مور پہ نوم بلل شی، داد عقل خلاف نہ دے چہ نالوسنی بہ ہم خپلہ
عملنامہ لو سنی شی، کوم علم چہ خدائے پاک د ا ستاد پہ ذریعہ بندے
شی، ہغہ بغیرا ستاد ہا پہ الہامی طریقہ ہم بندے شی لکہ دا نبیا و علیہم
السلام علوم اور حیوانا نو علوم لکہ د جولا د خپلے جالے جو رولو علم، د شاتو
د محبتی د خپل کین جو رولو علم میں روتہ د اجتماعی امور و علم کوم چہ
پہ علم حیوانات کن بیان شویدی، دے زمانہ کن رندو تہ د پر سید لو
حروفو پہ ذریعہ تعلیم ور کو لے شی ما پہ مشرق پاکستان کن پخپلہ لیدائی

گواہی

ا- د انبیاء علیہم السلام او د علماء کرام گواہی

د جرم ثابتولو د پارہ د مضبوطا و اعتباری خلفو گواہی ضروری وی
انسانا نو د تولو نہ روجہ د انبیاء علیہم السلام پہ ذریعہ حق خبرے
او د خدائے تعالیٰ حکم نہ رسیدی دی پہ دا سے خلقو بہ پخپلہ پیغبران
علیہم السلام گواہان جو ریزی او کج رہے دا د پیغبران و انوار ثانور علم کو
د رسولی وی نو ہم دوی بہ پر گواہان جو ریزی، قرآن کریم فرمائی
وَجَاءِيْ بِالنَّبِيْنَ وَالشَّهِيْدِ اَوْ رَكِيْفٍ اِذَا جُنَّا مِنْ كُلِّ اُمَّةٍ شَهِِيْدٌ
وَجُنَّا بِكَ عَلٰى هٰؤُلَاءِ شَهِِيْدًا رَسُوْلًا اے عنک

۲- د کرام کا تینو گواہی،

دویم داچہ د احکام و خدائے نہ د انسانا نو خلاف کول او نہ کول
بہ خشکے بشکارا کو لے شی، پہ دے بہ درے قسمہ گواہی پیش کو لے شی
دا د کراما کا تین گواہی کو لے چہ بیگناہ فرینتے دی ر کوم یقوم الا شہاد
اٰی الملیکۃ، اَوْ اِذَا يَتْلٰقِي الْمُنٰتَلِقِيْنَ عَنِ الْيَمِيْنِ وَعَنِ الشَّمٰلِ
قَعِيْدٌ مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ اِلَّا لَدَّبِيْرٌ قَلِيْبٌ عَتِيْدٌ ○ و

جَاءَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَعَهَا سَائِقٌ وَشَهِيدٌ ۝ كَوْمِ وَخْتِ چرک انسان
عملونه دودہ مراغتو نکی فر بنتره را اخلی او کینرا و چپ طرف نہ
ناستے وی خہ لفظ د خولے نہ و توسرہ شیش لگوونکے تیاروی اوھر
کس بہ داسے راجی چہ فر بنترہ بہ فی راوی او دویم بہ فی گواہ وی، د
دُر مشور پہ حدیث مرفوع کن دی چہ دادودہ فر بختہ بہ ہم ہفت
وی کومو بہ چہ نیکی او بدی لیکلہ بہ

۳- داندامونو گواہی

کومواند امو نو چہ عمل کرے وی دھنہ بہ ہغوی پخیلہ ہم گواہی کوی
اَلْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلَىٰ اَفْوَاهِهِمْ وَتُكَلِّمُنَا ۝ نَنْ رِخ بہ مورب ددوی پہ خولو مہر
اَيُّ يَهُمْ وَتَشْهَدُ اَرْضُهُمْ ۝ بِيَا كَالْوَابِ ۝ اَلْكَوَاوَا و ددوی لا سونہ بہ مونس
يَكْسِبُونَ ۝ ر سورہ یس آیت ۵۴ : ۵ : سرہ خبرے کوی او ددوی پینہ بہ
ہم دھنہ عمل گواہی ور کوی کوم چہ دوی بہ کول -

وَمَا كُنْتُمْ تُسْتَعْرَضُونَ اَنْ تَشْهَدُوْا ۝ او تا سونشی بیج کیدے چہ بہ تا سو
عَلَيْكُمْ سَمْعَكُمْ وَلَا اَبْصَارَكُمْ وَلَا ۝ گواہی اگری ستا سو فور و نہ سترکے
جُلُوْدَكُمْ رَحْمَ السَّجْدَةِ اَيَّة عَنِّي ۝ او خرھنے -

وَقَالُوا الْجُلُوْدُ هِيَ لِمَ شَهِدْتُمْ ۝ او دوی بہ خپلو خرمنوتہ وانی چہ تا سو
عَلَيْنَا مَا قَالُوا اَنْطَقْنَا اللّٰهُ الَّذِي ۝ خمو بنرہ خلاف ولے گواہی اگری ہغوی
اَنْطَقَ كُلُّ شَيْءٍ وَهُوَ خَلْقَكُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍ ۝ بہا وانی چہ مونس ہغہ حد لے گویا نہ
قَرَالِيْہُ دُر جَعُوْنَ ۝ رَحْمَ السَّجْدَةِ اَيَّة ۲۱ : ککو و کوم چہ ہر شے گویا نہ کرے دے
او ہغہ تا سو و و عیہ وار پید اگری بی او ہغہ تہ بہ واپس حتی -

۴- دخالے گواہی

قرآن کریم فرمائی، اَلْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلَىٰ اَفْوَاهِكُمْ ۝ اَخْبَارُهَا لَازِلُوْا اَيَّة (۱۲) ابن
عباس رضہ ددے، آیت پہ تفسیر کن فرمائی، زمکہ بہ دانسان دھنہ

عمل خبر و ددوی کوم نے چہ پہ دے کرے دے، دا ہتول خلو ر قسیمہ گواہی
شوے، د پغبر انزا و فر بنترہ علیہم السلام گواہی اعتباری دہ حکہ چہ دوارہ
گناہ نہ پاک دی، نورے دودہ گواہی رد اندامونوا و د خلتے ہم اعتباری
حکہ دی چہ د اختلاف عادت دی دوی پخیلہ خبرے نشی کولے اللہ پاک
بنر خبرے را اباسی لکہ خنکہ چہ دوی بہ پخیلہ ہم دا بیان کوی نو
واللہ تعالیٰ نہ زیات اعتباری بہ پل خوک وی،

دا اعتراض غلط دے چہ اندامونہ او خلتے ڈ بے نلری نو خبرے
بہ خنکہ اگری، حکہ چہ یوانسان جامیداشی، رکیست او تپپ، کین
خبرے محفوظ کولے شی، خہ وخت چہ غواری نو ہغہ خبرے آوری،
نواللہ تعالیٰ خوپہ طریق اونی داسے کولے شی، بلہ دا چہ د اللہ کار دے ڈ بے
نہ خبرے اباسی او کہ پینولا سولونہ حکہ چہ بقول اندامونہ دھوینے
دی اولے ڈ بے نہ خبرے را و ستنے اُس د نورواند اموونہ د اللہ پاک
قُدْرَتِ او طاقت چہ اُ منلے شی، نو داسے خبر و مسلوکین بیا ہغہ پین پیش
نہ وی، دے نہ علاوہ ددوی تحقیق بہ نبیاد جہا داترا و حیوانا نو کین د مرتبو
پہ جو رڈ و ندر ہر شتہ او گویائی ہم لیکن دانسان نہ علاوہ د نور و گویائی

د انسان د غور و نونہ بیچہ دہ
اَيُّوْنَهُ ۝ وَكَالَتْ نَسْلَةً ۝ عَلَيْنَا مَنْطِقَ الطَّيْرِ، وَاِنَّ مِنْهَا لَمَّا يَلْبِطُ
مِنْ خَشْيَةِ اللّٰهِ يَسْبِغُ لَهٗ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۝ كُلٌّ
قَدْ عَلِمَ صَلْوٰتَهُ وَتَسْبِيحَهُ،

حضور علیہ السلام سہہ دکا نروا و د اُون خبرے پہ احادیثو کین نا بے
وی دا ہتول شیور نہ بنائی چہ ہر خہ خبرے کولے شی خو فرق دادے
چہ د اخویا انسان اوریدے نشی او یا پر پوہیوی نہ، خوا خرت کین بہ
د دے عادت پہ خلاف اوریدے شی حکہ چہ آخرت ہم دنا آشنا

شئو نوجهان دے، ہے خوتول ہر خہ اللہ تہ معلوم دی، دکوا ہوا و د
 عملنا موضوعت ہفہ نہ نشتنہ خوبیاہم داسے اللہ دے دیارہ کوی چہ
 بنیاد م تہ پخیلہ خیل عمل لیا دشی او پخیلہ پسخان اقرار اگری او
 گواہان پر د ثبوت دیارہ پیش کریشی، چہ دانلہ عدل وانصاف بنہ
 واضح شی حکمہ چہ اقرار او گواہان د مدعی ثابتولو مضبوط دلیلونہ
 دی ہم ہفہ چہ دیرہ اعتباری دی او جرحہ پر حکمہ نشی کیدے چہ دوی
 غیر جانب داری لکہ پیغمبران او فریشتہ علیہم السلام، داندامونو
 شہادت یو قسم اقرار دے چہ بتولونہ مضبوط ثبوت دے،
 البتہ د خائے گواہی حکمہ دیرہ اعتباری دے چہ وہا نندے بیان ا شو
 چہ داد اللہ نعل دے او پدے یو شہادت ہم جرحہ نشی کیدے
 حکمہ چہ بنیادی جرحہ دوک دی یو دا چہ گواہی بے اعتبارہ ثابت کریشی
 دلند داسے ہم نشتنہ حکمہ چہ پیغمبران فریشتہ مکان اواندامونہ بتول
 اعتباریان دی د علماء و تصدیق بہ ہم پیغمبران کوی، حکمہ د گواہی
 ہم اعتباری شہو، اودویہ دا چہ دکوا ہا نوجانبنداری ثابت کریشی دتہ
 دا ہم حکمہ نشتنہ، بلکہ چہ انسان سرہ ددوی ہیخ لاندے بانندے
 ہیچر تہ نشی کیدے چہ داسے تیرکون د یو بل سرہ ا لری بکہ داندامونو
 گواہی خوی بتولونہ زیاتہ اعتباری حکمہ دے چہ دا پخیل خان اقرار دے
 دوی بہ پخیلہ ہم پندہ گناہ عذابیری،

د عملونو تول

قرآن فرمائی

وَلَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيَامَةِ ۖ مَوَازِينَ بِرِ انصاف تہ دیتا
 فَلَا تظلم نفس شیطان وان کان متفان، پد ورخ ابدو بیابہ پد چاہم حکم
 حکمہ مرن خردی ا تہ ناط و گئی بنا خسیبہ نہ وی او کچرے د عمل وقتدار داری

د دے برابر وی ہر جہہ فی مؤمن نا و لو، اومونہ حساب د بارہ کافی یو
 وَالْوَزْنُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ ۖ (دھیامت پد ورخ د عملونو تکرار دی)
 فَاَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ ۖ چہ دچا تولونہ دلانہ
 وَاَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ فَأُمَّهُ هَاوِيَةٌ رَسْرَسَةٌ ۖ شہو، نو ہغوی بہ زرہ
 القادرہ آہ عتساف پورے کندان کن وی، او دچا تولونہ چہ سپک
 شونو ہفہ لکاؤ نرہ کندہ دکہ،

داسے نور و آیتونو کمز و احادیثو و اہل سنت د علماء و اجماع
 سرہ ثابتہ دے چہ عملو، تہ بہ تلیشی، البتہ معتزلہ بتول او سلفو کن
 مجاہد، اعمش او ضحاک داوائی، چہ تکرار د عملونو نشتنہ، کوم خائے چہ
 وزن لفظ راشی نو د ہفہ مطلب برابرے او عدل الہی بہ وی پورہ مطلب
 دا چہ اللہ بہ د عمل پد برابر (زیلے کچہ بہ تہ وی) د ہفہ جوکہ د انصاف
 فیصلہ کوی خودا قول حکمہ غلط مے چہ وزن او میزان پد قرآن کنی
 دروند والی او سپکوالی سرہ موصوف دے کہ انصاف مطلب وے
 نو دے سرہ دروند والے او سپکوالے بہ ذکر تہ و وچکہ چہ انصاف دروند
 سپک نشی کیدے نو دچہ ہور رائے داسے صحیح دکہ، چہ دغرتلہ بہ جسمانی
 او حسی وی، معنوی تہ (انصاف) ترندہ مراد۔ د میزان حتی بہ
 ثبوت کنی د سلمان فارسی رض د امر فوج حدیث دے،

يُوضَعُ الْمِيزَانُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَلَوْ وَضِعَ ۖ تہ بہ ادرولے شی ہفہ بہ دومر
 فِيهِ السَّمَوَاتُ وَالْأَرْضُ لَوْ سِعَتْ ۖ فراخدی کچرے بتول آسمانونہ
 او زمکہ پد دے کنی کینو دے شی نوز پکنی بہ خائے شی،

حافظ بن حجر رح د احادیث د بخاری د آخری حدیث پد شرح کنی حاکم
 نہ پد روایت د سلمان رض او ابن مردویہ تہ پد روایت د عائشہ رض او
 بیہقی تہ پد روایت د انس رض او طبرانی نہ پد روایت د ابو ہریرہ نقل کرینا

او ابن المبارک رحمہ اللہ روایت ہے کتاب الزهد، ابوالقاسم
 لسکائی نے کتاب السننہ او آلوسی نے یہ تفسیر سورۃ اعراف میں نقل کر دی
تلاہ یو کہ دہ کہ گنہ د حافظ بن حجر پہ رائے تلہ یوہ دہ
 فوکلہ کہ کججمع پہ صیغہ ذکرشی نو
 ہنہ داعمالو بہ اعتبار سرادخہ چہ اعمال گنہ روی نوجمع اعتباری شوہ
 یا مراد کججمع د سے نہ تعظیم روی، مطلب ہے دا کہ یو دہ خود کوئے
 والی پہ وجہ ددہ و پردہ چہ گنہ ورتہ او بیٹے شی لکہ گنہ بت قوم
 نوح بن المرسلین، حضرت نوح علیہ السلام نے تعظیماً پہ گنہ و پیغمبران
 شہر کرو د بعضو رائے دہ چہ تلہ پہ گنہ روی، یاد ہر گنہ کپارہ بیلہ
 بیلہ، تلہ دہ او یاد ہر عمل د پارہ بیلہ بیلہ تلہ دہ، خوئے وجہ قول
 غور یزد دہ:

د موزون لہم بیان

د جا عملو نہ بہ تلہ شی، او د چا بہ نشی
 تلہ، تسلطانی رح د امام غزالی رح نہ
 نقل کریدے چہ د د سے بڑو لو عملو نہ تلہ نشی، او د نور و تلو مکلفو
 بہ تلہ شی، ① معصومین د گناہ نہ پاک خلق پیغمبران علیہم السلام
 خو غما پہ نذر دے کہیں د مسلمانانو وارہ او بیونی ہم شامل دی،
 ② بل تلوے خلوار بہ اونوی کو رہہ ر..... م..... خلق دی، ③ دریم
 تلوے د کفارو تلو د پارہ مقابلہ ضروری وی پہ نہ و مہود و وکن د مقابلہ
 بد عمل نشہ او پہ دریم کہیں د مقابلہ نیک عمل نشہ، دارنگ پہ
 آیت فلا نقیم لہم یوم القیامہ ورنما کہیں دا بنکارہ دہ چہ د کفار
 عملو نہ بہ نشی تلہ لیکن امام بخاری رح د تلو د پارہ د عملو تلو ہم
 منی لکہ فرمائی انا اعمال بینی ادم و قولہم یوزن، چہ د تلو
 بنیاد صو قول او عمل بہ تلہ شی، او دا قول حافظ بن حجر او علامہ

آلوسی رحیہ اللہ ہم غورہ گنہ لے دے نو، فلا نقیم لہم یوم
 القیامہ ورنما، کہیں بہ د تلو نہ مطلب قدر او مرتبہ وی، یعنی
 د قیامت پہ ورحہ دا اللہ پہ نذر د کفارو د عملو نو ہیچ قدر او عزت
 بہ نہ وی بلہ خبرہ دا چہ امام قرطبی د تلو د پارہ اعمال
 متضادہ ضروری نہ گنہ د کفارو د نیکی چا بری بہ نشی وی
 او د کفر بہ ترخا چا بہرے دروند وی، یا کچرے د کفارو صدقے
 او خیر انورہ، د عذاب د کیفیت پہ کم والی کہیں مؤثر گنہ لے شی نہ پہ
 کیفیت کہیں کچرے ہنہ پہ بل چا بری کہیں پرا تہ ہم وی نو د کفارو
 گنا ہونو پہ مقابلہ کہیں د دیر کمالی پہ وجہ د کفر چا برے دروند
 پاتے شی،

دویم قول د سبکی رح پہ شرح عقائد کہیں امام ما تریدی نہ منقولہ
 چہ د کفارو د پارہ بہ د تمیز او فرق معلوم تلو تلو پہ ہنہ د
 معلوم لے شی چہ د کو مو کفارو گنا ہونو او کفر زیات دی نو د ہغوی
 بہ عذاب ہم سخت دی او د ہغوی پہ نسبت پہ کفارو گناہ کہیں کہ کفایت
 بہ د ہغوی نہ لہر شان کم عذاب وی اگر چہ ابدی عذاب کہیں نہ بہ
 بتول کا نران شریک وی دا فرق بہ د کیفیت رزیات تالی او کمالی وی
 حافظ بن حجر د ابولہب او ابوطالب د قصو نہ وا دلیل نیوے د
 چہ د کفارو بعضے نیکی د کمالی د سبکی وی د عذاب باعث جو رہے
 شی، د سورہ مومنون د آخر آیت نہ د کفارو د عملو تلو تلو ثابت ہیں
 وَأَمَّا مَنْ حَقَّ مَوَازِينُهُ فَأُولَئِكَ
 الَّذِينَ خَسِرُوا أَنفُسَهُمْ فِي جَهَنَّمَ
 خَالِدِينَ فِيهَا ۗ تَلْفَحُ وُجُوهُهُمْ
 الشَّارِبُ ۖ فِيهَا يَكْتُمُونَ
 بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ۗ

اَيَّتِي تَشْتَلِي عَلَيْكُمْ فَكُنْتُمْ بِهَا بِرَهْمَنِي مَعْنُوهُ سَوْرَتِي اَوْ حَوْلِي بِهِ
 نَكَّدًا بَوْنٌ ○ رَايَةٌ عَشْرَتَا ۱۵۰ : يَكْنَى وَرَايَةٌ وَي، دَوِي تَهْ بِأَوْ يَجِي
 شَيْ جِهَ آيَاتَا سَوْتَهَ حَمَا آيَتُو نَهْ وَوَاوَرُو لَهْ شَوِي جِهَ هَفْتَا سَوْدَرُو كُنَل
 آخِرِي فِقْرَهْ رَفَكُنْتُمْ بِهَا نَكَّدًا بَوْنٌ، نَهْ كَفَرَا ثَابِتْ شَوَاوَرُو مَوِي فِقْرَهْ
 وَآمَامَنْ خَفَتْ مَوَا زِيْنَهْ، نَهْ دَ عَمَلُو نُو تَوَلْ ثَابِتْ شَوِي

دَمُو زَوْنُ بِيَان

په میزان کین به خه تلله شی؛ په دسه کین دسه
 قوله دی اول ذابن عباس رضی الله عنہ قول دے
 چه أعراضا و اجسامونه به جسم جوړ کړیښی او تلله به شی اودا سے
 الفاظ رَیْقَلِبُ اللّٰهُ الْأَعْرَاضُ أَجْسَامًا، قَسَطَلَانِي رَجُّ نَقْلْ کړیږدی، او
 بدور السافره، ص ۳۳۱ کین د بیهقی د شعب الا بیان دا الفاظ نقل دی
 یُوْتِي بِالْحَسَنَاتِ بِأَحْسَنِ صُوْرَةٍ وَیُوْتِي بِالسَّيِّئَاتِ بِأَفْجَرِ صُوْرَةٍ،
 یعنی نیکی به په ښه شکل او بدی به په خراب شکل کین راوړی شی،
 طبیی دمشکوة شریف په شرح کین دسه قول ته ترجیح ورکړی د د:
 دویم قول دادے چه عمل ناه به د عملونو د لزومیت په اعتبار تلله شی
 د دے دلیل حدیث در البطاقة دے اودا امام ترمذی رح و عبد الله
 بن عمرو بن العاص نه نقل کړی دے او ښه رح حسن رے ورت و بیلی دی
 او ابن حبان هم په خپل صحیح کین دا حدیث راوړی د دے چه الفاظ د د:
 یُوْتِي بِتَسْبِيْحٍ وَتَسْبِيْحٍ سَجَلًا فَتَوَضَّعُ : یعنی یوکم سل غنبت کتا بونه به
 فِي كَفَّةٍ وَيُوْتِي بِالْبَطَاقَةِ فَتَوَضَّعُ : یوچا بری کین کیښودلے شی، او یو
 فِي أُخْرَى فَطَاقَتِ السَّجَلَاتِ وَ : ورکوتے پرچه د کاغذ به بل چا بری
 تَقَلَّتِ الْبَطَاقَةُ : ښه کیښودلے شی، نو دغه یوکم سل کتا بونه به
 سپک وی او هغو ورکوتے پرچه به در نه شی،
 د دے امام الحرمین ترجیح ورکړیږدی او و بیلی دی چه در وند والے به د

اجر پداندازی، قرطبی رح هم دا غوره کستر له د کا و ذابن عمیر قول د
 دریم قول دادے، چه هم عملونه به تلله شی چه په هغه د ترمذی او
 ابوداود هغه مرفوع حدیثونه دلیل دی او ابن حبان د دے تصحیح
 کړیږدی د حدیث الفاظ دادی:

مَا يُوَضَّعُ فِي الْمِيزَانِ أَحْسَنُ مِنْ خُلُقِ حَسَنِ رِبِّهِ مِيزَانُ كَيْفَ بِهِ ذَبْنَهُ
 خُوْرَهُ، ذَبْنِيَاتٌ خَائِسَةٌ عَمَلٌ بَلْ نَشِي تَلَلٌ دَسْ لَهْ حَافِظُ بْنُ جَعْفَرٍ
 تَرْجِيحٌ وَرَكْرَكَةٌ دَا، دَ عَمَلُو نُو تَلَلْ بَهْ پَخْوَا دَ عَقْلْ نَهْ لَوِي خَبْرَهْ كَسْرَهْ
 شَوَاةٌ لِيَكْنَ أَسْ خُو پَهْ تَهْرَمَا مِيْتَرُ دَ بَدَنِ يَأْ دَمُوسَمُ دَرَجَةُ حَوَادِثِ
 مَعْلُوْمِيْدَهْ شَي، حَالَا نَكْ دَا عَرْضِي دَسْ، حَمُوْنِي پَهْ نَزْدَدَسْ دَوِي
 وارهوا قولوا کین اختلاف نفته، کیدیشی چه په دره واره و طریقتو
 (عمل د جسم په شکل، عمل د عمل ناه په شکل او عمل پخپله) دے
 د باره تلله شی، چه په آخری فیصله کولو کین هغه قسم د شک شبهی
 ظاهری صورت ښکاره نشی،

امام ذهبی رح د علم په فضیلت کین د عمران بن حصین نه د رسول الله
 صلی الله علیه وسلم حدیث نقل کړیږدی چه د علماؤ سیاهی او شهیدانو
 وینه به تلله شی خو د علماؤ سیاهی به در نه دی ربه و السافره ص ۱۳۱

تَلُوْنِكْ

تَلُوْنِكْ دَ عَمَلُو نُو بَهْ خُو كْ وَي، دَ مَخْتَلِفُو رَوَايَاتُو پَهْ بِنِيَا دَدَسْ كَيْفَ خَلُوْقِي
 رَا اللّٰهُ جَلْ مَجْدُهْ بَهْ تَلُوْنِكْ وَي، دَا دَا مَامَرْغَزَالِي قَوْلْ دَسْ الدَّرَةُ الْفَاحِزَةُ
 فِي كَشْفِ عُلُوْمِ الْاٰخِرَةِ) او دلیل كے د قران د آیت نبولے دے، وَ
 نَضَعُ الْمَوَازِيْنَ الْقِسْطَ، یعنی موښه به اښه دوه خان ته الله تعالی نسبت
 کړی د دے د

دویم قول دادے چه تَلُوْنِكْ بَهْ مَلِكْ الْمَوْتِ وَي او ویرود آنس بن

مالک نہ دے روایت کرے دے (۳) ہم قول داد سے چہ تلوک
بہ آدم علیہ السلام وی پہ معجم صغیر کین طبرانی دابوهریرہ
یہ دے الفاظ نقل کریدے،

يَا دُرَّ قَدْ جَعَلْتَكِ حَكِيمًا بَيْنِي ۚ اے آدم علیہ السلام مانتہ حیا او دین
وَبَيْنَ ذُرِّيَّتِكَ قَوْمًا الْيَتِيمَانِ ۚ اولاد پہ منجھ کین منصف مقار کرے
حکم میزان سرکہ ادریزہ

(۳) خلورم قول داد سے چہ تلوک بہ جبرائیل علیہ السلام وی داروین
ابوالقاسم الاسکائی د حذیفہ پہ روایت نقل کریدے،

حیا پہ نرد دے خلور و اولو قول کین حہ اختلاف نشتہ داتول صحیح دے
اللہ نہ کے تلوک پہ دے وجہ او نیلو چہ تول بہ د هغه بہ حکم کین وی
او عام طور حکم کونکے تہ ہم د هغه کار کوونکے ویلے شی، پہ دنیا کین کو
پولیس چہ چالان اگری د هغه بیان اغسل پہ عدالت کین ضروری وی دے
رنگ عزرائیل علیہ السلام د سرو چالان کریدے د اللہ تعالیٰ پہ عدالت
کین بہ کدہ بیان او موجودگی ضروری وی :-

دنیا وی عدالت کین د قانونی مشیر ضرورت وی دغه رنگ د اللہ
عدالت کین د جبرائیل علیہ السلام پیشی دے د پارہ ضروری دے چہ
قانون رقرآن د اللہ لہ جانبہ راؤ پے دے او د قانون شکنی پہ
مقدمہ کین ددہ پیشی ضروری دے :-

د اولاد آدم علیہ السلام مقلامہ پیشی دہ نودسہ پرست پہ حیثیت
حاضری ضروری :-

د عملونو تلو حکمت

اللہ عالم الغیب د عملونو د ذرے ذرے نہ خبر دے، نو د اللہ
عملونو تلو کین ہیج عرض نشستہ خو عملونو تلو د عدالتی کاروائی

تکمیل یو ذریعہ دہ (۱) عمل کوونکے د عملناے پہ ذریعہ د خپلو
عملونو نہ خبر شی کہ ہیر کوی تے وی نور یا د بہ شی ورتہ رنگہ پہ
د اگری کتوچہ تیرشوی خیزو نہ رایا دیری (۱) او تقسیاتی طور بہ امنی
چہ داتول درست دی پہ ڈ بہ اقرار اگری، او کہ لہ کوی، لکن
اقرا کتبتک د کفی بنفسک الیوم علیک حسیبا، چہ دے
حکمت تہ اشارہ شویدہ :-

(۲) د عملونو تلو سرہ نسبت معلومیزی چہ نیک عمل یو پوتہ
او د اللہ لہ طرفہ د هغه بدل د غرنہ ہم لوئے انسان تہ پہ دے تلو د
اللہ د فضل لوئے والے بنکار کول دی، او د بد عمل پہ سزا کین د
اللہ پاک انصاف بنکارہ کول دی :-

(۳) د انبیاء علیہم السلام د علماؤ، د فرشتو، د اندامونو، او د خلک
د گواہوتیز و لو نہ مطلب دا ظاہر ول دی چہ داتول کار او عدالتی
کارروائی پہ حقیقت او انصاف بنا دے :-

(۴) د دے ہولے کار وایتی مقصد د ابنکارہ کول دی، چہ انسانی
اعمال دوسرہ اہم دی چہ داتول انتظامان د هغه د پارہ ہم پہ دے
وجہ کیری چہ د کائناتو د تخلیق مقصد انسانی اعمال و :-

د غوریز او ناغوریز پیژندل

د نیکی او بدی د چاہرو ذرنید و او سپکید و پیژند لو کین ددے
قولہ دی د، د دنیا د قاعدے پشان د آخرت ہم د ا قاعدہ دے چہ
درون چاہرے بہ بنکتہ او سیک بہ پور تھی د د جمہورو علماؤ
قول دے :-

(۲) دویم د دے پہ عکس دے مطلب د اچہ کوم چاہرے پور تھی
هغه بہ درون او کوم چہ بنکتہ تھی هغه بہ سپک وی، خک چہ چیز

اور مرکز د میلان بہ آخرت کین بدلیبری د نیکو مرکز بہ پور تروی کوم
 حائے چہ جنت دے او د بند و مرکز بہ بنکتہ وی کوم حائے چہ دوزخ دے
 د غنہ قول د بدرالدین زرکشی دے (البرهان فی علوم القرآن) او
 شاہ عبدالعزیز غورہ کربیدے (فتح العزیز)
 (۳) دریم قول دادے، چہ د نیکو د چابری نہ بہ یونورانی سنن را اوزی
 داد نیکو د دروند والی نینہ دلا او د بند و چابری نہ بہ نوراد تیرو
 سنن را اوزی نو داد بند و دروند والی نینہ دلا، دا قول علامہ آلوسی
 د سورة قارعه بہ تفسیر کین نقل کربیدے۔

دستول مقام

حکیم ترمذی بہ نواد را اصول کین او ابوالقاسم الانسائی بہ کتاب
 السنۃ کین نقل کربیدی چہ میزان بہ د الله پہ وپاندے ادرولے شی،
 د نیکئی چابری بہ د عرش پہ بنی اترخ او پورے بہ ترحمت وی، او بدئی
 چابری بہ د عرش چپ اترخ تروی او پورے بہ ترحمت وی،
 د پل صراط تیریدل او نور
 پہ قرآن کین دی

وَإِنَّ مِنْكُمْ لَأُولَئِكَ الَّذِينَ هُمْ عَنْكُمْ بِرَبِّكُمْ كَرِهْتُمْ
 رَبِّكَ حَتَّىٰ مَا مَقْضِيًّا ۝ نَمَّ نَجِيًّا ۝ پل صراط پہ ذریعہ بہ جہنم کین نہ والی
 الَّذِينَ اتَّقَوْا ذُرَّ الظُّلُمِينَ فِيهَا ۝ داد الله پرے کربے فیصلہ رہہ بیآ
 حَتَّىٰ ۝ د سورة مريم آیت ۷۱، ۷۲: ۝ به د الله نہ ویریتہ کرکے خلق مؤمنن خلاص
 او ظالمان بہ ورتہ پہ گوچہ وور غور زور و کرکے پکین بہ تے پوریزو:

پہ دے آیت کین د کردی چہ تول خلق بہ جہنم کین وارد پندی، مسئلہ حمد
 حاکم سرہ د سنن د نصیحہ او بیہقی ابو سمیہ نہ پہ اسناد د جابر
 صرفو عا نقل کربیدے چہ د (وآرد) معنی دا خلیل دی او دارنگک

مستدرک حاکم کین ابن مسعود رض او ابن عباس رض نہ ہم منقول دی
 چہ د ہف مطلب د بتو لوجہ نہ تہ دا خلیل دی امام قرطبی رح دا
 قول غورہ کربیدے، دویم قول دادے، چہ وار دیدلونہ مطلب
 د پل صراط پہ ذریعہ جہنم نہ تیریدل دی، دا خلیل ندی، دا
 قول امام نووی غورہ کربیدے، دا قول پہ مستدرک احمد او ترمذی
 کین دا ابن مسعود رض نہ صرفو عا نقل دے، پہ کوم کین چہ دا ہم د کردی چہ
 خوک بہ د برینشا پشان تیریزی، او خوک بہ د ہوا پشان خوک بہ د
 تیراس پشان خوک بہ د ہوا غلنو پہ پشان خوک بہ د سورلی پشان
 او خوک بہ د جہنم پہ اور زخی شی او تیر بہ شی او خوک پہ پکین
 اغوریزی:

دریم قول د وار دیدلونہ مطلب تزدے کیدل او دوزخ لیدل دی چہ
 حساب بہ دوزخ سرہ تزدے دی، بیآ کہ قرآن پہ دے کین غورہ دے
 شی او مسلمانان بہ جنت تہ ارسولے شی، لکہ خنکہ چہ د حضرت موسیٰ
 علیہ السلام پہ قصہ کین، وَكَمَا أَوْدَدْنَا مَصْدَانٍ ۝ را غلے دے ددے مطلب
 پہ او بو کین سوتل نہ دی بلکہ ہفے نہ تزدے کیدل او حواتہ ورتل دی،
 کچرے رومی قول تہ اگورے، نوذ ہر چہ جہنم تہ نتوتل بہ د عذاب
 د پارہ تروی بلکہ پہ نیکانو خلق بہ د جہنم او را شر نہ کوی او لکہ دابراہیم
 علیہ السلام پہ ہغوی بہ دغہ اور یح او سلام، جو رہی لکہ طبرانی
 او بیہقی کین چہ خالد بن معدان نہ منقول دے چہ ہم منا لہ تہ یہ پتہ
 ہم نہ لگی، نو ا بہ وائی چہ موبز خور و عدے د الله مطابق جہنم تہ
 وارد نہ شونو د الله طرفہ بہ جواب ورکریشی، مگر ہر تہ علیہا وکی
 خامدلا، تا سر پہ ہفے تیر شوی لیکن ہفہ مہ وو، طبرانی رح او ابن عدی
 د یعلی بن مہنہ رض نہ صرفو عا روایت کربیدے چہ دوزخ بہ مؤمنن تہ وائی

تیرشہ ستا نور حیا اور مرکب و رجز یا مؤمن اظفا نورک لہی
 بدو و السافرة، ص ۳۵ و ص ۳۵۳ د پگ صراط پہ خطرناک وخت کتب بہ
 تیارہ وی، دلاس نطہ بہ نہ بنکاری، کا اعمالو پہ مناسب بہ پہ مؤمنانویان
 نور تقویٰ بعضو سرہ بہ دغر ہومرہ ر نرا وی، بعضو سرہ پہ د فحور
 داؤنہ پہ سمون او تولونہ کم د نیک عمل خاوندانوی سرہ د کتہ گوٹہ پہ
 سمون ر نرا وی ر ابن جریر عن ابن مسعودین دارنہا چہ او ویئی نو
 منافقان بہ مومنانو نہ خواستہ کری،

أَنْظُرُوا نَأْفِقِينَ مِنْ نُورِكُمْ قِيلَ : بِيْزَانِ حِصَارِ شَيْءٍ چہ مؤمن ہم ستا
 ارجعوا ورا کما التمسوا نوراً : پد نرا کتب تیر شو نو ہغوی بہ جواب
 ور کری چہ د نیا تہ لار شئی او ہغہ نکلے نہ نرا را و کری
 حکمہ چہ نرا د عمل نہ حاصلیزی او دا العمل د نیا دہ آخرت نہ دے
 آخرت رد ارجزاع دے ر بدو و السافرة مع تشریح ص ۱۲۷

د صراط حقیقت

د پل صراط رغونہ د دیلوے ستیشن د پل پشان معلومیزی، ابن عساکر
 د فضیل بن عیاض رض نہ نقل کریدے چہ د جہنم د پاسہ د پل صراط او رتو
 د پختلس زور... کالو کمنزل پر اندازہ دے دے پہ درے و بر خو کین
 یوہ بر خہ پور د تختل دی، بلہ دریمہ بر خہ را کو زیدل دی او مینحمتی د پخت
 ہوار بیغ تلل دی، ر بدو و صراط پہ بقی کین داس رض نہ صرفو عامنقول
 دی چہ ر اذق من الشعر و احد من السیف،

او دغر رنگ پہ مسلم کین د ابوسعید خدری رض او ابن جریر کین دا بن
 مسعود رض نہ او مستدرک حاکم کین دی چہ د بعضو د پارہ پہ د ویستہ نہ
 نہرے او تورے نہ تیرہ او د بعضو د پارہ بہ د میدان پشان فراخہ وی

پل صراط او د نور حکمت

پل صراط بانندے تلل بہ د (موقف) میدان حشر نہ شروع کیزی او
 دا پل د دوزخ د پاسہ دے، کمنہ چہ تیر شئی نو د جنت حد بہ شروع
 کیزی، او بیا بہ جنت تہ داخلیدل وی، لکہ۔ کمنہ چہ بدو و السافرة
 کین د روایا تونہ ثابت دی، دیو قول مطابق کہ قول خلق بہ پہ جہنم د پاسہ
 تیریزی نو اہل تقویٰ تہ بہ ہیج تکلیف نہ وی خو کفار او فجار تہ بہ
 تکلیف وی، او کچرے د بل قول مطابق جہنم تہ داخلیدل ہر کین د پارہ
 ضرور کمنہ اس بزور بانداے مؤمن بیان کریدے چہ متقیانوتہ، بہ
 تکلیف او پتہ ہر حکمہ نوی چہ د جہنم اور بہ ہغوی تہ یخ او سلام وی
 او بخیلہ قرآن کریم کین ہم ذکر دے،

لَمْ يَجْعَلِ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَنَادَى الظَّالِمِينَ : بیا بہ مؤمن تقوی داروتہ د پل
 فِيهَا جِثْيًا ○ سورہ مریم آیت ۷۵ : صراط او د دوزخ اور نہ خلاصہ
 ور کمر و او کفار او فجار بہ ور تہ پر گوم وود او غوزو، پل صراط بہ ویستہ
 نہ نرے او د تورے نہ تیرہ صرف کفار او فجار و د پارہ وی د ہر چاد پارہ
 بہ داسے نہ وی، لکہ اس بزور بانداے مؤمن دامدائل بیان کریدے، ہان
 کچرے د تولو ہم دغہ یولار د پل صراط وی، نو بیا ہم د مؤمن خہ خطرہ
 نشتہ، لکہ چہ امام بدر الدین زرکشی پہ ر البرہان فی علوم القرآن
 کین ذکر کریدی، چہ عالم آخرت کین بہ جیز او مرکز بدلیری د دنیا
 د ستور مطابق بہ نہ وی بلکہ د شاہ ولی اللہ رحمہ اللہ د قول مطابق
 احکام د روح بہ پہ احکام د بدن غالب وی د کفار و مرکز میلان بہ بنکتہ
 یعنی جہنم آرخ تہ وی، او د نیکو کار او تقوی دار و مرکز میلان بہ پور تہ
 یعنی جنت آرخ تہ وی لہذا کفار بہ د تول پل زور پر پرتو پہ وجہ زنی شئی
 ارنک دورنگ بہ شئی او در زور گنڈا بہ شئی او د تقوی دار و میلان

اوزور بہ پورنہ وی دپل ہتھ بوج اوزور بہ پر نہ پر بوزی، اوہیج تکلیف بہ ورنہ نہ وی، ددے مثال دا سے دے چھوٹک دتورے پتیرو پینہ کپڑ دی نو تکلیف وی، بلکہ زخمی کپڑی، لیکن کہ پینہ اوچتہ کپڑی اوپیا دتورے پہ تیرو دپورنہ نہ پرے پینہ کپڑی، نوہیج تکلیف بہ ورنہ نہ وی حکہ حکہ چہ دقدم میلان پورنہ آہر نہ دے، بلکہ گوزا آہر نہ دے دے دے، حیزا و مرکز بدلیدو وجہ دادہ چہ کفارو پہ دنیا کین جھنخی عملو نہ کپڑی دی چہ دھے میلان اومائے مرکز جھنر نہ او جنتیان بہ دجنتی عمل پہ وجہ خپل میلان اومائے جنت نہ لوی باقی جھنر د کفر او گناہ مثالی صورت دے، او جنت دایمان او عبادت مثالی صورت دے، دگنا ہوو مجزاج گرم داورا تیرے دے، او دایمان او نیکی مزاج بیج او دتور دے کوم نہ چہ دنی علیہ السلام پہ دے دے عا کین اشارہ دے۔

اللَّهُمَّ اغْسِلْ خَطَايَا عَمَاءِ النَّجْرِ وَالْبَرِّ، اے خدا یہ جھانگنا ہونہ دو لو او دگنی بہ او بوا وینزہ، یہ صحیحینو کین حدیث دے، حُقَّتِ الْجَنَّةُ بِالْمَكَايِرِ وَحُقَّتِ النَّارُ بِالشَّهَوَاتِ، رجنت تکلیفونو کین کپڑی او دوزخ خواہشا نو کین کپڑی دے،

جنت نہ تلو دپارہ دپل صراط نہ تیریدو مطلب دا حقیقت نکارہ کول دی چہ شریعت بانہ دے عمل کولو دپارہ دے خلقو ہر قسم تکلیفونہ تیر کپڑی دو او جنت دپارہ دے سرک تیار کپڑی، او دتورانی عملونو پہ وجہ ہغوی نورانی دار السلام او جنت ترا رسیدہ، او چاد شریعت پہ پل او پہ سرک بانہ دے نل پرینی وویا خہ پہ شریعت تلک او خہ پھیل طبیعت تلک حکومت پہ سرک شریعت تلک لک چہ دوی تہ پہ دنیا کین گوران معلومیدل دغہ رنگ بہ آخرت کین ہم دجنت پہ سرک رپل صراط تلک دوی تہ گوران وی مطلب دا چہ آخرت عالم مثال دے، شریعت لہ پہ اللہ تعالیٰ دقیامت،

پہ ورخ دپل صراط شکل ور کپڑی دچا چہ دے سرہ پہ دنیا کین تعلق وو، خپل خواہشات تہ پریشی وواو پہ شریعت تہ عمل کولو ہر قسم تکلیفونہ برداشت کول او تہ بانئی ور کول دوی تہ دشریعت دپارہ آسان و دوی شریعت سرہ داسے خان عادت کپڑی ووجہ ہم پہ دے کین بہ ورنہ آمار مرزا او اطمینان حاصل وو، نوہغوی بہ پہ دیرے آسانئی فراخئی اور نرا کین پہ دے تیرشی، او خپل مرکز میلان (جنت) تہ پہ ارسی کوم چہ دینکو او بنیگر و مرکز ہم دے، او کوم خلق چہ پہ دنیا کین داسے نہ و، شریعت سرہ تہ تعلق نہ ساتلو پہ دے بانہ دے عمل کولو تہ دے سا دو بہ وہ، خپل خواہشات پہ تہ پہ دے غورہ کنرل، نوہغہ خلق پہ پل صراط ہم نشی تیریدے دا بہ ورنہ دتورے نہ تیرہ شی او دویینتہ نہ بہ نہ شی، لکہ خٹکہ چہ ورنہ دنیا کین بنکاریدو او دے نہ دتیریدو پہ خٹکے بہ خپل مرکز میلان (دوزخ) تہ گذارشی کوم چہ دینو او گناہونو مرکز ہم دے،

دتور اسباب

الصَّلَاةُ نُورٌ، وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي أُنزِلَ مَعَهُ، الصَّبْرُ ضِيَاءٌ، وَالظُّلْمُ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ،

پہ پل صراط بہ رنر او دنوخ، قرآن، وی او باہہ دظلم بہ نہ کولو سر خاص صبری بدور السافرہ صبر

پل صراط بانہ دے تیریدل دگومو عملونو چہ آسان پیری
 ① کمزورے سرے د حکومت دظلم نہ پہ خپل اثر سوخ خلا، صول
 رطبرانی عن عائشہ رضی

② ددین کار دپارہ جھانگنا نو سرہ تعلق لول او ہم پہ دے غرض
 جھانگنا نو تہ بیابار تلک ر بزار یا سناؤ حَسَنٍ عَنِ أَبِي الدُّدَّ دَآءِ

۱۹۲) پہ خیلہ رائے پہ دین کن ذریعاتی نہ خان سائل، او دسنت تعلیم ور کول ردیلی فی الانا کبہ بد ورا سا فورا صراح

جنت اودوزخ

داهل السنّت والجماعت پہ دے عقیدہ اتفاق دے، چہ جنت اودوزخ پیدا دی، امام ابو الحسن اشعری پہ مقالات الاسلامیین و اختلاف المضلین کن ر یلفظ ما اجمع علیہ اصحاب الحدیث و اهل السنّة، مطلب دا چہ اهل حدیث او اهل سنّت پہ کومو عقائد و چہ متفق دی دھغ پہ تفصیل کن فرمائی: **وَاتَّانَ الْجَنَّةَ وَالنَّارَ فَخَلَوْا قَتَانِ** (جنت اودوزخ پیدا شویدی)

امام ابن قیم رحمہ صحابہ کرام و تابعین و تابع تابعین اور اهل السنّة والحدیث فقہاء و اهل تصوف پہ دے عقیدہ اجماع نقل کپید (ہادی الارواح د معتر لہ و دا وینا غلطہ دہ چہ اُس جنت اودوزخ نہ دی پیدا د قیامت پہ ورج بہ پیدا کپری چہ ضرورت بہ ئے ہفہ وخت وی، غلطہ حکہ دہ چہ اُس د دوار و موجود والے عبث نہ دے بلکہ پہ دے کن فائدے دی،

د جنت اودوزخ د اُسنی موجود والی دلیلونہ

- ۱) **تولوا نبیاء و علیہم السلام** د جنت زبیرے ور کپیدے او ویر و لو تاثر ہلہ قوی وی چہ دادوار، اُس موجودی،
- ۲) پہ صحیح احادیث کن: د مرکز پہ رخت او پہ قبر کن د جنت دوزخ لیدل او دھغ اثرات محسوسول ثابت دی چہ داد دے د اُس موجود والی دلیل دے، پہ صحیح احادیث کن داعہ ذکر دی، چہ د بعض نیکانو

لکہ شہیدانو، صدیقینو، انبیاء و بعض مؤمنانو و حوہین لہ مرکز د جنت د نعمتونو نہ فائدے آخلہ او بدکاراہ خلق د دوزخ تکلیفونہ تیروی د قیامت نہ ورا ندے د نیکانو او بدانو د جنت اودوزخ سربط او ارتباط دا بنائی چہ اُس ہم دادوارہ موجود دی او د قیامت نہ ورا ندے ددے پیدا کیدل و اقسام فائدے لری

د جنت اودوزخ د وجود نقلی دلائل

پہ قرآن کریم کن د آدم علیہ السلام پہ جنت کن آستوکنہ او بیازمکے نہ راتل ذکر دی، دا جنت آخرت والہ ہفہ دارالثواب دے، (دا صحیح قول دے) د امام رازی رحمہ اللہ دا قول د ابو القاسم بنی معتزلی او د ابو مسلم اصفہانی نقل کول رچہ د آدم علیہ السلام د کیز و حائے د زمکے یو باغ وو، او پچیلہ د امام رازی پہ دے کن خیلہ رائے نہ بنکارا کول، یاد بنائی دا وینا چہ دا د آدم آسمان جنت وو، یا د بعض صوفیاء نور دا وینا چہ د جبل یا قوت یو باغ وو، یا د یهود و نصاری و د باغ عدنان یا فلسطین یا اصفہان متعین کول، ہول د عقل او نقل نہ خلاف دی،

وجوہات دادی

د آدم علیہ السلام د کیز و حائے آسمان د جنت وو، ہر کلمہ چہ د جنت لفظ پہ لام کہ تعریف سرہ ذکر شی او پہ الفاظ کن زمکے د یو باغ مراد کولوخہ قرینہ ہم نہ وی توجنت نہ بہ مطلب ہلند دارالثوابی باخصوص پہ دے صورت کن چہ د قرآن الفاظ پہ دو فر بنو دا گواہی کوی چہ د آدم علیہ السلام د کیز و حائے آسمانی جنت وو، یو خوب پوریت ظہ کن چہ کوم صفتونہ د جنت بیان دی ہفہ ہم آسمانی کیدے شی کوم چہ دارالجزاء دے زمینی نشی کیدے، ہفہ داسے چہ اللہ تعالی آدم علیہ

السلام نه د جنت بو تلو نه پس افرمائیل، فلا تُجْرِبَنَّكُمَا مِنَ الْجَنَّةِ فَتَشْقَى ○ إِنَّ لَكَ أَنْ لَا تَجُوعَ فِيهَا وَلَا تَعْرَى ○ وَأَنْتَ لَا تَطْمَئِنُّ فِيهَا وَلَا تَضْحَكُ ○ سورة طه آیه ۱۱۹ تا ۱۲۱ دایمہ صفتونہ د دنیا د ہیج مقام نشی کیدے، مثلاً داچر د جنت نه په و تو پس به تاته تکلیف وے کتن به لورده نه وی، بر بندې بدل به نه وی، آسده به نه وی، بوغور به نه لکی، دا ټول خصوصیات د بکرنی جنت کیدے شی د زمینی نه، د دنیا یو باغ کتن کومه فائده چه کیدے شی هغه د دنیا په بل باغ کتن هم کیدے شی چه دا اول باغ نه لا اوزی مگر نورے خلور فائده د دنیا په هیچ یو باغ کتن نشی کیدے،

دویم په سورة بقره کتن وی، قُلْنَا اهْبِطُوا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدَاوَةٌ ○ وَلَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ إِلَىٰ حِينٍ ○ (سورة البقره آیه ۱۷۳) په دے آیت کتن د جنت نه په را کوزیدو دوه نیتج مرتبه کپه اوله داچه ستاسو د اولاد په مینج کتن به د شمنی وی لکه څنگه چه وړاندې د فرشتو په ژبه هم ظاهرا کپه شوه و، اَجْعَلُ فِيهَا مَنْ يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَاءَ ○ وَنَادَىٰ رَبَّهُمْ نَارًا ○ (سورة البقره آیه ۲۰) جو پدے کوم به چه فساد او خون ریزی کوی، په دے آیت کتن اهبطوا کوزشی بیائے د جمع په لفظ افرمائیل چه ستاسو اولاد به دیوبل د شمنان وی، او بل داچه ستاسو او ستاسو اولاد استوگنه به تر ټا کلی وخته پورے په زمکه وی اودے نه به فائده حاصلول وکچرے د آدم علیه السلام د کیدو وځای آسمانی نه وے نو دا الفاء به الله تعالی نه وے و نیل ځکه چه د شمنی خود که د ژوند خصوصیت دے او دا به ټه هم نه وے و نیل چه د کوزیدو نه پس به تاسو زمکه کتن اسیزی ځکه چه د زمکه نه د کوزیدو واد

د زمکه دیو باغ نه بل باغ په تلو دا به الفاظ هیج معنی نه لری، زمکه نه زمکه نه کوز شی، د زمکه دیو باغ نه اوزی او پد زمکه کتن اسیزی معلومه شوه چه د زمینی باغ نه دو بلکه آسمانی جنت و لور، باطنی ذلت دے او بر بندې ولیک ظاهری ذلت دے، تنده باطنی گرمی دے او د ظاهری گرمی د دے په مینج کتن جوړه نه دے، د آدم علیه السلام د کیدو وځای دے ټولو نه پاک و،

د آدم علیه السلام د کیدو وځای متعلق استند لال د حدیث استند لال په صحیح مسلم کتن د ابو هریره رضی الله او او د حدیث یفرد نه مرفوعاً حدیث دے چه د

قیامت په ورځ به د آدم علیه السلام اولاد د آدم علیه السلام نه جنت پیرانتو غوښتنه ا کوی د دے په جواب کتن به حضرت آدم علیه السلام ا فرمائی وَهَلْ آخَرُكُمْ مِنَ الْجَنَّةِ إِلَّا الْآخِطِيَّةُ ○ اَبِيكُمْ، چه تاسو خو جنت نه هم ستاسو د پلار غلطی را ویستی یی، د ځکه معلومیږی چه د قیامت جنت هم هغه دے کوم نه چه آدم علیه السلام را ویستے شوه و، هر کله چه د جنت ا سنے وجود ثابت شو نو دوزخ هم ځانځا ځکه موجود دے چه د فریق هیتوک قائل ندے،

قرآنی استند لال د جنت په باره کتن قرآن کریم فرمائی اُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ ○ اود دوزخ په باره کتن فرمائی اُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ ○ دواړه د ماضی صیغ دی، مطلب دے د دے چه جنت او دوزخ د وړاندے نه موجود دی، دریم دلیل دادے چه فرعون سره د فرعونیانو هر کله چه غرقیدل نو قرآن فرمائی اُغْرِقُوا قَادِحِلُوا ○ اَنَارًا ○ دا هم دواړه د ماضی صیغ دی چه په تیر شوه زمانه کتن د فرعون او فرعونیانو غرقیدو سره هغوی اور جهنم ته ټپوستے شوه،

کچھ قیامت نہ ورنہ دے دوزخ وے نودوی شے تہ داخل کرے شوم
 ک آدم علیہ السلام د کبر حائے جنت وویہ دے د شہ ہوا
 ک آدم علیہ السلام د کبر و خاکے جنت الخلد نہ منلو شیہی دادی
 ک جنت کین داخلہ بہ قیامت پہ ورخر وی، خواد م علیہ السلام د قیامت
 نہ ورنہ دے جنت کین خنکے داخل شو
 ک جنت کین بہ بر بند تیا اوغونہ رائلل نہ وی، کہ دا جنت الخلد وے نو
 آدم علیہ السلام تہ دا دوارہ ہلتہ خنکے پلین شوکنہ
 ک جنت پہ آسمان کین دے چرتہ چہ امر اونہ نشتہ اور نہ مکلف کیدال
 نو آدم علیہ السلام تہ د صغ رہی حکم خنکے ہلتہ راغلو،
 ک آسمانی جنت تہ داخل نہ ہی ہلتہ نہ و تل نشتہ، نو بیا آدم علیہ السلام
 ہلتہ نہ و لے اویستے شو
 د دے خلو روارہ جواب ہم یو دے، ہفتہ دا دے چہ داخلور وارہ خبر
 ہفتہ وخت د پارہ دی چہ د قیامت پہ ورخر بہ مؤمنان د نیک اعمالو مکہ نہ بلکہ آسمانی جنت دے اودوی زمینہ ژوند کین د دے حاصلو
 پہ نتیجہ کین داخل شی اود دے تانید د قوائی آیتونو سیاق اوسباق د ہارہ د انبیاء علیہم السلام د ہدایا توار د ہفتوی د تعلیماتو مکمل پیروی
 دے کوم کین چہ داخلور وارہ خبرے پہ جنت کین د قیامت د داخلہ سرتی
 ہفتہ دا شبہ چہ د جنت نہ ریستے شوے شیطان بیا جنت تہ
 د سوسے اچولو د پارہ خنکے لارو،
 نو اول جواب دا دے چہ و سوسے اچولو د پارہ جنت تہ دا خلیل ضرور
 نہ دی دا بھر نہ ہم کیدے شی نکہ نمرچہ کرور و نومیلہ لریہ
 موہن تہ گرمی اور نزار ار سولے شی، حالا نکہ نمرچیم کشیف دے
 جسم لطیف ر شیطان خود دے نہ زیات ہم لریہ نہ دتو د نہ
 زیات مضبوط اثر خورد وے شی، دویم جواب دا چہ شیطان پہ جنت
 کینے د استوگنے نہ بند و د ہسے پینید واد امتحان او زمینت کول

نہ و و، دریم دا چہ د شیطان بندیز قاتونی دو قاتونی بندیز
 ک جرمات د بندیز خلکے تہ پہ پتہ اوغلا غلتیا تے شی، دا اللہ د پت
 ک مکیں نہ دی لیکن اللہ د خہ حکمت د وے نہ ددہ پہ دغہ قسم
 ک کین خہ دخل ا نکرو۔
 ک مہ شبہ دادہ چہ آدم علیہ السلام پہ زمکہ خلیفہ جوہر شوہ و
 ک آسمان جنت تہ و لے بو تے شو، د دے جواب دا دے، چہ د اللہ
 حکمت ددہ پہ دغہ بو تلو کین د ایسے و لکے چہ د عیسیٰ علیہ السلام
 ک آسمان تہ پہ خیز و لووا و بیا پہ زمکہ را کوز و لو کین خہ حکمت دے،
 ک آسمانی جنت کین د آدم علیہ السلام د استوگنے او د ارفے د خوراک
 ک وجہ د ہفتہ را کوز و لو کین د اللہ تعالیٰ حکمت
 ک د مہ حکمت دا و وجہ د آدم علیہ السلام پہ اولاد کین
 د اشعور مضبوط کریشی چہ ددوی اصل وطن
 د ہفتہ وخت د پارہ دی چہ د قیامت پہ ورخر بہ مؤمنان د نیک اعمالو مکہ نہ بلکہ آسمانی جنت دے اودوی زمینہ ژوند کین د دے حاصلو
 پہ نتیجہ کین داخل شی اود دے تانید د قوائی آیتونو سیاق اوسباق د ہارہ د انبیاء علیہم السلام د ہدایا توار د ہفتوی د تعلیماتو مکمل پیروی
 دے کوم کین چہ داخلور وارہ خبرے پہ جنت کین د قیامت د داخلہ سرتی
 ہفتہ دا شبہ چہ د جنت نہ ریستے شوے شیطان بیا جنت تہ
 د سوسے اچولو د پارہ خنکے لارو،
 نو اول جواب دا دے چہ و سوسے اچولو د پارہ جنت تہ دا خلیل ضرور
 نہ دی دا بھر نہ ہم کیدے شی نکہ نمرچہ کرور و نومیلہ لریہ
 موہن تہ گرمی اور نزار ار سولے شی، حالا نکہ نمرچیم کشیف دے
 جسم لطیف ر شیطان خود دے نہ زیات ہم لریہ نہ دتو د نہ
 زیات مضبوط اثر خورد وے شی، دویم جواب دا چہ شیطان پہ جنت
 کینے د استوگنے نہ بند و د ہسے پینید واد امتحان او زمینت کول

دویم حکمت

لکہ خنکہ جہ دے واقعہ نہ معلومیزی، دویم حکمت پہ دے کین د الله دنا فرمانی دانسی خطر ناگو نتیجیونہ د انسانانو یو کول دی، آدم علیہ السلام د انسانا پلاسا او د خدا کے تعالیٰ محبوب او مقبول بندہ او هر کله چه هغه په دایه کا (هغه اونے نه خورل) چه گناه هم نه وه روکم بخدا که عزمان د نه خارج کړی شو نو د گناه نتیجی خوبه دے نه هم نایسته خدا بے وی گناه هغه نافرمانی د الله ده کوه سره چه قصدا او اراده شامله وی قتل گواه دے چه د آدم علیہ السلام دے فعل کین اراده دنا فرمانی نه وه خکه چه جنت د شرعی احکامو مخائے نده چه د هغه خلاف کول گناه ا بولی نو دا حکم تشریحی نه وو بلکه تشفیوی وو، د حکم تشفیوی د مطلب وی، چه مبتلا یوم اکثر بخورنه د پر هیز کولو مشوره په دے عرض کړی، چه د دے په خلاف کولو کین د رنجور نقصان دے هر کله چه بد هیزی ا کړی نو د د اکثر هیز نقصان ا نشورنه دے حکم عدلی ا نقصان د رنجور ا شو چه رنجی په نریات شو یا بل رنج بیدار یا دا حکم عام وو د هذی الشجره، نه مقصد د الله تعالی دغه قس یولو او نونه بند یزو او آدم علیہ السلام دیوسه خاچه ارنه بند تریه مطلب واغستو دا غلطی اجتهادی وه او په اجتهادی غلطی عذاب نشسته سوال پیدا کیزی چه هر کله د گناه نه وه، نو قرا فرمائی، وَعَصَىٰ آدَمَ رَبُّكَ فَقَوَّيْ، چه د دے جواب داد دے چه حقیقت کین عصیان او غوا یت نه وو بلکه په صورت د دے رو د دے ژ بے د قواعد و په لحاظ هغه نیکی نه هم بدی و پیله شی کوم چه د بدی هم شکله وی، لکه د جزو سَبَّيْنَةَ سَبَّيْنَةَ مِثْلَهَا سورة الشوری عت او فَمِنْ اَعْتَدَىٰ عَلَیْكُمْ فَاَنْتُمْ فَاَعْتَدُوا عَلَیْهِ بِمِثْلِ مَا اَعْتَدَىٰ عَلَیْكُمْ

وره البقرة آیه ۱۹، و مبی آیت کین دے داشکلنی په وجه د بدی دے نه بدی او نیله حالانکه بدل اغستل جائز دی، دغه رنگ دویم آیت کین د زور ظلم بدل اغستلو نه د هه شکلی په وجه زور او نیله شو، حالانکه بدل اغستل خه بدی د گناه خبره نه ده د طور د اعه خلق وائی چه د سپیره بدل دے په سپیره واغستو سپیره د واره یوشان دی مگر د مبی سپیره ناجائز او دویمه سپیره جائز صرف شکل کین د واره سپیره یوشان دی، خلاصه د وولو هر ودا چه دے واقع کین د الله دا حکمت بنودل وو چه هر کله آدم علیہ السلام د اعه یو کار ا کړو چه صرف شکل او صورت د گناه وو د حقیقت گناه نه وه (مگر په نتیجه کین دے د جنت نه را ا بشکلو د هغه آرام او پایان نعمتو نه تر واغسته شو او د دنیا په تکلیف د ا ژوند اغستونو سرگردانو کین دے مبتلا کړو او کار هم یوو نو هغه کسانو ته عبرت کول وو کوم چه حقیقی گناه کوی او یو هم نه بلکه بتول عمر په گناه هونو ا هم وی نو د هغه به خه حال وی خورسه خطر نا کے نتیجه بهمه د باصت په ورخ را ا وزی، او هغه همیشه ژوند به خه خورسه خراب وی،

دریم حکمت

دریم حکمت داد دے چه جنت دار د راحت اوزمکه دار د محنت دے لهدا په دے دار د محنت کین دین پاره محنت کول د حقیقی راحت یعنی د جنت د حاصل کولو ا کی یوه ذریعه وه، په دے وجه د زمکه کین تکلیف تیر کړی مشقت ا کړی چه د جنت حجت مو نصیب شی،
 بهراختی نرسید آنکه محنت نه کشید،
 د دنیا نظام هم د اعه جوړ دے چه شوک محنت کوی نو هغه راحت بیا موی،

خلوہم حکمت

د آدم علیہ السلام اور د ابلیس کے واقعہ نہ انسان تہ دا ثبوت و رکول
 چہ شیطان کا انسان دہتو لو نہ لوئے دشمن دے د ہغہ کار د اللہ
 نابعداری نہ لے کول اوپہ خواہش نفسانی کنے اے اب مکل دی
 انسانیت او ابلیسیت کنہ بہ جاری عداوت وی، خود انسانی کامیابی
 بہ دے کن پت دے چہ ہغہ د ابلیسی خویند ارکونہ خان انسان
 اودہ نہ دخیل پلار مقام او خیل وطن اصلی بہ گوتور شی گوند
 د اصلی وطن نہ بہ لاس و پختلوی،

پنجم حکمت

جنتی ژوند نہ د نہ شہوند، تہ د آدم علیہ السلام لا بد تو لو
 حکمت دا ہم و وجہ د جنت د خوشحالو د ک ژوند د دنیا د غم
 چک ژوند سرہ مقابلہ کری اود اتاریخی حقیقت د بہ اولاد آدم
 السلام کنہ برابر جاری وی چہ غور یزیش وند د آخرت دے حکم
 دوی د دنیا بہ جنجالو نو کن اکرمید و سرہ آخرت او د جنت حقیقی
 شانہ اند غور زوی، اود د الا حق خیر و ابغی، راعلی آیت
 د انصو، چہ د آخرت او د جنت بقول عمری او ہیشہ ژوند دیر
 د اولاد آدم بہ ہغہ کو ششو نو کن د بچلتی چہ پیدا کری کوم
 د جنتی ژوند گتلو د پارہ کوی،

شپروم حکمت

د آدم علیہ السلام قصہ د ابلیسی عداوت ہنکارہ کولو د پارہ پوا
 پہ دے کن د اللہ تعالیٰ دا پتہ حکمت ہنکارہ کول دی چہ انسان د ہا
 د ابلیسی عداوت وجود لہ دے وجہ ضروری دے چہ ہغہ د دے
 خان محفوظ کولو د پارہ ہر دخت تیار اسیری او د دین د دے حفظ

غیب دشمن د دشمنی خیال پہ انسان کن د دین د حفاظت خیال
 او چند بہ پیدا کوی، انسانی وجود یوور کوئے حکومت اگنرہ د دے
 اندامونہ د رعیت پشان او روح دے دیو بادشاہ پشادے، قانون الہی
 و شریعت د دے ور کوئی حکومت آئین او دستور دے شیطان او
 ابلیسیت لگی شی دغہ اندامونہ بہ بغاوت کولو امداد کوی، چہ دغہ
 دستور انہ مہی کچرے د انسان روح د خیل دے حکومت پہ بچ کولو
 او بہ حفاظت کن پاتے راشی نو دشمن بہ پر خیتہ و اچوی او د دے
 انسانی اندرونی مہلکت بقول انتظام بہ گنہ و کم کری (کہ نہ صبا لبنان
 کن چہ اسرائیلو کر لہ) او کچرے د دشمن د چالو نو ہر دخت یکرانی
 کوی، د حکومت د حفاظت خیال ساتی اودغہ انتظام بہ مضبوط وی
 نو ابلیسی چلو نہ بہ بقول ہنکارہ شی، د دے ہنکارہ مثال د پاکستان
 حکومت دے چہ بہ خوا کن د بھارت یومکار د شمن حکومت موجود
 کچرے دا دشمن نہ وے نو حکومت او عوام د پاکستان دواہ بہ بے فکرہ
 ناست و د خیل ملک د بچ کولو او د حفاظت د جوش د ک انتظام بہ نہ
 کولو او د پاکستان بری، پوری او فضائی فوج بہ د نیش برابر و جنگی
 وسلہ او جنگی قوت نہ بہ ہنکار نہ راستل، دا خود غیب دشمن بھارت
 صدقہ دہ چہ پاکستان کن د فاعی ساز و سامان مخ پہ ترقی دے،
 مطلب دا چہ د انسانیت د تکمیل دا د ابلیس پہ د دشمنی کن پت دے
 لکہ چہ حضرت علی ہجویری مشہور بہ د اتا کچرہ بخش، خیل ہغہ مکرید
 دا بے پورا کوم چہ د دشمنان د ضرور نو شکایت کر شو، دا وقعا
 علامہ اقبال بہ خیل شعور نو کنے دا بے بیاباوی، ع

راست و عظیم مکریم یا راست	ہستی اور رونق با ناز راست
برکہ دانائے مقامات خودی است	فضل حق داندا گہ زمین قوی است

کشت انسان را عیب باشد بحاب

مکنانش را بر انگیزد ز خاک

د جنت د ژوند حقیقت

د جنت حقیقت او نعمتونه دو سره اوجت دی، چه د انسان په خیال کینه هم نه شی را تله :-

فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُم مِّنْ قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءً لِّمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿۱۰۰﴾ سورة السجدة آیه ۱۰۰
ترجمه :- یعنه په خپلو سترگو د لیدون وړانده هیڅ یوکس دانعتونه نه پیرنی کوم چه ما پت ساتلی دی دوی دپاره د سترگو یخواله دے چه ددوی د عملونو بدله به وی

په بخاری او مسلم کین دا جوهر بیره دے په روایت د حضور علیه السلام ارشاد منقول دے، چه الله پاک فرمائی چه ما په جنت کین هغه نعمتونه تیار کړیدی چه نه خو کومو سترگو لیدلی دی او نه کومو غوړو لو د دے تعریف آوری دے دے او نه کوم یوزره د دے خیال را وستے شی، د د نیا نعمتونو سره د دے نعمتونو هیڅ مناسبت نشته، ځکه د دے اصل حقیقت بغیر د لیدو او استعماله مهکن نه دے خود انسان پوهولو د پاره د دے اجمالی پیژندگلی د علوم آخرت په ضمن کین ضروری وه لیکن د انسان پوهه د د نیاوی څیزونو د پورته د پاره ځکه د دے په دغه رنگ کین قرآن شریف او حدیث بیان اگړه،

ابن عباس رضی الله فرمائی، چه د جنت نعمتونو د پاره د د نپوی شپونو کوم الفاظ چه استعمال شویدی داصر د کسسی او تعبیری مناسبت په وجه دی گوندی د آخرت د نعمتونو حقیقت د د نیا ک نعمتونو نه بالکل مختلف دے، ځه وایم چه جنت کین به هم اوبه وی، او په د نیا کین هم اوبه شته لیکن په دواړو کین د آسپان او زمکے فرق دے کچرے د توله د نیا

دولت ا لگولے شی او په هغه یو کلاس شربت تیار کړی شی نو دا به د جنت د اوبو په مقابله کین د ا سس وی چه په لیدو به د هغه چانه سرخون ورځی چاچه د جنت اوبه څښلی وی ځکه چه د جنت په اوبو کین موندونکی خونده ونه بدنی او روحانی اثرات هغه دی کوم چه د د نیا په هغه څښاک کین نشته په

د آخرت د ژوند اجمالی نقشه

قرآن حکیم د جنت د ژوند په منفی انداز کین دانقشه را بڼکله ده، لَّا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿۱۰۱﴾ هغه ژوند د ویرے او د غم نه بیخی پات د دے، او په مثبت انداز کین د دے بیان کړے دے،

وَلَكُمْ فِيهَا مَا نَشْتَهُیْ اَنْفُسِكُمْ ﴿۱۰۲﴾ ترجمه :- یعنه د جنت په ژوند کین به هغه ولکم فیها ما تاند غون ﴿۱۰۲﴾ نزلآ شی ملا ویردی کوم چه په زړه کین تیر شی او هغه شی به هم ملا ویردی کوم چه السجدة آیه ۱۰۱ و ۱۰۲ :- اغوښتے شی، او پخپله د انتظام کولو

ضرورت ځکه نشته چه هلته به خلق د الله پاک ټول عمری میلان د وی، ټول عمری انتظام به هم د الله پاک وی، په بدو ویر السافر به کچه مذکور ا حاد یتو کین د دے پاک ژوند د تفصیل بیان دے :-

عِنَّا لَا فَقْرٌ ﴿۱۰۳﴾ صَحَّةٌ لِّاَمْرَضٍ ﴿۱۰۴﴾ یعنه د جنت په ژوند کین بې نیازی شبات لا همرم حیات لا موت :- او غنی ټوب دے، فقیری او محتاجی پکین نشته، ظاهری او باطنی تندرستی به وی اور څ پکین نشته

ځوانی شته بو د ا ټوب نشته، ژوند شته، مرگ نشته دا هغه لنډه نقشه ده، چه د هغه مطابق یومینت ژوند به په د نیا کین ټولو د لوه باد شاه ته ندری نصیب شوه په د دجه د الله ارشاد دے: وَرِثَ الدَّارَ الْاٰخِرَةَ لِهٰی الْحَيٰرَاتِ ﴿۱۰۵﴾ سورة عنکبوت آیه ۱۰۵ :-

چه یوازے دآخرت ژوند حقیقی دے، په حدیث شریف کینے راخی چه دیو جنتی سرری طاقت به دیوسلو مضبوطو خورانا نو هو صره وی هیشه دپاره او هیز کموت پر یکنی نه راخی دهغه بنائست به بیمثاله وی ادپه هغه کین به زیات ولے راخی، لکه چه په صحیح احادیثو مبارکوکین ثابت دی، ددے نه ملاوه داچه ددیدار الهی خوند به دومره وی چه بل هیز دجنت خوند به دے ته نه رسی ۶

دقیامت په نینوکین دحضرت عیسی علیه السلام اسمان نه راکوز نیدال په بحث کین شامل دی ۶

دحضرت عیسی علیه السلام اسمان ته خیزول داوخت دهغوی ژوند او په آخره زمانه کین په زمکه راکوزدل دمسلمانانو اتفاق عقیده ده حکمچه په تیر شوو خوارلس سووکالوکین په دے کین هیز یومسلمان عالم اختلاف په دے نه دے کپه چه دا دتولونه داعی صفامسئله ده چه اسلام او ددے انکار نشی جمع کیدے په بحرالمحیط تفسیر جلد ۲ ص ۶۶ کین دامام ابن عطیه نه دا جماع الفاظ منقول دی ۶ ۶

حَيَاةَ اِسْمِ بَجْسِمِهِ اِلَى الْيَوْمِ وَنَزُولُهُ : تر دے ونه دمسیر علیه السلام مِنَ السَّمَاءِ بِجِسْمِهِ الْعَنْصَرِيِّ فَمَا اجْتَمَعَ : ژوند سره دجسمه او جسم عنصري عَلَيْهِ الْأُمَّةُ وَتَوَاتُرُ بِهِ الْأَحَادِيثُ : سره دآسمان نه دده راکوزیدال داعی یو عقیده ده چه په دے امن متفق دے، اوله متواترو احادیثو ثابت دے په جامع البیان تفسیر کین د ابي متوفی نه، تفسیره تفسیر وچیزه نقل شویده وَالْاِجْمَاعُ عَلَى أَنَّهُ حَيٌّ فِي السَّمَاءِ يَنْزِلُ يَقْتُلُ : په دے اجماع ده چه الدَّجَالُ وَيُؤَيِّدُ الدِّيَّانَ : حضرت عیسی علیه السلام پر آسمان کین ژوند دے، راکوزیږی به دجال به قتل کوی او دین اسلام به مضبوط داریک دامام شوکانی رح په ۸۸ ساله راالتوضیحه فیما تواتر فی

الْمُنْتَظَرِ وَالذَّجَالِ وَالْمَسِيحِ، او دامام سیوطی رح په الْأَعْلَامِ مُحَمَّدٌ عَيْسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ، کین هم تواترو اجماع مذکور ده، صحیح الکرامت ص ۲۳ کین امام شوکانی رح یوکم دیرش احادیث دعیسی علیه السلام د نزول په باره کین ذکر کولو نه پس دتواترو اجماع ذکر شویده، دغه ربک حافظ ابن حجر په تلخیص الخیر، کتاب الطلاق کین لیکلی دی، الْأِجْمَاعُ عَلَى أَنَّهُ رُفِعَ بِدَلِيلِهِ حَيًّا، یعنی په دے اجماع ده چه هغه سره د بدن نه ژوند دے پورته کپه شویده،

دارنگ په رفیع الباری کین دادریس علیه السلام د ذکر سره دحضرت مسیح علیه السلام په نزول اجماع منقول ده، دغه رنگ په تفسیر ابن کثیر کین د نزول تواتر صفا بنکاره کپه شویده، دانشان را، مرزا غلام احمد، براهین احمدیه ص ۶۶ دحضرت مسیح علیه السلام داسی ژوندون او د دوباره راتلونصریح کپیدا او دا کتاب دده د اقرار مطابق هغه وخت لیکل شوه دے چه هغه پخپل خیال کین بنی وودایام الصلح ص ۶

۶۷، مرزا غلام احمد براهین احمدیه حاشیه ص ۶۶ کین د اِنْ عُدْتُمْ عُدْنَا، په تفسیر کین لیکلی، چه په دے کین د مسیح علیه السلام په جلالت اندازا تلونه اشاره ده، کپه نری نه قبله، نو هغه زمانه هم دا تلونک ده چه مسیح علیه السلام به سره دجلالت په دنیا راکوزشی، وجلالت الهی به گداهمی نیست او نا بود کوی، کما زمانه دغه زمانه د باره د ادهاص په توگه واقع شویده ۶۶

۶۸، مرزا غلام احمد براهین ص ۶۶ کین، د هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ تفسیر داسی بیا نوی چه هر کله حضرت مسیح علیه السلام دویم ځلی دے دنیاته تشریف راوړی نو د هغوی په لاس به دین اسلام

پہ بتولوا فاتوا و آقطار و کتب خورشی، رہم، مرزا غلام احمد پہ ازالہ
 او هام ص ۲۵۵ کہنے لیکي چه آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم عمرہ ک قتل نہ
 منع کرواوسے فرمائیل کچرے دا دجال وی نوہد، صاحب عیسیٰ علیہ
 السلام بن مریم دے ہفہ بہ کے قتلوی صوبزہ دے نشو قتلوالے
 د مسیح علیہ السلام ک ژوندون او ک ہفہ ک نزل پہ مسئلہ بہ مو بنز
 دقرآن، حدیث، تاریخ، او عقل پہ رنرا کین مختصر بحث کوڑ۔ د اجماع
 پہ رنرا کین مو بنز پہ دے مسئلہ بحث ا کرو

د مسیح علیہ السلام ژوندون دقرآن پہ رنرا کین

را و مکروا و مکرا اللہ و واللہ خیر: یهود و ک حضرت مسیح علیہ السلام
 المکیرین آل عمران آیت عک: پہ خلاف چل ا کرو او اللہ د ہفہ
 ک بیچ کولو چل ا کرو، د اللہ چل ک بتولو چلو نو و الیہ نہ دیر بنہ دے
 مرزا صاحب ددے آیت دامطلب بیان کدی دے ر یهود یا نو د حضرت
 مسیح علیہ السلام د پارہ ک قتل او سولئی چل چو پ کرے وو، خو دا
 خدائے تعالیٰ مسیح علیہ السلام نو وعدہ و رکڑا اووے وئیل چه تا بہ زہ
 خیل ٹان تہ ما پور تہ کرم، راربعین جلد دریم ص ۷
 بیاب آئینہ کمالات ص ۱۰۱ کین لیکي چه د وعدے الفاظ دلالت
 کوی چه ہفہ دیرہ زر پورہ کیدو کتھ دکا) بیامرزا صاحب پہ ازالہ
 او هام ص ۲۵۵ کین لیکي چه بیاد دے نہ پس کے ہفہ علیہ السلام د ہغوی
 ر یهود و) پہ حوالہ کپور۔ پہ چا بکونو ا دھلے شو، کٹھل آوری دل سپیرے
 خون ل توتے مسخرے و پورے کیدل ہفہ ا لیدل آخر کے پہ سولئی
 اخیڑ لو، د امرزائی تفسیر یوازے بے دلیلہ او تحریف دقرآن ندے ،
 بلکہ یولو تے بہتان دے او ک ذات الہی ک شان ہم خلاف دے د مرزا پہ
 قول یهود و د حضرت مسیح علیہ السلام خلاف چل ا کرو او اللہ پاک د

د ہفہ ک بیچ کولو چل ا کرو او بیایہود د ہفہ پہ بکونو او کپور و اوہلو
 کٹھل کے ہم ورتہ ا کر ل توتے مسخرے کے ہم و ر پورے ا کر کے پہ
 سولئی ہم اخیڑ لو، او بیامہم قرآن دا اذیل چه اللہ خیر المکیرین
 دے، ددہ چل دیر بنہ او کامیاب شو، کچرے دمرزائی تحریف دا دغانہ
 جو بہے کرے بتوتے ہم ا خطے شی چه د سولئی نہ را کوز لو پہ وخت
 یهود و ہفہ صرا کٹرو لو، لیکن آخری سلگئی کے پاتے وے چه پہ علاج
 کولو بنہ شو بیاکشہر تہ لاپ و او دیرہ مودہ ک پس پچیل مرگ مرشو
 خوبیا ہم ددہ ک مرگ پہ لارہ کین د یهود و غلط فہمی یو بت جو ر نشو
 او نہ خہ صبیحہ واقعہ اشوہ۔

پہ ذکر شوی آیت کین د روح اللہ د حفاظتی تدبیر د یهودی چلی سرہ ۶
 مقابلہ کولو کین د اللہ ک تدبیر د پورہ کامیابی اولوئی بیانول مقصود
 دی، لیکن د مرزا پہ تفسیر کین ددے وعدے الہی سرہ ہم یهودی پختو
 حضرت مسیح علیہ السلام سرہ ہر ہفہ خہ ا کر ل کوم چه ہغوی غوختل
 او بیامہم د مرزا پہ قول تدبیر الہی او د ہفہ وعدہ بلندہ او کامیاب
 شو، مرزا پردے شان د حضرت مسیح علیہ السلام او دقرآن والا خدا
 د یهود و پہ مقابلہ کین توہین او تذلیل ا کرو،
 کچرے د ماغون کپور و لے او اتحاد نہ وے نو د آیت مطلب سفادے چه
 یهود و د حضرت مسیح علیہ السلام خلاف چل ا کرو چه ہفہ بیغزتہ
 شی او سولئی تہ اخیڑ و لے شی، لیکن د اللہ تدبیر د ہفہ ک بیچ کولو و،
 لہذا د اللہ پاک تدبیر غالب شو ہفہ کے آسان تہ پور تہ کرو او یهود
 د ہفہ یو وینتہ ہم کور نکرو، غوالس سوو کالونہ خود قرآنی علوم
 ماہرا نو صعا بہرہ او تابیینورح وغیرہ د آیت نہ دامطلب واعستو
 لیکن پہ خوارلسی صدی کین د مسیحیت ک کان پر استوار الا دانا معقول

مطلب دحاً مذکور کرو :

وَإِذْ قَالَ اللَّهُ لِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ خُذْ هَذَا فِي يَمِينِكَ
 وَارْتَمِعْ بِالْحَقِّ وَالْحَقُّ يَكْفُرُ بِالْكَافِرِينَ
 الَّذِينَ كَفَرُوا وَجَاعِلُ الَّذِينَ اتَّبَعُوكَ فُتُونًا
 الَّذِينَ كَفَرُوا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ إِنَّهُمْ
 فِي عَذَابٍ مُتَسَاوِينَ أَلَمْ يَكْفُرُوا بِاللَّهِ
 إِذْ كَانُوا يَدْعُونَ بِهِ سُبْحَانَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ
 إِنَّهُمْ كَانُوا فِي سَكْوَةٍ

دے بیابا بہ زہ فیصلہ اکر مر دھنے چہ کوم تا سو جگرے کوئے .

در توفی، یہ بارہ کنی دابوالبقاہ پہ کلیات کنی دی

التَّوْفِيقُ الْأَمَاتُ وَقَبْضُ الرُّوحِ وَعَيْبَةُ دَنُوفِي مَعْنَى مَرْكُوبٍ أَوْ رُوحِ
 اسْتِعْمَالُ الْعَامَّةِ وَالْإِسْتِيفَاءُ أَخْبَارًا قَبْضُ كَوْلِي أَوْ دَابَّهَ اسْتِعْمَالُ
 الْحَقِّ وَعَيْبَةُ اسْتِعْمَالُ الْبَلْغَاءِ عَوَامُ كَيْنَ لِيَكُنْ دَبْلُغًا وَبِهِ نَزْد
 ددے معنی پورے وصولوں اور صحیحہ اغستل دی گویا کہ دھغوی پہ نزد پہ
 مرگ دتوفی اطلاق پر دے حیثیت سے دے چہ پہ دے کنی دیو خاص اندام
 نہ بلکہ دہول بدن نہ روح آغستے شی، نو کچرے خدائے پاک دچا روح
 سرکہ د بدنہ واغستونو ہفہ تہ پہ طریق اولی توفی ویلے شی، حکمچہ کہ
 توفی پہ مفہوم کنی روح سرکہ د بدنہ اغستل پورا تہ دی، عیو ما روح بغیر
 بدنہ قبض کوئے بنی ٹو حکم پہ مرگ دتوفی اطلاق دیر کیبزی اور دلہ
 داراز دے، چہ د عیسیٰ علیہ السلام حالت دھا مو حالانہ تو لہ مختلف و،
 اور ہولونہ زیات، ہم ضرورت پہ موقفہ ہم اللہ تعالیٰ د عیسیٰ علیہ السلام
 دصوت، لفظ استعمال گھرو، بلکہ دتوفی، لفظ ئے استعمال کرو چہ
 ہفہ دروح یوازے قبض کو لو یا روح سرکہ د بدنہ قبض کو لو نہ شامل چہ

داخلہ نظر دلا کہ ٹوک آجانی چہ حن ائے فاعل وی او وی روح مقبول وی نور توفی معنی بہ مرگ وی
 ہا لغوی کہ موثر دادر مرگ پہ معنی آمنونو ابن عباس شاکر و ضحاک پہ معام کنی و تقدیم اور تاخر قول
 چہ د متتوقینک، معنی بہ داعی وی، چہ زہ بہ تاصر کویم پہ زمکہ را کو
 ولونہ پس او دلیل ئے دا آیت دے، اللہ یتوفی الانفس حیث موتیہا
 والتی کم تمت فی متامہا، دلہ فاعل اللہ پاک دے او مفعول
 ذی روح دے، خود خوب پہ وخت دتوفی، معنی بیابا ہم مرگ نہ
 نو ددے حقیقت نہ پس پہ تیر شوی آیت کنی د عیسیٰ علیہ السلام
 دتوفی، معنی مرگ نہ دے، بلکہ ددے معنی پورے خیزول وی،
 لکہ چہ دامطلب تر ابن عباس رض ہم پہ صحیح قول کنی اغستے کہ چہ دا
 روح المعانی کنی ذکر دے، او د عیسیٰ علیہ السلام د حال مناسب ہم
 دہم حضرت عیسیٰ علیہ السلام تہ چہ د یهودی گیرے پہ وخت کوئے
 پریشانئ وے نو ہفہ پہ دے وجموے،

را، چہ زہ بہ د یهود دے تیرے اور زور ظلم نہ پچ شم کہ، نہ ہتو ہفہ پہ جواب
 کنی اللہ تعالیٰ افرمائیل ریعسیٰ ابی متوقینک، زہ بہ ناوا خلم او د
 ہغوی د نیچے نہ بہ د خلاص کر مر، لکہ چہ بل آیت کنی فرمائی
 وَإِذْ كَفَفْتُ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَنْكَ إِذْ جَاءَهُمْ سُلَيْمَانُ وَأَخَاهُ
 اسرئیل بند کریم :-

۲) دویم فکر نو سرکہ داؤو چہ زہ کہ د زمکہ پہ کپڑخہ کنی پچ کیبرم
 چہ یهود بہ ماتہ نشی رار سیدے کہ بل شہ صورت بہ وی ۲۹
 نو ددے پہ جواب کنی اللہ پاک افرمائیل چہ زہ بہ د خپل طرف
 آسمان تہ را پور نہ کریم :-

۳) د خپلے موربی بی اور خاندان د پارہ پریشا نو د، چہ د خلقو
 د تہنو ٹو گلو پہ وجہ بہ د ہغوی شہ حال وی لہ اللہ افرمائیل،

توفی کنی ہفہ دامطلب تر ابن عباس

وَمَطَّهْرُكَ مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا (سورة ال عمران آية ۵۵)
یعنی زہا بہ دمکراؤ نہ تا اوستامور بی بی پاکہ کرم، لکہ چہلاتظام
دقرآن اوڈ محمد رسول اللہ پہ ذریعہ اکرے شو، د عیسیٰ علیہ
السلام اوڈ ہغوی ذوالدے ژوند بے داغہ وے،
(۴) یو پریشانی داہم وہ چہ خما دہور تہ کولو پسی بہ خما د تابعدار
بغہ حال وی ہوا اللہ تعالیٰ ا فرمائل، وَجَاعِلُ الَّذِينَ اتَّبَعُوكَ
فَوْقَ الَّذِينَ كَفَرُوا يَوْمَ الْقِيَامَةِ (سورة ال عمران آية ۵۵) چہ تر
قیامتہ بہ ستا تابعداران ستا پہ میکراؤ غالب وی، دا وعدہ
نہ ہم حقیقت دے، د اسرائیل وچود پہ دے وعدے حکم اثر پہ
اچوی چہ قرآن پچیلہ د یہرود د ذلت اومسکت د وہ استثنائی صورت
بیان کریدی، یو داچہ یہود مسلمانان شی اوڈ اسلام پہ پناہ کن
راشی، اوڈ وہیم داچہ د یومر عیسائی پہ پناہ کن راشی، اَلَا بِحَبْلِ مِّنْ
اللَّهِ وَحَبْلِ مِّنَ النَّاسِ (سورة ال عمران) اُس کہ اسرائیل مرجی دی
نوپہ دویم استثنائی صورت کن حکم چہ دوی د برطانیہ امریکہ آونور
عیسائی قومونو پناہ ا غستویہ وچا موجودی د یہود و اقتدار
او قوت د عیسایانو پہ آسرا قائم دے لیکن د مسلمانان افاقتمدار د
عیسایانوڈ آسرے حاجتمند نہ دے خواہ امریکہ وی او کہ روس وغیر
دوی کہ محتاج دی نوخیل منیہ کن د اتفاق لکہ اللہ تعالیٰ فرمائی،
وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرُّوا (سورة ال عمران) ،
اوبل د سامان قوت تیارولو، لکہ چہ فرمائی وَاعْتَصِمُوا بِاللَّهِ
اَسْتَطَعْتُمْ مِّنْ قُوَّتِهِ ط هر کله چہ مسلمانان متحد شی اوخیل مشترک
دولت پہ قوت جمع کولو، کن صرف کرے، نو مسلمانانہ بیا ہچوک نیکت
نشی و رکولے، خوہلہ چہ پہ حبل اللہ او اسلام بانڈے عمل

کوی نہ چہ مغربیت تہ کچکول اُنسی اوپہ اسلام کنس تخریف اکرے
دیورپ د قوت راز ہم اسلامی اجزاو بانڈے عمل کول دی، لکہ
سامان د قوت جمع کول گوندی ہسے خو پہ غیر اسلامی اجزاو بانڈ
عمل کولو پہ وجہ دوی د بیکزوری شویدی، غیر اسلامی اجزاو دادی
چہ دوی خدائے او آخرت ہیر کر بیگز، د پیغمبرانوح علیہم السلام اخلاقی
قدرون تے دخیل ژوند او تہذیبہ تمدن نہ خارج کریدی، دنسل
او وطن غوندے بتا نو عبادت کوی، بزنا، لواطت، جوارئ شراب
نوشی، سود، عیاشی مغربی طاقتورہ دومر کمزوری کریدی چہ دوی
پوچہ نم برطانت دکو، یا اوویٹ کانگ غوندے دیر معمولی طاقتور
دلا سہ و ہلے کیری اُس خوتو بے تہ جور شویدی خوتو بے نہ قبلین
داد مغرب زدہ مسلمانان نو بد قسمتی وہ چہ دوی کمزوری زہنوں
دوی لہر د سامان قوت پہ پرینود وچہ اسلامی جزء دے، او د
ہغوی اخلاقی کمزوری پہ خان کن پہ داد ستور چہ غیر اسلامی جزو دے
مجبورہ کرے، اوپہ خیل لوے قوت اسلام کن تے تخریفونہ اکرل او
کوی، او د یورپ خطرناک شیطانی تہذیب پہ خان کن راوی،

۳- وَ يَكْفُرْ هُمُ وَقَوْلِهِمْ عَلَىٰ مَرْيَمَ
بُهْتَانًا عَظِيمًا وَقَوْلِهِمْ اِنَّا قَتَلْنَا
الْمَسِيحَ عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ كَمَا سَأَلَ
اللَّهُ وَمَا قَتَلُوهُ وَمَا صَلَبُوهُ وَلٰكِنْ
شُبِّهَ لَهُمْ ط وَاِنَّ الَّذِينَ اِخْتَلَفُوا فِيهِ
لَفِي شَكٍّ مِّنْهُ مَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ
اِلَّا اِتِّبَاعَ الظَّنِّ وَمَا قَتَلُوهُ يَقِيْنًا
بَلْ رَفَعَهُ اللّٰهُ اِلَيْهِ ط وَكَانَ اللّٰهُ
دے دے او نہ تے پہ سولگی کریدے و ہر

دیہود وہ زہونود ہدایت د بندیز
مہر کید لے دے دوی د کفر پہ وجہ
اوپہ حضرت مریم بانڈے د غبت بہتان
تہ لولہ تور پورے کولو، پہ وجہ اوپہ دے
وجہ چہ دوی وائی چہ مرید خدائے
رسول عیسیٰ خوے د مریم بی بی و تے
دے حالانکہ نہ دوی ہغہ قتل کرے

عَزِيزًا حَكِيمًا وَإِن مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ
 إِلَّا لَتُؤْمِنَنَّ بِهِ قَبْلَ مَوْتِهِمْ وَكَيَوْمَ
 الْقِيَامَةِ يَكُونُ عَلَيْهِمْ سَهْيًا
 النساء آیه ۱۵۶ تا ۱۵۹

نه دے قتل کرے، بلکہ اللہ تعالیٰ ہفتہ خپل طرف نہ پورے کہے دے، ہفتہ غالب اور حکمت والا دے، ڈا اہل کتاب بو ہتھ پو پوے بہ دا سے نئی خرابان بہ پلہ، دہفتہ دمرگ نہ روچے را وری اوک قیامت بہ ورخ بہ ہفتہ پہ دوی گواہی بہ دے آیت کہنے خوشیزونہ بیان شویدی،

را بودا چہ حضرت عیسیٰ علیہ السلام نہ قتل شوے دے او نہ بہ سولی خیزوے شوے دے، خاک چہ دقتل او دسولی قائل دی، ہفتہ بنکارہ غلط دی، حکم چہ قرآن شریف بنکارہ ددے ردا کہو، دمرنا یا نو یاد متیرزا داوینا چہ پہ سولی خیزوے شویدے، لیکن هلنت نہ دے مر شوے نو دا خبرہ ہم کہہ دیہود و انصاری و دقرآن نہ خلاف دہ و ماصلبوک، دامعنی کول چہ پہ سولی اخیزوے شوخو پہ سولی مرشو دعر بود لغت نہ خلاف دہ، دصلب) معنی پہ سولی خیزول اوک ماصلب) معنی پہ سولی نہ خیزول دی دا خو قطعاً دقرآن تحریف دے چہ دماصلبوک، دامعنی اُشی چہ یہود و حضرت عیسیٰ علیہ السلام پہ سولی اخیزو لوخر هلنت مر شوے

رس) پہ آیت کہن د ما قتلوک یقینا، نہ پس افرما تیل، بل رقعہ اللہ اکیہ طبعے حضرت عیسیٰ علیہ السلام قتل نشوار اللہ پاک خپل طرف تہ پور تہ کہو، پہ ما قتلوک، او بل رقعہ اللہ، دوارو کہن ضمیر (ک) حضرت عیسیٰ علیہ السلام تہ راجع دے او عیسیٰ دروچ او جسم دوارو نوم دے مطلب دا چہ روغ روح سرہ دجسہ پور تہ اخیزوے شی حکم چہ د

پہ نتیجہ کہن جسم بے روح پانے شی نو دعدم قتل مطلب بہ جسہ سرہ دروچ پور تہ کول وی، علاوہ لہ دے (رفع) دعیسی علیہ السلام نہ مطلب ہفتہ قتل دروچ او جسہ دوارو اجتول دی فرخوچہ ددے خلاف بلہ قرینہ نہ وی، لکہ د و رفع ابویہ علی العرش، دامطلب دے چہ حضرت یوسف علیہ السلام خپل والدین (روح سرہ دجسہ) تحت تہ پور تہ کول نہ دا چہ یوازے روح نہ دہغوی تے پور تہ کول، (م) کچرے دعیسی علیہ السلام روحانی پور تہ کول مراد واغٹے شی، نو دا پہ خو و جو غلط دی،

① یوجہ دادا چہ بے قرینہ مجاز مطلب اغتسل قلط دی، -
 يَرْفَعُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ، كُنْ كَرِ
 دَرَجَاتٍ، پہ قرینہ دینی پور تہ کول مراد دی جسمانی پور تہ کول نہ دی مراد لکہ خشک چہ پہ رقعنا بعضہم کون بعض دَرَجَاتٍ، کُنْ دَرَجَاتٍ، پہ قرینہ رفع مجازی مراد دہ،

بلہ وجہ پہ و ما قتلوک یقینا بل رقعہ اللہ اکیہ، کُنْ دَرَجَاتٍ روحانی رفع پہ دے معنی مراد اغتسل چہ یہود و قتل نہ کر و خود اے دہفتہ درجہ بلند کرے غلط حکم دہ چہ عیسی علیہ السلام دے نور اندے مخلوبیت کالہ پیغبر و او د پیغمبری نہ بلہ اوچتہ درجہ نشتہ نو ددرجے او کچتو دل تہ بیا ہتھ مطلب نہ را وری او د اللہ کلام دے نہ پاک دے،

ددے نہ علاوہ پہ عربی ژ بہ کین ریل، دوہ مقابل خیزو نو د پارہ استعالیٰ بی، کچرے دا معنی دل تہ دا خلوچہ عیسی علیہ السلام پہ سولی نکرے شوخو مرتبہ تے اللہ تعالیٰ بلند کرے نو مقابلہ رانغلہ او د ریل، استعالیٰ بہ غلط وی چہ د اللہ کلام لہ دے پاک دے مقابلہ بہ ہل داتلہ چہ دا سے ویلے شوے دے چہ یہود و پہ سولی کر و خوا اللہ تعالیٰ تے

درجه بلند کرده که چه یوم مؤمن یا پیغمبر قتل شی نوالله تعالی هند
 له و شهادت رتبه ورکری، او په داسه به د بیل استعمال هم صحیح شوی
 و په دلتنه د مرزا یا نودانو کره په داسه کچه دی بلکه تحریف دے، چه د
 ربانیل (په موجب) په سولئی موے سرے ملعون وی، نود (بیل) په
 تقاضا مقابلہ داسه جوړی بیزی چه الله تعالی د سولئی د قتل نه بیح
 کرو کوم چه لعنت وواو د هغه په مقابلہ کین له ورنه درجه بلند کړه
 نو مقابلہ هم راغله او مراد هم پوره شو، زه وایم چه دا حواله جابلو دروغ
 او غلطه حکم داسه بانیل کین له هغه سولئی شوی سړی ته ملعون وی
 دی کوم چه خه جریم کین په سولئی شی او کوم چه ناحق سولئی شی نو هغه شهید
 وی، نود مرزا یا نود غلط خیال مطابقی په دے کین بیام مقابلہ قوت کیزی
 او هغه آر نو پر تو تر جوړی بیزی او داسه نسبت د الله کلام تر کول د هغه
 تو هین دے «اعاذنا الله»

دویمه وجه داسه چه روحانی رفیع الله تعالی هر نبی نود وکړه
 ودا، خصوصاً د نولو نوزیا تر رفیع خاتم الانبیاء صلی الله علیه وسلم ته ور
 کړه شوی وده، نود عیسی علیه السلام خصوصیت په دے صورت کین نه
 ووا دلتنه خصوصیت د رفیع صفا بنکاره کوی چه رفیع نه مشر در رفیع جسمانی د
 کومه چه خاص د عیسی علیه السلام سره یا چه د چار رفیع جسمانی شری
 وی، خلورمه وجه داسه چه د رفیع نه پس په قرآن کین «وکان اللہ»
 عزیزاً حکیماً الفاظ راغلی دی کوم چه د بیل نبی د پاره په دے انداز
 کین نه دی راغلی نو دے نه هم معلومی بیزی چه رفیع جسمانی مراد د هغه کوم
 کین چه قدرت او قوت بنکاره کول هم مراد دی چه لفظ کوم عزیزاً
 پیر دالت کوی او د حکمت اظهار هم دے چه لفظ کوم حکیماً پیر
 دالت کوی، او د بیان په اس مؤنن لبر وخت پس کوو:

دویمه خبره چه آیت نه معلومی بیزی هغه داسه چه د اهل کتابو توی
 فرستے په عیسی علیه السلام د وفات نه وپان دے په هغه ایمان راوړی
 کوم په چه د نزول قرآن نه پس زمانه کین هغه وخت وی چه هغه دوباره
 له آسمانه را کوز کړی بیزی، بل رفیع الله، نه صعوذ ثابت شوی په دے آیت
 کین دواړه (صعود او نزول) ثابت بیزی، تشریح دے داسه د رواقی من
 اهل الکتاب الا لیومینن په قبل موتی، نه دا ثابت بیزی چه هر فرقه
 د اهل کتابو په پرا ایمان راوړی، د هغه د وفات نه وپان دے، حکم چه د
 ربی (د موتی) دواړه ضمیرونه (د حضرت عیسی علیه السلام ته
 راجع دی رکیومینن، کین نون تاکید ثقیله دے چه هغه د مضارح
 صیغه مستقبل د پاره مخصوص کوی، نو مطلب به دے داشی چه د اهل
 کتابو توی فرستے به د قرآن د نزول نه پس هغه وخت په عیسی علیه
 السلام ایمان راوړی کله به چه هغه د آسمان نه را کوز کړه شی.

هم دا وجه داسه چه صحیحینو کین د حضرت عیسی علیه السلام د نزول حدیث
 مرفوع روایت کولو نه پس پخپله راوی ابوهریره رض فرمائی رخا قرءوا
 ان یشکروا ان من اهل الکتاب الا لیومینن به دمنه دا بنود ل
 مقصود دی چه اهل کتاب به په عیسی علیه السلام د هغه د آسمان د
 نازلیدو نه پس په هغه ایمان راوړی، دامستله خالص نقلی دے په عقل نه
 معلومی بیزی په دے وجه د ابوهریره رض موقوف حدیث د مرفوع حکم
 لری مطلب دا چه حضور علیه السلام نه بما ابوهریره رض ضرور او ربی
 وی، چه بتول اهل کتاب به خاغا په عیسی علیه السلام د هغه د نزول آسمانی
 نه پس ایمان راوړی، د موتی (ضمیرونه) کتابی ته راجع کول صحیح حکم
 نه دی چه انتشار د ضما نود بلاغت له شا نه خلاف دے، دویم (موتی)
 قید به عیث او د بلاغت له شا نه خلاف حکم وی اچه معنی به دے دارنگه

چه هر کتبی به په عیسی علیه السلام دخل مرگ نه ویرانندے ایمان راوری، ایمان را اول خودی د مرگ نه ویرانندے، نو دا قید لگول بیعت شوی، او که خوگ پر زور لگوی، نو دا بنکار لگول به ضروری شوی چه چیز دایه وینا نه خوینری، چه ماد و دئی د مرگ نه ویرانندے ا خوریه او ما او د مرگ نه ویرانندے ا خینے) حکم چه ددے قید لگول ضرورت به ددے نشته چه هر کس پوهیږی چه خوراک غینا ک د مرگ نه ویرانندے کبیری د مرگ نه د سنو خود و دئی چا نه ده خورلے، که خوگ بیا هم زور لگوی او وائی چه د خنکدن په حالت کس به ایمان راوری نو دا ایمان منظور ندے، هر کله د خنکدن په وخت کس ایمان راوری خو منظور بیږی نو تخصیص د عیسی علیه السلام پاته نشو او ددے نا منظور ایمان ذکر د قرآن او د الله د شان سره مناسب نه دے دایه تا ویلا تو قیامت

سائل پکاری الله د توفیق را کړی

(۲۰) وَإِنَّهُ لَعَلَّمَ الْبَشَاةَ فَلَا تُفْهَمْنَ لِيَهَيَّأَنَّ شِعْرُونَ ط هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ وَلَا يُصَدِّكُمُ الشَّيْطَانُ إِنَّهُ لَكَاوْثَمَاتَانَا بَعْدَارَى ا كړی همدا

عَدَاوَتِيْنَ ط الزخرف آیه ۶۲ : بالارده شیطان تا سود دے خوینر مسلوبه بند بکړی بیشک هغه ستا سو بنکاره د شمن دے.

د دوو وچو نه د عیسی علیه السلام د قیامت نښه ا و بیل، یو د هغه بغیر پلاره پیدا نشی چه د سرو دو باره ژوندی کولو دلیل کیدے شوی دویم قیامت سره نژدے د اسمانه د هغه نزول چه د قرب قیامت نښه ده، د سیاق سباق مطابق درانه ضمیر را م عیسی علیه السلام نه راجع ددے نه بغیر هر یو بله لاسه ضعیفه ده، ابن ماجه ص ۳۰۹ در باب فتنه الدجال، کس د حدیث اسراء په تشریح کس حضرت عیسی

د قیامت سوال شو نو هغوی افرمائیل، چه د هغه واقع کیدو وخت بسوا د الله نه بل خوگ نه پیژنی او هغه وخت چه د دجال ذکر ا شونو دے فرمائیل چه هغه به را کول بزیم او هغه به وژن کم، د دے آیت په تفسیر کس ابن جریر د حضرت عیسی علیه السلام د قیامت نه ویرانندے نزول د ابن عباس ر، ابی مالک ر، عوف ر، مجاهد ر، قتاده ر، سدی ر، ضحاک ر، او ابن زید ر، د روایاتو نه نقل کړیدے چه د هغوی علیه السلام د نزول دلیل دے، او د دے نزول په وجه په دے آیت کس ده نه د قیامت نښه و نیلے شویده او دا صحیح معنی ده، کچرے بغیر پلاره، پیدا نشی نښه د قیامت ددے، نو ددے حقدار دیتولو نه زیادت حضرت آدم علیه السلام وو چه د هغوی پیدا نشی دمورا او پلار دواړو نه بغیر شوی وو، معلومه شو که چه دلته په آیت کس د قیامت مطلب قیامت نه نژدے د حضرت عیسی علیه السلام د اسمانه نازلیدل دی، او که خوگ په دے عقیده کس خندا ن پیدا کوی نو هغه شیطان دے.

(فَلَا يُصَدِّكُمُ الشَّيْطَانُ، دے دلیل دے)

(۲۱) اذ قالت الملائكة لمریم ان الله ربك فاعترفی چه فرشتو یبشیرت بکلمة منه اسم المسیح : او نیل اے مریم بیشک الله تاتو عیسی ابن مریم و جیها : زیت دے د رکوی دیوے کلمه چه د الله له جانیه فی النبیاء والاحقره و من المقربین و به وی د هغه نوم به مسیح عیسی ابن مریم دال عمران آیه ۴۵ : وی با عزت به وی په دنیا او آخرت کس او د مقربین له توی به وی : آیت کس دا ویلے شوی دی چه عیسی علیه السلام د مقربین د توی نه به وی، په بل خائے رسو د واقع کس د جنتیا نو په باره کس دایه بیان دے : ا و لیک المقربون فی جنت النعیم په دریم خائے د ملائکو په باره کس دایه راغلی دی

لَنْ يَسْتَنْكفَ الْمَسِيحُ أَنْ يَكُونَ عَبْدًا: مسیح علیہ السلام کا اللہ پر بند
 لِلَّهِ وَلَا الْمَلِكَةُ الْمُقَرَّبُونَ ○: کید و نہ شرمیری اور نہ مقربے فریضے
 شرمیری، دے دے وار و خایر نو کین و قرب نہ مراد جسمی جسی او
 آسانی قرب مراد دے ہمد اوجہ دے چہ دے آیت پہ تفسیر کین امام
 رازی رحمہ اللہ تعالیٰ پہ تفسیر کبیر کین او ابو السعود رم پہ خیل تفسیر کین د
 حضرت عیسیٰ علیہ السلام آسمان تہ پور تہ کیدال د جسم سرہ ذکر کبیدی
 اومدارک خائرن، سراج المنیر او کشف کین دی، کَلُوْنَهُ مِنَ الْمُقَرَّبِيْنَ
 د حضرت عیسیٰ علیہ السلام د مقرب کید و مطلب د ہمد آسمان تہ پور تہ
 کول د فریضتو ملگورتیا ورتہ حاصلیدل او بیاد نورو امور و تکیل د پارہ
 د ہمد علیہ السلام زمکے تہ نا زلیدل لکہ نکاح، حج، جہاد کولو او د
 مسیحی قوم نو فتنو ختمو لووڑ کولو د پارہ:

د مسیح ژوندون او نازلیدل د حدیث پر رنواکین

بخاری کین ابو ہریرہ رض د حضور علیہ السلام نہ حدیث نقل کوی،
 فرمائی د قسم م د پہ خدا تہ وی چہ علیہ السلام بہ د پور تہ نہ پہ
 ناسو کین نازلیدن د حضرت مریم خوسے چہ حاکم بہ وی، انصاف دار
 صلیبی قوت بہ مات کبری او د خنزیر د قتل حکم بہ ورکوی او د بتولو
 خلقو د مسلمانید و پہ وجہ بہ د جہاد ضرورت پاتے نشی، او خلقو تہ
 تہ بہ دومرہ مال ورکبری چہ خوک قبکولو والا بہ تہ دی، او دعبادت شوق
 بہ دومرہ زیات شی چہ خلقو تہ بہ یوہ سجدا د توتے د تیا د دولت نہ دیو
 بنہ ہنکاریزی، بیابا ابو ہریرہ رض دے تصدیق د پارہ دے آیت آرخ
 تہ کوجہ ورکرا چہ د ہمد معنی دادہ د پہ دے وخت کین بہ داعیہ یونکتابی
 پاتے نشی چہ پہ عیسیٰ علیہ السلام بہ ایمان نا نوری د مرنا د قول مطابق
 قرآن نہ پس د بتولو نہ د صحیح کتاب بخاری حدیث دی،

دویم حدیث دادے، چہ حضور علیہ السلام ابرمائل د خبا و د چینی
 علیہ السلام پہ مینخ کین نہی نشتہ او د ہمد بہ را کوزیری، چہ خہ وخت تہ
 اویئی نووے پیڑ نی، د ہمد قد در میانہ سور سپین دے، دوو
 زیرو جامو کین بہ را کوزیری د سرو بینتر بہ فی معلومیری چہ گویا کین
 او پہ ترے لاخاشی اگر چہ او بہ تہ تہ وی رسیدے، نو پہ اسلام بہ خلقو سرہ
 جہاد کوی، صلیبی قوت بہ مات کبری، د خنزیر د قتلو حکم بہ ورکوی
 جز یہ بہ بند کبری، پہ دے وخت کین بہ د اسلام نہ بغیر جولو د یئو نہ
 ختموی، دجال بہ قتل کبری، پہ زمکہ بہ غلوینت کالہ اسیری او بیابہ
 وفات شی او مسلمانان بہ پور د جنازے توشخ اکبری را بودا د عن ابی
 ہریرہ رض مرفوعا جلد ۳ ص ۳۸

(۳) پہ مشکوٰۃ باب نزول عیسیٰ م کین عبد اللہ بن عمرو د حضور علیہ السلام
 نہ نقل کبری چہ ابن مریم بہ پہ زمکہ را کوزیری وادہ بہ کوی اولاد بہ
 کیزی پہ نہ زمکہ بہ پنچہ غلوینت کالہ پاتے کیزی او بیابہ قوت کیزی او دفن
 کیزی بہ خما پہ مقبرہ کین نو قیامت کین بہ زکا او عیسیٰ علیہ السلام د یو
 مقبرے نہ پاسو چہ د ابو بکر رض او عمر رض پہ مینخ کین بہ وی،

(۴) پہ صحیح مسلم کین روایت دے حضور علیہ السلام فرمائی، چہ حضرت
 عیسیٰ علیہ السلام بہ د دمشق پہ مشرق کین پہ سپینہ منارہ پہ دوو جامو
 کین دوو فریبتو پہ مینخ کین را کوزیری، دوارہ دلا سو تو تکی بہ کپہ فریبتو
 ایینی وی، دجال پہ رگدح دروازہ بیاموی اووے بہ تہ و تہ:

د مسیح علیہ السلام پہ ژوندون آیتونہ دیردی او احادیث د تواتر
 حد تہ کتبی چہ د یو کم دیر شو صحابہ کرامونہ منقول دی لیکن موید د بہ
 اختصا پہ غرض پہ پچو آیتونو او خلو روا حدیثو اکتفا اکرا، حضور علیہ السلام
 پہ دے اصل دینو کین د ایمانی د تحفظ او د گمراہی نہ د بچ کولو د پارہ د حضرت

مسیح علیہ السلام چہ کوئے فیضے نبیانی دکر کرمیدی ہنر کانی شافی دی۔ او کوم گمراہانچہ د استعزاز او مجازا تو پیرور پورہ تاریخ او بود نیا بکلوئی نشی، نو هغوی د پارہ د قرآن او حدیث پورہ دفتر ہم بیکارہ دے، پہ دے احاد بشو کین د حضرت مسیح موعود علیہ السلام د پیژند لوچہ کوئے بنکارہ فیضے نبیانی دی هغه پہ منبر دادی،

۱) د مسیح موعود علیہ السلام پہ پلار نہ وی، نو د عامے ضابطے خلاف بہ هغه خیلے مور بی بی مریم، تہ منسوب وی۔ د مرزا غلام احمد پلار مرزا غلام مرتضی و داد مورثی ممتاز بی بی وو۔ د هغه نسبت بہ پلار تہ کید او مور نہ تہ

۲) هغه بہ حاکم وی لیکن مرزا غلام احمد د انگریزا نو غلام وو،

۳) هغه بہ عادل وی، د الله تعالی قانون چکول عدال دے، د مرزا پہ وخت کین شرعی قانون بند وو، او د انگریزا نو قانون پہ دے او ددہ پہ مریدا انوجاری وو،

۴) حضرت عیسیٰ علیہ السلام بہ صلیبی قوت ما اتوی خود مرزا پہ وخت کین صلیبی قوت دومرہ زور اگرو کوم چہ دے نہ ویرا ندے چوے ہم نہ وو، پخبلہ ددہ اقدار دے چہ پلار تہ تے پخو د آسونو سوارہ درگرمے شوی ووا دغه د سکنہء پہ نظریک د آزادئ کین پہ هندستان د صلیبی قوت مسند کولو د پارہ جنگ کرسکو، او پہ تحفہ قیصر کین مرزا پخبلہ د خپلورا تہ قصد د بنکارہ کرے دے، چہ زہ د انگریز صلیبی حکومت د پارہ بود اسے فوچ تیار کرم چہ د انگریز حکومت وفادار وی،

۵) د حضرت عیسیٰ علیہ السلام پہ وخت کین بہ د خنزیر خوراک ختم شوی لیکن د مرزا پہ وخت کین دازیات شو بہ

۶) حضرت عیسیٰ علیہ السلام بہ پخلفو دومرہ مال وروی چہ شوک بے

قبلو نکه نوی، مرزا خو هیچالہ مال ورنکرو، بلکہ پخبلہ تے اغستو چند اغستل تے عام کرہ او د بهشتی مقبرے د پارہ تے چند غونبول دایمان یو شرط ایتا کلو بہ۔

۷) د عبادت خوند بہ د عیسیٰ علیہ السلام پہ وخت کین دومرہ زیات شی چہ دیوے سجدے قیمت بہ د خلقو پہ نظر کین د توتے دنیانہ زیات وی لیکن د مرزا پہ وخت کین عیسیا نو مسلمانان د لکھونو پہ شہر کین مورتدان کرل بہ

۸) حضرت عیسیٰ علیہ السلام بہ د آسان نہ پہ زمکہ زاگوزیزی لیکن مرزا پہ زمکہ پیدا او هم پہ زمکہ پاتے شو بہ۔

۹) پہ فربتو بہ حضرت عیسیٰ علیہ السلام لاسونہ ایینی وی لیکن د مرزا پہ نصیب کین دیو فرشتے لیدل ہم نہ وو،

۱۰) عیسیٰ علیہ السلام بہ د دمشق پہ سپینہ منارہ زاگوزیزی، لیکن د مرزا پہ نصیب کین دیو عرب زمکہ لیدل ہم نہ وو،

۱۱) حضرت عیسیٰ علیہ السلام بہ لگی شی پہ دنگل (بہ یهو دی دجال قتل کری، لیکن د مرزا پہ قسمت کین نہ خورنگل لیدل وو او نہ ددجال، البتہ ددہ روحانی اولاد ددجال قوم یهو دوسرہ تعلق پہ دے وخت پیدا کرو، چہ د عالم اسلام نہ دوی تعلق ختم دے، خبرہ داسے معلومیزی چہ ددجال پہ ظاہریدو بہ دوی د هغه مدد د پارہ د غلتہ د اسے موجود وی،

۱۲) د عیسیٰ علیہ السلام پہ وخت کین بہ یوبا ظل دین هم پاتے نشی لیکن د مرزا پہ وخت کین باطل دیتونه پہ جوین وو

او د اسلام خلاف نور نوی دینو بہ را برسیرہ شوچہ پہ هغه کین د هغه د مرزائیت هغه دین هم دے کوم چہ د اسلامی یووالی پیدائ

د هغه د مرزائیت هغه دین هم دے کوم چہ د اسلامی یووالی پیدائ

ایتمیم دے (۳) حضرت عیسیٰ علیہ السلام بہ حج کوی، لیکن ترمذی کہ
دے مرزا حج نصیب نشو:

(۱۳) حضرت عیسیٰ علیہ السلام بہ آسمان تہ پور تہ کید و نہ ویرا ندے
نہ وادے وی او نہ تے اولاد بلکہ تے نزول نہ پس بہ وادے کوی اولاد تے
کیزی، لیکن میرزا کہ نبوت دے دعویٰ نہ ویرا ندے وادے ہم ویرا اولاد
ہم وو۔

(۱۵) حضرت عیسیٰ علیہ السلام بہ جہاد کوی او جز یہ بہ بندہ کپی لیکن
میرزا دے جہاد کولو بہ خائے جہاد کولو نہ حرام اکیلے۔

او دے نضارے و دے استعمار لارے صفا کرے او کجری تے بند و لوہے سوال
پاتے نشو۔

(۱۶) دے عیسیٰ علیہ السلام پہ وخت کینے دے تہو لو خلقو بودین یعنی اسلام
بہ وی، نو پہ دے وچہ اسلام سرے دے ہیچ یوم مذہب جنگ بہ نشی کینے
لیکن دے مرزا پہ وخت کین گنرو باطلومذہب نو دے ہندوستان
ترکی، فلسطین او شمالی افریقہ پہ مسلمانانو کوم ظلمونہ چہ اکرل
دے ہنہ مثال پہ تاریخ کین نشنہ اودا دے مرزا برکت کیدے شی۔

(۱۷) دے عیسیٰ علیہ السلام پہ وخت کین بہ امن قائم شی او جنگ بہ ختم
لیکن دے مرزا پہ وخت کین خہ چہ دے ہنہ نہ پس دے امن و امن نوم لو
نہ پاتے نشو او جنگ دے پارے ہنہ دے سلعے او سامان جو بہ شو
چہ دے مرزا دے وخت او دے ہنہ نہ پس دیو جنگ بر بادی دے تیر شو سو سو نو
جنگو نو دے بر بادی نہ زیانہ دے۔

دے تہو لو بنو بنیا نو پہ رنرا کین داوینا پہ حقہ دے چہ مرزا دے مسیح
موجود نہ دے، لیکن دے مجازا نو استعمارا نو او تاویلا تو پہ نورقرآن
حدیث تاریخ او واقعہ تو پورے چہ مرزا کو ہنہ اگانے او تہو تے اکرے

دے ہنہ پہ موجب ہیچ یو حقیقت حقیقت نشی پاتے کیدے داخو مرہ
دانسوس خبر دے چہ دے مسیح موعود علیہ السلام تہو تے بننے بنانے پہ
دایے یوسری ریرنرا وور۔ اکیلے شی چہ نہ تے خیل نوم نہ تے دمور
نور نہ دے ہنہ مکان نہ دے نزول مقاصد مسیح موعود علیہ السلام سرے
سمون خوری، پہ دایے بے سرے او پینوتا ویلو نو خود تہو لو بادشا
ہیچ یو نظام دے کار او فائدے نشی پاتے کیدے۔

شیخ الکبرج او دے عیسیٰ علیہ السلام ژوندون

شیخ الکبرج پہ فتوحات مکہ باب ص ۳۶ کین لیکن:

فِي حَدِيثِ الْمِعْرَاجِ فَلَمَّا دَخَلَ
بِحَسْبِهِ فَإِنَّهُ لَمْ يَمُتْ
إِلَى الْآنَ بَلْ رَفَعَهُ اللَّهُ إِلَى
هَذِهِ السَّمَاءِ وَاسْكَنَهُ فِيهَا
وَحَكَمَهُ فِيهَا وَهُوَ شَيْخُنَا الَّذِي
رَجَعْنَا عَلَى نِدَاهُ وَلَهُ بِنَا عِنَايَةَ
عَظِيمَةً وَلَا يَفْعَلُ عِنَّا سَاعَةً
وَأَرْجُونَ أَدْرِكُهُ فِي نَزْوٍ لَهُ إِنشَاءً
اللَّهُ تَعَالَى

دے ہنہ پہ موز لو یہ مہربانی دے اور نہ نہ یو گہری ہنہ غفلت نہ کوی خما امید
کہ خدائے پاک اے غوبنتہ توخہ بہ دے ہنہ دے نازید ورنہ تہو تے زمانہ بیبا
موم۔

پہ تاریخی لحاظ سرے دے مسیح علیہ السلام ژوندون

حضرت مسیح علیہ السلام حضور علیہ السلام سرے دے تہو لو نہ زیات نزد
پہ خبر دے او تہو نضاری او مسلمانان دے ہنوی لوئی او شخصیت معنی

آسمانی ژوند و فریب توپه شان دے هلته هغه د زمکے د بشری ضرر باتو
 محتاج نه دے ، بلکه داسے خوبه زمکه هم کیده شی چه الله اغوا بی .
 (۱) طبقات شافیه جلد ۱ ص ۲۰۰ کبش د شیخ عزیزالدین فاروقی دروایت
 دے ، چه هغه په عراق کبش داسے سر په لیدله و وچه خوراک جنک لے
 نه کولو .

(۲) امام ذهبی فرمائی ربه اندلس کبش یوه داسے بنخا واک چه د شلوکالونه
 لے خوراک خبنا ک نه کولو (دا واقعہ مشهوره ده)

(۳) حاکم تاریخ نیشاپور کبش د عیسی بن محمد الطهمانی نه نقل کوی ، چه د
 رحمت په نوم د یوه شکر خاوند شهید شوه وو. هغه دغه خاوند خوب
 کبش داسے لیدو چه د جنت طعام لے خورلو یو تکبر لے خپله بنکته ته هم
 ورکړه هغه چه نه خوبه راوینه شوه نو نول عمر لے خوراک ته مامت پینښور
 د ذکر سوی طبقات په حواله دویم جواب داد دے چه د آسمان اوزو لکه
 نسبت په خپل منبج کبش لکه د غزل آسمان او د اوری د داسے (د زمکه) دے
 هرکله چه خداسے پاک په دے و یوکی زمکه د آر بو نو مخلوقاتی د
 خوراک انتظام فرماییل دے نو په آسمان د یوکس د ضرور یا توان نظام
 کول هغه نه گران دی خه ! هچرے نه دی گران !

۲۰۲ د ختم نبوت په لحاظ د حضرت عیسی د نزول حکمت
 وَإِذَا خَدَّ اللَّهُ مِيثَاقَ الْبَنِي إِسْرَائِيلَ
 كَمَا آتَيْنَاكُمْ مِنْ كِتَابٍ وَحِكْمَةٍ
 ثُمَّ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مُصَدِّقٌ لِمَا
 مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهِ وَلَتَنْصُرُنَّهُ
 قَالَ أَأَقْرَرْتُمْ وَأَخَذْتُمْ عَلَىٰ
 ذَلِكُمْ إِصْرِي ط قَالَوا أَقْرَرْنَا

خه وخت چه الله تعالی د نبیا نو د عهد
 و لغستو چه خه کتاب او علم ماد ر کړو
 او بیانا سوند یو لوسه رسولی راشی کوم
 چه تاسوسره کتاب ته هم بتیا وائی
 نو تاسو به په هغه ایمان را وری او
 د هغه مدد به کوی . وے فرماییل

قَالَ فَاشْهَدُوا وَإِنَّا مَعَكُمْ مِنَ
 الشَّاهِدِينَ (ط) سورة ال عمران : موخا عهد قبول کړو ؛ هغوی او پیل
 آیه علیه : چه موخا اقرار کړو ، نو وے فرماییل تاسوس کوا له اسی
 اوزا به هم تاسوسره کوا کیم .

د حضرت علی او عبد الله بن عباس رضی الله عنهم د تفسیر مطابق د انبیاء و
 علیهم السلام نه دا وعدا د خاتم الانبیاء علیه السلام په باره کبش اغسته
 شوه و لکه یو کبش حضور علیه السلام (نبی الامم) او (نبی الانبیاء) هم
 دے د ذکر شوی آیت په موجب انبیاء و علیهم السلام د خاتم الانبیاء
 علیه السلام نبوت اعتقاد او اقرار او د هغه نصرت (امداد
 بالواسطه) املو ، بتولوا انبیاء و علیهم السلام د حضور، علیه السلام
 د نبوت تصدیق کړو او خپلو امتونو ته د هغه د نبوت منلو
 اومد د کولو تاکید فرماییلو لکه چه موسی علیه السلام د تورات
 کتاب استثناء و باب عشا او باب عشا کبش داود علیه السلام په زبور باب
 عشا کبش ، حضرت سلیمان علیه السلام په (غزل الغزلات ، کبش حضرت
 عیسی علیه السلام په انجیل یوحنا باب عشا آیت ع تراثت علیه
 کبش اعلان کړیدے ، اس د دے خبرے ضرورت و وچه د د
 نبی الانبیاء ، عملی بالذات ظهور اوشی ، لکه په حدیث د معراج یو
 صورت د دے دا شو چه بتولو پیغبرانو علیهم السلام ته د مامت
 ا کړو او بل عملی صورت لے دا شو چه که د نزد د پیغبر حضرت
 عیسی علیه السلام تر آخرے زمانے ژوند دے ا سلفه شواو بیبا دغه
 نبی د حضور علیه السلام د یواختی په شکل د دین همدی د خدا ممت پیا
 د آسمانه را کوز کړی شو ، چه حضرت عیسی علیه السلام د بتولو پیغبر شو

انبیاء و علیہم السلام دیونمائندہ پہ دول د شریعت محمدی خدمت
 اوصاف ادا کری او پہ دے دول د حضور علیہ السلام د پیغمبرانود
 پیغمبری عہدہ واضحہ کری۔ د پیغمبرانود پیغمبری دا عہدہ د حضور
 علیہ السلام دیو پیغمبریہ دربعہ عملاً مکمل کول حکم ناممکن ووجہ د حضور
 علیہ السلام نہ پس د نبوت دروازہ بندہ دہ د ختم نبوت او د پیغمبرانو
 د پیغمبری عہدہ د حضور علیہ السلام بنہ بنکارہ کولو د پارہ دیو پیغمبر
 رالبریل پہ دول دا قتی ضروری ووجہ پہ نزول د عیسیٰ علیہ السلام دا
 حکمت الہی مکمل شو۔

نوداخیرہ یقیناً صحیح شوہ چہ د عیسیٰ علیہ السلام نزول د حضور علیہ
 السلام د ختم نبوت پہ حیثیت دی۔

۳۔ د عالیٰ فننواو د عمومی اصلاح پہ لحاظ د مسیح د نزول حکمت
 پہ دے بارہ کنی د حضرت عیسیٰ علیہ السلام د نزول حکمتونہ دادی
 (۱) دوی د نزول یوم مقصد د دجال قتلہ و د جال قتلول دی
 د جال بہ د خدا ایئی د عوبداروی، نو عیسیٰ علیہ السلام بہ د توحید
 الہی قائمولو پہ غرض د جال پہ دے جرم کنی او ژنی چہ ہغہ بہ د اللہ
 نہ سوا د بل چا خدا ایئی تہ خلق را بلی د دے بل حکمت بہ د عیسیٰ علیہ
 السلام خپل امت د نصاریٰ و تہ د ابنکارہ کول وی چہ د اللہ نہ
 بغیر د بل چا د خدا ایئی عقیدہ لڑنکے گمراہ د قتل حق ار دے، حکم چہ
 نصاریٰ چیلہ ہم د حضرت عیسیٰ علیہ السلام د خدا ایئی دعویٰ لوی
 لوی د حضرت عیسیٰ علیہ السلام کلا سہ د ر یهودی د جال او د یهودیا
 کجایا تو قتل کیدل د هغوی ر یهودی د دے دعوے تروید کول
 او سزور کول دی د کوی د ختم چہ هغوی حضرت عیسیٰ ہم خپل
 مقتول او مصلوب کنری۔

رس دیور رحمتی مسیح (علیہ السلام) پہ لاس د بل (لعنتی مسیح)
 (دجال) او د هغه د مریدانوتباہی چیرہ مناسب معلومیزی،
 مونزوراندے بیان کری دی، چہ حضرت عیسیٰ علیہ السلام مسیح
 ہدایت دے او بل پہ دے وچہ مسیح دے چہ د هغه خاص خانے د
 او سیاحت پہ لے کولو او دا بل مسیح ضلالت دے او بل پہ دے وچہ
 مسیح دے چہ د هغه کینرہ ستریزہ دا سے رنگا لکے چہ هوار لیوور
 کرے شوے وی۔

۴۔ نوی تمدن او د سائنس ترقی د تباہی پہ غارہ ا درولے دہ،
 دا تباہی ویضے بیول او غت فسادونہ پہ مادی قوت ہجرے نشی
 ختمیدے، کہ یونیک حکومت کارخانے جورے کری و سلعہ راجع
 کری نو خدا تے دشمن، فسادیان، دنیا تہاہ کوونکی مشرقی او مغربی
 غت طاقتونہ پہ سائنسی، ایٹمی، بلکہ ہر قسم سامان جنگ او تباہی
 پہ چلونونکی دوسرہ ورا ندے دی چہ پہ مادی طاقت تے دغہ صالح
 طاقت (حکومت) نہ شی رالاندے کولے دے د پارہ دا سے یو لور
 روحانی طاقت پکار ووجہ د هغہ پہ یو شف او د دعا پہ یو جملہ دا قول
 ہر خہ تباہ شی او د امن دورہ دور شی، دے کار د پارہ حضرت عیسیٰ
 علیہ السلام حکم مناسب دے چہ هغہ کنی خلور غت خلافت عادت
 روحانی تونہ جمع دی، هغہ د روح القدس کہ پوکی پیدا دے د ذمے
 پہ ژوند کنی روح القدس ورسرہ وو، وَاَیَّدْہ بِرُوحِ الْقُدُسِ،
 آسمان تہ د روح القدس پہ ذریعہ اوچت کریشو، د آسمانہ راکوزید
 پروخت بہ تی دوارہ لاسونہ د د و فرشتو پہ او بڑ و ایسی وی و اوضعا
 گفیرہ علیٰ آجنتیہ مکلیکین، دا حدیث دلواس بن سمان پہ روایت
 د مسلم شریف دے، دے خلور و خاص روحانی تونہ اثر بہ داوی

چه دده ددعا په یو جمله به نول یا جوجی ما جوجی فسادی فو توند
په خپل خپل خاڼه تباہ شی بوله زمکه به ددوی د مردارو نه بدو
بونیہ شی، په مسلم شریف کین د نواس بن سمان په روایت حدیث
شریف دے، چه یا جوج ما جوج به حضرت عیسیٰ علیه السلام او د
هغه ملگری را گیر کری رفیکر عب نبی اللہ عیسیٰ و اصحابه فی رسل
اللہ علیهم التّعاف، الحدیث،

حضرت عیسیٰ علیه السلام او د هغه ملگری به دعا کری نو الله به د هغوی
په ختمونو رگر د تونو یورنخ را ولی، فیصیبون فرسی کموت نفس
واحدی، نو تبول به د مردو یودا یی د یوسه شی لکه چه یوسره
مشرکوه وی یولیشتم زمکه به هم ددوی نه نشه نرو ی د بد بو نشی
نه به که پکه وی نو الله تعالی د جنتی او بنا نو پشان غن غن مارغان
را لبرزی هغوی به د غم مرداره چرته بل خوا یوسی،

د دنیا و را نوونکی غن خدای د شن طاقونو د جالی نسته ده د کوم
متعلق چه د عمران بن حصین په روایت په مسلم شریف کین حدیث ذکر د
ما بین خلق آدم الی قیام الساعة په ادم علیه السلام د پیدا نش نه تر
امرا کبر من الدجال، قیامت پور د د جال د فتنه نه
بله غننه فتنه نشته :

دیا جوج ما جوج په باره کین ذکر پکار دے چه دا خسته دے
یا جوج ما جوج ته په عبرانی ژبه کین د غوغ ما غوغ او په انگریزی ژبه
کین د کاک میگاگ وائی د عقیده الاسلام مشعل روس او چین
یا جوج دی، او برطانیه او امریکه ما جوج دی چه بعضی د ستر کاس
میگاس او بعضی د چین ما جوجی اگر نا سخ التواریخ د آدم علیه السلام
د ختم کون د وانه تر تاریخ د و القونین پور د ستر کاس تاریخ

هېو طی لیکل دے او کله یا جوج ما جوج هر کافر ته و بیله شی، لکه د ختر
په حدیث کین وی،

مَنْ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ أَلْفٌ مِنْكُمْ رَجُلٌ، یعنی په دوزخ کین به یا جوج
ما جوج زر کسان او تا سو یوکس ر یوکس په زر و کین حافظ ابن حجر رح او
قرطبی رح ددے شریح کړید، د ای منہم و منن کان علی الشریک
مثلهم و رجل منکم ای من و منن کان مثلهم، گویا
کین د زر و نه مطلب مطلق کافر او د منکر، نه مطلب مطلق مؤمن
دے ر سیدین جوکار ایهور، د یهودو په عقیده کین د حدیث درجه لری
په (خزائن الروم، کین عبرانی خط سره موجود دے، په دے کین نقل
دی، چه "عالم به د ششکه نه پس یتیم شی او د هغه نه پس به در کوک
ما کوک) جنکو نرو ی او پانے زمانه به د ما شیخ وی صاحب نا سخ
"ما شیخ مبارک، خاتم الانبیاء صلی الله علیه وسلم ته و بیلی دی او په
ر عبری کمار کین در ما شیخ نه پس لیکلی دی چه ددے نه پس به دنیا
یتیمه به محافظه پانے شی، یعنی نبوت به ختم شی،

پنجم حکمت

پنجم حکمت دادے چه د موجوده دور د عالی فتنو او د ای طی تبا هو
بانیان یهود او نصاری دی، د اشتراکیت بانی کارل مارکس یهودی دے
ر و جی ایلم بم جوړونکے شوپن هار، یهودی دے د نوی تهدیب خدای
هیرو ویک د فاسقانہ معاشرے او انسان کن سامراجیت بنیاد مسیحی طاقتور
قائم کړیدے او د تو زومذ هېو نو خصوصاً د مسلمانانو عقیده او عملو نه
خرا بوونکی قومونه هم عیسایان دی، په دے وجه ضروری و که چه د یو
اسرائیلی پیغمبر چه عیسای قوم نے خپل پیشوا عیسی د لاسه دده د امت
پیدا کړی فساد و نه ختم شی، غرض دا چه د عیسی علیه السلام امت ما دی

سائنسی، ایٹمی ذریعہ سوسرہ کومر فساد چہ داپور تہ کریدے، ک
 آسمانی تدبیر نہ بغیر۔ کذہکے طاقتونہ کھنے ک مقابلے توان
 نہ لری پہ دس وجہ عقل، دعیسی علیہ السلام راکوزیدال ضروری گنری
 دکوم چہ تند بیر الہی پہ زرگونہ کالہ ورا بندے فیصلہ کریدے کدسے
 کجالی قوتونو تالی ستہ دال صلاح ہجرے نشی کولیکوم چہ عیسائی او
 مسیحی دکان چلوو دیارہ کجالی قوتونو کتے مضبوط کرے او ک
 اسلام بتولہ گنہہ کخوار لوسوسو کالو مسلمانان کافران کریم
 تباہ کری:

فائدہ

کذوالقرنین کبند متعلق

پہ دنیائکے داوخت دیر بند ونہ
 دی ٹوڈچین دیوال چہ دیروڈہ
 او پکن دے او ہفتہ پہ منگولی ژبہ کین (نکو دے) او پرتگی ژبہ کین
 د بو قور قہ و ییلے شی،
 ڈویم: کبخارا او ترمذ پہ منیخ کین چہ ورتہ (دربند) وییلے شی، داد تیرور
 پہ وخت کین موجود ہو۔
 دریم: کدراغستان، بند۔ ددے نؤم رباب ابواب دے اول دس
 ہم ورتہ وییلے شی، بستانی پیردا لکڑا المعارف، کین ددے تفصیل
 بیان کریدے:-

خالورم، ہغہ بند دے کوم چہ رکابیشیار قفقازم سرہ پیر دا ڈیال کڈرہ
 کین مے ریاقوت پہ رمعجم البلدان، کین لیکلی دی چہ دا کویلی شوے تانے
 نہ جوہ دے اودا نور دے دکا شو دی بنا پہ دے، کڈقرآن کتشریح
 مطابق کذوالقرنین بندہم داخلورم دے، پہ رناسخ التواریخ کتدا
 بنکارہ بیان شویدے ددے تائید داسے ہر کبیری، چہ رخر دار
 پہ کتاب المسالک، کین لیکلی دی چہ عباسی خلیفہ واثق باللہ کذوالقرنین

دبند کتحقیق کپارہ کما ہرانو بولکیشن لیر لونو ہغوی ہم دا بند کڈقرآن
 مطابق کذوالقرنین بند کپاکلو کذوالقرنین دے بند تہ پہ فارسی ژبہ کین
 ورتہ آہنی،، ترکی ژبہ کین، و امریکیو، او پرتگی ژبہ کین، و پچاگ کورائی، وائی
 یعنی ککور، کور، مطلب، مطلب، گورس سائوس، دے چہ دا کویکھسور
 نؤم دے،

ذوالقرنین

کذوالقرنین دسے سفر پہ قرآن کین ذکر دی، یومغربی، بل مشرقی او
 دریم غالباً شمالی دے، ذوالقرنین خوک وو، امام رازی رح پہ تفسیر کبیر
 سورہ کہف کین لیکلی چہ دا کدمقدونے سکندر کفیلقوس خوسے ک
 کرسطو شاگرد وو، امام رازی ارسطو تہ بنکارہ کافرو شیلی دی، بعضو
 ذوالقرنین کیقباد تہ وییلی دی، او بعضو مغربی چین تہ، بعضو کین بادشاہ
 ذونواس حمیری تہ، او بعضو حضرت ابراہیم علیہ السلام کزمانے سائی بادشاہ
 تہ۔ ذوالقرنین وییلی دی، بعضو وائی چہ دامصعب بن عبد اللہ وو کچہ
 ابن عبد البر لیکلی دی، بعضو عبد اللہ بن ضحاک بنائی او بعضو داسائوس
 (گورس) گنری دا اخیر صحیح دے نور بتول غلط دی نور اقول ہم
 شتہ خو ہغہ ہم غلط دی، کمصعب بن عبد اللہ او کعبد اللہ بن ضحاک
 سند صحیح نہ دے حافظ بن حجر ددے نزدیک دے، او دابراہیم
 علیہ السلام کزمانے مصعب او عبد اللہ بن ضحاک پہ تاریخ تائیت
 تہ دی چہ دوی کابراہیم علیہ السلام کزمانے وواو اہم تہ دی ثابت
 دوی دا بند جوہ کریدے، نور بادشاہان مؤمنان ندو، سائوس
 ذوالقرنین چہ مؤمن صالح وو او ۵۹ھ قبل از مسیح کین تیرشیدے
 صحیح خبر دے دا چہ دا بند ہم کڈ جوہ کریدے چکد چہ قرآن کم ناکم دہ
 تہ نیک سرے خو وییلی دی او ددے بند نسبت کولی کڈ تہ درست

بنائی داسنگ پہ تاریخ کن ددہ دہ سے سفر و نہ ہم ثابت دی، سکندر
 کد فقار سفر ندے کرے او نہ نور و ذکر شو و گساوسفر کریدے
 کد ذوالقرنین مغربی سفر دایشیا لے کوچک وو، او د نمر و و بیدال پہ
 عین حیمہ، کن د سمرنا د سمندر پہ اوبو کن وو کوے چہ تورے
 دی، سائرس بابل فتح کر و بتی اسرائیل لے خلاص کرے، د بیت
 المقدس تعمیر لے کر و او یسعیاہ علیہ السلام آتہ بشلے کالہ روہیہ
 د بیت المقدس د تعمیر پیشن گوئی کرے وہ، چہ بابل کن بہ آویا کالہ
 یہودی ان قیدوی بیا بہ بیت المقدس آباد شی، امام رازی چہ یہ تفسیر
 کبیر کن بنکاره و بیلی دی چہ دابند سائرس جو کر کریدے او د
 چہ ذوالقرنین یقیناً سائرس د دانیال علیہ السلام پہ دین وو، د تحقیق
 د تاریخ نہ علاوہ د یسعیاہ علیہ السلام صحیفے باب ۴۵ عتاک او د
 دانیال علیہ السلام مکاشفے باب ۴۱ آیت متاک د زکریا علیہ السلام کتاب
 باب ۴۱ آیت عتاک او د عزرا باب ۴ آیت عتاک نہ د ہستے شو پدے
 کوم چہ د قدیم تاریخ اہم ترین بنیا د و نہ دی، ابراہیم زردشت
 ہم د دانیال علیہ السلام شاگرد او مؤجد و و خک چہ د ہفت اوستاد
 اعوذ باللہ او بسم اللہ نہ شروع کیری د ابن کثیر تحقیق ہم داسے د
 رکنہات اصطرک کن د الہاتہ ہم مؤمن او د جو سیت د شن و بیلی
 شویدے، سائرس ذوالقرنین کد دارا نہ وہا ندے نیر شویدے، ک
 یا جوج ماجوج پہ بارے کنے د ہغوی د لور والی واقعات غلط دی، ابن
 کثیر زہم پہ خپل تاریخ کن او بخاری رح پہ باب د یا جوج ماجوج کن دے
 تردید کریدے، دغدرنگ پہ ترمذی کن د ابو ہریرہ رض ہفت روایت چہ
 ہغوی بند کنی او بیا وائی چہ صبا بہ نور کنو خوا نشاء اللہ و بیلی ہیر
 کرے نو بیا بند پہ خپل حال شی او خہ وخت چہ دوی انشاء اللہ اوائی

نودغہ بند بہ مات کھی او نتر بہ مرا اوزی، داہم ضعیف روایت
 دے، امام احمد بن حنبل رح ابن کثیر رح پہ خپل تفسیر جلد ۳ ص ۱۰۰
 کن نقل کریدے چہ داخلاف قرآن دی،
 فَمَا اسْتَطَعُوا اَنْ يَّظْهَرُوْهُ وَمَا اسْتَطَعُوا يَا جُوْحَ مَا جُوْحُ نَهْ بِبِنْدِ خَطْلِ شَى
 لَكَ نَقْبًا (سورہ الکہف آیت ۶۷) : او نہ بکن مورئ کو لے شی،
 ابن کثیر رح لیکے چہ داروایت ابو ہریرہ رض د کعب الاحبار نہ را غتے دے
 او خلقو د غلطی نہ ورتہ مرفوع و بیلی دی د عقیدۃ الاسلام پہ مطابق
 یا جوج ماجوج بہ پہ بند بھرتہ نہ را پورے اوزی بلکہ د تجیرہ کیسین
 نہ تر منجور یا پورے بہ، دیو خائے را اوزی، قرآن د دے بند مضبوط
 والے بیان کریدے او د ہفے ماتول لے د قیامت غلامہ بنو د لے دہ
 مکر د یا جوج ماجوج ذکر چہ نہ چہ را غلے دے ہلتہ د بند ذکر شنتہ دے
 نہ معلومیزی چہ یا جوج ماجوج بہ د بند پہ لارہ نہ بلکہ پہ بلہ لارہ را
 اوزی رح حدیث شریف متفق علیہم د بیل للعراب قدا اقتراب من فتح روم
 یا جوج و ماجوج مثل ہذا، عمدة القاری جلد ۱ کن د کرمانی
 نہ منقول دی چہ دا استعارہ دہ مطلب لے فتنے خورمایدال دی، لکہ چہ
 دگو تے د کرئی پہ اندازہ یوو تے اشی او فتنے تررا بر سیرہ شی، لیکن مطلب
 لے ہرگز داندے چہ دغہ کد ذوالقرنین بند بہ ماتیزی او یا جوج ماجوج
 بہ پر اوزی، پہ عقیدۃ الاسلام کن د ذوالقرنین تشریح پہ مختلفوا قولوس
 شویدے لیکن د اصطرک لہ آثار قدیمہ د ذوالقرنین کومہ مجسمہ چہ برآمد
 شویدے پہ ہفے کن د ذوالقرنین د اسپنے د توپئی کینرے او چہ غارے
 تہ لہ مینخہ تش د اسپنے بنکرو نہ غوندے جو لہ شویدی د دے نوم
 داوچہ بنو دل صحیح بنکاری

تتمہ

دکفار و عذاب ہمیش والے

وَدَخَّرَ اللَّهُ آيَاتِ تَفْسِيرِ بَيَانِ
پہ وخت امام رازی رحمہ اللہ پر تفسیر

کبیر کینی دکفار و پہ دائمی عذاب اشکالوں نہ پیش کریدی، احقر بہ ک اللہ
پہ فضل دغہ شبہ نقل کو او جواب بہ کے ورکوی۔

رُومِئِي شَبِه | پدے مسئلہ غیب اشکال دادی چہ داد خدا
دانصاف نہ خلاف دہ، ددے جواب دادے

چہ دکذاب ہمیش والے ظلم نہ دے بلکہ انصاف دے، دک ظلم مطلب داد
چہ دبل پہ ملکیت کینی تصرف اکریشی او کفار خود خدا ائے ملک دی
خدا ائے پخپل ملک کینی تصرف کوی دبل چاہہ ملک کینی نہ کوی۔

دویمہ شبہ | ہمیشہ عذاب دکذاب ائے رختہ خلاف دے
دے جواب دادے چہ دک مجرم سزا عین رحمت

دے حکمہ کوم حکومت کینی چہ سزا نہ وی ہغہ بقول خلق درحمت نہ خلا کبری
دسایمہ شبہ | دک مجرم وخت لیز دے یعنی دک بلوغ نہ تو صرگہ

اود عذاب وخت ختمیدونکے نہ دے دامنا سب
نہ بنکاری، ددے،

اول جواب دادے، چہ دک مجرم و سزا پہ وخت کینی برابرے ضروری نہ
اکے مار دکہ دیو گھنٹے یا کنگے غور نہی لیکن سزا پہ کالو نو خوری
اصلی خبرہ دادہ چہ سزا دک مجرم دک نوعیت پہ مطابق ورکولے شی دے
دے وخت پہ مطابق نہ، دک کفر دک مجرم نوعیت سخت دے، نو حکمہ سزا ہم
سختہ پکار دہ، دویم جواب دادے چہ دک کفار و مجرم دک کفر ہم نہ
ختمیدونکے دے پہ مرگ ختمیدل ددہ پہ اختیار کینی نہ وی دائرہ بے

اختیار، پاتے شوگہ دے ژوندے دے نو پہ خپل اختیار دہ کفر
بتول عمر نہا پرینو دکہ گریدا او مجبوری پہ حالت کینی مجرم پاتے
کیدل مخلوق او خالق دوارہ نہ مانی، مطلب دا چہ دک کفر مجرم ہم
نہ ختمیدونکے دے او عذاب ائے ہم نہ ختمیدونکے مناسب دے۔

دریم، جواب دادے، چہ کفار و اللہ تعالیٰ دلا محدود و او بے پایا نہ
انعامات و کمالات و نہ انکار او بغاوت اکر و نو حکمہ سزا ہم لا محظ
او بے پایا نہ مناسبہ دہ۔

خلویم جواب دادے، چہ دک کفار و سزا دک طبی تاثیر پہ دول دہ، لکہ
دس سلطان جراثیم چہ دک عمر سرہ سم وی بتول عمر تیر بخور بے آرامہ
او تکلیف کینی وی، دک کفر جراثیم ہم دائمی اثرات او نتیجے لری یعنی دجسم
پہ اور کینی ہمیشہ پاتے کیدل فرق او بیلٹون چہ ف دومرہ دے چہ
دک جسمانی رفح (سرطان) اثرات او نتیجے دک جسم پہ ختمید پہ مرگ
ختہ شی او ددو حانی رفح دک کفر) اثرات او نتیجے دروح سرہ تہلی دی کوم چہ
ختمیزی نہ خومرہ پورے چہ دک روح ژونداری چہ پہ آخرت کینی ختمیزی
نہ مناسب دی چہ عذاب دک کفر دے ہم پہ آخرت کینی ہمیشہ وی۔

پنجم جواب دادے، چہ دھر تکلیف سبب ترخو چہ وی نو تکلیف
بہ ہم وی لکہ پینتورگی کینی چہ کانپے ترخو وی ترخے بہ پپکین دہرد
ہم وی یاد اور کامی پہ شیشہ کینی دنہ دنارنہ ویستون ریلوے
حروف ترخے وخت موجود وی ترکومہ چہ داسیشہ موجود وی،
هرکله چہ کانپے دک پینتورگی نہ او تو یا شیشہ چپ چور شوہ، نو ہلہ بہ
دہ داودغہ حروف ختم شی، دغہ رنگ دک کفر نہ ہر خد پورے چہ روح
کینی موجود وی نو عذاب بہ ہم ترخے وخت وی مگر دادے
پہ روح کینی ورنہ دے چہ دک بیلید و امکان ائے ہدی و شستہ نہ

کہ اللہ تعالیٰ ہر مائی

وَلَوْ رَدُّوْا الْعَادُوْا لِمَا نُهَوْا عَنْهُ : کچھ بے کفارتہ آخرت نہ دینیاتہ راوستے
دوسرے انعام : شی نبیابہ ہم دغہ کفر کوی کومہ نہ چہ منع کر شوی
مطلب داچہ سبب یعنی کفر تریخوجہ موجود وی، نوعذاب بہ تے
ہم ترہغ وختہ پورے وی، لیکن کفر بہ روح کین داسے نونے دے
چہ ترجد اکیدے نشی اور روح ختم پری نہ چہ دے ہفے پہ ختمیداددغہ
سبب کفر ہم ختم شی نوٹکہ ودرہ دا ہی عذاب مناسب دے :

تَمَّتْ بِالْخَيْرِ

یوہ نادرہ تحفہ

عصمت انبیاء علیہم الصلوٰۃ والسلام
(اردو)

از افادات

علامہ شمس الحق افغانی رحمۃ اللہ علیہ

جمع و ترتیب : شیخ فتح الرحمن بیچر شعبہ عربی پشاور یونیورسٹی

ناش

تاج کتب خانہ محلہ جنکی نزد قصہ خوانی پشاور

دلاویدو پتہ

کتب خانہ رشیدیہ محلہ جنکی قصہ خوانی پشاور

کدین تبلیغ پہ ہر مسلمان نراونہجہ باندے فرض دے، خوشگنہ چہ دچہا
دپارہ وسلہ ضروری دے۔ ہم دانش و تبلیغ دپارہ کدین علم ضروری دے۔ او
کدین دزدکری دپارہ بنہ کتابونہ خان سورہ ساتل او بیاباوستل پکاری دے
مقصد دپارہ تاج کتب خانے تاسوا دپارہ بناستہ علمی مکتبے و کتابوہ شکل
کینے چاپ کریے دی، چہ پہ ہر کر، جہرہ او جومات کینے دھنے نہ یوہ بناستہ تبلیغ
جوہریدے شی، بنہ کتابونہ خان سورہ ساتل کار ثواب دے او مرکز پس تیز صدقہ جاریہ جوہر

ڈسٹریکٹ اعظم پاکستان مولانا شیخ رشید دیوبندی مشہور تفسیر

معارف القرآن

پہ پینتوڑبہ کینے یو اہم مقام لری۔ پہ پینتوڑبہ کینے دومرہ مفصل اور مستند تفسیر
ہل نشہ چہ پہ ہفے کینے قرآن کریم شاین نزول تفسیری بحثونہ، دینوا تفسیرونہ
خلاصہ او موجودہ زمانے د ہر قسمہ مسائل و ضاحت د قرآن مجید پہ کرا کینے و ہر
شوع دے۔ د قرآن مجید د طالبانو، عالمانو او پہ کورونو کینے د زمانو دپارہ عظیمہ تحفہ
دے۔ ہرچا سورہ چہ دا تفسیر موجود وی ہفوی تہ پکاری چہ نور خلق خان سورہ کینی
او ہفوی تہ د ددے درس اوردی۔ انشا اللہ د زہونو او عملونو اصلاح پہ پینتوڑبہ کینے
دا تفسیر پہ (۳۰) جلدونو کینے چاپ شوع دے

دشاہ ولی اللہ اوشاہ عبد القادر د فارسی اورد و تفسیر د نواسانہ پینتوڑبہ

آسان تفسیر

پہ یو جلد کینے د قرآن مجید بہترین پینتوڑبہ کینے دے۔ چہ پہ دے کینے د
قرآن مجید د لفظی ترجمہ سورہ سورہ پینتوڑبہ کینے د خیال ہم سکتہ شوع دے۔
او پہ حاشیو باندے دیر قیمتی معلومات بیکے شوی دی۔ د قرآن پاک د ترجمہ
دزدکری دپارہ دا پہ موجودہ زمانہ کینے یو لئے نعمت دے۔ پہ مکت خط کینے
ہم چاپ شوع دے، اوہہ وروکی سائز کینے ہم ترلا سہ کیندے شی۔

تاج کتب خانہ محلہ جنکی نزد قصہ خوانی پشاور

ہدایہ شریف د اسلامی حنفی فقہی یو جامع او مستند کتاب دے چہ پہ تولو اسلامی مدرسہ کینے لوستے شی. پہ پینتو ژبه کینے تر اوسه پوره دے دے کتاب شروح نژادہ. تاج کتب خانہ پینتو ته الله پاک توفیق ورکړو چہ د ستر مالو حضرت مولانا حنیف گنگوڅی "غایۃ السعایة فی شرح مافی الهدایہ" د پینتو ترجمه انتظام او کړو او فقیر داعظم الشان زبور:

تاج الهدایہ پینتو شرح هدایہ

په نوم په دیر بناشته د ول چاپ شویته د دے کتاب په لوستلو مو په اسلامی فقہ کینے مهارت حاصل کیدی شي.

د احادیث رسول صلی الله علیه وسلم اہمیت هر چا ته څرگند دے. دا هغه څه او څوړه چینه ده چہ تر قیامتہ به مسلمانان پر خپله تنده ماتوی. د احادیثو په ذخیره کینے

مشکوٰۃ شریف

ته نور مقام حاصل دے. مونږ به د پینتو لوستونکو دیکاره د مشکوٰۃ شریف یوه دا سے نسخه تیاره کړه دے د پاشر په یو طرف مکمل عربی متن سره د اعرابو چاپ شوه دے. او مخامخ ورته آسانه پینتو ترجمه ټکی په ټکی لیکل دلا. د دے کتاب په لوستلو سره د څوړنې صلی الله علیه وسلم ټول مبارک ژوند او حکمونه د سترگو په وړاندے او کړنې. ایسان پر مضبوطی او د نیک عمل شوق زېږون کینے پیدا کیری او غلط عادونو او عمنو نه پر د بچنه ورکیری. د علم دین د طالبانو ته علاوه په کورونو کینے زانانے هم په آسانه لوستل شي. مشکوٰۃ شریف پینتو په پخو بناشته جلدونو کینے چاپ شوه دے.

* د حدیث شریف یو بل اہم کتاب سکن ترمدی دے. علماء وای چہ د چاپه کور کینے ترمدی شریف موجود وی نو هغوی د دے دا سے اوکتری لکه چہ د دوو جلدونو مو د حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم د هغه په کور کینے خبره کوی د دے سعادت د حاصلولو دپاره تاج کتب خانے ترمدی شریف (پینتو) په دا سے انداز کینے چاپ کړه دے چہ د پاشر په یو نیم طرف مکمل عربی متن دے او مخامخ ورته ټکی په ټکی آسانه پینتو ترجمه دے. (زیر طبع)

تاج کتب خانہ - محلہ جنکی، قصه خوانی پینتو

په پینتو ژبه کینے د تاج کتب خانے علمی تحفے

چہ د دین د علم د پارو د هر کور مدرسے او کتب خانے دپاره څوړو کوی

تفسیر معرف شریف

د مفسر اعظم پاکستان مولانا محمد شفیع د پینتو د مشهور تفسیر پینتو ترجمه. په پینتو ژبه کینے دا ټولونه لویه تفسیری ذخیره ده چہ د عوامو او علماء د پاره یوشان اہمیت لری.

مشکوٰۃ شریف

د احادیثو مشهور او مستند کتاب په دیر بناشته انداز او آسانه پینتو ترجمه سره دیر لور چاپ کیدو لکه دے چہ په لوستلو کینے سترگه پخیروی.

تاریخ اسلام

د حضور پاک صلی الله علیه وسلم او هغوی د څوړو پارو د پکړنې ژوند حالات په دیر تفصیل سره علمی انداز کینے. دے کتاب کینے بیان شوی وی. د سین د وسیعې سندې او او د نورو علمو د تصدیق دے.

مکمل موعظ

د مانع په پار کینے په پینتو ژبه کینے ټول د نورو او مستند کتاب چہ هر قسم شان پکینے په دیر تفصیل او وضاحت سره بیان شوی وی. په پینتو ژبه کینے د موعظ په پار کینے د دوه موعظ کتاب د ستاسو نظر ته وی شير شوه.

د دود مستند

د کورنی ژوند متعلق هر قسم ضروری او نازک مسله په دے بنائت کتاب کینے بیان شوه وی. چہ د هر باج نارینه او زنانه دپاره د لیکل زده کول دیر ضروری وی.

د خلاصه منیب او قدرتی پینتو شریف

د مدرسو د طالبانو او ماسلمانانو دپاره د لیکل و کتابونه په دیر جلی د پینتو شرحو سره چاپ شوی وی په دے دیر مطالباتو په درس پوهیدل و پراختیا شوی.

تاج کتب خانہ

د عربی ژبه د طالبانو او استادانو دپاره یوه نوره تحفہ ده. د مولانا محمد میاں صاحب مشهور تصنیف "تلخیص اسلام" سره لږ لږ تاسو ته د رخصت دے چہ د دے کتابونو د اشاعت او لوستو هر مسلمان ته ترغیب ورکوی زیتاسو د واکوړو تصنیف.

تاج کتب خانہ - محلہ جنکی، قصه خوانی پینتو

سیرت النبی ﷺ

سید ابوالحسن ندوی

ذہبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم رجسٹرڈ مینہ ایمان تھے۔ وہ۔ یہ نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم باندے رحمت اور درود و میل۔ ذہنی تعلیمات زور کول ذہنیہ و ژوند حالات معلوموں ذہر مؤمن نرا و نیتے دپارک چیر ضروری دی۔

دا دپیتون خوش قسمتی دلا چہ ذہ سیرت النبی پہ ذخیرہ کتبہ یوبہترین کتاب "نبی الرحمة" پہ پیتوڑہ کتبہ ذہ "سیرت النبی" پہ نوم چاپ شو۔ دا موجودہ زمانے دیوستر عالم اور مجتہد "سید ابوالحسن علی ندوی" تالیف دے۔ دا کتاب سیرت و عربی، فارسی، اردو اور انگریزی کتابوں پر پور اور خلاصہ دے۔ ذہ نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم د ژوند تفصیلی حالات و سیرت پہ بارہ کتبہ ذہ دنیا د لوید لوید علما و تحقیقی معلومات، د مسلمانانہ علاوہ د غیر مسلم علما و خراج عقیدت، حضور صلی اللہ علیہ وسلم ذہ تعلیمات و بہترینہ خلاصہ اور ذہنیہ د مبارک ژوند ہر آرخ پہ دے کتاب کتبہ چیر پہ وضاحت مرہ جمع کرے شوے دے۔

دا کتاب ضرور پہ چنپ کو کتبہ اوساتی

ذہ وادہ مسئلہ

ہر بالغ نارینہ اور نانہ لہ پکار دی چہ دکورنی ژوند پہ بارہ کتبہ ذہ اللہ اور رسول د حکونونہ حآن خیر کری۔ ذہ غرض دپارک مونہ یو چا شستہ اور آسان کتاب "ذہ وادہ مسئلہ" چاپ کرے دے، چہ پہ ہنہ کتبہ ذہنیہ علون ترمینتہ د تعلقاتو، نکاح، طلاق، عدت اور نور ہر قسم ضروری مسائل جمع کرے شوے دی۔ ذہ کتاب پہ نو تاتو ستر کے پرا نیتے شی اور بکارہ شی چہ زمونہ ناپورہ خلق و چل چہالت پہ وجہ شرمی کتاہوڑ کتبہ مبتلا دی اور خانہ خبر نہ دی۔ کتاب پہ ظاہرہ دہوکے دے، ولے پہ "کوڑہ کتبہ سمندر" ہر دے سے کتاب تہ دیکھ شی۔

کتاب

• اسلامی فقہی علم دھر مسلمان دعملی ژوندن دپاره دیر ضروری دے۔ پ پنتو
 ژوبہ کتبه د قفقی درسی کتابونو ترجمے لوگنہ دے دی کتہ خلاصہ، مکتبه، قدوری، کتہ
 وغیره۔ ولے دا دے یو کتاب چہ پہ آسان انداز کتہ د ژوندن تولے اٹھے مکٹے کتہ ذکر
 شری دے، تراوسہ تہ دو چاپ شری۔ ددے ضرورت د پوره کونو دپاره مونہ دکتہ
 دستر عالم مولانا مجیب اللہ ندوی صاحب مشهور کتاب |

اسلامی فقہ

- پنتو ژبه کتہ چاپ کرو۔ ددے کتاب یو شو خصوصیات دادی |
- دفقہ دھر یو اہم بحث نہ وراوند و قرآن مجید دآیتونو اد احادیثو پہ رنہا کتہ پہ زیر نور
 مسئلہ بحث شری دے۔
- بیا پہ آسان ترتیب سرہ متعلقہ مسائل پیرلہ پے بیان شری دے۔
- دیو عام مسلمان پہ ژوند کتہ روزمرہ پینید و کتہ هر قسم مسائل د موجودہ حالاتو د
 تقاضا مطابق بیان شری دی۔
- دکھارت، مونہ، ورشرے، حج، طلاق، نکاح، میراث، رضاعت، تیارت، مضاربت وغیرا
 اود موجودہ زمانے د نوے نوے مسئلو جوابونہ د قرآن وحدیث پہ رنہا کتہ
 وراوند شری دی۔ کہ حقوک د کتاب اونولی نو د قفقی پہ درسی کتابونو پورہہ پہ
 ورتہ د پیرہ آسانہ شی۔ او د خپل خان نہ علاوه د نور وخلقو رهنائی پہ ہم کولے شی۔
- د قیامت علاقے : ژوندن د یاد نشان تیریدنی، هرہ شپہ او هرہ ورج موندن
 قبرتہ ورنژدے کوی۔ ولے موندنہ پہ غفلت کتہ پراتہ یو۔ پہ قرآن مجید اولعادیثو
 کتہ بیابا د قبر او آخرت د ژوندن بیان ہم پہ دے غرض شری دے چہ انسان
 د غفلت د خوب نہ رابید ارشی او آخرت دپاره تیار شی۔ پہ دے غرض موندنہ د

مستند کتاب تلکرة المعاد پنتو ترجمہ د قیامت علاقے او آخرت احوال

پہ نوم چاپ کتہ دے۔ چہ پہ ٹولتارے ژوندن د یلے کیری اوینتہ اودریدنی
 سترکے د اویکونہ د کتے شی او انسان خپل خالق او مالک تہ متوجہ شی۔ د وعظ
 او نصیحت دپاره دیر بنائشہ کتاب دے۔ یکونکے، مولانا سید روح اللہ دمازانی

تاج کتب خانہ۔ عملہ جنکی، قصہ خوانی پینور
 فرن ۰۰۱۳۳۵۲

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**